

مركز
للبحوث والتحريات الكمبيوترية

اصبهان

للعلوم

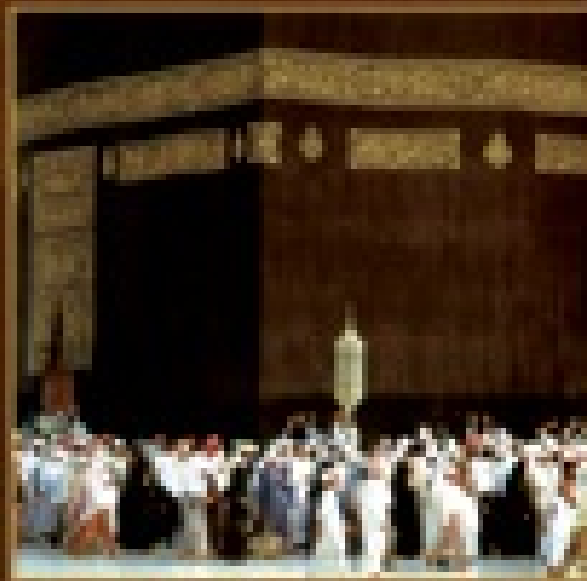

عمر
عليه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

آراء المراجع في الحج

على ضوء فتاوى الإمام الخميني

بإشراف

آية الله علي الأفتخاري

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آراء المراجع فى الحج

كاتب:

على افتخارى گليايگاني

نشرت فى الطباعة:

مشعر

رقمى الناشر:

مركز القائمية باصفهان للتحريات الكمبيوترية

الفهرس

٥	الفهرس
١٦	آراء المراجع في الحج المجلد ٢
١٦	اشارة
٢٩	الجزء الثاني
٢٩	مقدمه
٣١	ملحقات استطاعت
٣١	لزوم تحصيل مقدمات بر مستطيع
٣٥	وجوب حفظ استطاعت
٣٦	تمكّن مالي دارد، ولي تمكّن جسمي ندارد
٣٨	رجوع به كفايت
٣٩	لزوم ثبت نام
٤٠	استطاعت با فيش شخص ديگر
٤٢	ثمن هدى را ندارد
٤٣	حج خود يا مادر
٤٥	مدعويين براي حج مستطيع باشند يانه
٤٦	ملحقات نيابت
٤٦	الجمع بين الاصلى والنيابى فى العمرة المستحبة
٥٠	نيابت معذورين
٥٣	استنابه دائم الحدث
٥٣	تبرّع معذورين در حج و عمره مستحب از والدين و معصومين عليهم السلام
٥٤	نيابت مستطيع از غير تبرعاً يا به اجاره
٥٥	ايمان نائب
٥٦	تقليد منوب عنه يا نائب

- علم به استطاعت خود بعد از عمره نيابى ٥٨
- عمره برائ نائى ٥٨
- فوت الحاج فى الحرم ٦٠
- علم النائب باستطاعته فى الميقات ٦٠
- منع از نيابت حج بعد از عمره تمتع ٦٢
- وظيفة النائب فى طواف النساء ٦٣
- طواف نساء به قصد منوب عنه ٦٣
- جواز النيابة للنائب فى أثناء عمله لغير المنوب عنه ٦٤
- آمدن نائب به بلد قبل از موسم برائ حج بلدى ٦٥
- عمره و حج به نيابت حضرت حجت عليه السلام ٦٦
- احرام الحائض وإتيان المناسك مع النيابة ٦٧
- ملحقات نذر ٦٧
- نذر احرام از جدّه در تهران ٦٧
- احرام حائض با نذر قبل از ميقات ٧١
- نذر زوجه ٧٢
- نذر احرام قبل از ميقات برائ نائب ٧٣
- با نذر احرام در ايران لازم نيست به ميقات برود ٧٤
- نذر الصيام فى حال السفر ٧٥
- نذر برائ كعبه مقدسه و ضرايح مقدسه ٧٦
- ملحقات احرام ٧٧
- متفرقات احرام ٧٧
- لأحوط لزوم الغسل للإحرام ٨١
- صلاة الإحرام ٨٢
- الإحرام فى الطيارة ٨٢

- ٨٣ ..... آیا احرام از محاذات هوایی مجزیء است؟
- ٨٤ ..... احرام در ماهی و احلال در ماه دیگر
- ٨٤ ..... الجنون بعد الإحرام
- ٨٥ ..... محاذات المیقات (در زمین و دریا و فضا)
- ٨٧ ..... احرام از خارج مسجد شجره
- ٨٨ ..... جواز الإحرام مع العلم بإرتكاب المحرم
- ٨٨ ..... تلبیة الإحرام مع الریبة
- ٨٨ ..... اعزام به ایران بعد از انعقاد احرام
- ٩٠ ..... نسك مستحبی بدون اذن زوج
- ٩٠ ..... حکم من دخل مكة بغير إحرام عامدا
- ٩١ ..... المرور فی فضاء الحرم للإحرام
- ٩٢ ..... جواز الرجوع إلى المدينة بعد الإحرام فی الشجرة
- ٩٢ ..... نسیان احرام و تذکر قبل از افعال خمسة مکه
- ٩٣ ..... فوت مُحرم بعد از دخول در حرم
- ٩٤ ..... ملحقات طواف
- ٩٤ ..... الخروج عن المطاف
- ٩٨ ..... فساد العمرة أو الحج
- ٩٩ ..... دقة العامة فی الوقت
- ٩٩ ..... مست جدار الحجر والبيت
- ١٠١ ..... تنازع زوجین در بطلان طواف
- ١٠١ ..... قضاء طواف در غیر موسم
- ١٠٣ ..... عدم جواز قران بین طوافین
- ١٠٤ ..... قران بین طوافین
- ١٠٥ ..... قدیم طواف بر وقوف بدون إحرام

- ١٠٦ ..... ابطال الطواف عن جهل والتذكّر بعد الموسم
- ١٠٦ ..... اگر با لزوم استنابه خود مباشرت کرد
- ١٠٧ ..... یک طواف به قصد تکمیل طواف- طواف از داخل حجر
- ١٠٨ ..... علم به بطلان طواف بعد از حج
- ١٠٩ ..... تبدل شک به یقین در طواف و سعی
- ١١١ ..... المعذور من الطهارة المائية
- ١١٢ ..... طرّو الحدث أثناء الطواف
- ١١٤ ..... وظیفه مستحاضه
- ١١٦ ..... وظیفه حائض با قرص جلوگیری
- ١١٧ ..... طواف زن مضطربه
- ١١٩ ..... احتیاط یائسه بعد از پنجاه سال
- ١٢١ ..... حیض در اثناء طواف
- ١٢٣ ..... حکم الدم بعد اليأس
- ١٢٥ ..... حج بدون طهارة مع النسيان
- ١٢٦ ..... طواف مستحبی با اصطکاک با نامحرم
- ١٢٧ ..... فرع
- ١٢٧ ..... اگر رعایت ستر نشد طواف چه حکمی دارد
- ١٢٨ ..... وظیفه مسلوس و مبطون
- ١٣٠ ..... الطواف مع النجاسة المنسية
- ١٣١ ..... محمول متنجس
- ١٣٣ ..... جواز مبادرت و عدم جواز
- ١٣٤ ..... حج بدون طهارة مع الجهل
- ١٣٦ ..... نسيان اصل طواف
- ١٣٦ ..... نسيان غسل مس المیت

- ١٣٧ ..... خون قروح و جروح
- ١٣٨ ..... قطع طواف برای نطافت مسجد
- ١٤٠ ..... قطع طواف واجب
- ١٤١ ..... ترك طواف پس از چهار دور
- ١٤٢ ..... عجز از اتمام طواف و استنباه
- ١٤٤ ..... قطع طواف برای درك جماعت
- ١٤٥ ..... لك در ايام عادت
- ١٤٧ ..... ملحقات نماز طواف
- ١٤٧ ..... الصلاة خلف المقام
- ١٥٢ ..... اگر تصحيح نماز ممكن نشد
- ١٥٤ ..... نماز طواف با يومية
- ١٥٥ ..... نسيان الصلاة و تركها عن جهل أو عمد
- ١٥٦ ..... محاذات زن و مرد در نماز
- ١٥٧ ..... تقدم النساء في الصلاة في مكة
- ١٥٨ ..... وضو با آبهای شرب
- ١٥٩ ..... ملحقات سعي
- ١٥٩ ..... ترك سعي جهلا
- ١٦٣ ..... تأخير السعي
- ١٦٤ ..... لزوم سعي عقيب طواف مستأنف
- ١٦٥ ..... سعي ركوعي
- ١٦٦ ..... شروع سعي از مروه خطأ
- ١٦٦ ..... بعض اشواط سعي در حال خواب
- ١٦٨ ..... سعي با عربانه و چرخ
- ١٦٩ ..... اعتبار الموالاة في السعي

- ١٧٠ ..... تكرر سعى برای استجاب هروله
- ١٧١ ..... چهارده مرتبه سعى
- ١٧٢ ..... ترك سعى نسيانا
- ١٧٣ ..... قطع السعى اختيارا
- ١٧٣ ..... انجام شوط ششم سعى و اعزام به ايران
- ١٧٤ ..... ملحقات تقصير
- ١٧٤ ..... اكتفا به ناخن گرفتن در تقصير
- ١٧٩ ..... تقصير با موى عانه و زير بغل
- ١٧٩ ..... ترك التقصير مع الجهل
- ١٨١ ..... ملحقات كفاره
- ١٨١ ..... كفاره مخصوص صورت عمد است
- ١٨٤ ..... شرايط كفاره
- ١٨٥ ..... محل ذبح كفاره
- ١٨٧ ..... مصرف الكفارة
- ١٨٧ ..... ملحقات عمره
- ١٨٧ ..... جواز احرام برای عمره مفرده از ادنى الحل
- ١٩١ ..... عدم جواز
- ١٩١ ..... جواز عمره در تمام سال حتى در اشهر حج
- ١٩٢ ..... المحرم هو خصوص الجماع
- ١٩٢ ..... العمرة المفردة قبل الحج و بعده
- ١٩٢ ..... الخروج من المدينة جوا
- ١٩٢ ..... الخروج فى أثناء عمرة التمتع
- ١٩٣ ..... احرام از جدّه
- ١٩٣ ..... المراد الشهر الهلالى

- أحكام العمرة المفردة ۱۹۴
- فاصله بين دو عمره ۱۹۵
- المقيمون في جدة ۱۹۶
- عمره تمتع مفردة می شود ۱۹۷
- الجمع بين الأصلی و النیابی في العمرة المفردة ۱۹۸
- ملحقات حج تمتع ۱۹۹
- تبدل حج آفاقي به مكى ۱۹۹
- میقات حج تمتع مكه معظمه ۲۰۳
- خروج از مكه قبل از حج ۲۰۴
- فرع ۲۰۶
- الرجوع إلى مكة بعد مضي الشهر الهلالي ۲۰۷
- احرام مجدد در يك ماه لازم نیست ۲۰۹
- تبدل تمتع به حج افراد ۲۱۰
- حج افراد مستحبی عمره مفردة ندارد ۲۱۱
- الجمع بين الأصلی والنیابی في المستحبات ۲۱۱
- عذر از انجام حج بعد از عمره ۲۱۱
- تقديم طواف و سعی بر عرفات و كشف خلاف ۲۱۲
- ملحقات وقوفین ۲۱۳
- لإختلاف في الهلال ۲۱۳
- وقوف با أهل سنت ۲۱۸
- خواب در تمام وقت مشعر ۲۱۹
- الحیاض في المشعر ۲۲۰
- كفاية الوقوف الإضراری ولو بخمس دقائق ۲۲۱
- قصد الوقوف قبل الوقت ۲۲۱

- ۲۲۱ ..... ترك البيوتة
- ۲۲۲ ..... المشعر الحرام (كوج قبل از طلوع)
- ۲۲۳ ..... ملحقات جمرات
- ۲۲۳ ..... رمى در شب
- ۲۲۸ ..... رمى در طبقه فوقانى
- ۲۲۹ ..... عجز از بعض رمى
- ۲۳۰ ..... استنابه در رمى
- ۲۳۱ ..... رمى در يك شب يا دو شب
- ۲۳۳ ..... لزوم ترتيب در جمرات مطلقا
- ۲۳۴ ..... موالات در رمى جمره
- ۲۳۴ ..... استنابه در رمى براى مريض
- ۲۳۵ ..... الإستنابة فضولتاً و الرمى قضاء
- ۲۳۵ ..... ملحقات قربانى
- ۲۳۵ ..... تأخير قربانى عمدا
- ۲۳۹ ..... قربانى در مسلخ جديد
- ۲۴۱ ..... تثليث قربانى
- ۲۴۲ ..... تأخير قربانى
- ۲۴۳ ..... ذبح در شب
- ۲۴۴ ..... تأخير قربانى از روز عيد و جواز حلق
- ۲۴۵ ..... جواز الذبح فى مطلق الحرم إذا منع الذبح فى منى
- ۲۴۶ ..... الشاة التى لا قرن لها
- ۲۴۶ ..... مصرف الكفارة
- ۲۴۷ ..... وكيل با پول مشترك ده قربانى مى خرد با تعيين وقت ذبح
- ۲۴۸ ..... قطع سر قربانى در حال حيات

- ٢٤٩ ..... ذبح با استيل
- ٢٥٠ ..... الهدى التام و الهدى الناقص
- ٢٥١ ..... قربانى در وطن كافى نيست
- ٢٥٢ ..... ملحقات حلق
- ٢٥٢ ..... حلق در شب
- ٢٥٧ ..... الأحوط للصورة الحلق
- ٢٥٧ ..... حلق قبل از قربانى
- ٢٥٨ ..... محل حلق و تقصير منى است
- ٢٦٠ ..... حلق بايد در روز باشد
- ٢٦١ ..... تقصير به جاي حلق
- ٢٦٢ ..... الحلق أفضل للصورة
- ٢٦٣ ..... جواز حلق و تقصير در شب
- ٢٦٣ ..... خلاف احتياط
- ٢٦٤ ..... ان علم الإدماء مع الحلق
- ٢٦٥ ..... كسى كه از حلق معذور است
- ٢٦٦ ..... حلق با تيغ
- ٢٦٧ ..... مسائل متفرقه
- ٢٦٧ ..... جواز بقا بر تقليد ميت
- ٢٧١ ..... تغسيل عامه براى شيعة
- ٢٧٢ ..... ماسك در حال ضرورت
- ٢٧٢ ..... الصلاة منفرداً فى المسجد أفضل
- ٢٧٢ ..... الفرق بين الشك والوسواس
- ٢٧٣ ..... جواب سؤال عامه
- ٢٧٤ ..... بين الطلوعين

- ٢٧٥ ..... جواز الصيام للمسافر في المدينة (مخصوص بثلاثة أيام)
- ٢٧٥ ..... الزوج سنى و الزوجة شيعية
- ٢٧٦ ..... الأغسال المستحبة
- ٢٧٧ ..... بوى گازوئيل و بنزين
- ٢٧٨ ..... احرام از تنعيم در روز و استظلال
- ٢٧٩ ..... الظل الثابت (مثل تونل)
- ٢٨٠ ..... استظلال در مکه بعد از نزول
- ٢٨١ ..... سير بسوى مسجد يا عرفات يا جمرات
- ٢٨٢ ..... استظلال در شب
- ٢٨٣ ..... الطواف المستحب مع اللمس
- ٢٨٣ ..... نظافة المسجد
- ٢٨٥ ..... خاک و سنگ حرم و قرآن در مسجدین
- ٢٨٦ ..... حرمة التظليل مع العمرة المستحبة
- ٢٨٦ ..... گوشت منجمد و مرغ بلغارى و مهر ذبح شرعى
- ٢٨٧ ..... طواف نساء در عمره مفرده و حج برهमे واجب است
- ٢٨٨ ..... یک طواف نساء يا چند طواف نساء
- ٢٩٠ ..... قصد الإبطال
- ٢٩٠ ..... اگر نفر بعد از ظهر حرجى باشد
- ٢٩١ ..... وظيفه خنثای مشکل در حج
- ٢٩١ ..... حج مخالف
- ٢٩٣ ..... فوت الصلاة فى الحرمین
- ٢٩٣ ..... الخروج عن المطاف
- ٢٩٣ ..... فرع
- ٢٩٣ ..... فرع

- ٢٩٤ ..... لزوم لباس احرام در اعاده طواف و سعى
- ٢٩٤ ..... غسل حيض
- ٢٩٤ ..... جواز الإحرام مع العلم بانه يرتكب الاستئلال
- ٢٩٤ ..... تقديم الطواف و السعى
- ٢٩٥ ..... جواز الخروج من مكة قبل طواف الحج
- ٢٩٥ ..... نماز مقيم در مكة معظمه در عرفات و مشعر و منى
- ٢٩٥ ..... و مكة بعد از رجوع
- ٢٩٦ ..... سؤالات حج سال ١٤٢٠ ه ق
- ٢٩٩ ..... تخميس پول حج
- ٣٠١ ..... أجوبة من السيد السيستاني مدّ ظلّه
- ٣٠٣ ..... نماز با عامه
- ٣٠٥ ..... بعض الفروع المتفرقة
- ٣٠٦ ..... نماز مسافر در حرمين شريفين
- ٣٠٧ ..... نوافل در حرمين
- ٣٠٨ ..... نماز مقيم در مكة مكرمه بعد از مراجعت از مواقف
- ٣٠٩ ..... الصلاة فى الكعبة و فوقها
- ٣١٠ ..... نماز جماعت با عامه
- ٣١١ ..... نماز جماعت بالاستدارة
- ٣١٢ ..... اتمام نماز به خيال مانندن ده روز
- ٣١٣ ..... استفتاءات جديد
- ٣٢٨ ..... تعريف مركز

آراء المراجع في الحج المجلد ٢

أشارة

- سرشناسه : افتخاری گلپایگانی، علی، گرد آورنده
عنوان و نام پدید آور : ملحقات آراء المراجع في الحج/باشراف علی الافتخاری .
مشخصات نشر : تهران: مشعر، ١٣٨٦.
مشخصات ظاهري : ٣١٢ ص.
شابك : ٢٠٠٠٠ ريال ٩٧٨-٩٦٤-٥٤٠-٠٤١-٣
وضعيت فهرست نویسی : فیا
یادداشت : عربی
موضوع : حج -- رساله عملیه.
موضوع : فقه جعفری -- رساله عملیه.
رده بندی کنگره : BP١٨٣/٩/الف٨م٦٧ ١٣٨٦
رده بندی دیویی : ٢٩٧/٣٤٢٢
شماره کتابشناسی ملی : ١٠٥٢٣٨٥
ص: ١

ص: ١٤

الجزء الثاني

مقدمه

ص: ١٥

بر کسی پوشیده نیست که مناسک و مسائل فقهی حج دارای گستره عظیم بوده و هر روز که می گذرد با وقوع مسائل مستحدثة، بر گستره آن افزوده می شود.

زراره بن أعین که از شاگردان برجسته امام صادق علیه السلام است، خطاب به آن حضرت می گوید:
«حدود چهل سال است که از حج می پرسم و شما پاسخ می دهید و هنوز هم مسائل آن تمام نشده است.
و امام صادق علیه السلام در پاسخ وی فرمودند:

«خانه‌ای که دو هزار سال پیش از پیدایش آدم علیه السلام حج گزارده می شده است، توقع داری در چهل سال مسائل آن پایان یابد؟» (۱)

اکنون در این زمان با وقوع مسائل مستحدثة و تعدد فتاوی مراجع، کار برای عموم مردم و به ویژه روحانیون محترم کاروانها مشکل تر گردیده است.

آیه الله حاج شیخ علی افتخاری از پیش گامانی هستند که با تألیف کتاب ارزشمند «آراء المراجع فی الحج» تلاش کردند تا نظریات فقهی مراجع معظم

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۱، ص ۱۲، ح ۱؛ من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۵۱۹، باب نوادر الحج.

ص: ۱۶

تقلید را یکجا گردآورند تا روند پاسخگویی به مسائل حج تسهیل گردد.

معاونت آموزش و پژوهش بعثه مقام معظم رهبری در راستای وظایفی که برعهده دارد و با توجه به اینکه سالها از تألیف کتاب «آراء المراجع» می‌گذشت و برخی نظریات و فتاوی دستخوش تغییر گردیده بود، از حضرت آیت الله افتخاری درخواست کرد تا در این کتاب ارزشمند تجدید نظر نموده، آن را تکمیل نمایند، ایشان نیز علی‌رغم گرفتاری‌هایی که داشتند پذیرفتند و سال گذشته این کتاب چاپ و در اختیار عموم قرار گرفت و از آنجا که برخی مسائل در جلد نخست وجود نداشت لذا تصمیم گرفته شد همراه با مسائل ضروری دیگر با عنوان «ملحقات آراء المراجع فی الحج» به آن افزوده و این اثر تکمیل گردد.

از حضرت آیه الله افتخاری به خاطر تألیف این کتاب و از فاضل ارجمند جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای مقدادی و نیز آقای صدرالدین افتخاری که کار تنظیم، مقابله و تصحیح کتاب را بر عهده داشتند تشکر نموده توفیق همگان را از خداوند متعال مسألت داریم.

معاونت آموزش و پژوهش

بعثه مقام معظم رهبری

ملحقات استطاعت

لزوم تحصیل مقدمات بر مستطیع

ص: ١٩

السيد الخوئي قدس سره: إذا حصلت الإستطاعة وتوقف الحج على مقدمات وجبت المبادرة فإن وثق بالإدراك مع التأخير وإلّا وجب الخروج. (١)

السيد الكلبيگانی قدس سره: يجب على المستطيع المبادرة إلى تهيئه ما يتوقف عليه إدراك الحجّ في عام الإستطاعة ولو بيع أو شراء بحيث تمكّن من أدائه في وقته. (٢)

السيد الشيرى: اگر تشرف به حج مقدماتى لازم دارد تحصیل آن مقدمات بر مستطيع واجب است، به طوری که در این سال ممکن به حج برسد و اگر مخارجى داشته باشد باید پردازد و اگر کوتاهی کرد حج بر او مستقر می شود. (٣)

السيد السيستاني: إذا وجب الخروج إلى الحج وجب تحصیل مقدماته، نعم إذا تأخر في الخروج للوثوق بإدراكه مع التأخير ولكن اتفق أنه لم يدرکه لسبب ذلك لا يستقرّ عليه الحج على الأظهر. (٤)

***

١- ص ٦

٢- ص ١٢

٣- ص ١

٤- ص ٧ و ٨

ص: ۲۰

الشيخ البهجت: هرگاه استطاعت حاصل شد و متوقف بر مقدمات بود باید فوراً به تحصیل آن پردازد و اگر اطمینان دارد که اگر با قافله اولی نرود با قافله بعدی موفق می شود بنابر اظهر تأخیر جایز است و الا باید با اول قافله حرکت کند. (۱)

الشيخ التبریزی قدس سره: نفس عبارة السيد الخوئي قدس سره. (۲)

الشيخ الوحيد: ولو قصر في تحصيلها ففاته الحج استقر عليه الحج ولو مع زوال الإستطاعة (۳) وإن وثق ... (۴)

المؤلف: الأنظار في الفرع متوافقة.

وجوب حفظ استطاعت

السيد الخوئي قدس سره: نعم يجب المحافظة مهما أمكن فلو صرفه ولم يحفظه استقر عليه الحج ولم يكن معذوراً. (۵)

السيد الكلبيگانی قدس سره: اگر مطمئن است که در سال نوبت، متمکن از انجام حج است پس گرفتن پول جایز نیست و اگر پس گرفت و بعداً نتواند حج به جا آورد حج بر او مستقر شده است. (۶)

السيد السيستاني: إذا أحرز أن سائر شروط الإستطاعة سوف تكون متوفرة له في العام القادم لزمه التحفظ على استطاعته المالية وإلا لم يجب على الأظهر. (۷)

السيد الشبيري: اگر می داند یا احتمال می دهد که بعداً از جهات دیگر استطاعت پیدا کند واجب است مال را حفظ کند و اگر نیاز مبرم به مال داشته باشد می تواند صرف کند و مستطیع نیست و اگر بداند در سالی که سایر شرایط فراهم

۱- ص ۳

۲- ص ۷

۳- ص ۸

۴- إلى آخر عبارة الخوئي.

۵- المنية، ص ۸۵

۶- احكام، ص ۶۷

۷- الملحق، ص ۶

ص: ٢١

می شود از نظر مالی هم تمکن خواهد داشت حفظ این مال لازم نیست. (۱)

*** الشيخ التبریزی قدس سره: در سالی که تمکن مالی دارد به حج برود ولو از طریق غیر رعایت نوبت، باید تحفظ بر مال کند، ولی اگر تمکن ندارد حفظ استطاعت برای سالهای دیگر واجب نیست و اگر در غیر اشهر حج تمکن مالی پیدا کرد در صورت اطمینان و علی الاحوط در صورت احتمال به اجتماع سایر شرایط تحفظ واجب است. (۲)

الشيخ الصافي: احتیاط این است که اگر مطمئن است ... (۳)

تمکن مالی دارد، ولی تمکن جسمی ندارد

س: کسی که از نظر مالی مستطیع بوده و برای حج ثبت نام کرده، لکن در سال جاری که زمان اعزام وی رسیده، پزشک قانونی به دلیل بیماری یا کهولت سنّ اذن حج نداده، آیا مستطیع است و حج واجب است یا نه؟ و آیا تا زنده است استنابه بکند یا نه؟

الإمام الخمينی قدس سره: بر مریضی که قدرت رفتن ندارد یا برای او حرج و مشقت زیاد دارد واجب نیست. (۴)

السید الخوئی قدس سره: بر مریض مباشرت واجب نیست، ولی باید نایب بگیرد. (۵)

السید الکلایگانی قدس سره: بلکه درباره کسی که حج بر او مستقر نشده است اگر از نظر مالی در مشکل نمی افتد نایب گرفتن مطابق با احتیاط است. (۶)

وفی المناسک العربی: بل الأحوط ذلك لمن لم يستقرّ عليه الحجّ أيضاً إن كان

۱- ص ۱۶

۲- الضميمة، ص ۱۰

۳- فی الحاشية.

۴- م ۲۷

۵- مناسک، م ۶۳

۶- آداب، ص ۴۲

ص: ۲۲

موسراً من حیث المال متعذراً من المباشرة كما أن الأحوط ذلك ولو كان مرجو الزوال. (۱)

السید السیستانی: وكذلك من كان موسراً ولم يتمكن من المباشرة ووجوب الإستنباه فوری كفوریة الحج المباشرة. (۲)

السید الشیری: م ۵۱ ملخصاً- کسی که از جهت مالی مستطیع است و از جهت بدنی استطاعت ندارد و مایوس از استطاعت بدنی است واجب است در اولین سال ممکن کسی را به نیابت خود به حج بفرستد و احتیاط مستحب آن که اگر منوب عنه مرد است مرد ضروره را به حج بفرستد.

***الشیخ البهجت: و همچنین کسی که ثروتمند است و توانایی مباشرت حج را ندارد باید نایب بگیرد ولیکن اظهار عدم وجوب فوریت است. (۳)

اگر در سال اول که مستطیع بوده بدون تأخیر ثبت نام کرده و حال که زمان اعزام رسیده توانایی جسمی ندارد کشف می شود که مستطیع نبوده و اگر تأخیر کرده بوده مستطیع است.

در صورتی که مستطیع بوده و از توانایی خود مایوس باشد باید نایب بگیرد و اگر بعد از استنباه رفع عذر باشد وجوب اعاده با بقاء استطاعت بلکه مطلقاً احوط است. (۴)

الشیخ التبریزی قدس سره: حج مباشرتی غیر از فرستادن نایب به حج است، سلامتی در اولی معتبر است و در صورت دوّم مقتضای بعضی روایات معتبره ارسال نایب است. (۵)

۱- ص ۳۲

۲- ص ۳۲

۳- ص ۲۲

۴- مهر دفتر.

۵- ضمیمه، ص ۶

ص: ۲۳

اگر تمکن از رفتن به حج ولو از طریق آزاد را دارد، باید به حج برود و اگر به علت بیماری یا کهولت سن نمی‌تواند به حج برود بنابر احتیاط واجب باید کسی را به نیابت خود بفرستد. (۱)

الشیخ الصافی: احتیاط واجب در صورت بقاء استطاعت مالی این است که شخصی را به نیابت خود بفرستد که حج به‌جا آورد و اگر استطاعت مالی او باقی نیست، اگر در سنوات گذشته به غیر از طریق ثبت نام امکان تشریف به حج برای او نبوده و فعلاً که امکان حاصل شده استطاعت مالی ندارد حج بر او واجب نیست. (۲)

الشیخ المکارم: همان عبارت امام قدس سره (حاشیه ندارد). (۳)

الشیخ الفاضل: چنانچه حج قبلاً بر او مستقر نشده در فرض مزبور مستطیع نیست و حج بر او واجب نیست و نیابت گرفتن در حج مستحبی مانع ندارد و در صورتی که مستقر شده و توانایی تا آخر عمر ندارد باید نایب بگیرد.

رجوع به کفایت

السید الکلیایگانی قدس سره: در استطاعت بنابر اقوی رجوع به کفایت معتبر است. (۴)

السید السیستانی: الرجوع إلى الكفاية وهو التمکن بالفعل أو بالقوة من إعاشة نفسه وعائلته بعد الرجوع ... (۵)

السید الشبیری: داشتن پول و شغل مناسب (پس از بازگشت از حج) از شرایط نیست، بلی اگر رفتن به حج مستلزم اختلال در زندگی باشد (پس از مراجعت) حج واجب نمی‌باشد. (۶)

۱- مهر خاص.

۲- مهر خاص.

۳- ص ۲۷

۴- ص ۳۵

۵- ص ۱۷

۶- ص ۸، م ۲۴

ص: ۲۴

*** الشيخ البهجت: چهارم: رجوع به كفايت است به نحوى باشد كه پس از رجوع بتواند خود و عائله را اداره كند. (۱)

الشيخ التبريزى قدس سره: الرابع: الرجوع إلى الكفاية وبعبارة واضحة يلزم أن لا يكون صرف ما عنده من المال في سبيل الحجّ موجباً لوقوعه في الحرج.

الشيخ الصافي: با متن السيد الكلپايگانی موافق هستند.

الشيخ الفاضل: نفس عبارت فوق كه متن عبارت مناسك امام است. (۲)

الشيخ المكارم: رجوع به كفايت شرط است. (۳)

الشيخ النورى: رجوع به كفايت در استطاعت شرط است. (۴)

الشيخ الوحيد: الرابع: الرجوع إلى الكفاية وهو التمكّن بالفعل أو بالقوة من إعاشه نفسه وعائلته بعد الرجوع بحسب حاله وشأنه. (۵)

لزوم ثبت نام

الإمام الخميني قدس سره: س: برای پنج سال یا بیشتر ثبت نام می کنند آیا ثبت نام لازم است؟ ج: اگر احتمال دهند كه قرعه در همان سال اول به نامشان بیرون آید لازم است شرکت کنند و حج بر آنها مستقر می شود. (۶)

السيد الكلپايگانی قدس سره: (خلاصه سؤال و جواب) کسانی كه در وقت نام نویسی برای حج تمكّن مالی دارند واجب است ثبت نام کنند هر چند نوبت حج ممكن است به سال های بعد برسد و چنانچه مسامحه کردند و ثبت نام نکردند حج بر آنها مستقر می شود. (۷)

۱- ص ۱۰

۲- ص ۲۹

۳- ص ۲۹، م ۲۶

۴- ص ۲۰

۵- ص ۱۶

۶- متفرقه استطاعت، م ۳۱

۷- احكام، ص ۶۶

ص: ٢٥

السيد الشبيري: برای حج واجب لازم است، اگر راه انحصار به آن داشته باشد. (١)

*** الشيخ الصافي: محل تأمل است و استقرار حج بر او معلوم نیست، اگرچه احتیاط آن است که با بقاء استطاعت تا مدت مضروب به اگر فوت کرد برای او استیجار حج نمایند. (٢)

الشيخ الفاضل: معظم له در فرع مذکور حاشیه ندارد. (٣)

الشيخ المكارم: اسم نویسی برای این اشخاص واجب است و اگر یقین به اصابت قرعه داشته باشند، حج بر آنها مستقر می شود، ولی احتمال، کافی نیست. (٤)

الشيخ النوري: معظم له در فرع مذکور حاشیه ندارد.

استطاعت با فیش شخص دیگر

السيد الكلبيگانی قدس سره: س: شخصی برای حج پول به حساب ریخته و سالی که نوبت او رسیده فوت کرده و او وصیت کرده شخص خاصی به جای او حج به جا آورد و آن شخص از نظر مالی و جسمی استطاعت دارد، فقط از جهت طریق استطاعت نیست که ممکن است با استفاده از نوبت موصی به حج برود، اگرچه او و وصی و همچنین ورثه راضی نباشند.

ج: حج نیابی برای مستطیع صحیح نیست و اگر با استفاده از فیش مذکور خود را به میقات برساند باید حج را برای خود به جا آورد و ضامن قیمت سوقیه فیش است و باید ورثه شخص دیگری را برای حج موصی اجیر کنند. (٥)

١- کتبی.

٢- م ١٥٧، مناسک السید الكلبيگانی.

٣- ص ٤٢ محشی.

٤- م ٣١

٥- احکام، ص ٥٩

ص: ۲۶

السيد السيستاني: إذا آجر نفسه للنيابة عن غيره في السنة الحاضرة ثم حصلت الإستطاعة فإن كان واثقاً من أداء حجه في عام لاحق يعمل بمقتضى الإجارة وإلا فهي باطله فيحج لنفسه. (۱)

السيد الشيرازي: استفاده از فیش حج دیگری موجب استطاعت نمی شود و باید حج نیابی را انجام دهد و همچنین اگر وصیت کسی را قبول کرده که حج نیابی را انجام دهد. ولی اگر قرارداد الزامی برای انجام حج نیابی نباشد و با فیش دیگری راه برای او باز شود مستطیع است و باید حج خود را به جا آورد. و اگر تعهد مقید به سال حاضر نباشد و بتواند بعداً به تعهد خود عمل کند، باید امسال برای خود حج کند.

*** الشيخ البهجت: اگر قبل از استطاعت اجیر شده که در سال حاضر حج منوب عنه را به جا آورد باید به مقتضای عقد اجاره حج منوب عنه را به جا آورد و وفای به عقد اجاره لازم است و تا عقد اجاره را فسخ نکنند استطاعت حاصل نمی شود و اگر اجاره اعم از مباشرت و تسبیب باشد حج خود را به جا آورد و شخص دیگری را از میت نیابت کند. (اطلاق اجاره قید مباشرت را برمی دارد). (۲) منه أيضاً: خلاصه جواب: اگر مستطیع نبوده و اجیر شده که برای صاحب فیش حج به جا آورد ظاهراً اجاره لازم است و نمی تواند فسخ کند و بدون فسخ هم مستطیع نمی شود و اگر مستطیع بوده و نمی دانسته اجیر شدنش بی مورد بوده و اجاره باطل است. اگر بتواند ولو با استقراض برای خود حج به جا آورد و با احراز رضایت صاحب فیش برای او حج میقاتی بگیرد و خسارت صاحب فیش را هم بدهد.

۱- الملحق، ص ۱۲.

۲- شفاهی.

ص: ۲۷

الشيخ الصافي: خلاصه مسأله ۱۴۴: اگر یکی از ورثه توانست که با فیش تا میقات برود و سایر شرایط بود، حج بر او واجب می شود. الشيخ الوحيد: با توجه به این که استطاعت طریقی برای شخص بدون فیش دیگران فراهم نمی شود، اگر موصی شخص خاصی را برای حج تعیین کرده و یا ورثه شخصی را به استنابه گرفته اند، زمینه برای استطاعت آن شخص فراهم نمی شود، مگر به نحو دور مصرّح و باید حج منوب عنه را به جا آورد، ولی اگر گفته با این فیش برای من حج به جا آورند منافات ندارد که شخص واجد فیش حج خود را به جا آورد و برای منوب عنه هم حج میقاتی استیجار نماید. (۱)

مؤلف: اگر بدون مشکل فیش دیگران تحت اختیار او قرار گرفت و چنانچه عوض خواست، از عهده عوض هم برآید و سایر شرایط موجود بود باید برای خود حج به جا آورد.

ثمن هدی را ندارد

الإمام الخمينی قدس سره: بلی مستطیع است و پول هدی جزء استطاعت نیست. (۲)

السید الخوئی قدس سره: مستطیع نیست و عنوان استطاعت صادق نیست مگر با تمکن از تمام مصارف حج و از جمله ثمن هدی. (۳)

السید السیستانی: س: هل فقد الثمن - ثمن الهدی - يمنع من تحقّق الإستطاعة أم لا؟ ج: لا يمنع منه فیصوم بدل الهدی. (۴)

السید الگلپایگانی قدس سره: ثمن الهدی علی البازل إن كان المبذول له ممن يجب علیه الهدی بأن يكون واجداً له وإلّا فينتقل إلى الصوم. (۵)

۱- شفاهی.

۲- متفرقات استطاعت، م ۴۴

۳- معتمد، ص ۱۸۳

۴- الملحق، ص ۱۱

۵- ص ۲۶

ص: ۲۸

أيضاً منه: در مجمع، ج ۱، ص ۴۳۷ فرع ۳۸ بعض محشين استفاده عدم استطاعت کرده‌اند، ولی این استنباط با جواب‌های متعدد آن مرحوم شفاهاً مخالف است و می‌فرمود مستطیع است.

السيد الشبيري: پول قربانی و كفارات برعهده باذل نیست. اگر حاجی توانایی قربانی دارد قربانی کند و الاً وظیفه او روزه است.

*** الشيخ البهجت: الظاهر ان ثمن الهدى على الباذل فلو لم يبذله لم يجب الحج إلا إذا كان متمكناً من شرائه من ماله. (۱)

الشيخ الصافي: س: پول قربانی ندارد و روزه می‌تواند بگیرد، ولی سوغات خریده؛ ج: مستطیع است باید قربانی کند و روزه به‌جای

قربانی صحیح نیست و سوغات لازم نیست. (۲)

الشيخ الفاضل: با مرحوم امام موافق است. (۳)

الشيخ المكارم: مستطیع است. (۴)

الشيخ النوري: مستطیع است (موافق با امام). (۵)

مؤلف: مقتضى الإحتياط أن يقصد بالحج، وظيفته الفعلية أعم من الواجب والندب.

حج خود یا مادر

س: پسری با فیش حج مادر به مدینه آمده و خودش مستطیع است، ولی مادر می‌گوید باید خودت امسال حج مرا به‌جا آوری و الاً تو را عاق می‌کنم،

۱- ص ۲۷- مثل ذلك كلام الشيخ الوحيد دام ظلّه، ص ۲۶.

۲- ص ۸، الألف مع التلخيص.

۳- محشى، ص ۴۹.

۴- محشى، ص ۵۰.

۵- م ۴۳ استطاعت.

ص: ۲۹

تکلیف فرزند چیست؟

السید الشبیری: اگر موجب قطع رابطه بین مادر و پسر شود جایز نیست برای خود از فیش مادر استفاده کند. (۱)

السید السیستانی: س: أوصی إلى بعض ولده بالحج عنه والولد مستطیع مالياً ولكن لا یسمح له بالذهاب إلى الحج لأنه لم یأت دوره، هل یعمل بوصیة الأب أو یستفید من حق أبیه فیحج لنفسه؟

ج: ینفذ وصیة أبیه فی الحج عنه فإنه لا استطاعة سربیه له لیحج عن نفسه. (۲)

*** الشیخ البهجت: اگر فرزند از همه جهات مستطیع است، باید برای خودش حج به جا آورد و حج نیابی صحیح نیست و گفتن مادر که عاقت می کنم اثر ندارد، ولی اگر از جهت راه استطاعت نداشته، مگر با فیش مادر و راه با این فیش برای او باز شده برای مادر حج به جا آورد. در صورتی که قبلاً اجیر شده بوده برای انجام حج مادر که در این صورت اجاره لازم است و باید به مفاد اجاره عمل کند.

الشیخ التبریزی قدس سره: باید برای خود حج به جا آورد و با اجازه مادر برای او نائب بگیرد.

الشیخ الصافی: در مورد سؤال چنانچه اجیر شده که برای مادر حج به جا آورد و استطاعت طریقی برای او با فیش حج مادر بوده، باید حج را جهت مادر انجام دهد. (۳)

الشیخ الفاضل: اگر قبل از فوت وصیت کند که فرد خاصی برای او حج به جا آورد، ولی او را اجیر نکنند این فرد می تواند طبق وصیت عمل کند، ولی اگر

۱- کتبی.

۲- الملحق الأول، ص ۸.

۳- کتبی.

ص: ٣٠

خودش استطاعت داشته باشد و با فیش حج موصی راه بر او باز شود، احتیاط اقتضا می کند که حج را برای خودش انجام دهد و برای میت استتابة کند. (١)

مدعوین برای حج مستطیع باشند یانه

السید السیستانی: س: الطیب الذی یرسل البعثه إلى الحج کیف یحج وهل یکفی عن حجة الاسلام أم لا؟
ج: إذا كان واجداً لسائر شروط الإستطاعة فحجّه حجة الاسلام. (٢)

السید الخامنی: لا یصدق علی حجّه عنوان البدلی فیما إذا اشترط علیه القيام بعمل ما مقابل دعوته إلى الحج. (٣)

السید الشبیری: أهل العلم والأطباء وخدمة القوافل ونحوهم من الذين يدعون لبعثة الحج أو لتقديم الخدمات الدينيّة وغيرها في قوافل الحج لا- يجب عليهم القبول لكن لو قبلوا وجب عليهم الحج بشرط أن لا- يكون الإتيان بمناسك الحج منافياً للخدمات المفروضة عليهم ولا يؤدي إلى اختلال أمورهم وأجزاء حجهم عن حجة الإسلام. (٤)

*** الشيخ البهجت: س: من جاء إلى الميقات بمهمّة عمل كخدمة حملات الحجج وأطبائها وموظفي الاسعافات الاوليّة فهل هو مستطیع تجب عليه حجة الإسلام أم لا؟ ج: نعم، يجب على من ذكر أداء حجة الإسلام إلا إذا كانت مهمته على نحو لا يستطيع معها القيام بالمناسك. (٥)

١- مناسك حج، م ١٥٦، ص ٦٧.

٢- ص ٨، طبع بيروت و في الملحق الثاني ص ٦.

٣- ص ٢٤.

٤- ص ٢٠، مع التلخيص.

٥- ص ١٨٤.

ص: ٣١

الشيخ التبريزي قدس سره: في الجواب عن السؤال: مستطيع و يجب الحج. (١)

الشيخ الصافي: اشخاصي كه به عنوان روحاني و يا مدير و كارمند يا سازمان‌هاي مربوطه به حج بروند، اگر بعد از رسيدن به ميقات داراي آنها وافي به لباس احرام و قرباني و مخارج عائله باشد با رجوع به كفايت مستطيع مي‌باشند و واجب است براي خود حج به‌جا آورند. (٢)

الشيخ الفاضل: خدمه كاروان‌ها و پزشكان و امدادگران و افراد ديگري كه با مأموريت به ميقات آمده‌اند چنانچه واجد رجوع به كفايت باشند كه نوعاً چنين است مستطيع هستند و بايد حجة الاسلام به‌جا آورند. (٣)

الشيخ المكارم: كساني كه براي خدمت در سفر حج استخدام مي‌شوند خواه به عنوان روحاني كاروان يا معاون كاروان يا اعضاء ستاد و بعثه حج و يا طبيب و پرستار يا مأمورين انتظامي و مسؤولين بانك و غير اينها، حج آنها حج واجب محسوب مي‌شود به شرط اين كه هزينه خانواده‌اش در اين مدت تأمين شده باشد. (٤)

ملفات نيابت

الجمع بين الأصلي والنيابي في العمرة المستحبة

١- الصراط، مع التلخيص ج ٤، ص ٢٢.

٢- ص ١٥، مناسك الألف.

٣- ص ٢٧ حج و عمره.

٤- ص ١٨.

ص: ٣٥

السيد السيستاني: س: هل يجوز الإتيان بعمرة مفردة إصاله ونيابة عن نفسه ونيابة عن آخر؟ ج: لا يبعد جوازه. (١)

السيد الشبيري: مانع ندارد. (٢)

*** الشيخ التبريزي قدس سره: جاز است. (٣)

الشيخ الصافي: ظاهراً مانعي نداشته باشد. (٤)

الشيخ الفاضل: ملخص دو مسأله: در حج مستحبي و عمره مفرده مستحبي قصد انجام آن برای خود و به نيابت پدر و مادر یا چند نفر

ديگر مانع ندارد. (٥)

الشيخ المكارم: احتياط آن است که آنرا به نیت خود به جا آورد و هر مقدار ثواب که می خواهد به دیگری هدیه کند. (٦)

نیابت معذورین

١- کتبی.

٢- شفاهی.

٣- شفاهی.

٤- شفاهی.

٥- استفتائات حج و عمره، ص ٧٦.

٦- استفتائات حج، ص ١٩٦.

ص: ۳۶

الإمام الخميني قدس سره: در عذر طاری هم محل اشکال است (۱). (و در متفرقات مشعر، م ۵: س: نائب قبل از طلوع فجر برای اثاث به منی رفته و قصد رجوع داشته، ولی خوابش برده؟ ج: اگر نائب است کافی نیست).

السید الخوئی قدس سره (۲): قد ذکرنا فی بحث قضاء الصلاة ان من كان مکلفاً بإتيان واجب (۳) من الواجبات يجب عليه أن يأتي به تام الأجزاء والشرايط ... ومقام الإستتابة كذلك فان الواجب على الوصي مثلاً إستتابة القادر على إتيان الواجب بأجزائه وشرايطه ولا وجه للإكتفاء بنياية العاجز ...

السید الکلایگانی قدس سره: اگر نائب در اثناء عمل عذر پیدا کند و به تکلیف مربوط به خود عمل نماید کافی است و مبرء ذمه است. (۴)

منه أيضاً: س: خدمه قبل از طلوع فجر با زنها به منی می روند و قبل از طلوع آفتاب به مشعر برمی گردند و درک رکنی وقوف را به عمل می آورند، نیابت آنها چگونه است؟ ج: اگر از ذوی الأعدار نبوده اند، نیابت آنها صحیح است هر چند مرتکب حرام شده اند.

(۵)

السید السیستانی: الظاهر أن حال النائب حال من حج عن نفسه فيما إذا طرء عليه العجز عن أداء بعض المناسك مطلقاً أو على النهج المقرر لها فيصح حجّه

۱- مسائل نیابت، م ۳۶؛ و در متفرقات مشعر، م ۵.

۲- فی المعتمد، م ۱۱۳.

۳- ص ۱۷۴.

۴- احکام، ص ۷۳.

۵- ص ۳۰۳ احکام.

ص: ۳۷

ویجزی عن المنوب عنه فی بعض الموارد ویبطل فی البعض الآخر. (۱)

السید الخامنئی: إذا أدی عروض العذر أثناء الحجّ النیابی إلى نقص فی أعمال النائب فلا یبعد بطلان الاجارة والأحوط فی هذه الصورة التصالح علی الأجرة وإعادة الحجّ عن المنوب عنه. (۲)

السید الشیرینی: اگر عذر طاری شده و به وظیفه عمل کرده، نیابت صحیح و مجزی است و مستحق تمام اجرت. (۳)

*** الشیخ البهجت: إذا كان عذره طارياً فعمله بالوظيفة الإضطرارية كاف ومجز. (۴)

الشیخ التبریزی قدس سره: نیابت کسی که در بین اعمال عذری برای او پیش آید به نیابت او ضرر نمی زند ولی احتیاطاً در اجرت با طرف خود تراضی حاصل نماید. (۵) ولا بأس بعجزه الطاری وقت الوقوف. (۶)

الشیخ الصافی: اگر عذر طاری شده، مضرّ به نیابت نیست.

الشیخ الفاضل: عذر طاری ضرری ندارد. (۷)

الشیخ المکارم: اگر نائب است و عذر مزبور قابل پیش بینی نبوده، نیابتش صحیح است. (۸)

منه أيضاً: اگر عذر در اثناء عارض شده اشکال ندارد نیابت صحیح و مستحق اجرت است. (۹)

الشیخ النوری: نایب شدن معذور صحیح نیست. (۱۰) و در ص ۶۵: س: بعد از عقد اجاره و در موقع عمل یا قبل از محرم شدن جزء معذورین شده و در هر عذری مطابق وظیفه عمل کرده کافی است یا نه؟ ج: محل اشکال است.

الشیخ الوحید: ولا بأس بعجزه الطاری وقت الوقوف (۱۱) وتصحّ نیابته من كان معذوراً فی ارتكاب ما یحرم علی المحرم کمن اضطر إلى التظلیل وکما لا بأس

۱- ص ۵۲

۲- المناسک الصغیر، ص ۳۹

۳- ص ۲۱

۴- ص ۱۹۲

۵- ضمیمه، ص ۱۴

۶- م ۱۱۰

۷- ص ۸۳، م ۲۰۹ مع التلخیص.

۸- متفرقات مشعر، م ۵

۹- م ۳۸ محصل حاشیه.

۱۰- ص ۵۲

۱۱- م ۱۱۰

ص: ٣٨

بنياه النساء أو غيرهن ممن تجوز لهم الإفاضة قبل طلوع الفجر والرمى ليلاً للحج عن الرجل والمرأة.

استنباه دائم الحدت

السيد الخوئي قدس سره: س: إذا كان الشخص دائم الحدت فهل يجوز أن يوجر نفسه للحج؟ ج: لا- يجوز ذلك وإن ابتلى بعد الإستنباه وجب عليه رد النيابة إلى من استتبع منه إن أمكنه وإلا استتاب واحداً غير معذور. (١)

السيد السيستاني: س: هل يتجزأ باستنباه دائم الحدت لأداء الحج الواجب؟

ج: لا يبعد ذلك بناءً على ما هو المختار من عدم انتقاض طهارته ما لم يصدر منه غير ما ابتلى به من سائر الأحداث أو نفس الحدت المبتلى به غير مستند إلى مرضه. (٢)

وعنه أيضاً: س: من يرافق النساء والمرضى ليلة العيد ويكتفى بالوقوف في المزدلفة معهم لعدم استغنائهم عن مرافقته أصلاً هل يجوز أن يكون نائباً في الحج عن الغير؟ ج: لا يبعد الإجتراء بنيابته. (٣)

عنه أيضاً: س: من استوجر للحج عن غيره فطراً عليه العذر المسوغ للإستنباه في الطواف أو الرمي أو غيرها فقام بذلك فهل يستحق تمام الأجرة المسماة أم يسقط منها؟ ج: الظاهر إستحقاقه تمام الأجرة المسماة. (٤)

*** الشيخ التبريزي قدس سره: اگر نائب وقوف بين الطلوعين را درك كرد، ولي بيتوته شب مشعر را درك نكرد، نيابت او صحيح است، ولكن به نسبت از اجرت او كسر مي شود. (٥)

و در دو مسأله بعد فرموده: اگر بعد از طلوع فجر به مشعر رسيد، حج صحيح است و احتياط مصالحه در اجرت است.

تبرع معذورين در حج و عمره مستحب از والدين و معصومين عليهم السلام

١- الصراط، ج ٢، ص ٢٠٦

٢- الملحق الثالث، ص ٣٣

٣- نفس المصدر، ص ٣٢

٤- الملحق الثالث، ص ٣٦

٥- مناسك صغير، ص ٣٣٤

ص: ۳۹

الإمام الخميني قدس سره: مستحب است انسان از طرف خویشاوندان یا غیر اینها حج به جا آورد تبرعاً چه زنده باشند یا مرده و همچنین از جانب معصومین علیهم السلام. (۱)

السید گلپایگانی قدس سره: اگر تبرع از حج استجابی باشد صحت آن بعید نیست. (۲)

السید السیستانی: س: إذا كان النائب معذوراً في بعض الأفعال فهل يصح إستيجاره في الحج النبوي؟ ج: يصح إستيجاره إذا كان عمل الأجير صحيحاً في حق نفسه ولكن يلزمه إعلام المستأجر بالحال.

السید الشبیری: به قصد رجاء مانع ندارد و مثاب خواهد بود.

*** الشيخ التبريزي قدس سره: رجاءاً مانع ندارد. (۳) و یا بعد از آن که عمره و حج قربه‌الی‌الله به جا آورد ثوابش را اهدا کند.

الشيخ الصافي: موافق است و حاشیه ندارد.

الشيخ الفاضل: در فرع مذکور حاشیه ندارد.

الشيخ المكارم: موافق است و حاشیه ندارد.

الشيخ النوري: حاشیه ندارد.

نیابت مستطیع از غیر تبرعاً یا به اجاره

الإمام الخميني قدس سره: کسی که حج بر او واجب باشد، جایز نیست نیابت کند از غیر و اگر نیابت کند باطل است چه عالم به حکم باشد و چه جاهل. (۴)

السید الخوئی قدس سره: این شرط شرط صحت اجاره است نه شرط صحت حج نائب

۱- حج استجابی، م ۲

۲- احکام، ص ۱۰۰

۳- شفاهی.

۴- فصل النیابة، فرع ۱۲

ص: ۴۰

و (در فرض مسأله) حج نائب صحیح است و ذمه منوب عنه بریء می شود، ولی نائب اجرتی را که قرار داده شده مستحق نخواهد بود بلکه مستحق اجرة المثل است. (۱)

السید الکلایگانی قدس سره: الخامس: أن لا يكون ذمّ النّائب مشغولاً بحج واجب إلى قوله هذا في العالم بوجوب الحج وأما الجاهل والغافل فقد يقال بصحّة نيابتهما لكن فيها وكذا في صحّة حجّهما إشكال والأحوط عدم الإكتفاء به في برائته ذمّ المنوب عنه. (۲)

السید الشیرینی: بر کسی که امسال حج منجز باشد چه حجة الاسلام یا حج استیجاری یا قبول وصیت یا کفاره یا نذر باید حج مذکور را به جا آورد و اگر حج نیابی را به جا آورد معصیت کرده، ولی ظاهراً حج او صحیح است و کفایت از منوب عنه می کند. (۳)

السید السیستانی: در صورت جهل به وجوب حج منجز بر خودش، حج نیابی صحیح است و حق اجرة المثل دارد و شرط صحت اجاره است نه حج. (۴)

*** الشیخ البهجت: کسی که حج واجب فوری دارد، نیابت او جایز نیست و اگر نیابت کرد خلاف تکلیف کرده و مشهور بطلان حج نیابتی است از اجیر و متبرّع، و اظهر صحت آن است. (۵)

الشیخ التبریزی قدس سره: فی الفرض الذی أوصی إلى ابنه لیحجّ عنه والابن مستطیع أو صار مستطیعاً بعد موت أبیه، یحجّ عن نفسه ویستتیب عن أبیه من بلده. (۶)

الشیخ الفاضل: اجاره و حج نیابی هر دو صحیح است اگر چه مرتکب حرام شده.

قائل به صحت نیابت: آیات عظام: خوئی، شیری، بهجت و فاضل.

ایمان نائب

۱- مناسک، م ۱۰۳ چهارم.

۲- ص ۴۱

۳- ص ۱۹

۴- ص ۷۲، م ۱۰۳

۵- الجامع، ص ۱۹۰

۶- الصراط الرابع، ص ۱۹ مع التلخیص.

ص: ٤١

الإمام الخميني قدس سره: الثالث: الإيمان. (١)

السيد الكلبيگانی قدس سره: الثالث الإيمان فلا يصحّ من غير المؤمن وإن كان مسلماً معتقداً بوجوبه وتحقق منه قصد القرية. (٢)

السيد السيستاني: نعم الإيمان شرط في النائب فيما سوى الذبح والنحر على الأحوط. (٣)

السيد الشيرازي: اگر نائب عمل عبادي را به جای منوب به جا می آورد باید مؤمن باشد، ولی کسی که فقط ذبح می کند یا ناخن

می گیرد لازم نیست نائب هم باشد بنابراین لازم نیست مؤمن باشد. (٤)

الشيخ البهجت: نائب باید مؤمن باشد، یعنی علاوه بر خدا و پیامبر صلی الله علیه و آله دوازده امام را قبول داشته باشد، پس نیابت غیر

مؤمن کافی نیست، هر چند عمل را بر طبق مذهب ما به جا آورد. (٥)

الشيخ التبريزي قدس سره: فلا عبرة بنیابة غیر المؤمن وان أتى بالعمل على طبق مذهبنا. (٦)

الشيخ الفاضل: الثالث: الإيمان. (٧)

الشيخ النوري: سوم از شرایط ایمان است. (٨)

الشيخ الوحيد: فلا تصحّ نیابة غیر المؤمن وإن أتى بالعمل على طبق مذهبنا وحصل منه قصد القرية. (٩)

تقليد منوب عنه يا نائب

١- تحرير الوسيلة، شرائط النائب، م ١.

٢- ص ٤٩.

٣- ص ٢٦.

٤- ص ٢٤.

٥- ص ٣٧.

٦- مناسك، ص ٥٠.

٧- ص ٤١.

٨- فصل النيابة.

٩- م ١٠٠.

ص: ٤٢

الإمام الخميني قدس سره: میزان وظیفه خود او است، ولی اگر اجیر شده به کیفیت خاصی باید طوری عمل کند که وظیفه خودش و کیفیت ذکر شده بشود.

السید الخوئی قدس سره: علی تقلید المنوب عنه. (١)

السید الکلیایگانی قدس سره: اجیر باید مطابق وظیفه خودش عمل کند مگر این که بر او شرط کرده باشند که علاوه بر واجبات و شرایط صحت به نظر اجیر بعضی از امور لازمه به نظر منوب عنه را نیز به جا آورد که باید به شرط عمل کند. (٢)

السید السیستانی: یعمل علی طبق تقلید نفسه نعم إذا كان أجيراً وفرض تقييد متعلق الإجارة بالصحيح في نظر المنوب عنه أو المستأجر صريحاً أو لانصراف إطلاقه إليه كانت وظيفته حينئذ العمل بمقتضاه ما لم يتيقن بفساد العبادة. (٣)

السید الشیرزی: يجب عليه أن يراعى تقلید نفسه فيما يتعلّق بالنسك وشروط صحتها ولا فرق في ذلك بين كون الحج عن الحي أو الميت كما لا فرق بين أن يكون أوصى به الميت أم لم يوص، كان تبرعاً أو بإجارة. (٤)

*** الشيخ البهجت: النائب يعمل بوظيفه نفسه المطابقة لفتوى مرجعه سواء كان المنوب عنه حياً أم ميتاً. (٥)

الشيخ التبريزي قدس سره: يجب مراعاة تقلید المنوب عنه إذا كان حياً وأما إذا كان ميتاً فیراعى علی الأحوط تقلید الورثة والوصى أيضاً إن كان للميت وصى. (٦)

الشيخ الصافي: اجیر باید مطابق وظیفه خود عمل کند، بلی اگر با او شرط

١- مناسك صغير، ص ٢٣٦.

٢- ص ٩٠ احكام.

٣- الملحق، ص ٣.

٤- الفرع ٧٢ مع التلخيص.

٥- ص ١٩١.

٦- الصراط، ج ٤، ص ٤٧.

ص: ۴۳

کنند که علاوه بر واجبات و شرایط صحت به نظر اجیر بعضی از امور لازمه در نظر منوب عنه را نیز به جا آورد و یا بعض منافیات به نظر او را ترک نماید، به شرط عمل نماید. (۱)

الشیخ الفاضل: نفس عبارة الإمام قدس سره. (۲)

منه أيضاً: كل وظائف الحج والعمرة يأتي بها النائب بقصد المنوب عنه سوى الكفارات. (۳) وفي ص ۱۶: يعمل النائب على تقليد مقلده.

الشیخ المكارم: نفس عبارة الإمام قدس سره. (۴)

الشیخ النوری: میزان وظیفه خود اوست ولی اگر اجیر شده به کیفیت خاصی، باید طوری عمل کند که وظیفه خودش و کیفیت ذکر شده انجام شود.

علم به استطاعت خود بعد از عمره نیابی

السید السیستانی: فی الصورة الأولى إذا كان واثقاً بتمكّنه من الحج لنفسه فی عام لاحق أتمّ الحج النیابی وإلّا تركه وذهب إلى بعض المواقیت وأحرم للحج لنفسه وأما فی الصورة الثانية فالظاهر أنه لا عبرة بالاستطاعة المتجدّدة ولو كانت بغير مال الإجارة. (۵)

السید الشبیری: باقی اعمال را از طرف منوب عنه انجام می دهد و مجزی است. (۶)

عمره برای نائی

فی العروة: فلا تجب علی الأجير وإن كان مستطیعاً لها وهو فی مكّة.

الإمام الخمينی قدس سره: لا تجب علی الأجير وإن كان مستطیعاً لها وهو فی مكّة. (۷)

۱- الألف، ص ۵۸

۲- م ۲۵

۳- حول الحج، ص ۲۲

۴- م ۲۵

۵- الملحق، ص ۵

۶- ص ۲۰، م ۶۰

۷- ص ۴۰۳

ص: ٤٤

السيد الخوئي قدس سره: ولا يجب على الأجير بعد فراغه عن عمل النيابة وإن كان مستطيعاً من الإتيان بها.

السيد الكلپايگانی قدس سره: لا يجب على النائب النائي وإن كان مستطيعاً لها. (١)

السيد السيستاني: ولكن الإحتياط بذلك كله مما لا ينبغي تركه. (٢)

السيد الخامنئي: الظاهر أنها لا تصير واجبة على النائب النائي، نعم الأحوط أن يأتي بها. (٣)

السيد الشبيري: کسی که تنها استطاعت عمره مفرده داشته باشد، اگر در مکه و حوالی آن حضور دارد، باید عمره مفرده به جا آورد،

ولی بر نائی لازم نیست (٤). و عمره را از ایام تشریق تأخیر اندازد. (٥)

*** الشيخ البهجت: واجب نیست بر اجیر عمره مفرده، لکن به جا آوردنش احوط است. (٦)

الشيخ التبریزی قدس سره: لا تجب على الأجير لکن الإتيان بها أحوط. (٧)

الشيخ الصافي: بر کسانی که شانزده فرسخ و بیشتر فاصله دارند واجب نیست. (٨)

الشيخ المكارم: احتیاط واجب اتیان عمره مفرده است.

الشيخ النوری: این احتیاط برای نائب واجب نیست، لکن خیلی مطلوب است. (٩)

١- ص ٧٢

٢- ص ٦٢

٣- ص ٤٦

٤- ص ١، کتبی.

٥- ص ٣٨

٦- ص ٤٨

٧- ص ٦٢

٨- کتبی.

٩- ص ٢٦١

ص: ٤٥

الشيخ الوحيد: لا تجب على الأجير لكن الإتيان بها أحوط. (١)

فوت الحاج في الحرم

السيد السيستاني: في فرض المسألة قال دام ظلّه: يجب الإستيدان من ورثته ولا تكفى إجازة الحاكم الشرعى، والنّص الدال على أنّه يجعل نفقته وزاده وراحلته في الحجّ عنه لا يدلّ على جعل الولاية في ذلك لغير ورثته. (٢)

*** الشيخ التبريزى قدس سره: س: إذا مرض الحاج ومات يوم العيد ولم يدرك الوقوفين أو مات قبل يوم عرفه في حال إحرام الحجّ أو قبله فهل يجب عليه الحج لو كان مستقراً عليه في السنوات السابقة؟ ج: يسقط عنه الحجّ. (٣)

وفي ص ٢٩: س: جاء شخص إلى المدينة المنورة قاصداً أداء حجة الإسلام فمات قبل مباشرة الأعمال، هل يجوز للمرافقين له أن يستنيبوا له من يحج عنه من أمواله التي تركها بلا حاجة إلى الإستيدان عن الحاكم الشرعى أو ورثته الميت؟ ج: إذا استقرّ عليه الحجّ للمرافقين أن يستنيبوا من أمواله من يحج عنه بلا حاجة إلى الإستيدان من الورثة أو من الحاكم الشرعى.

الشيخ الفاضل: يجب الإستيدان من ورثته ولا تكفى إجازة الحاكم الشرعى. (٤)

علم النائب باستطاعته في الميقات

السيد السيستاني: الرابع: أن لا يكون النائب مشغول الذمّة بحجّ واجب عليه في عام النيابة إن تنجز عليه ولا بأس باستنابته فيما إذا كان جاهلاً بالوجوب أو

١- ص ٥٤

٢- الملحق الأول، ص ٢٧

٣- الصراط، ج ٤، ص ٣٠

٤- جامع المسائل، ص ٢٥

ص: ٤٦

غافلاً عنه وهذا الشرط شرط في صحته الإجارة لا في صحته حجّ النائب فلو حجّ والحال هذه برئت ذمّة المنوب عنه ولكنه لا يستحق الأجرة المسماة بل يستحق أجرة المثل. (١)

السيد الشيرى: من وجب عليه الحج وتنجز في عامه الحالى كان حجة الإسلام أو غيره كالحجّ الواجب بالإجارة أو النذر أو قبول الوصية أو بعنوان الكفارة يجب عليه أدائه في نفس العام ولو أتى بحج آخر غير ما تنجز عليه صحّ الحجّ وإن كان آثماً بتركه ما تنجز عليه إلا أن يكون هو حجة إسلامه ففي هذه الصورة يحكم بفساد الحجّ المأتمى به. (٢)

*** الشيخ البهجت: لما علم أنه كان مستطيعاً من قبل فقد تبين له بطلان الإجارة.

وفي الجواب عن وصل المدينة بواسطة فيش غيره بالنيابة: ففي الفرض إن أمكنه الإقراض والحج عنه نفسه وجب ذلك وأما بالنسبة إلى المنوب عنه فإنه مع إحراز رضا صاحب الفيش يستنب من يحج عنه من الميقات فإنّ إطلاق الإجارة ينفي إعتبار مباشرته ... وأما لو عيّن شخصاً خاصاً للنيابة فإن كان عقد الإجارة وقع قبل استطاعته وجب الوفاء به، وأما إذا كان استطاعته قبل العقد أو لم يكن عقد أصلاً فله أن يحجّ عن نفسه ويستنب عن الميت. (٣)

الشيخ التبريزى قدس سره: عدم حج واجب در ذمه نائب شرط صحت اجاره است نه شرط صحت حج نائب، پس هرگاه در حالى که بر خودش حج واجب بوده از جانب ديگرى نيابت کند، ذمه منوب عنه برىء مى شود و نائب استحقاق اجرة المثل دارد نه اجرة المسمى. (٤)

الشيخ الصافى: بايد حج واجب خود را به جا آورد. (٥)

الشيخ الفاضل: كسى كه حج واجب بر عهده او است نبايد نيابت قبول كند،

١- ص ٤٩

٢- ص ٢٧

٣- ص ١٨٩، مع التلخيص من فرعين.

٤- ص ٦٩

٥- فرع ١١٩ مع التلخيص.

ص: ٤٧

ولی اگر اجیر شد هر چند معصیت کرده، ولی حج نیابی او صحیح است و مبرء ذمه منوب عنه است و استحقاق اجرة المسمی را دارد، هر چند حج بر خودش مستقر می شود. (۱)

منع از نیابت حج بعد از عمره تمتع

س: طلبه سیدی به نیابت شخصی که مایوس از سلامتی بوده به حج آمده و اعمال عمره تمتع را انجام داده، پس از انجام عمره تمتع به او خیر داده اند که منوب عنه حالش خوب است، باید خودش حج به جا آورد و نیابت شما صحیح نیست؛ تکلیف این نایب از نظر اتمام اعمال حج و عدم اتمام و از نظر اجرت چیست؟

السید الشبیری: در فرض مزبور خوب شدن منوب عنه کاشف از بطلان اجاره است و نایب مستحق اجرة المثل می باشد و عمل نایب برای خودش نیز حساب نمی شود مگر این که اعمال را به نیت عمل مشروع، نه خصوص نیابت به جا آورده باشد که در این صورت عمل مزبور برای خود حساب می شود. (۲)

*** الشیخ البهجت: بنا بر احتیاط، نایب عمل را تمام کند و به آن اکتفا نشود و در اجرت مصالحه نمایند. (اجاره از عقود لازمه است، باید تمام اجرت را بدهد مگر این که اجیر به کمتر حاضر شود). (۳)

الشیخ التبریزی قدس سره: چنانچه قصد حجة الاسلام برای منوب عنه کرده لازم نیست حج را تمام کند، ولی بنا بر احتیاط طواف نساء به جا آورد و اجاره بر حجة الاسلام منحل می شود و بنا بر احتیاط واجب باید مستأجر نسبت به اجرت

۱- حج و عمره، ص ۸۰.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

ص: ۴۸

اعمالی که اجیر تا کنون انجام داده او را راضی کند. (۱)

الشیخ الصافی: در فرض سؤال چنانچه راه برای منوب عنه باز است و وقت هم برای عمره تمتع باقی است و استطاعت مالی هم دارد علاوه بر اجرت نائب، باید خودش عمره تمتع و حج را به جا آورد و در این صورت نائب موظف به انجام حج نیست، بلکه حجش برای منوب عنه صحیح نیست و اجرت انجام عمره و بازگشت را طلبکار است و اگر وقت عمره گذشته و یا راه برای منوب عنه مسدود است، نایب باید حج را هم انجام دهد و مجزی از منوب عنه و مستحق تمام اجرت است. (۲)

وظيفة النائب في طواف النساء

الإمام الخميني قدس سره: نائب در طواف نساء نیز باید قصد منوب عنه بنماید و احتیاط استحبابی قصد ما فی الذمة. (۳)

السید الگلپایگانی قدس سره: بقصد منوب عنه انجام دهد. (۴)

السید السیستانی: یأتی بطواف النساء عن المنوب عنه لا عن نفسه. (۵)

*** الشیخ التبریزی قدس سره: ولو أتى النائب بطواف النساء عن المنوب عنه كفى والأحوط أن يأتيه بقصد الأعم، یعنی بقصد ما هو

الوظيفة. (۶)

الشیخ الصافی: باید به قصد منوب عنه انجام دهد. (۷)

الشیخ الوحید: یأتی به بقصد المنوب عنه لا عن نفسه. (۸)

طواف نساء به قصد منوب عنه

۱- کتبی.

۲- کتبی.

۳- ص ۳۲، طبع پنجم.

۴- احکام عمره، ص ۸۹

۵- ص ۲۱۰

۶- ص ۲۰۵

۷- الألف، ص ۵۸

۸- ص ۱۷۶

ص: ٤٩

الإمام الخميني قدس سره: نائب در طواف نساء نیز باید قصد منوب عنه نماید و احتیاط استجابی آن است که به قصد مافی الذمه به جا آورد.

السيد الكلپایگانی قدس سره: نایب باید طواف را به قصد منوب عنه انجام دهد. (١)

السيد السيستاني: والنائب عن الغير في الحج يأتي بطواف النساء عن المنوب عنه لا عن نفسه. (٢)

السيد الشبيري: نائب در تمام اعمال حج حتى طواف نساء باید نیت منوب عنه نماید. (٣)

*** الشيخ التبريزي قدس سره: ولو أتى النائب في الحج عن الغير لطواف النساء عن المنوب عنه كفى والأحوط أن يأتيه بقصد الأعم
يعنى بقصد ما هو الوظيفة. (٤)

الشيخ الصافي: موافق است با السيد الكلپایگانی قدس سره. (٥)

الشيخ الفاضل: با حضرت امام موافق است. (٦)

الشيخ المكارم: با حضرت امام موافق است. (٧)

الشيخ النوري: نفس عبارت امام است. (٨)

الشيخ الوحيد: والنائب عن الغير يأتي بطواف النساء عن المنوب عنه لا عن نفسه. (٩)

جواز النيابة للنائب في أثناء عمله لغير المنوب عنه

١- احكام، ص ٨٩ و شفاهي.

٢- ص ٢١٠

٣- ص ٢٢ وفي العربي فرع ٧٠

٤- ص ٢٠٥

٥- احكام، ص ٨٩

٦- مناسك محشى، م ١٥٢

٧- م ٦

٨- م ٦

٩- ص ١٧٦، م ٤١٤

ص: ٥٠

فی الوسائل فی باب ٢١ من أبواب النيابة: عن صفوان بن يحيى الأزرق، قلت لأبي الحسن عليه السلام فی الرجل يحج عن الرجل أیصح أن يطوف عن أقاربه؟ قال علیه السلام: إذا قضی مناسک الحج فليصنع ما شاء.

السید الخوئی قدس سره: لا بأس للنائب بعد فراغه من أعمال الحج النبوی أن یأتی بالعمرة عن نفسه أو غیره كما لا بأس أن يطوف عن نفسه أو عن غیره. (١) ووافق هذا المتن السید الکلایگانی فی مناسک العربی (٢) والسید الخامنئی (٣) والسید السیستانی (٤) والشیخ البهجت. (٥)

السید الشیرینی: يجوز للأجير فی الحج أو العمرة أن يطوف عن نفسه أو عن غیره ولو فی أثناء الحج أو یسعی أو یرمی أو یذبح كما إذا كان علیه قضاء بعض منها. (٦)

أقول: در سال ١٤٢٣ ه ق همین مسأله از مراجع عظام استفتاء شد که استفتاء کتبی آنها موجود است؛ غالباً مراجع جواب مثبت دادند که مانع ندارد برای نائب در اثناء عمل نیابی خود برای خود یا دیگری طواف به جا آورد. مراجع مشارالیهم حضرات آقایان تبریزی، بهجت، فاضل، صافی و سیستانی.

قد یستظهر الخلاف ممّا فی مناسک السید الخوئی وجمع آخر.

آمدن نائب به بلد قبل از موسم برای حج بلدی

الإمام الخمينی قدس سره: چند ماه قبل کافی است. (٧)

السید الکلایگانی قدس سره: کافی است (٨) ودر مناسک جدیدص ٩٧ م ٢٤٢: کافی است.

١- م ١٢٩

٢- ص ٦١

٣- م ٦٤

٤- م ١٢٩

٥- م ١٢٦

٦- ص ٢٣، الفرع ٨٨

٧- نیابت، ص ٦٩، م ٣٧

٨- شفاهی.

ص: ٥١

السيد السيستاني: يتوجه الأجير إلى بلد الميت قبل موعد الحج بشهر مثلاً ثم رجع إلى بلده قاصداً به الشروع في سفر الحج يجزيه حجّه ويكون حجّه بلدياً. (١)

السيد الشبيري: با چنین آمدنی حج شخص، حج بلد محسوب نمی شود، مگر در بعضی از فروض نادره. (٢)
 *** الشيخ الصافي: اگر وطن خودش یا محل دیگر که به آن جا می رود در مسیر مکه معظمه باشد و از بلد منوب عنه به قصد مکه معظمه حرکت کرده باشد، کافی است. (٣)

الشيخ الفاضل: حاشیه ندارد.

الشيخ المكارم: چند ماه قبل به بلد منوب عنه رفته است کافی است. (٤)

الشيخ النوري: س: چند ماه قبل از حج به بلد آمده به قصد منوب عنه؛ ج: کافی است.

عمره و حج به نیابت حضرت حجت علیه السلام

الإمام الخميني قدس سره: حج به نیابت حضرت ولی عصر علیه السلام هر چند در موقف تشریف داشته باشند اشکال ندارد. (٥)

السيد الكلبايگانی قدس سره: جواز آن بعید نیست. (٦)

السيد السيستاني: يجوز الإتيان بالحج والعمرة نيابةً عن مولانا صاحب العصر والزمان عليه السلام. (٧)

السيد الشبيري: انجام عمره و حج و نماز مستحبی اشکال ندارد، ولی انجام طواف مستحبی از طرف کسانی که در موسم حضور دارند صحیح نیست و انجام

١- الملحق، ص ٢٤

٢- کتبی.

٣- کتبی - حاشیه.

٤- مناسک محشی، ص ٧١، م ٢٧

٥- نیابت، م ٣١

٦- احکام، ص ٩٢

٧- الملحق، ص ٣٠

ص: ٥٢

طواف و اهداء ثواب آن به پیشگاه مبارک حضرت ولی عصر توفیق بزرگی است. (١)

*** الشيخ الصافي: حاشیه ندارد. (٢)

الشيخ الفاضل: موافق با امام قدس سره است.

الشيخ المكارم: به امید مطلوبیت (حاشیه)

الشيخ النوري: با امام موافق است.

احرام الحائض وإتيان المناسك مع النيابة

السيد السيستاني: س: إذا كانت المرأة حائضاً وهي تعلم أن الرفقة لا ينتظرونها للإتيان بأعمال العمرة المفردة بعد طهرها فهل يجوز لها من أول الأمر أن تقصد الإحرام ثم تستنيب للطوافين؟ ج: الإستنباه في مفروض السؤال محل إشكال. (٣)

*** الشيخ البهجت: در حال حیض احرام بستن مانع ندارد، لذا پس از ورود به مکه اگر فرصت صبر دارد، باید صبر کند و الاً برای طوافها استنابه کند. (٤)

الشيخ التبريزي قدس سره: فرقی بین حیض بعد از احرام و قبل از احرام نیست؛ محرم می شود و برای طوافها استنابه می کند. (٥)
الشيخ الفاضل: فی مفروض السؤال (زن نمی تواند از کاروان جدا شود) إذا كانت المرأة في المدينة أو جدّة ولا تقدر على مفارقة الرفقة وملزمة بدخول مكة فتحرم وتستنيب للطواف والصلاة وأما إذا كانت في مكة فصحة إحرامها في الفرض مشكّلة، نعم لو أحرمت جهلاً بالمسألة فعليها الإستنباه لهما. (٦)

ملحقات نذر

نذر احرام از جدّه در تهران

١- ص ٢٧

٢- احكام، ص ٩٢

٣- الملحق الأول، ص ١٠٣

٤- شفاهي.

٥- شفاهي.

٦- الجامع، ص ٦٩

ص: ٥٥

س: در تهران نذر می کند که من از جدّه محرم می شوم؛ آیا این نذر صحیح است؟

السید الشبیری: بلی صحیح است به شرط این که در مسیرش میقات قرار نگیرد. (١)

*** الشيخ البهجت: در عمره تمتع و در حج افراد چون محرز نیست که جدّه قبل از میقات باشد این نذر اشکال دارد، ولی در عمره

مفرد بنابر این که میقات عمره مفرده برای نائی هم مواقیت معروفه و هم ادنی الحل باشد نذر مذکور مانع ندارد، ولی بنابر این که

ادنی الحل برای نائی میقات نباشد، نذر صحیح نیست و این مبنی صحیح است. (٢)

الشیخ التبریزی قدس سره: چون که محرز نیست جدّه قبل از میقات باشد، نذر

١- کتبی.

٢- کتبی.

ص: ٥٦

منعقد نمی شود. (١)

الشیخ الصافی: صحیح نیست. (٢)

احرام حائض با نذر قبل از میقات

الإمام الخميني قدس سره: زنهای حائض می توانند در مدینه با نذر برای عمره محرم شوند و لازم نیست به مسجد شجره بروند، ولی

باید با اذن شوهر باشد. (٣)

السید الخوئی قدس سره: اگر شوهر از نذر زن جلوگیری نماید، زن نمی تواند در صورتی که وفاء به نذرش منافی با حق شوهر باشد

نذر کند. (٤)

السید الگلپایگانی قدس سره: موافقت شوهر با زن در انجام حج کفایت از اذن می کند، زیرا صحت حج او متوقف است بر نذر

احرام قبل از میقات. (٥)

السید السیستانی: یصح نذرها إذا لم تكن منافياً لحق الزوج في الإستمتاع كما لو كان بعيداً عنها خلال هذه الفترة. (٦)

السید الخامنی: لا بأس بنذر الزوجة بلا إستیدان من زوجها فيما لو كان غائباً عنها. (٧)

السید الشبیری: برای کسی که از میقات عبور می کند نذر احرام قبل از میقات صحیح نیست.

*** الشیخ البهجت: زن حائض می تواند قبل از میقات با نذر محرم شود اگرچه نایب باشد. (٨)

الشیخ التبریزی قدس سره: حائض می تواند قبل از میقات با نذر محرم شود و

١- کتبی.

٢- کتبی.

٣- ص ٨١

٤- توضیح ص ٤٦٩

٥- شفاهی.

٦- الملحق الأول، ص ٦٤

٧- ص ٢٠

٨- ص ٧ ملحق.

ص: ٥٧

چنانچه نذر او منافی حق زوج نیست، مانعی ندارد. (۱)

الشیخ الصافی: نذر احرام قبل از میقات صحیح است و باید به آن وفا کند. (۲)

الشیخ الفاضل: إذا نذر الإحرام قبل الميقات فإنه يجوز ويصح ويحب العمل به ولا يجب تجديد الإحرام في الميقات. (۳)

الشیخ المکارم: احرام از داخل مسجد واجب نیست، بنابراین زنهای حائض می توانند در بیرون مسجد محرم شوند. (۴)

الشیخ النوری: زنهای حائض می توانند در مدینه با نذر برای عمره محرم شوند، ولی باید با اذن شوهر باشد. (۵)

الشیخ الوحید: الأول أن ينذر الإحرام قبل الميقات من مكان معين فإنه يصح ولا يلزمه التجديد في الميقات ولا المرور عليه. (۶)

نذر زوجه

الإمام الخميني قدس سره: احرام قبل از میقات صحیح است و زنهای حائض می توانند در مدینه با نذر محرم شوند، ولی نذر زن باید با اذن شوهر باشد. (۷)

السید الکلپایگانی قدس سره: یمین زوجه و نذر او بدون اذن زوج منعقد نمی شود. (۸)

السید الخوئی قدس سره و السید الکلپایگانی قدس سره: احرام از خارج مسجد صحیح است. (۹)

السید الشبیری: برای کسی که از میقات یا نزدیک میقات می گذرد نذر احرام قبل از میقات صحیح نیست. (زن حائض می تواند خارج مسجد محرم شود و هم می تواند در حال عبور در مسجد محرم شود) (۱۰)

۱- ص ۲۶

۲- ص ۳۴

۳- تحریر، ۷۳

۴- ص ۳۴

۵- ص ۹۲

۶- ص ۷۲

۷- میقات، م ۱۳

۸- احکام، ص ۷۰

۹- مناسک.

۱۰- ص ۴۲

ص: ۵۸

الشيخ البهجت: زنهایی که به واسطه عادت زنانه معذورند می توانند قبل از میقات با نذر محرم شوند، هر چند نائب باشند (۱) و در صورتی که منافعی با حق زوج نباشد می تواند بدون اذن نذر کند. (۲) و در توضیح ص ۴۲۷ نذر زن بدون اجازه شوهر بنا بر احتیاط واجب و صفاً منعقد می شود.

منه أيضاً: الذين يسافرون إلى جدّة بالطائرة وكان ذهابهم إلى الجحفة أو غيرها من المواقيت شاقاً عليهم يجزيهم الإحرام من جدّة بالنذر. (۳)

الشيخ التبریزی قدس سره: اگر شوهر حاضر نباشد استیذان لازم نیست. (۴)

الشيخ الصافی: یمین زوجه بدون اذن زوج منعقد نمی شود و اما نذر زوجه در غیر آن چه متعلق حق زوج است، خصوصاً در غیر مالیات حکم یمین را داشته باشد اشکال است. (۵)

الشيخ الفاضل: حاشیه ندارند.

الشيخ المکارم: اگر نذر زن مزاحم حق شوهر نباشد، اجازه لازم نیست. (۶)

منه أيضاً: احرام در خارج مسجد جایز است. (۷)

الشيخ النوری: در مناسک محشی حاشیه ندارند. (۸)

نذر احرام قبل از میقات برای نائب

الإمام الخمينی قدس سره: چون احرام قبل از میقات با نذر صحیح است، زنهای حائض می توانند در مدینه با نذر محرم شوند. (۹)

۱- جدید، ص ۷.

۲- س ۲۸.

۳- ص ۱۹۷.

۴- شفاهی.

۵- م ۱۷۰.

۶- محشی، م ۱۳.

۷- محشی، ص ۱۰۷، م ۱۳.

۸- میقات، م ۱۳.

۹- متفرقه میقات، ۱۳.

ص: ٥٩

السيد الخوئي قدس سره: يجوز الإحرام لساكن جدّه للمفردة والتمتع إذا يبقى فيها مدة يصدق أنّ منزله فيها.

ووافقه الشيخ التبريزي قدس سره ثم قال: إذا شك في صدق العنوان لابد أن يذهب إلى أحد المواقيت. (١)

السيد الكلبيگانی قدس سره: نذر احرام قبل از ميقات برای نایب هم جایز است. (٢)

السيد السيستاني: في سؤال ١٠١ في الملحق: وهل يشرع النذر في المواقيت المعلومه سواء كان النذر قبل الوصول إليها أم بعده؟ ج: ...

كما يصحّ الإحرام بالنذر قبل الوصول إلى المواقيت المعلومه وكذا نذر الإحرام في المواقيت نفسها. (٣)

السيد الشيرازي: بر کسی که از ميقات یا نزدیک ميقات عبور می کند لازم است از ميقات محرم شود و نمی تواند به نذر قبل از ميقات

محرم شود. (٤)

*** الشيخ البهجت: نذر احرام قبل از ميقات جایز است، هر چند نایب باشد. (٥)

الشيخ الصافي: با نظر آقای گلپایگانی قدس سره موافق است.

الشيخ الفاضل: با نظر مرحوم امام قدس سره موافق است.

الشيخ المكارم: اگر نذر کند که از محلی پیش از ميقات احرام ببندد جایز است و باید از همان جا محرم شود. (٦)

الشيخ النوري: با نظر مرحوم امام قدس سره موافق است.

الشيخ الوحيد: يصحّ أن ينذر الإحرام قبل الميقات من مكان معيّن ولا يلزمه التجديد في الميقات ولا المرور عليه ولا فرق في ذلك

بين الحجّ الواجب والمندوب والعمرة المفردة؛ نعم إحرام الحجّ وعمرة التمتع لابد أن يكون في أشهر الحجّ. (٧)

با نذر احرام در ایران لازم نیست به میقات برود

١- الصراط، ج ٢، ص ٢١٨

٢- ص ١٨٩ احكام.

٣- ص ٥٥

٤- م ١١٥

٥- مسائل جديد، ص ٧

٦- مناسك محشى، ص ١٠٠

٧- ص ٧٢

ص: ٦٠

- السيد السيستاني: نذر صحيح است و احرام هم محقق می شود و لازم نیست به میقات برود مگر بدانند که مجبور می شود در روز سوار هواپیما یا ماشین مسقف بشود که صحت نذر در این صورت محل اشکال است و نیز بنا بر احتیاط در شب های بارانی. (١)
- السيد الشيرى: اگر مرور به میقات نکند احرام او صحيح است. (٢)
- السيد الخامنئى: بلی نذر او صحيح است، باید در ایران محرم شود و رفتن به میقات لازم نیست. (٣)
- *** الشيخ البهجت: می تواند با نذر احرام در ایران محرم شود و رفتن میقات لازم نیست. (٤)
- الشيخ التبريزى قدس سره: نذر مذکور صحيح است و رفتن به میقات لازم نیست. (٥)
- الشيخ الصافى: نذر مذکور صحيح است و رفتن به میقات لازم نیست. (٦)
- الشيخ الفاضل: مانعی ندارد، مشروط بر این که احرام در ایران مستلزم انجام محرمات احرام مثل سفر در زیر سایبان در روز نباشد و آلا احتیاط آن است که نذر نکند و محرم نشود و در فرض صحت رفتن به میقات لازم ندارد. (٧)
- الشيخ النورى: نذر و احرام او صحيح است و رفتن به میقات لازم نیست. (٨)

نذر الصيام في حال السفر

- ١- مهر دفتر.
- ٢- مهر شخصی.
- ٣- مهر خاص.
- ٤- مهر دفتر.
- ٥- مهر شخصی.
- ٦- مهر شخصی.
- ٧- مهر دفتر.
- ٨- مهر شخصی.

ص: ٦١

السيد الكلپايگانی قدس سره: شفاهاً فرمودند: اشكال ندارد.

السيد السيستاني: فرع ٤٤ در دفتر استفتاءات: س: در جواز صوم در سفر فرق است بين آن كه قبلأ نذر کرده باشد يا اين كه در حال سفر هم می تواند نذر کند؟ ج: فرق نمی کند، ولی اگر در اثناء روز بخواید نذر روزه همان روز را بکنند، صحت آن محل اشكال است.

السيد الخامنئي: می تواند برای روزه نذر کند و در این صورت اعتكاف مانع ندارد. (١)

السيد الشبيري: بلی می تواند بعد از سفر نذر کند که در همان سفر روزه بگیرد و معتكف شود. (٢)

*** الشيخ البهجت: می تواند پس از وارد شدن به مکه مکرمه با نذر به اعتكاف پردازد. (٣)

الشيخ التبريزي قدس سره: نذر روزه در حال سفر اگر روزه واجب در ذمه نداشته باشد اشكال ندارد. (٤)

الشيخ الصافي: محل اشكال است. (٥)

الشيخ المكارم: بدون قصد اقامه ده روز، گرفتن روزه اشكال دارد. (٦)

نذر برای کعبه مقدسه و ضرایح مقدسه

السيد الخوئي قدس سره: س: هل يجوز رمي النقود بأزرحة الأئمة المعصومين عليهم السلام؟

ج: نعم يجوز وأما لو نذر فلا يصح نذره. وفي مسألة ١٠٤٨: أما النذورات

١- المصدر.

٢- المصدر.

٣- الميقات، ص ٣٨.

٤- شفاهي.

٥- جامع الاحكام.

٦- المصدر.

ص: ٦٢

المخصصة للسيدة زينب عليها السلام والعباس عليه السلام أو أحد الأئمة عليهم السلام المقيدة بوضعها في القفص أو المطلقة كيف يصرف؟ ج: ربما لا يكون للوضع في القفص رجحان فلا ينعقد النذر وأما النذر المطلق لمن ذكر فمصرفه الإنفاق على حرمه أو على زواره الفقراء ونحو ذلك. (١)

السيد الكلبي يكتفي بقدس سره: به مصرف زوار محتاج برسانند و نذر ضرايح مقدسه را هم اگر نمی توانند به نحو مطلوب عمل نمایند به زائری که محتاج هستند برسانند. (٢)

السيد الشيرازي: محصل جواب: اگر در زمانی که تولیت اماکن مقدسه به نحو شرعی باشد جایز است تحت اختیار آنان قرار دهد و الا بر حسب عرف محل اگر قصد نادر روشن نشود به مصرف زواری که محتاجند برسانند مطابق احتیاط است. (٣)

*** الشيخ البهجت: اگر برای حرم امامان عليهم السلام ویا امامزادگان نذر کرده باید به مصرف تعمیر و روشنایی و فرش حرم و مانند اینها برسد و اگر برای خود امامان نذر کرده و مصرف معینی ذکر نکرده باید به فقرا و زوار بدهند یا به مصرف مسجد و مانند آن برسانند و ثواب آنرا برای امام علیه السلام هدیه کنند. (٤)

الشيخ التبریزی قدس سره: به مصرف فقرا و زوار مؤمنین برسانند. (٥)

ملفات احرام

متفرقات احرام

١- صراط النجاة، ج ١، ص ٣٨٢.

٢- شفاهی.

٣- کتبی.

٤- توضیح ص ٤٢.

٥- ص ٣٧٨ صغیر.

ص: ۶۵

في العروة: الأقوى جواز الإحرام من خارج المسجد إختياراً.

الإمام الخميني قدس سره: احتياط واجب احرام از داخل مسجد است.

السيد السيستاني: احوط آن است كه احرام در داخل مسجد بسته شود و احرام در خارج مسجد برای غير زن حائض و کسی كه حكم او را دارد كافی نیست.

السيد الخامنئي: لا يجرى الإحرام من خارج مسجد الشجرة (۱) وأما المرأة ذات العذر فعليها الإحرام من الجحفة أو محاذاتها ويجوز الإحرام بالنذر من منزلها في المدينة المنورة (۲) و در ص ۱۲: احرام از مسجد فعلي كافي است.

السيد الشبيري: بنابر احتياط لازم بايد نيت احرام و نماز احرام را در داخل مسجد به جا آورد. (۳) و بايد احرام بعد از نماز باشد و فرقی بين نماز واجب و مستحب نیست. و زن حائض می تواند خارج مسجد محرم شود و

۱- ص ۱۹

۲- ص ۲۰

۳- ص ۴۲

ص: ٦٦

می تواند هم در حال عبور در مسجد محرم شود. و بنا بر احتیاط، غسل احرام هم لازم است و بعد از غسل مردها از لباس و زنها از روبند اجتناب کنند و الا باید مجدداً غسل کنند.

*** الشيخ البهجت: در حال اختیار باید از مسمی به مسجد الشجرة محرم شود.

والأحوط الإحرام من المسجد القديم مع الإمكان.

الشيخ التبریزی قدس سره: ويجوز الإحرام من خارج المسجد محاذياً له من اليمين أو اليسار. (١) وفي الضميمة: لا- يلزم دخول المسجد.

الشيخ الصافي: بهتر بلکه احوط احرام از داخل مسجد است (٢) و از بیرون مسجد هم کافی است. (٣)

الشيخ الفاضل: اگر امکان نداشته باشد یعنی مسجد دو درب نداشته باشد یا امکان عبور از مسجد به جهت ازدحام و موانع دیگر نباشد، کنار مسجد محرم شوند و در این فرض تجدید احرام در جحفه یا محاذات آن لازم نیست. (٤)

الشيخ المكارم: در کنار مسجد هم می توان محرم شد و تفاوتی بین مسجد قدیم و جدید نیست. (٥)

الشيخ النوری: احتیاط واجب احرام از داخل مسجد است. (٦)

الشيخ الوحيد: والأحوط الأفضل الإحرام من مسجدها المعروف بمسجد الشجرة. (٧)

أقول: وافق متن العروة، السيد الخوئی والسید الكلیایگانی طاب ثراهما.

لأحوط لزوم الغسل للإحرام

١- ص ٨٠

٢- ص ٢٢

٣- کتبی.

٤- مناسک محشی، م ٢٤٧

٥- ص ٣٤

٦- ص ٨٩

٧- ص ٦١

ص: ۶۷

في العروة: يستحب قبل الشروع في الإحرام أمور: ... الثالث: الغسل.
السيد الشبيري: به نظر این جانب غسل برای احرام وجوب شرطی دارد و اگر غسل نکنند احرام محقق نمی شود.

صلاة الإحرام

في العروة: الرابع: أن يكون الإحرام عقب صلاة فريضة أو نافله وقيل بوجوب ذلك.
مؤلف: كان السيد الشبيري دام ظلّه قائلاً بوجوب الشرطي للغسل والصلاة للإحرام وأنّ الإحرام لا يتحقق بدونهما ولكنه دام ظلّه رجوع عن الفتوى إلى الإحتياط وقال بجواز الرجوع إلى الغير (المناسك الأخير).

الإحرام في الطيارة

س: شخصی از لبنان با هواپیما وارد جده شده و در طیاره مقابل جحفه یا شجره احرام بسته کافی است یا نه و اگر اعمال عمره تمتع را انجام داده محکوم به صحت است یا نه؟

السيد الشبيري: ظاهراً کافی نیست و عمره تمتع وی صحیح نمی باشد. (۱)

*** الشيخ التبریزی قدس سره: احرام از محاذات فضایی اشکال دارد، هر چند قریب باشد. (۲)

۱- کتبی.

۲- کتبی.

ص: ۶۸

الشيخ البهجت: كفايت احرام از فوق مسجد شجرة محل اشكال است، بلکه منع است و حکم کسی را دارد که بدون احرام اعمال را انجام داده است. (۱)

الشيخ الصافي: صحت احرام به نحو مذکور به نظر این جانب محل اشكال است (۲).

الشيخ المكارم: صدق محاذات مشكل است. (۳)

آیا احرام از محاذات هوایی مجزی است؟

السيد الكلپایگانی قدس سره: محاذات در فضا میسور نیست.

السيد السيستانی: بنا بر احتیاط واجب مجزی نیست. (۴)

السيد الشبیری: احرام در مقدار هوایی که عرفاً تابع زمین است مجزی است و در غیر این فرض مجزی نیست. (۵)

*** الشيخ التبریزی قدس سره: مجزی نیست. (۶)

الشيخ البهجت: مجزی نیست؛ (۷) در سؤال از معظم له به طور شفاهی: جواز بعید نیست.

الشيخ الصافي: اگر محاذات را تشخیص بدهد مجزی است. (۸)

الشيخ الفاضل: مشكل است، چون هواپیما مكث و توقف ندارد. (۹)

الشيخ المكارم: در مسأله محاذات میقات فرقی میان صحرا و دریا نیست. (۱۰)

۱- کتبی.

۲- کتبی.

۳- شفاهی.

۴- مهر دفتر.

۵- مهر شخصی.

۶- کتبی.

۷- مهر دفتر.

۸- کتبی.

۹- شفاهی.

۱۰- ص ۱۰۲، م ۲۵۶.

ص: ۶۹

و فی مناسک العربی ص ۴۱: لا فرق فی مسألة المحاذات بین الصحرا والبحر والهواء، فإذا عبر بالطائر ...

احرام در ماهی و احلال در ماه دیگر

س: شخصی قبل از غروب آفتاب شب اول ماه، محرم شد به احرام عمره مفرده و اعمال مکه را در ساعات اولیه ماه جدید انجام داد، این عمره به حساب کدام یک از دو ماه محسوب می شود و اگر بعد از غروب محرم شد چه نحو خواهد بود؟
السید السیستانی: به حساب ماهی که در آن محرم شده. (۱)

***الشیخ التبریزی قدس سره: در فرض اول که قبل از غروب شب اول ماه، محرم شده، عمره از ماه قبل محسوب می شود و در فرض دوم که بعد از غروب آفتاب محرم شده از ماه جدید محسوب می شود. (۲)

الشیخ الصافی: اگر قبل از غروب شرعی (مغرب) محرم شده عمره ماهی است که هنوز آفتاب آن غروب نکرده و اگر بعد از غروب شرعی محرم شده، عمره ماه بعد محسوب می شود. (۳)

الشیخ الفاضل: ظاهراً در هر دو فرض اعمال عمره مربوط به ماه جدید است و تا ماه آینده نمی تواند مجدداً عمره به جا آورد. (۴)
الشیخ المکارم: بعید نیست که معیار همان ماهی بوده که احرام در آن بسته شده است، هر چند احتیاط آن است که عمره ماه بعد را رجاءً به جا آورد. (۵)

الشیخ النوری: به حساب ماهی محسوب می شود که در آن احرام بسته است. (۶)

أقول: به نظر حقیر باید ببینیم از نصوص چه استفاده می شود؛ آیا میزان را احرام در شهر قرار داده یا احلال از آن؟

الجنون بعد الإحرام

۱- مهر دفتر.

۲- مهر خاص.

۳- مهر خاص.

۴- مهر دفتر.

۵- مهر خاص.

۶- مهر خاص.

ص: ٧٠

السيد السيستاني: س: امرأة جنيت في عرفات، ما هي وظيفة زوجها وهو معها؟ ج: إذا كان جنونها بعد إدراك مسمى الوقوف أو أنها أفاقت فيها بحيث أدركت الوقوف لزم على الزوج أخذها إلى المزدلفة فإن أفاقت هناك وأدركت إختيارى المشعر أو إضطراريه فقد أدركت الحجاج فإن أفاقت من جنونها وتمكنت من الإتيان ببقية المناسك فهو وإن عادت إلى الجنون فحينئذ يستتبع لها من يأتي عنها ببقية المناسك ويتم حجها. (١)

السيد الشيرى: حكم مغمى عليه را دارد برای او استنابه کنند. (٢)

*** الشيخ البهجت: بعيد نیست که بر طبق قاعده بگویم این احرام منعقد نشده، چه عمره مفرده و چه عمره تمتع ولكن احوط استنابه است برای عمره. (٣)

الشيخ التبريزى قدس سره: با فرض این که زن بعد از احرام جنون پیدا کرده و مستمر است خود زن تکلیفی ندارد و شوهر هم فعلاً تکلیفی درباره زوجه ندارد و اصل احرام او باطل است برای این که احرام بستن برای انجام عمره است و این واجب ارتباطی است و مرکب است و در صورتی که متمکن نباشد این احرام (وقع غیر صحیح) و اگر زوج بخواهد مباشرت کند مانع ندارد. (٤)

الشيخ الفاضل: بعيد نیست که بگویم این جنون بعد از احرام کشف از بطلان احرام می کند، پس نه زن تکلیفی دارد و نه زوج و مباشرت زوج هم مانع ندارد. (٥)

مآذات المیقات (در زمین و دریا و فضا)

١- الملحق الثانی، ص ١٤٠.

٢- شفاهی.

٣- شفاهی.

٤- شفاهی.

٥- شفاهی.

ص: ۷۱

السيد الگلپایگانی قدس سره: یافتن محاذات میقات در هواپیما میسر نیست تا بتوان از آن جا محرم شد. (۱)
 السيد السيستاني: محاذة أحد المواقيت، فإن من سلك طريقاً لا يمرّ بشيء من المواقيت السابقة إذا وصل إلى موضع يحاذي أحدها
 أحرم من ذلك الموضع. (۲) وفي الملحق الثاني ص ۲۲: يمكن تصوير المحاذة من جهة الفوق كما إذا مرّ بالطائرة على سماء
 الميقات وأمكن التوقف هناك بمقدار أداء التلبية لكن في كفايتها إشكال.

السيد الشبيري: کسی که از میقات و یا نزدیک میقات عبور نمی کند، قبل از رسیدن به حرم محرم شود و لازم نیست محاذات میقات
 باشد، چه قبل و چه بعد. (۳)

*** الشيخ البهجت: باید از محاذات اولین میقات نزدیک به خود محرم شود. (۴)

الشيخ التبريزي قدس سره: نفس العبارة إلّا أنه في آخر الفرع ... ولكنّه غير بعيد إذا لم يكن الفصل كثيراً (۵).
 منه أيضاً: احرام از محاذات میقات در فضا کافی نیست. (۶)

الشيخ الفاضل: من لم يمرّ على أحد المواقيت جاز له الإحرام من محاذة أحدها. (۷)
 الشيخ المكارم: کسانی که از میقات عبور نمی کنند در محاذی اولین میقات

۱- ص ۱۲۶، م ۲۹۰ اخیر

۲- ص ۸۲

۳- م ۱۱۶

۴- ص ۶۶

۵- ص ۱۸۳

۶- ص ۳۴۱ صغیر.

۷- ص ۷۱

ص: ۷۲

باید محرم شوند و فرقی در محاذات میان صحرا و دریا و هوا نیست. (۱)

الشیخ النوری: اگر به هیچ یک از مواقیت عبور نکند باید از محاذات میقات احرام بندد. (۲)

الشیخ الوحید: نفس العبارة. (۳)

احرام از خارج مسجد شجره

س: خانمی به خیال این که حائض است خارج مسجد شجره محرم شده و عمره تمتع را انجام داده، فعلاً فهمیده که حائض نبوده و وظیفه او احرام از داخل مسجد بوده، تکلیف چیست؟

السید السیستانی: الأحوط الإحرام من مسجد الشجرة وعدم كفاية الإحرام من خارج المسجد لغير الحائض ومن بحكمها. (۴)

السید الشبیری: احرام او باطل است و اگر ممکن باشد به مسجد شجره مراجعت کرده نماز و غسل احرام به جا آورد و در مسجد نیت کند و نماز بخواند و در آن جا یا هر جای ذوالحلیفه تلبیه بگوید و احرام بعد از هر نمازی کافی است. (۵)

***الشیخ البهجت: حکم کسی را دارد که بدون احرام اعمال را انجام داده که در مناسک ذکر شده و اعمالش صحیح است. (۶)
منه أيضاً: در جامع المسائل ص ۲۳۲ ملخصاً: اگر عذری داشت از احرام بستن در میقات مثل فراموشی یا عذر دیگر که مسوغ ترک باشد ظاهراً از قبیل مرض و جهل به موضوع بدون تقصیر و ظاهر لحوق جهل به حکم است با عدم تقصیر پس بعد از زوال عذر اگر رجوع به میقات ممکن باشد برمی گردد و الاً از همان جای خود می بندد و اگر متذکر نشد مگر بعد از تمام اعمال صحت بعید

۱- ص ۳۸ و ۳۹

۲- ص ۸۵

۳- ص ۷۱

۴- ص ۸۰

۵- کتبی.

۶- کتبی.

ص: ٧٣

نیست در خصوص حج و در غیر حج محل تأمل است. (١)

الشیخ التبریزی قدس سره: در حال اختیار هم احرام از داخل مسجد لازم نیست. (٢)

الشیخ الصافی: به نظر این جانب احرام از خارج مسجد شجره یعنی پشت مسجد کافی است. (٣)

الشیخ الفاضل: احتیاط واجب آن است که داخل مسجد شجره محرم شوند نه خارج آن. (٤) احرام از قسمت توسعه یافته مسجد

شجره هم صحیح است. (٥) حائض و نفساء می توانند در حال عبور محرم شوند و اگر نتوانند در حال عبور محرم شوند باید کنار

مسجد محرم شوند. (٦)

جواز الإحرام مع العلم بإرتكاب الممّره

السید الخوئی قدس سره: يجوز أن يحرم للعمرة المفردة أو التمتع مع العلم بأنه سيضطرّ إلى التظليل المحرّم بعد الإحرام ولا تضرّ ذلك

بصحّة إحرامه سواء كان في الحج الواجب أو المستحب. (٧)

الشیخ التبریزی قدس سره: در متن مذکور با السید الخوئی قدس سره موافقت کرده اند.

تلبیة الإحرام مع الریبة

السید الشبیری: اگر زن اظهار تلبیه کند و در معرض ریبه و تلذذ باشد بنا بر احتیاط حرام و باطل است. (٨)

اعزام به ایران بعد از انعقاد احرام

١- حاشیه ملاحظه شود. معظم له بعد متعرض ترک عمدی شده است، به مدرک مذکور مراجعه شود.

٢- کتبی.

٣- کتبی.

٤- م ٢٤٤

٥- م ٢٤٥

٦- م ٢٥٠

٧- الصراط، ج ٢، ص ٢٣٠

٨- ص ٥٦

ص: ۷۴

س: شخصی در جحفه حالش به هم خورد و از ادامه برنامه احرام مأیوس شد، فقط این مقدار شد که به زید و کالت بدهد برای نیابت حج- نائب برای آن مریض به مکه آمد و عمره تمتع را تمام کرده مریض پس از چند روز که در مکه معالجه شد بهتر شد، خود آن مریض را مجدداً به جحفه بردند و محرم شد و آمد مکه متأسفانه مجدداً قبل از شروع به عمره حالش به هم خورد و او را که محرم شده بود به ایران برگرداندند؛ مریض مزبور چه تکلیفی دارد؟ و نائب چه تکلیفی دارد؟ باقی اعمال را انجام بدهد یا نه؟ اجرت دارد یا نه؟

السید الشبیری: عمل نائب صحیح است و مریض نیز اگر قربانی یا پول قربانی به مکه یا منی بفرستد از احرام خارج می شود و به نظر این جانب قربانی در محل خود در ایران نیز می تواند ذبح کند و در نتیجه از احرام بیرون شود، ولی در این صورت برای حلال شدن زن باید بعداً خود مناسک را به جا آورد، به خلاف صورت اول که زن نیز به عقیده حقیر حلال می شود. (۱)

*** الشیخ البهجت: راه احتیاط این است که نائب حج را تمام نماید و نسبت به اجرت مصالحه کنند و مریض به وظیفه محصور عمل کند و کسی را نائب کند که برای او به نیت عمره مفرده اعمال آن را بدون احرام به جا آورد و پس از سعی و قبل از تقصیر به مریض اطلاع دهند که خودش تقصیر نماید. (۲)

الشیخ التبریزی قدس سره: نیابت صحیح است و نائب مستحق اجرت است و در فرض مزبور که وقت عمره تمتع گذشته بر مریض چیزی نیست و چنانچه بعداً

۱- کتبی.

۲- کتبی.

ص: ٧٥

خوب شود، بنابر احتیاط خودش حجة الإسلام را به جا آورد. (١)

الشیخ الصافی: در فرض سؤال نایب باید حج تمتع را به نیابت از منوب عنه انجام دهد و مستحق اجرت است و بر منوب عنه حکم محصور مترتب است و احتیاط این است که منوب عنه علاوه بر انجام وظیفه محصور کسی را نایب بگیرد که به نیابت از او اعمال عمره، یعنی طواف و نماز و سعی را انجام دهد و بعد منوب عنه را اعلام کنند تا تقصیر کند برای خروج از احرام و بعد نایب طواف نساء را نیز احتیاطاً به نیابت از او انجام دهد. (٢)

نسك مستحبی بدون اذن زوج

س: زنی بدون اذن شوهر برای انجام حج مستحبی به مدینه آمده و شوهر می گوید راضی نیستم عمره یا حج به جا آوری؛ آیا این زن می تواند بدون احرام وارد مکه شود یا نه؟ و از جانبی نمی تواند از کاروان جدا بماند، باید با کاروان باشد.

السید الشیرینی: اگر زن توبه کرده باشد، با احرام وارد مکه شود و عمره یا حج به جا آورد و اگر از کار خود توبه نکرده باشد بی احرام وارد شود. (٣)

*** الشیخ البهجت: نمی تواند. (٤)

الشیخ التبریزی قدس سره: باید در فرض مزبور محرم شود. (٥)

الشیخ الصافی: در فرض سؤال که زن برای عبور از میقات مضطر است باید محرم شود به عمره مفرده و چون عبور از میقات بدون احرام جائز نیست، شوهر حق نهی از محرم شدن زوجه اش را که مضطر برای عبور است ندارد. (٦)

حکم من دخل مکه بغير احرام عامدا

١- کتبی.

٢- کتبی.

٣- کتبی.

٤- کتبی.

٥- کتبی.

٦- کتبی.

ص: ٧٦

السيد الخوئي قدس سره: س: لو دخل مكة بلا إحرام جهلاً منه بوجوب الإحرام ثم رجع إلى بلاده، هل يلزمه الرجوع إلى مكة لأداء أعمال العمرة؟

ج: لا يجب عليه الرجوع. (١) وفي الملحق، ص ٢٥٩: لو دخل مراراً بلا إحرام إنه مذنب وعليه الإستغفار فقط.

السيد السيستاني: س: إذا دخل الحرم أو مكة بغير إحرام عمداً أو لعذرٍ فهل يكون بقاءه فيه محرماً ليجب عليه الخروج فوراً أم لا؟

ج: الظاهر ان الدخول بغير إحرام حرام حدوداً لا بقاءً. (٢)

السيد الشبيري: حرمت دخول در حرم و مكة معظمه بدون احرام برای عامد حرمت تكليفی است و اثر وضعی ندارد. (٣)

منه أيضاً: فقط مخالفت حكم تكليفی کرده، مثل این كه بی وضو دست روی نوشته قرآن گذاشته؛ لازم نیست كه وضو بگیرد و

مجدداً با طهارت خط قرآن را مس کند. (٤)

*** الشيخ التبریزی قدس سره: فقط مرتكب فعل حرام شده، ولی اثر وضعی ندارد. (٥)

الشيخ الفاضل: س: من دخل مكة مراراً ولم يعتمر وكان هذا عن علم وعمد فهل يجب عليه أن يأتي بما فات أم أنه مذنب فقط؟

ج: ليس عليه شيء وإنما عليه الإستغفار من الذنب فحسب. (٦)

المرور في فضاء الحرم للإحرام

١- الصراط، ج ٣، ص ٥٦

٢- الملحق الأول، ص ٣٦

٣- شفاهي.

٤- شفاهي.

٥- شفاهي.

٦- جامع المسائل، ص ١١٥ و ص ١١٨.

ص: ٧٧

السيد الخوئي قدس سره: س: هل يحرم المرور في فضاء الحرم بالطائرة بدون إحرام؟
ج: لا يحرم. (١)

جواز الرجوع إلى المدينة بعد الإحرام في الشجرة

السيد الخوئي قدس سره: يجوز أن يحرم من الشجرة ويعود إلى المدينة ويسافر جواً من المطار. (٢)
السيد الكلبيگانی قدس سره: س: آیا جایز است که بعد از احرام در میقات به طرف خلاف مکه معظمه برود و بعد از چند روز بیاید برای مکه؟ ج: مانع ندارد. (٣)
السيد السيستاني: س: هل يجوز لمن أحرم من مسجد الشجرة أن يرجع بعد الإحرام إلى المدينة المنورة؟ ج: يجوز في حد ذاته لكن يلزمه الإجتنب عن التظليل المحرّم. (٤)
*** الشيخ التبريزي قدس سره: وافق السيد الخوئي قدس سره في المتن.

نسيان احرام و تذكر قبل از افعال خمسة مکه

س: اگر احرام حیح را فراموش کند و متذکر نشود، مگر بعد از اعمال منی و قبل از اعمال خمسة مکه تکلیف چیست؟ و اگر به همین نحو باقی اعمال را انجام

١- الصراط، ج ٣، م ٤٤١

٢- الصراط، ج ٢، ص ٢٠٢

٣- آداب و احکام، ص ١٣٤

٤- ص ٤٤١

ص: ٧٨

داد، حج مجزی است یا نه؟ اصیل باشد یا نائب؟

السید السیستانی: س: إذا نسی التلیئة فی إحرام الحج فتذکر بعد أعمال منی وقبل الطواف فما حکمه؟

ج: یلبي متى ما تذکر ویأتی بقیة المناسک ویصح حجه (١) وقال دام ظلّه فی ص ٧٣: وشمول هذا الحکم للعمرة المفردة محل إشکال، فراجع. وفي الملحق الأول، ص ٦٦، فی ذیل مسألة ١٢٦: وكذا لو تذکر أو علم بالحکم عند الوقوف بالمزدلفة فأنه یحرم من مكانه ...

السید الشیبری: ظاهراً به همین حال باقی را انجام دهد، حج مجزی است. (٢)

*** الشیخ البهجت: عمل را تمام کند و احتیاط آن است که به آن اکتفا نشود. (٣)

الشیخ التبریزی قدس سره: حج مجزی است، ولی بنابر احتیاط اگر نائب اجیر باشد در اجرت به نسبت ترک احرام حج با مستأجر مصلحه کند. (٤)

الشیخ الصافی: در فرض مذکور باید به محض این که یادش آمد محرم شود، یعنی لبیکها را بگوید و اعمال را تمام کند و در این حکم فرقی بین نائب و اصیل نیست و احتیاط این است که بعد از محرم شدن اعمال منی را (رمی و قربانی و حلق را) دوباره در حال احرام انجام دهد و از احرام خارج شود و سپس اعمال مکه را انجام دهد و اگر قبل از ظهر متوجه نشود که احرام را فراموش کرده، بعد از محرم شدن وقوف اضطراری مشعر را نیز انجام دهد. (٥)

فوت مُعمره بعد از دخول در حرم

الشیخ البهجت: اگر بعد از احرام و دخول حرم وفات نمود، مجزی از حجه الاسلام است و قضا ندارد. (٦) و احوط اقتصار بر متیقن است که وقوع موت در

١- الملحق الثاني، ص ٧٢.

٢- کتبی.

٣- کتبی.

٤- کتبی.

٥- کتبی.

٦- الجامع، ص ١٨٣.

ص: ٧٩

حرم بعد از تلبس به احرام باشد.

أقول: اگر بین الاحرامین بمیرد و یا محرماً خارج حرم بمیرد به نظر معظم له باید قضای آن به جا آورده شود و فرمودند: این حکم در

عمره مفرده هم جاری است در صورتی که واجب باشد. (١)

الشیخ التبریزی قدس سره: إذا مات الحاج بعد دخول الحرم اجزأ عنه ويسقط وجوب القضاء ولو كان مستقراً عليه؛ فراجع. (أقول: وإن

لم يكن في حال الإحرام)

الشیخ الفاضل: مضى بعض كلامه.

الشیخ المكارم: اگر حاج بعد از احرام بمیرد، حج او قبول است، چه در حرم بمیرد و چه خارج از حرم؛ فراجع. (٢)

ملفات طواف

الخروج عن المطاف

١- المدرك.

٢- م ٩٨ و ٩٩.

ص: ٨٣

السيد الخوئي قدس سره: س: هل انّ الخروج إلى الرواق المحيط بالمطاف يعتبر خروجاً من المطاف ويأخذ حكمه؟
ج: لا مانع منه إذا لم يناف الموالاة. (١)

فساد العمرة أو الحج

السيد الخوئي قدس سره: س: لو فسدت العمرة أو الحج بمفسد ما، كما لو طاف من غير طهارة أو نسي صلاة الطواف أو ما شاكل ذلك جهلاً ولم يلتفت إلّا بعد الوصول إلى وطنه فهل انّ إحرامه يفسد أو يبقى محرماً؟ وماذا يجب عليه حينئذٍ؟
ج: أمّا العمرة المتمتّع بها فيبطل إحرامها بطلانها إذا التفت إليه في وقت لا يتمكّن من تدارك نسكها قبل الوقوف بعرفات وأمّا إحرام الحجّ فيبطل بفساد طوافه

١- الصراط، ج ٣، ص ١٧١.

ص: ٨٤

بعد تمام شهر الحجّ وأما إحرام العمرة المفردة فلا يبطل مادام يمكنه إعادة نسكها بنفسه وإلا بنائبه ونسيان الصلاة لا يوجب البطلان في حجّ أو عمرة ويصلها أينما تذكّر. (١)

*** الشيخ التبريزي قدس سره: يضاف إلى ذلك مقتضى بقائه على إحرامه في العمرة المفردة- وإن رجع إلى وطنه- اجتناب محظورات الإحرام إلى أن يأتي بعمرة مفردة على الأحوط وجوباً فإن لم يكن قادراً على ذلك فيستنيب من يعتمر عنه. (٢)

الشيخ الفاضل: الإحرام باقية ويبقى هو محرماً إلى آخر الجواب الطويل. (٣)

دقة العامة في الوقت

في صحيح ذريع المحاربي قال: قال لى أبو عبدالله عليه السلام: صلّ الجمعة بأذان هؤلاء فإنهم أشد شيء مواظبة على الوقت. (٤)

مسئ جدار الحجر والبيت

الإمام الخميني قدس سره: ضرر ندارد. (٥)

السيد الكلپايگانی قدس سره: احتياط استجابی در ترك است. (٦)

السيد السيستاني: كما أنّ الأحوط الأولى أن لا يمدّ الطائف يده حال طوافه إلى جدار الكعبة وأن لا يضع يده على حائط الحجر. (٧)

١- الصراط، ج ٣، ص ١٧١ وفي الملحق، ص ٢٩٤.

٢- الصراط، ج ٣، ص ١٧١ وفي الرابع، ص ١٥٠.

٣- فراجع في الجامع، م ٣٠٥.

٤- الوسائل، أبواب الأذان، باب ٣.

٥- ص ١١٦.

٦- شفاهى.

٧- ص ١٥٨.

ص: ۸۵

السيد الشبيري: بوسیدن خانه كعبه و دست گذاردن روی دیوار حجر و دیوار خانه كعبه از طرف شاذروان مانع ندارد. (۱)

*** الشيخ البهجت: احوط آن است که دست به جانب بیت دراز نکند و دست روی حجر نگذارد. (۲)

الشيخ التبریزی قدس سره: گرچه احتیاط در ترک است، ولی اظهر جواز است. (۳)

الشيخ الصافي: احتیاط واجب ترک است. (این همان عبارت مناسک مرحوم السيد الكلپایگانی قدس سره است) آیه الله صافی بر این عبارت حاشیه ندارند، ولی اصل این احتیاط وجوبی صحت ندارد به دو جهت: اول آن که در مناسک های قدیمی فقط کلمه احتیاط دارد نه وجوبی و ثانیاً در سال های اخیر که آن مرحوم مجدداً در این فرع بحث کردند و جواهر و نجاه العباد را ملاحظه نمودند تقویت کردند جانب جواز را و فرمودند: چون کلمه احتیاط را مرحوم شیخ در مناسک آورده اند همان طور باشد، ولی احتیاط را استجابی قرار می دهیم و حقیر هم در آراء المراجع وجه مطلب را به طور اجمال ذکر کرده ام.

الشيخ الفاضل: دست به دیوار كعبه گذاشتن یا روی حجر جایز است و به طواف ضرر نمی رساند. (۴) وفي حول الحج، ص ۷۴:

الأحوط إعادة ذلك المقدار ولو بعد رجوعه إلى بلده. (۵)

الشيخ المكارم: با عبارت مناسک امام موافق است. (۶)

الشيخ النوري: جایز نیست و باید آن قسمت را اعاده کند. (۷)

الشيخ الوحيد: والأحوط إستجاباً أن لا يمد يده حال طوافه إلى جدار الكعبة

۱- ص ۶۲

۲- مناسک ص ۴۴، وفي المناسک العربي، ص ۱۲۴، فرع ۲۹۰

۳- م ۳۰۸ و ۳۰۹، مناسک جدید، ص ۱۷۸

۴- مناسک امام محشی، ص ۲۰۰

۵- ملخص.

۶- ص ۲۰۵

۷- محشی، ص ۱۹۲

ص: ۸۶

لاستلام الأركان أو غيره. (۱) والأحوط إستحباباً أن لا يضع يده على حائط الحجر أيضاً. (۲)

تنازع زوجین در بطلان طواف

س: هر يك از زن و مرد طواف نساء خود را صحيح و طواف نساء مقابل را باطل می‌داند، مباشرت جایز است یا نه؟
السید الشبیری: هر کدام طوافی به نیت طواف مشروع به جامی آورد که به عقیده خود طواف مستحبی است و به عقیده طرف طوافش طواف نساء می‌باشد. (۳)

*** الشيخ البهجت: اشكال ندارد. (۴)

الشيخ التبریزی قدس سره: مباشرت بر هر کدام جایز است. (۵)

الشيخ الصافي: اشكال ندارد. (۶)

قضاء طواف در غیر موسم

الإمام الخمينی قدس سره: مانع ندارد. (۷)

السید الکلایگانی قدس سره: طواف عمره تمتع و طواف حج به عنوان نیابت از غیر، واجب است در موسم حج انجام بگیرد، یعنی طواف عمره تمتع را در اشهر حج و طواف حج را در ذیحجه روز عید و بعد از آن مگر این که منوب عنه فراموش کرده باشد. (۸)

۱- م ۳۰۲.

۲- ص ۱۲۸، م ۳۰۳.

۳- کتبی.

۴- کتبی.

۵- کتبی.

۶- کتبی.

۷- م ۲۹، نیابت.

۸- شفاهی و احکام، ص ۷۸.

ص: ۸۷

السيد الشبيري: می تواند قضاء طواف را در غير ماه های حج به جا آورد، چه فراموش کرده باشد و چه باطل انجام داده باشد، مگر در مواردی که باید قضاء طواف عمره تمتع را قبل از طواف حج انجام دهد. (۱)

السيد السيستاني: س: إذا نسي الطواف أو أتى به باطلاً عن نسيان لبعض شروطه فهل يجوز تداركه في غير أشهر الحج؟
ج: إن كان طواف عمره التمتع فإن تذكره بعد مضي وقته جاز له قضاؤه في أي وقت شاء وإن كان الأحوط أن يأتي به قبل مضي شهر ذي الحجة وإن كان طواف الحج فإن تذكره قبل مضي ذي الحجة تداركه فيه وإن لم يتذكر حتى انقضى الشهر قضاؤه في أي وقت شاء. (۲)

*** الشيخ البهجت: س: إذا تبين له بعد إتمام أعمال الحج بطلان طوافه وسعيه للعمرة فما وظيفته؟
ج: يعيد الطواف والسعي والأحوط وجوباً في صورة الإمكان أن يعتمر عمره مفردة. (۳) وفي ص ۲۱۰: يتدارك النقص بعد رجوعه إلى وطنه. ما دلّ الدليل على توقيته لا بدّ وأن يتدارك في وقته. (۴)

الشيخ التبريزي قدس سره: لا يجوز أن يطوف قضاءه في المحرم إذا أخر عمداً وإن كان ناسياً لا بأس به. (۵)
الشيخ الصافي: با نظر حضرت السيد الكلبيگانی قدس سره موافق است و حاشیه ندارد. (۶)

۱- ص ۱۲۵.

۲- ص ۱۰۵.

۳- مناسك عربي ص ۲۰۹ م ۷۵.

۴- شفاهي.

۵- الصراط الرابع، ص ۱۵۶.

۶- کتبی.

ص: ۸۸

الشيخ الفاضل: مانع ندارد.

الشيخ المكارم: طواف حج تمتع را بايد تا آخر ذى حجه به جا آورد و طواف عمره تمتع را بايد در ماههاى حج قبل از عرفات به جا آورد. (۱)

الشيخ النورى: مانع ندارد. (۲)

مؤلف: نظر آية الله گلپایگانی قدس سره مطابق با احتیاط است.

عدم جواز قرآن بین طوافین

الإمام الخمينی قدس سره: در قرآن بین طوافین اگر از اول یا در اثناء طواف اول قصد قرآن داشته احتیاط اعاده طواف است. (۳)
السید الخوئی قدس سره: لا يجوز القران بین الطوافین فی الفریضة ولكن لا يعدّ الإتيان به إحتیاطاً قراناً. (۴) وفى المناسك: الأظهر البطلان وذلك من جهة القران بین الطوافین فی الفریضة.

السید السیستانی: نعم قد يبطل من جهة القران أى التابع بین طوافین بلا فصل بينهما بصلاة الطواف، لأنه غير جائز بین فريضتين. بل وكذا بین فريضة وناقلة وأما القران بین نافلتين فلا بأس به. (۵)

السید الشبیری: در طواف واجب قرآن جایز نیست ... و اگر قرآن کرد، هر دو طواف باطل است مطلقاً. (۶)

*** الشيخ البهجت: وافق السيد الخوئی قدس سره. (۷)

الشيخ الصافي: قرآن بین طوافین حرام است در طواف واجب بلکه بنابر

۱- حاشیه م ۲۹

۲- محشی، ص ۶۲، م ۲۸

۳- م ۱۰۸، تلخیص دو مسأله، ص ۱۸۵

۴- المنیة، ص ۸۵

۵- ص ۱۶۲

۶- ص ۱۲۰

۷- ص ۱۲۸

ص: ۸۹

احتیاط لازم، سبب بطلان طواف می شود. (۱)

الشیخ الفاضل: نفس عبارة السيد الخوئي قدس سره: لا يجوز القران بين الطوافين في الفريضة ولكن لا يعد الإتيان به احتياطاً قراناً.

(۲)

الشیخ الوحيد: لا يجوز القران بين الطوافين بأن لا يفصل بينهما بصلاة الطواف في الفريضة ولا في الفريضة والنافلة ويوجب بطلان

الطواف الأول على الأحوط والطواف الثاني على الأقوى. (۳)

قران بین طوافین

س: قران بین طوافین فقط حرمت تکلیفی دارد و یا حرمت وضعی هم دارد؟

السید السیستانی: قران بین دو طواف که یکی فريضة است مبطل طواف می باشد. (۴)

السید الشیرینی: قران موجب حرمت وضعی است و طوافین هر دو باطل است و فرقی در بطلان بین عالم و جاهل نیست. (۵)

*** الشیخ البهجت: اگر به نحو تعدد مطلوب باشد جایز است و الا جایز نیست. (۶)

الشیخ التبریزی قدس سره: قرآن بین طوافین موجب بطلان طواف است. (۷)

الشیخ الصافی: بنا بر احتیاط لازم سبب باطل شدن طواف هم می شود و تفصیل آن در مسئله ۱۰۱ مناسک ذکر شده است. (۸)

الشیخ الفاضل: قران در طواف واجب جایز نیست و اگر از ابتدای طواف

۱- فرع ۴۷۵.

۲- حول الحج، ص ۷۱.

۳- ص ۱۳۲.

۴- مهر دفتر.

۵- الخاتم.

۶- مهر دفتر.

۷- کتبی.

۸- کتبی.

ص: ۹۰

قصده قران داشته باشد احتیاط در اعاده طواف است، اما اگر بعد از تمام شدن طواف اول قصد قران کند طواف او صحیح است. (۱)
 الشيخ الوحيد: للزيادة في الطواف خمس صور، إلى قوله دام ظله: إلا- أنه لا- يجوز القران بين الطوافين بأن لا- يفصل بينهما بصلاة
 الطواف في الفريضة ولا في الفريضة والنافلة ويوجب بطلان الطواف الأول على الأحوط و الطواف الثاني على الأقوى. (۲)

قدیم طواف بر وقوف بدون إحرام

س: شخصی از ذوی الأعذار طواف حج و نماز و طواف نساء را بر وقوفین مقدم داشته، ولی جاهل به مسأله بوده که باید با احرام طواف را انجام دهد، ولی بعد از طوافها برای حج محرم شده و اعمال حج را انجام داده، ولی دیگر طوافها را به جا نیاورده. چه تکلیفی دارد؟

السيد الشبيري: همان طوافها را اعاده کند کافی است و اگر برای خودش میسر نیست، استنابه کند. (۳)

*** الشيخ البهجت: اگر می تواند خودش و آلا نائیش طوافها را اعاده کند و کفایت آن بعید نیست. (۴)

الشيخ التبريزي قدس سره: اگر در مکه هست احتیاط کند به بستن احرام و طوافها را انجام دهد و اگر به محل برگشته و نمی تواند مباشرت کند، استنابه کند تا طوافها را انجام دهند و حج او محکوم به صحت است. (۵)

۱- ۵۶۷ م و ۵۶۸ م

۲- ص ۱۳۲

۳- شفاهی.

۴- شفاهی.

۵- شفاهی.

ص: ۹۱

الشيخ المكارم: طوافها را خودش و اگر میسر نیست استنابه کند و کفایت می کند. (۱)

ابطال الطواف عن جهل والتذكّر بعد الموسم

س: شخصی پس از رجوع از حج فهمید و یقین کرد که یک طواف او باطل بوده و نمی داند که طواف عمره تمتع بوده یا طواف حج، تکلیف او چیست؟

السيد الشبيري: حج او محكوم به صحت است، ولی باید طواف باطل را تدارک کند به این که یک طواف به قصد مافی الذمّة به جا آورد. (۲)

*** الشيخ البهجت: یک طواف به قصد مافی الذمّة به جا آورد و بنا بر احتیاط و جویی بعد از حج یک عمره مفرد به جا آورد. ممکن است که طواف باطل مرتبط با عمره تمتع بوده و حج به حسب واقع مبدل به حج افراد شده باشد. (۳)

الشيخ التبريزي قدس سره: باید حج را اعاده کند. (۴)

الشيخ المكارم: یک طواف به قصد مافی الذمّة کافی است. (۵)

الشيخ وحيد: دو قاعده فراغ در طواف عمره و حج با یکدیگر تعارض دارند و ساقط می شوند و اصل فساد به معنای عدم کفایت برقرار است. هذا بحسب القواعد وأما بحسب النصّ والفتوى يحتاج إلى التأمل. (۶)

اگر با لزوم استنابه خود مباشرت کرد

۱- شفاهی.

۲- شفاهی.

۳- شفاهی.

۴- شفاهی.

۵- شفاهی.

۶- شفاهی.

ص: ۹۲

س: اگر بر حسب ظاهر وظیفه او برای طواف و سعی و رمی استتابة بود، ولی با عسر و حرج خودش انجام داد، آیا عمل او صحیح و مجزی است یا نه؟

السید الشیري: عمل او صحیح و مجزی است. (۱)

*** الشيخ البهجت: صحیح است. (۲)

الشيخ التبریزی قدس سره: حجت صحیح است، ولی اجزاء آن از حجة الاسلام اشکال دارد. (۳)

منه أيضاً: اصل حج را اگر با مشقت و زحمت انجام داد فرموده اند: بعید نیست مجزی از حجة الاسلام باشد. (۴)

الشيخ الصافي: در فرض سؤال عمل صحیح و مجزی است. (۵)

یک طواف به قصد تکمیل طواف - طواف از داخل حجر

س: شخصی دور ششم طواف را از داخل حجر اسماعیل علیه السلام به جا آورده و نماز و سعی و تقصیر را هم انجام داده و پس از فراغ عمره فهمیده که طواف ناقص بوده، یک طواف هفت شوط کامل به جا آورده، کافی است یا وظیفه دیگری دارد؟

السید الشیري: احتیاطاً یک شوط طواف به جا آورد. (۶)

۱- کتبی.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

۴- ص ۳۲۸ مناسک کوچک.

۵- کتبی.

۶- کتبی.

ص: ۹۳

*** الشيخ البهجت: در فرض مذکور، احوط اتمام طواف اول است به اتیان یک دور و خواندن نماز طواف و سپس اعاده کند طواف و نماز و سعی را علی الاحوط. (۱)

الشیخ التبریزی قدس سره: گرچه وظیفه اعاده یک شوط است، ولی چون طواف کامل به نیت انجام وظیفه بوده مجزی است، ولی چون که احتیاط این است که سعی و تقصیر را اعاده کند، در فرض ترک آن بنا بر احتیاط حج را اعاده نماید. (۲)

الشیخ الصافی: در فرض سؤال بنا بر احتیاط یک شوط به قصد اتمام طواف ناقص انجام دهد و احتیاطاً سعی و تقصیر را نیز اعاده کند. (۳)

علم به بطلان طواف بعد از حج

الإمام الخميني قدس سره: اگر کسی پس از انجام اعمال حج فهمید که در طواف عمره یا حج چند شوط از داخل حجر دور زده، حج او صحیح است ولی باید طواف را اعاده کند. (۴)

السید الخوئی قدس سره: إن بدأ طواف عمرته من باب الكعبة أو حجر إسماعيل جاهلاً بالحكم ولم يعلم بذلك إلفي منى بطلت عمرته ويتم عمله بقصد الأعم من الحج الأفراد والعمره المفردة ويعيد الحج من قابل. (۵)

السید الگلپایگانی قدس سره: در صورتی که بعد از حج متوجه شود که طواف عمره تمتع او باطل بوده، حج او مبدل به حج افراد شده و باید عمره مفرده به جا آورد و در سال بعد هم حج تمتع را انجام دهد. (۶)

السید السیستانی: إذا علم ببطلان طواف العمره فيما إذا ضاق الوقت بحيث لا يمكنه إعادة الأعمال قبل زوال الشمس من يوم عرفه بطلت عمرته وعليه كفارة

۱- کتبی.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

۴- ص ۱۲۲.

۵- الصراط، ج ۲، ص ۲۳۶.

۶- مجمع، ص ۴۷۹.

ص: ۹۴

بدنه على الأحوط وهكذا الحكم فيما علم البطلان عند الوقوف بعرفات. (۱)

مؤلف: آية الله سيستاني شش صورت تصویر کرده که به دو صورت اشاره شد.

السيد الشبيري: اگر مقداری از طواف را سهواً ترک کند یا به شکل غیر صحیح به جا آورد صور مختلف دارد چنانچه در ترک

اصل طواف ذکر شد و ملخصاً اگر در وطن یادش آمد باید در صورت امکان خودش و الا با استنابه کسری را به عمل آورد. (۲)

منه أيضاً: کسی که از داخل حجر دور زده، همان را تکمیل کند کافی است و لازم نیست استیناف کند. (۳)

*** الشيخ البهجت: همان طواف و سعی را انجام دهد و به احتیاط وجوبی عمره مفرده هم به جا آورد (ورقه ویژه).

الشيخ التبريزي قدس سره: س: ما حکم من علم ببطلان طوافه أو سعيه لعمره التمتع بعد زوال يوم التاسع وهو في عرفه؟ ج: في

مفروض السؤال بطلت عمرته وعليه إعادة الحج من قابل ولكن الأحوط أن يعدل إلى حج الأفراد ويتمه بقصد الأعم من الحج والعمره

المفردة. (۴)

الشيخ الفاضل: مثل قول السيد الكلبي كاني قدس سره. (۵)

الشيخ الوحيد: أقول: صورت ترک طواف را متعرض است، ولی صورتی که بعد بفهمد باطل بوده، چه در عمره و چه در حج،

متعرض نشده اند. (۶)

الشيخ النوري: بعد از حج فهمید که چند دور از طواف را در عمره از داخل حجر انجام داده است حج او صحیح است و باید طواف

را اعاده کند. (۷)

تبدل شك به يقين در طواف و سعی

۱- ص ۱۰۷

۲- ص ۹۵، م ۳۷۶

۳- ۴۲۲

۴- الصراط، ج ۲، ص ۵۰۵؛ وكذا في ج ۳، ص ۱۷۱

۵- ص ۸۳ حول الحج.

۶- ص ۱۳۵

۷- ص ۱۸۶

ص: ۹۵

الإمام الخميني قدس سره: اگر طواف یا سعی را در حال شك ادامه داد و بعد يقين به صحت پیدا کرد اشکال ندارد و طواف و سعی صحيح است. (۱)

السيد الخوئي قدس سره: در فرض مسأله وظيفه‌اش از سر گرفتن سعی است و سعی در حال شك و ادامه آن صحيح و مجزی نیست. (۲)

السيد الكلپایگانی قدس سره: در صورتی که در سعی شك او مبدل به يقين بشود و احراز عدد اشواط نماید و سعی را به رجاء کشف حال ادامه داده است، سعی او صحيح است و اما راجع به طواف اگر از دليل طواف لزوم حفظ هر شوط استفاده شود، حکم به صحت مشكل است و الا صحت بعيد نیست. (۳)

السيد السيستاني: س: إذا أكمل سعيه متردداً في صحته أو شاكاً في عدد الأشواط ثم تيقن بصحته وعدم نقصان فيه ولا زيادة فهل يصح عمله؟

ج: الظاهر صحته. (۴) وفي آخر مناسكه ص ۳۷۷: إذا أتى بمقدار من شوط في الطواف أو السعي وهو في حال الشك في العدد فلا مانع من الإستمرار مع وجود الشك فيما لو ارتفع الشك بعد ذلك.

السيد الشيرازي: صحيح است طواف و سعی. (۵) يقين به عدد اشواط در اثناء بعد از تردید و شك و یا يقين به عدد بعد از طواف محكوم به صحت است.

*** الشيخ البهجت: با فرض تبدل به يقين محكوم به صحت است. (۶)

الشيخ التبريزي قدس سره: الأحوط إعادة بعد صلاة الطواف. (۷) و در مورد سعی هم فرموده: در صورت شك در اشواط يستأنف على الأحوط ولو تيقن بعد بعدم

۱- ص ۱۲۵.

۲- کتبی.

۳- شفاهی.

۴- ص ۱۱۸.

۵- م ۴۶۶.

۶- کتبی؛ وفي المناسك متفرقات، ص ۱۵.

۷- م ۱۴۷ في الملحق.

ص: ۹۶

النقصان والزيادة. (۱)

الشيخ الفاضل: نباید در حال شك به طواف ادامه دهد، بلکه باید تروی کند اگر اطمینان به يك طرف حاصل شد و الا باید طواف را

از سر بگیرد. (۲)

الشيخ الوحيد: متعرض فرع نیست.

المعذور من الطهارة المائية

الإمام الخميني قدس سره: واجب است تیمم کند بدل از وضو یا بدل از غسل. (۳)

السيد الخوئي قدس سره: با عدم تمكن از وضو باید تیمم کند. (۴)

السيد الكليبايگانی قدس سره: احتیاط واجب آن است که صبر کند تا عذرش برطرف شود و اگر عذرش تا تنگی وقت برطرف نشد،

باید بدل از وضو یا غسل تیمم کند و کسی که تیمم بدل از غسل جنابت کرده، بعد از آن که خودش طواف را به جا آورد، احتیاطاً

نائب هم بگیرد. (۵)

السيد السيستاني: وإذا لم يتمكّن المكلف من الوضوء لعذر فمع اليأس من زواله يتيمّم ويأتي بالطواف. (۶) وعلى المجنب الإغتسال

للطواف ومع تعذر الإغتسال واليأس من التمكن منه يجب الطواف مع التيمّم والأحوط الأولى الإستنابة أيضاً. (۷)

السيد الشبيري: کسی که از وضو و غسل معذور است، اگر امید دارد که عذرش برطرف شود، بنابر احتیاط باید صبر کند تا وقتی که

امیدش قطع شد آن وقت به جای وضو و یا غسل تیمم کند. (۸)

*** الشيخ البهجت: بر حائض و نفساء بعد از انقضاء عادت و همچنین جنب باید

۱- م ۹۵۰

۲- م ۶۰۰

۳- ص ۱۱۰

۴- م ۲۹۱

۵- ص ۶۳

۶- ص ۱۴۶

۷- ص ۱۴۷

۸- م ۳۷۹

ص: ۹۷

برای طواف غسل کنند و چنانچه توانایی بر غسل نباشد، با تیمم طواف کند و اگر مکلف نتواند وضو بگیرد، باید تیمم کند. (۱)

منه أيضاً: المعذور يكتفى بطهارته العذرية كالمجبور والمسلس والمستحاضة ويتطهر للطواف كما يتطهر للصلاة أما المبطلون فعليه الإستناة في الطواف. (۲)

الشيخ التبريزي قدس سره: المعذور يكتفى بطهارته العذرية كالمجبور والمسلس. (۳)

الشيخ الصافي: واجب است صبر کند تا عذرش برطرف شود و اگر عذرش تا تنگی وقت برطرف نشد، باید تیمم کند بدل از غسل یا وضو به طوری که در نماز عمل می کند و کسی که تیمم بدل از غسل جنابت کرده بعد از آن که خودش طواف کرد، احتیاطاً نائب بگیرد. (۴)

الشيخ الفاضل: نفس العبارة للإمام قدس سره ولكن با تعليق جملة (و وقت طواف تنگ شود).
اگر عذر داشته باشد از وضو و غسل واجب است تیمم کند بدل از وضو یا بدل از غسل.
الشيخ المكارم: نفس العبارة مع إضافة (وتتواند صبر کند تا عذر برطرف شود).
الشيخ النوري: حاشیه ندارد.

طَرَوْ المَدْت اَثْنَاء الطَوَاف

الإمام الخميني قدس سره: اگر در اثناء طواف حدث اصغر عارض شود، اگر بعد از چهار باشد، طواف را قطع و پس از طهارت باقی را تکمیل می کند و اگر پیش از چهار باشد، احتیاط واجب آن است که بعد از اتمام اعاده کند. (۵)

۱- ص ۱۰۳

۲- ص ۱۱۸

۳- ص ۱۴۴

۴- ص ۷۸

۵- ص ۱۰۹، طبع پنجم.

ص: ۹۸

السيد الخوئي قدس سره: محصل صور: قبل از نصف باطل و بعد از چهار و بدون اختيار صحيح و باقى را بياورد. صورت ديگر: بعد از نصف و قبل از تکميل چهار يا بعد از تمامى چهار و با حال اختيار که در اين دو صورت احتياط تکميل است و بعد اعاده اصل طواف؛ يک طواف به قصد اعم از تمام و اتمام. (۱)

السيد الكلپايگانی قدس سره: اگر در اثناء، بى اختيار غسل يا وضوى او باطل شود يا عذر ديگرى پيش آيد اگر بعد از شوط چهارم باشد، بعد از رفع عذر همان را تکميل کند از محل قطع و اگر پيش از چهار باشد، اگر به نصف نرسیده باطل است و بايد از سر بگيرد و اگر به سه شوط و نيم رسیده و به چهار نرسیده احتياط اتمام و دو رکعت نماز و اعاده اصل طواف و نماز است. (۲)

السيد السيستانى: ۱- قبل از شوط رابع باطل است ولو اين که حدث بعد از بلوغ نصف عارض شود. ۲- بعد از شوط رابع و بدون اختيار عارض شود که تکميل کافى است. ۳- بعد از شوط رابع و با اختيار که احتياط اتمام است و بعد اعاده. (۳)

السيد الشيرى: اگر در اثناء طواف محدث به حدث اصغر و يا اکبر شود اگر قبل سه و نيم باشد، پس از قطع و تحصيل طهارت طواف را استيناف مى کند و اگر بين سه و نيم و چهار باشد اتمام و اعاده است بنا بر احتياط واجب، و اگر بعد از چهار باشد اتمام مى کند. (۴)

*** الشيخ البهجت: صور مختلف: ۱- پيش از نصف باطل. ۲- بعد از نصف و از روى سهو و غفلت، همان را تکميل کند. ۳- بعد از تجاوز از نصف و از روى عمد

۱- ص ۵۱

۲- ص ۶۲

۳- ص ۱۴۵

۴- م ۴۴۵

ص: ۹۹

باشد که ادامه محل تأمل است، باید از سر بگیرد. (۱)

الشیخ التبریزی قدس سره: المشهور إذا كان قبل تمام أربعة أشواط بطل طوافها و إذا كان بعده صح ما أتت به ووجب عليها إتمامه بعد الطهر والإغتسال، والأحوط في كلتا صورتين أن تأتي بطواف كامل تنوي به الأعم من التمام والإتمام إذا وسع الوقت وإلا سعت وقصرت وأحرمت للحج ثم تقضى بعد الرجوع من منى قبل طواف الحج. (۲)

الشیخ الوحيد: صور اربع: ۱- قبل از نصف باطل. ۲- بعد از چهار و بدون اختیار همان را تکمیل می کند. ۳- بعد از نصف و قبل از چهار بدون اختیار احوط تکمیل همان و اعاده است و یک طواف بقصد اعم از تمام و اتمام کافی است. ۴- بعد از نصف و قبل از چهار مع الاختیار، الأقوی البطلان. (۳)

أقول: مرحوم آقای خوئی درباره مبطلون احتیاط کرده اند که علاوه بر انجام خود مبطلون، استنابه هم بکند برای طواف و نماز.

وظیفه مستحاضه

الإمام الخميني قدس سره: باید بر طبق وظیفه فرائض یومیه عمل کند. (۴)

السید الخوئی قدس سره: وظیفه او در طواف همان وظیفه او در نماز. (۵)

السید الگلپایگانی قدس سره: به نحوی که در نماز عمل می کند در طواف نیز عمل نماید. (۶)

السید السیستانی: أمّا المستحاضة فالأحوط لها أن تتوضأ لكلّ من الطواف وصلاته إن كانت قليلة، وأن تغتسل غسلًا واحدًا لهما وتوضأ لكلّ منهما إن كانت

۱- ص ۱۰۳

۲- ص ۱۴۲

۳- ص ۱۱۸

۴- کتبی

۵- کتبی

۶- شفاهی

ص: ۱۰۰

الإستحاضة متوسطة وأما الكثيرة فتغتسل لكل منهما من دون حاجة إلى الوضوء إن لم تكن محدثة بالأصغر وإلّا فالأحوط الأولى ضم الوضوء إلى الغسل. (۱)

منه أيضاً: مضطربه باید به عادت خویشان خود مراجعه کند و اگر ممکن نباشد عددی بین سه و ده روز را برای خود حیض قرار دهد. (۲)

السید الشیرى: مستحاضه اگر وظایف خود را نسبت به نمازهای یومیه انجام داد و نماز خواند و بدون فاصله مشغول طواف شد، اگر مطمئن باشد که پس از نماز تا پایان طواف خون از او خارج نشده، لازم نیست وظایف خود را تجدید کند. (۳) و در مسأله ۳۹۹ فرموده: اگر مستحاضه بین طواف و نماز او فاصله نیفتد، می تواند نماز طواف را با همان حال بخواند، در صورتی که مطمئن باشد که پس از طواف تا پایان نماز خونی نیامده.

منه أيضاً: زنی که چند ماه خون دیده ولی عادت معنی پیدا نکرده یا عادتش از بین رفته اگر بیشتر از ده روز خون یک رنگ ببیند اگر تمام خونها زرد رنگ یا قرمز روشن بود همه استحاضه است و اگر همه سیاه و یا قرمز تیره بود باید به مقدار عادت بعضی از خویشان حیض قرار دهد و بنابر احتیاط مقدار عادت را از اول خونی که می بیند قرار دهد و اگر خویشان عادت معینی نداشته عادت خود را شش روز یا هفت روز قرار دهد. (۴)

*** الشيخ البهجت: المعذور یکتفی بطهارته العذریة كالمجبور والمسلس والمستحاضة یتطهر للطواف كما یتطهر للصلاة أما المبطون فعليه الإستنابة فی الطواف. (۵)

۱- ص ۱۵۰، م ۲۹۶

۲- توضیح ص ۱۰۷

۳- م ۳۹۷

۴- توضیح ص ۱۲۴

۵- ص ۱۱۸

ص: ۱۰۱

الشیخ التبریزی قدس سره: وأما المستحاضة فالأحوط لها أن تتوضأ لكلّ من الطواف وصلاته إن كانت قليلة وأن تغتسل غسلًا واحدًا لهما وتوضأ لكلّ منهما إن كانت متوسّطة وأما الكثيرة فتغتسل لكلّ منهما والأحوط ضمّ الوضوء إلى الغسل. (۱)

الشیخ الفاضل: عبارت مناسک مرحوم امام قدس سره: آیا نماز و طواف برای زن مستحاضه یک حکم دارند یا هر کدام از طواف و نماز جدا و مستقل هستند؟

ج امام قدس سره: مستقل هستند؛ و الشیخ الفاضل حاشیه ندارند. (۲)

الشیخ المکارم: ارجاع داده‌اند به فرع ۸۹ و در آن فرع فرموده‌اند: مستحاضه کثیره هنگامی که غسل‌های نماز خود را به موقع به جا آورد غسل دیگری برای طواف بر او واجب نیست، تنها وضو می‌گیرد بنا بر احتیاط. (۳)

الشیخ النوری: با نظر امام قدس سره موافق است. (۴)

الشیخ الوحید: أما المستحاضة فإن كانت قليلة يجب عليها الوضوء لكلّ من الطواف والصلاة، وإن كانت متوسّطة يجب عليها الغسل والوضوء والأحوط وجوباً الوضوء لكلّ منهما وإن كانت كثيرة فعليها الغسل والأحوط وجوباً أن تغتسل لكلّ منهما من دون حاجة إلى الوضوء وإن كانت محدثة بالأصغر. (۵)

وظیفه حائض با قرص جلوگیری

الإمام الخمينی قدس سره: اگر سه روز ولو در باطن مستمر نباشد به احکام استحاضه عمل کند و طواف و نماز او صحیح است. (۶)

السید الکلایگان قدس سره: س: زنی که به واسطه خوردن قرص یا تزریق آمپول

۱- ص ۱۴۵، م ۲۹۶

۲- محشی، ص ۲۳۹

۳- محشی، ص ۲۴۴

۴- محشی، ص ۲۳۲

۵- ص ۱۲۲

۶- مجمع، ص ۴۷۲

ص: ۱۰۲

جلو عادت زنانه را گرفته، لکن در ایام عادت روزی یک لحظه خون می‌بیند وظیفه‌اش چیست؟ ج: با انجام اعمال مستحاضه، طواف و نماز او صحیح است.

السید السیستانی: لا- یجری علی الدم المتقطع فی مفروض السؤال (دواء استعمال کرده) حکم دم الحیض بل یجری علیه دم الإستحاضة بلا فرق بین کونه بصفة الحیض أو لا. (۱)

السید الشبیری: خونی که در ایام عادت می‌بیند هر چند سه روز مستمر نباشد و صفات حیض را نیز نداشته باشد، حکم حیض دارد (مثلاً به وسیله قرص جلوگیری کرده باشد). (۲)

*** الشیخ البهجت: إذا انقطع الدم بالعلاج المذكور فلیس بحائض. (۳)

الشیخ الفاضل: عبارت امام قدس سره در مناسک: بعضی خانم‌ها به جهت خوردن قرص، نظم عادت ماهانه‌شان به هم می‌خورد و در مدت طولانی خون و لک می‌بینند؛ وظیفه آنان چیست؟ فرموده: اگر خون سه روز استمرار داشته باشد، ولو این که در باطن باشد و شرایط حیض را داشته باشد، محکوم به حیض است و الاً محکوم به استحاضه است. (۴)

... اگر سه روز متوالی خون نبیند حکم حیض ندارد اگرچه در ایام عادت باشد و روزه‌اش صحیح و اعمال حج را می‌تواند انجام دهد و این خون احکام استحاضه را دارد. (۵)

الشیخ المکارم: با نظر امام موافق است که اگر در باطن فرج هم سه روز به‌طور مستمر آلوده باشد، محکوم به حیض است. (۶)

الشیخ النوری: با نظر امام موافق است. (۷)

طواف زن مضطربه

۱- ملحق، ص ۹۲

۲- ص ۱۰۲ و ۱۰۳

۳- م ۱۷۱

۴- محشی، ص ۲۳۷

۵- الجامع، ص ۶۳

۶- محشی، ص ۲۴۳

۷- محشی، ص ۲۳۰

ص: ۱۰۳

سؤال از آیه‌الله خوئی قدس سره: زنی که پنجاه سال یا شصت سال قمری را به پایان رسانده و باز خون می‌بیند به اوصاف حیض در غیر ایام عادت تکلیف او در نماز و طواف چیست؟

جواب: از پنجاه سال تا تمام شدن شصت سال در فرض مزبور لازم است احتیاط یعنی جمع کند بین اعمال مستحاضه و تروک حائض یعنی نمازهای یومیه و روزه ماه مبارک رمضان را با اعمال مستحاضه بجا آورد و فقط بعداً روزه را قضا کند به قدر ایام اوصاف حیض که دیده و اما طواف پس اگر ممکن است تا پاک شدن صبر کند صبر کند و اگر ممکن نشد آن را هم در طواف واجب با اعمال مستحاضه بجا آورد و نائب هم برای طواف بگیرد. (۱)

*** الشیخ البهجت: مضطربه زنی که چند ماه خون دیده ولی عادت معینی پیدا نکرده اگر بیشتر از ده روز خون ببیند و همه یک جور باشد به عادت خویشان که عادت مشخص دارند مراجعه کند و اگر فقط چند روز نشانه حیض و چند روز نشانه استحاضه دارد در یک صورت تمام آن حکم حیض و در صورت دیگر باید بنا بر احتیاط تا هفت روز را حیض قرار دهد و فی الجامع: اگر اقارب اختلاف داشتند احوط در غیر مستقره و ناسیه و متحیره اختیار هفت روز است. (۲)

الشیخ التبریزی قدس سره: اگر بیش از ده روز خون ببیند و تمام دارای نشانه‌های حیض باشد شش روز یا هفت روز را حیض قرار دهد و بقیه را استحاضه و در فرض مزبور اگر چند روز آن نشانه حیض و چند روز دیگر نشانه استحاضه دارد

۱- کتبی ۱۴۰۳

۲- توضیح ص ۸۶ مسأله الفرع

ص: ۱۰۴

اگر آنچه نشانه حیض دارد کمتر از سه روز و بیشتر از ده روز نباشد تمام آن حیض است. (۱)

الشیخ الصافی: در فرض که بیشتر از ده روز خون ببیند و عادتش بهم خورده به عادت خویشان مراجعه کند چه عادت آنها هفت روز باشد یا کمتر یا بیشتر و اگر خویشان عادت ندارند یا مختلف باشند سه روز یا ۶ روز یا هفت روز را عادت و بقیه را استحاضه قرار دهند. (۲)

الشیخ الفاضل: المضطربة تعین أيام حیضها بما ذکرناه فی الرسالة العملية فی أحكام الحائض فتحیض فی تلك الأيام و تطوف فی غیر تلك الأيام مع مراعاة أحكام الاستحاضة. (۳)

الشیخ الوحید: زنی که عادتش بهم خورده اگر بیش از ده روز خون ببیند و همه دارای نشانه حیض باشد به عادت خویشان خود از شش روز یا هفت رجوع نماید و باقی را استحاضه و اگر عادت خویشان کمتر از این باشد مثلاً پنج روز باشد همان پنج روز را عادت حیض قرار دهد و تفاوت مابین پنج روز تا ۶ و ۷ را احتیاط کند به جمع بین تروک حائض و افعال مستحاضه. (۴)

احتیاط یائسه بعد از پنجاه سال

س: آیا قرشیه و غیر قرشیه بعد از پنجاه سال تا شصت سال احتیاط کند به جمع بین تروک حائض و اعمال مستحاضه؟ در طواف چکار کند؟

السید السیستانی: فی تعلیقه علی العروة قال السید رحمه الله: والیائس ببلوغ ستین سنة فی القرشیه. قال دام ظله: بل مطلقاً علی الأقوی و إن كان الأحوط فی غیر القرشیه الجمع بین تروک الحائض و أفعال المستحاضة بعد بلوغها خمسين. (۵)

۱- الفرع، توضیح ۹۰

۲- توضیح ص ۱۰۰

۳- جامع المسائل ۷۵۸ م

۴- توضیح ص ۲۶۴

۵- الجزء الاول ص ۲۳۵

ص: ۱۰۵

السيد الشبيري: به نظر اينجانب قرشيه در شصت سال و غير قرشيه در پنجاه سال يائسه مي شود و احتياط مزبور مشروع نيست. (۱)

*** الشيخ البهجت: فرقى نيست. (۲)

الشيخ التبريزي قدس سره: به مقدار لازم براي طواف و نماز داخل مسجد شود و براي آن نائِب هم بگيرد و در فرض امکان تاخير بايد اعمال را تاخير بياندازد و اگر در طواف عمره تمتع باشد چنانچه در هنگام احرام بستن اينگونه باشد و تا آخر وقت ادامه پيدا کند طواف و نماز و سعي و تقصير را رجاء بجا آورد و به نيت حج تمتع رجاء محرم شود و اعمال حج را به نيت ما في الذمه بجا آورد و قبل از طواف حج احتياطاً طواف و نماز عمره را اعاده کند و پس از اعمال حج احتياطاً عمره مفرده بجا آورد و اگر پس از احرام خون ديده طواف و نماز عمره را رجاءاً بجا آورد و قبل از طواف حج تمتع طواف و نماز آن را احتياطاً اعاده کند. (۳)

الشيخ الصافي: در مورد قرشيه به نظر حقير جاي احتياط نيست و به طور كلي در هر موردی كه قائل باحتياط شديد وظيفه مردد است بين اتمام عمره تمتع به ورود در مسجد الحرام و انجام طواف و نماز طواف و سعي و تقصير و سپس احرام براي حج تمتع و يا بقا بر همان احرام كه به عنوان عمره انجام داده و قصد حج افراد و رفتن به عرفات و انجام ساير مناسك تا طواف نساء و نماز آن و سپس انجام عمره مفرده با طواف نساء و نماز آن و چون اكتفا به يكي از اين دو صورت اكتفا بامثال احتمالي است و هر چند در صورت اولي مخالفت احتمالي نيز هست مع ذلك به نظر مي رسد چون عمل باحتياط و يقين بامثال واجب با ارتكاب مخالفت احتمالي بلحاظ ورود در مسجد الحرام ممكن است و تعين

۱- كتبي

۲- كتبي

۳- كتبي

ص: ۱۰۶

صورت ثانیة تحرّزاً عن الوقوع فی مخالفة الحرام الاحتمالی معلوم نیست و تحصیل قطع بامثال واجب بارتکاب حرام احتمالی مقدم بر اکتفا بامثال احتمالی است باین ملاحظه وظیفه این است که عمره را با دخول در مسجد الحرام و طواف و نماز بقصد احتیاط تمام کند و بقصد حج تمتع احتیاط محرم شود و اعمال حج را بقصد ما فی الذمه اعم از حج تمتع یا افراد تمام کند و قربانی نماید و سپس احتیاطاً عمره مفرده بقصد ما فی الذمه بجا آورد. (۱)

الشیخ الفاضل: ملخص دو مسأله توضیح المسائل:

زن های سیده در شصت سالگی و زن های غیرسید در پنجاه سالگی یائسه می شوند یعنی خونی که بعد از این سن می بیند خون حیض نیست.

و در مسأله ۴۴۰: زنی که شک دارد یائسه شده یا نه اگر خونی ببیند و نداند حیض است یا نه بنا گذارد که یائسه نشده. (۲)

الشیخ الوحید: زن بعد از تمام شدن شصت سال یائسه می شود و چنانچه خونی ببیند حیض نیست و احتیاط واجب آن است بعد از تمام شدن پنجاه سال تا تمام شدن شصت سال جمع کند بین احکام یائسه و غیر یائسه چه قرشیه باشد و چه غیر قرشیه. (۳)

حیض در اثناء طواف

الإمام الخمينی قدس سره: اگر پیش از شوط چهارم باشد باید بعد از غسل طواف را اعاده کند با وسعت وقت و با ضیق وقت قبل از چهار جای عدول به حج افراد است و بعد از چهار عمره صحیح است، باقی را بعد از اعمال منی قبل از طواف حج یا بعد از آن بجا آورد. (۴)

۱- کتبی

۲- ص ۷۲ ۴۳۶ م

۳- توضیح ص ۲۵۰

۴- ص ۱۳۷ طبع پنجم

ص: ۱۰۷

السيد الخوئي قدس سره: مشهور آن است که پیش از نصف باطل و بعد از نصف مأتی به صحیح است و باقی را بعد از غسل تدارک نماید ولی احوط این است که بعد از پاکی در هر دو صورت یک طواف بقصد اعم از تمام و اتمام بجا آورد، این در صورت وسعت وقت است و اگر وقت ضیق باشد سعی و تقصیر نموده و پس از اعمال منی قبل از طواف حج یک طواف به قصد اعم از تمام و اتمام برای عمره بجا آورد. (۱)

السيد الكلپایگانی قدس سره: اگر حیض بعد از شوط چهارم باشد عمره او صحیح است پس سعی و تقصیر می نماید و پس از اعمال منی و رجوع به مکه و انجام طواف حج، باقیمانده طواف عمره را بجا آورد.

السيد السيستاني: إن كان قبل إتمام الشوط الرابع بطل، وحكمها العدول إلى الأفراد أو الإتيان بالسعي والتقصير وقضاء الطواف بعد الحج مع ضيق الوقت - وإذا كان بعد الشوط الرابع صح ما أتت به وجب عليها إتمامه مع سعة الوقت ومع الضيق سعت وقصرت وأحرمت للحج ولزمها الإتيان بقضاء ما بقى من طوافها بعد الرجوع من منى وقبل طواف الحج (۲).

السيد الشبيري: تلخيص از مسأله ۱۰۴ اگر احرام عمره تمتع بسته و در اثناء حیض عارض شد سعی را بر طواف مقدم می دارد و تقصیر می کند و لازم نیست مأیوس باشد از طهارت تا آخر وقت پس اگر قبل از فوت وقت عمره پاک شد طواف و نماز عمره تمتع را بجا آورد و اگر پاک نشد پس از مراجعت از منی قبل از طواف حج طواف عمره و نماز آن را بجا می آورد. (۳)

(علی الظاهر) این عمل به عنوان عمره تمتع صحیح و مجزی است، نه از باب تبدیل به حج افراد. (۴)

***

۱- مسأله ۲۹۴

۲- ص ۱۴۸

۳- ص ۳۵

۴- مراجعه شود.

ص: ۱۰۸

الشيخ البهجت: پیش از نصف باطل و بعد از نصف (مأتی به) صحیح است باقی را بعد از غسل بجا آورد با وسعت وقت و احوط یک طواف به قصد اعم از تمام و اتمام، و اگر وقت ضیق است سعی و تقصیر نموده و برای حج محرم شود و کسری طواف را بعد از رجوع از منی قبل از طواف حج بجا آورد. (۱)

الشيخ الوحيد: إن كان قبل إتمام الشوط الرابع، بطل طوافها و حكمها على الأحوط الوجوبى إنقلاب حجها إلى الإفراد و بعد الشوط الرابع وسعة الوقت فالأقوى عدم صحة ما أتت به و عليها الإستيناف و إن لم يسع الوقت فالأحوط أن تسعى و تقصر و تحرم للحج بقصد ما فى ذمتها من الإفراد و التمتع فتأتى بما يجب على المتمتع و بعد الرجوع من منى تقضى ما بقى من طوافها قبل طواف الحج و بعد إتمام حجها تأتى بعمرة مفردة. (۲)

أقول: در فرضی که باید طواف را بعد از اعمال منی بجا آورد نظرها مختلف است مرحوم امام می فرماید: قبل از طواف حج با بعد از طواف حج بجا آورد و ظاهراً تخیر است مرحوم السيد الخوئی می فرماید: قبل از طواف حج، الشيخ البهجت می فرماید: قبل از طواف حج، ظاهراً آیه الله گلپایگانی: بعد از طواف حج، آیه الله تبریزی قدس سره: قبل از طواف حج، آیه الله سیستانی: قبل از طواف حج، آیه الله وحید: قبل از طواف حج. (۳)

حكم الدم بعد اليأس

فى العروة: و يشترط أن يكون بعد البلوغ و قبل اليأس فما كان قبل البلوغ أو بعد اليأس ليس بحيض وإن كان بصفاته و البلوغ يحصل بإكمال تسع سنين و اليأس ستين سنة فى القرشيه و خمسين فى غيرها. (۴)

۱- ص ۱۰۴.

۲- ص ۱۲۰.

۳- مراجعه نماید.

۴- فصل الحيض، محشى.

ص: ١٠٩

السيد الخوئي: (فيه إشكال) والأحوط لها الجمع بين تروك الحائض وأفعال المستحاضة فيما بين الحدين.

السيد السيستاني: خونی که پس از تمام شدن شصت سال می بینند حکم حیض ندارد و احتیاط مستحب برای زن های غیرقرشیه بعد از پنجاه سال تا تمام شدن شصت سال احتیاط به جمع بین تروک حائض و افعال مستحاضه است. (١)

السيد الشيرى: زن های قرشیه بعد از تمام شدن شصت سال و غیرقرشیه بعد از پنجاه سال یائسه می شوند. (٢) و در ص ١٠٣ زنی که شك دارد یائسه شده یا نه باید بنا بگذارد که یائسه نشده و زنی که بین پنجاه و شصت است و نمی داند قرشی است یا غیرقرشی حکم زنی را دارد که از پنجاه نگذشته است. (٣)

*** الشيخ البهجت: زن های سیده بعد از تمام شدن شصت سال قمری شرعی و زن های غیرسیده بعد از تمام شدن پنجاه سال یائسه می شوند یعنی خون حیض نمی بینند. خونی که زن بعد از یائسه شدن می بیند حیض نیست. (٤)

الشيخ التبريزي قدس سره: خونی که دختر قبل از تمام شدن نه سال و زن بعد از یائسه شدن می بیند حیض نیست و ... زنانی که سیده نیستند بعد از تمام شدن پنجاه سال تا تمام شدن شصت سال و نیز زن های سیده تا شصت سال اگر با نشانه های حیض یا روزهای عادت خود خون بینند احتیاط کنند. (٥)

الشيخ الصافي: زنان سیده بعد از تمام شدن شصت سال یائسه می شوند یعنی خون حیض نمی بینند و زنانیکه سیده نیستند بعد از تمام شدن پنجاه سال یائسه می شوند. (٦)

١- ص ٩١.

٢- توضیح ص ١٠٢.

٣- مسأله ٤٤٥.

٤- ص ٦٤ هر چند صفات حیض می باشد شفاهی.

٥- توضیح ص ٧٨.

٦- ص ٨٥.

ص: ۱۱۰

الشيخ الفاضل: نظر ايشان مانند آقای بهجت و آقای سيستاني بدون احتياط در بين ۵۰ و ۶۰. (۱)

الشيخ المكارم: زنان سيده و غير سيده هر دو بعد از تمام شدن پنجاه سال يائسه می شوند يعنى اگر خونى ببينند خون حيض نيست مگر زنانى كه از قبيله قريش باشند كه آنها بعد از تمام شدن شصت سال يائسه می شوند. (۲)

الشيخ الوحيد: محتاج به مراجعه است.

حج بدون طهارت مع النسيان

الإمام الخميني قدس سره: در فرض نسيان حج او صحيح و طواف بر عهده او است و اگر خود قادر نيست نايب بگيرد و تا طواف ولو بواسطه نائب انجام نشده در احرام باقى است مگر اينكه عمره مفردهاى انجام دهد كه مشتمل بر طواف نساء است. (۳)

السيد الكلبيگاني قدس سره: در فرض مسأله كه صورت نسيان غسل است حج او صحيح است ولى بايد طواف عمره و نماز آن و طواف حج و نماز آن را قضا كند هر چند در ماه ذيحجه نباشد و اگر متمكّن نيست نايب بگيرد و احتياطاً سعى را هم بعد از هر طواف بجا آورد و بايد از زن خوددارى كند تا اتمام طوافها و چون طواف نساء وقت موسع دارد اگر ممكن است خودش برود به مكه و اگر ممكن نيست نايب بگيرد. (۴)

السيد السيستاني: فى الفرض طوافه و صلاته للنسكين باطله و حكمه حكم ناسى الطواف فإن تيسر له القضاء بنفسه قضاها وإلا استتاب.

(۵)

السيد الخامثي: يجب عليه إعادة الأعمال المشروطة بالطهارة أى

۱- ص ۷۲

۲- ص ۸۳

۳- كتيبى

۴- الرساله ص ۵۶

۵- ص ۹۶، ملحق

ص: ۱۱۱

الطوفان وصلاتهما. (۱)

السيد الشبيري: اگر اصل طواف را فراموش کرد یا به نحو غیر صحیح انجام داد جهلاً و به وطن آمده اگر ممکن است خودش طواف و نماز را تدارک کند و الا نایب بگیرد برای طواف نماز. (۲)

*** الشیخ البهجت: شفاهی فرمودند: تدارک طواف و نماز کافی است.

الشیخ الصافی: فرع ۳۷۸ و ۳۹۵ ملاحظه شود.

الشیخ الوحید: تدارک طواف و نماز در صورت نسیان کافی است. (۳)

طواف مستحبی با اصطکاک با نامحرم

السيد الخوئي قدس سره: لا يجوز للمرأة والرجل الطواف المستحب وتقبييل الحجر مع إستلزامه اللمس الحرام (۴)

الشیخ التبریزی قدس سره: وافق المتن.

شخصی به قصد عمره مفرده مستحبی به نیت معصومین علیهم السلام احرام بست و محرم گردید بعد مردد شد که شاید احرام برای چند نفر صحیح نباشد مجدداً محرم شد به نیابت حضرت امام عسکری علیه السلام و اعمال را به قصد حضرت عسکری بجا آورد

آیا این عمل صحیح است یا نه؟

السيد الشبيري: صحیح است.

***

۱- ص ۵۰

۲- ص ۹۹ و ۹۵ و ص ۴۷

۳- شفاهی

۴- الصراط ج ۳ ص ۱۶۸

ص: ۱۱۲

الشيخ التبريزي قدس سره: صحيح است احرام دوم باطل است و احرام اول او صحيح بوده و افعال را به قصد وظيفه انجام داده از قبيل خطا در تطبيق بوده و اشكالي ندارد.

آقاي نيري: الشيخ الصافي اشكال کرده است و فرموده است براي خروج از احرام اعمال را انجام دهد.
الشيخ المكارم: صحيح است.

فرع

س: صداق زني در عقد نكاح يك حج قرار داده شده و زن قبل از اينكه موفق به حج بشود فوت نموده است آيا حج براي زوجه متوفى لازم است يا نه؟ و در صورتي كه حج واجب نباشد هزينه حج ملك ورثه زوجه است يا تفصيل است بين صورتي كه مي توانسته حج بجا آورد و اهمال ورزیده و صورتي كه براي او اين فرصت بدست نيامده؟

الشيخ البهجت: هزينه حج در ذمه زوج ثابت شده اگر حج مستقر شده بايد براي او حج بجا آورند والا منتقل مي شود به ورثه زن.

(۱)

الشيخ التبريزي قدس سره: تمام تعهدات مالي مبدل مي شود بدمه و علي فرض تمکن و تسويف حج مستقر شده و بايد حج براي او بجا آورند حج ميقاتي و علي فرض عدم تمکن ملك ورثه است و حج لازم نيست. (۲)

اگر رعایت ستر نشد طواف چه حکمی دارد

الإمام الخميني قدس سره: اگر عمدی باشد طواف صحيح نيست علي الأحوط و در غير مورد عمد صحيح است مگر در جاهل مقصر علي الأحوط (۳).

۱- شفاهی

۲- شفاهی

۳- ص ۱۴۳

ص: ۱۱۳

السيد الخوئي قدس سره: حالت مزبور باعث عدم صحت طواف نیست. (۱) وفي الصراط: الإحتياط اللازم الستر.

السيد الكلبيگانی قدس سره: س: اگر موی سر یا بعضی مواضع گردن نمایان باشد طواف او چه حکمی دارد؟

ج: اگر تعمد نباشد اشکال ندارد و در صورت تعمد فعل حرام بجا آورده ولی موجب بطلان طواف نمی شود. (۲)

السيد السيستاني: الإخلال بشيء من الشعر أو الفصد أو الساق لا- يخل بصحة طوافها على الأظهر وإن كان الأحوط لها أن تراعى

حدود الستر الصلاتي جميعاً. (۳)

السيد الخامنئي: لا إشكال في طوافها وإن فعلت حراماً. (۴)

السيد الشبيري: برای بانوان پوشاندن مو از نامحرم واجب است ولی شرط صحت طواف نیست پس اگر بدون عذر نپوشاند مرتکب

گناه بزرگی شده اند ولی طوافشان صحیح است. (۵) و در فرع بعدی داشتن حجاب شرط صحت طواف نیست.

*** الشيخ البهجت: يعتبر ستر العورة حال الطواف على الأحوط بل الأقوى. (۶)

الشيخ التبريزي قدس سره: اگر اختیاراً طواف را در حال آشکار بودن مو انجام دهد باحتیاط واجب اعاده کند. (۷)

الشيخ الفاضل: حکم عورة المرأة في الطواف حکمها في الصلاة. (۸)

الشيخ الوحيد: على الظاهر موافق است با نظر آیه الله خوئی قدس سره. (۹)

وظیفه مسلوس و مبطنون

۱- کتبی و فی الصراط ج ۳ ص ۱۶۷.

۲- شفاهی.

۳- ص ۱۰۳ ملحق.

۴- ص ۳۰.

۵- فرع ص ۴۶۴.

۶- ص ۱۲۱.

۷- ص ۴۹.

۸- حول الحج ص ۷۹.

۹- شفاهی.

ص: ۱۱۴

الإمام الخميني قدس سره: اگر در طواف و نماز طواف رعایت وظیفه‌ای که برای وضو و نماز دارید بنماید حج شما صحیح است.
(۱)

منه أيضاً: درباره مبطنون احوط آن است که در صورت تمکن هم شخصاً طواف کند و هم برای طواف نائب بگیرد. (۲)
السید الخوئی قدس سره: مسلوس به دستور نماز عمل می‌کند و احوط برای مبطنون در صورت تمکن خود طواف کند و نائب هم بگیرد. (۳)

السید الگلپایگانی قدس سره: حکم مسلوس در طواف حکم نماز است ولی برای مبطنون احتیاط آن است که خودش طواف کند و نایب هم بگیرد. (۴)

السید السیستانی: المعذور یکتفی بطهارته العذریة كالمجبور والمسلوس والمبطنون وإن كان الأحوط للمبطنون أن یجمع مع التمكن بین الإتیان بالطواف ورکعتیه بنفسه و بین الإستنابۀ لهما. (۵)

السید الشبیری: شفاهی فرمودند: نظر من با نظر آیه‌الله خوئی یکی است به نحوی که در عبارت بالا مرقوم شد.
*** الشیخ البهجت: کسی که سلس دارد به همان دستوری که برای نماز خود طهارت می‌گیرد برای طواف نیز کافی است و اما مبطنون باید برای طواف نایب بگیرد. (۶)

۱- ص ۱۴۰

۲- م ۲۹۹

۳- مسأله ۲۲۹

۴- مجمع ج ص ۴۶۹

۵- ص ۱۵۰

۶- ص ۱۰۶، م ۲۹۹

ص: ١١٥

الشيخ التبريزي قدس سره: المعذور يكتفى بطهارته العذريه كالمجبور والمسلسوس أما المبطنون فالأحوط أن يجمع مع التمكن بين الطواف بنفسه والإستنابه. (١)

الشيخ الفاضل: با امکان پس از هر حدث طهارت را تجديد کند و بنا بر احتياط واجب نايب هم بگيرد. (٢)

منه أيضاً: مبطنون بايد علاوه بر طواف خود نايب هم بگيرد. (٣)

الشيخ الصافي: بنا بر احتياط مبطنون و مسلسوس بايد خود را از تعدی نجاست حفظ کرده طواف نمايد و پس از طواف خود نايب هم بگيرد. عبارت فرموده مربوط به مناسك السيد الغلپايگانی است و معظم له حاشيه ندارد. (٤)

الشيخ المكارم: اين احتياط برای مسلسوس و مبتلا به خروج ريح واجب نیست. (٥)

الشيخ النوري: با نظر امام موافق است و حاشيه ندارد. (٦) مبطنون بايد نايب هم بگيرد.

الشيخ الوحيد: إذا لم يتمكن المكلف من الوضوء وكان آيساً من حصول التمكن فيما بعد يتيمم وأتى بالطواف وإذا لم يتمكن من التيمم أيضاً ولو فيما بعد لزمته الاستنابه للطواف والأحوط الأولى أن يأتي هو أيضاً بالطواف من غير طهارة. (٧)

منه أيضاً: نفس العبارة مع إضافة أنه مع التمكن يجمع بين الطواف وصلاته بنفسه وبين الإستنابه لهما وإن كان لا يبعد كفاية الإستنابه.

(٨)

الطواف مع النجاسة المنسية

الإمام الخميني قدس سره: احتياط واجب اعاده است. (٩)

السيد الخوئي قدس سره: اگر نجاست بدن یا لباس را فراموش کرد و طواف نمود بنا

١- ص ١٤٤ م ٢٩٦

٢- فرع ٥٢٩

٣- محشى، ص ٢٤٣

٤- ص ١٩٤، اخير.

٥- محشى ص ٢٤٩

٦- ص ٢٣٦

٧- ص ١١٨

٨- ص ١٢٢ م ٢٩٣

٩- ص ١١٢

ص: ۱۱۶

بر اطهر طواف او صحيح است اگر چه اعاده آن احوط است و اگر بعد از نماز متذکر شد حتماً باید اعاده کند. (۱)

السيد الكلبي يگانی قدس سره: احتياط لازم است که طواف را دوباره بجا آورد. (۲)

السيد السيستاني: إذا تذكروا بعد طوافه صح طوافه على الأظهر وإن كانت إعادته أحوط وإذا تذكروا بعد صلاة الطواف أعادها على الأحوط إذا كان نسيانه ناشئاً عن إهماله وإلا فلا حاجة إلى الإعادة على الأظهر. (۳)

السيد الشبيري: اگر در اثناء طواف ببیند که لباس یا بدنش نجس است طواف را قطع می کند و پس از تطهیر از همان محل قطع تمام می کند و هر چند قبل از شوط چهار باشد و هر چند موالات بهم خورده باشد و فرقی نیست که قبلاً دیده و فراموش کرده یا هیچ اطلاعی نداشته. (۴)

*** الشيخ البهجت: صحت طواف خالی از وجه نیست. (۵)

الشيخ التبريزي قدس سره: صح طوافه على الأظهر وإن كانت إعادته أحوط وإذا تذكروا بعد صلوة الطواف أعادها. (۶)

الشيخ الصافي: و اگر فراموش کرد و با بدن یا لباس نجس طواف کرد احتياط لازم آن است که طواف را دوباره بجا آورد. (۷)

الشيخ النوري: اگر فراموش کند نجاست را و طواف کند احتياط واجب اعاده است. (۸)

الشيخ الوحيد: إذا تذكروا بعد طوافه صح طوافه وإن كانت إعادته أولى وإن تذكروا بعد صلاة الطواف فإن كان نسيانه عن عدم الإهتمام يعد صلاته عقوبةً لنسيانه وإلا فعليه الإعادة على الأحوط. (۹)

محمول متنجس

۱- مسأله ۳۰۲

۲- ص ۶۴

۳- ص ۱۵۲

۴- مسأله ۴۰۹

۵- ص ۱۰۷

۶- ص ۱۴۶

۷- ص ۸۰

۸- ص ۱۷۱

۹- ص ۱۲۳

ص: ۱۱۷

الإمام الخميني قدس سره: احتياط واجب آن است که از جامه‌ای که با آن نتوان نماز خواند مثل عرقچین و جوراب و انگشتر نجس اجتناب شود. (۱)

السيد الخوئي قدس سره: بودن چیز نجس همراه انسان در طواف عیبی ندارد و همچنین است چیزهایی که در آن نماز خوانده نمی‌شود مانند همیان و کلاه و جوراب. (۲)

السيد الگلپایگانی قدس سره: اگر ستر نباشد مانند تسبیح و چاقو اشکالی ندارد. (۳)

السيد السيستاني: لا مانع منه إذا لم يكن لابساً لها. (۴)

السيد الخامنئي: الأحوط عدم حمل المتنجس حال الطواف وإن كان الأظهر جوازه في غير اللباس خصوصاً إذا كان المتنجس بغير الدم. (۵)

السيد الشيرازي: احتياط استحبابي آن است که از جامه‌ای که نمی‌تواند ستر عورت کند اجتناب کند. (۶)

*** الشيخ البهجت: بودن چیز نجس همراه انسان در طواف عیبی ندارد و همچنین است نجس بودن چیزهایی که در آن نماز خوانده نمی‌شود مانند همیان و جوراب و کلاه. (۷)

الشيخ التبريزي قدس سره: كما لا بأس بالمحمول المتنجس وكذلك نجاسة ما لا تتم الصلاة فيه. (۸)

الشيخ الصافي: اگر ستر نباشد اشکال ندارد. (۹)

۱- ص ۱۱۱.

۲- ص ۱۶۲.

۳- شفاهی و مجمع ص ۴۷۳.

۴- ص ۱۰۶ ملحق.

۵- ص ۳۰.

۶- ص ۱۰۳.

۷- ص ۱۰۷.

۸- ص ۱۴۵.

۹- فرع ۳۹۲.

ص: ۱۱۸

الشيخ المكارم: لباس های کوچک مانند جوراب و شب کلاه و همیان که به تنهایی با آنها نمی توان ستر عورت کرد اگر نجس باشد عیبی ندارد. (۱)

الشيخ النوری: احتیاط واجب اجتناب است. (۲)

الشيخ الوحيد: كما لا بأس بالمحمول المتنجس والأحوط الاجتناب عن نجاسة ما لا تتم الصلاة فيه. (۳)

جواز مبادرت و عدم جواز

الإمام الخمينی قدس سره: احتیاط واجب آن است که اگر امید دارد که عذرش مرتفع شود صبر کند تا وقتی که وقت تنگ شود یا امیدش قطع شود.

السید الخوئی قدس سره: س - کسی که وظیفه فعلی او تیمم است یا وضوی جیره آیا می تواند به طواف و نماز مبادرت کند یا باید صبر کند تا آخر وقت؟

ج - بله می تواند مبادرت کند ولی اگر تا آخر وقت عذرش برطرف شد عمل را اعاده کند. (۴)

السید الکلایگانی قدس سره: احتیاط واجب آن است که صبر کند تا آخر وقت. (۵)

السید السیستانی: أقول: يظهر من السيد في توضيحه فرع ۷۲۳: إذا كان صاحب العذر عالماً ببقاء العذر إلى آخر الوقت أو كان مأیوساً من ارتفاعه يجوز له المبادرة إلى الصلاة في سعة الوقت مع التيمم فراجع.

السید الشبیری: معذور از غسل یا وضو اگر امید رفع عذر را دارد بنابر احتیاط باید صبر کند تا وقتی که امیدش قطع شد پس از قطع امید تیمم می کند. (۶)

***

۱- ص ۸۹

۲- ص ۱۷۰

۳- ص ۱۲۳

۴- کتبی

۵- ص ۶۳

۶- ۳۸۹

ص: ١١٩

الشيخ البهجت: هر گاه مكلف نتواند وضو بگيرد تيمم نموده و طواف را بجا آورد. (١)

الشيخ التبريزي قدس سره: اگر نتواند وضو بگيرد تيمم نموده و طواف را به جا آورد. (٢)

الشيخ الصافي: احتياط واجب آن است که صبر کند تا عذرش برطرف شود و اگر عذرش تا تنگی وقت برطرف نشود باید تيمم کند. (٣)

الشيخ الفاضل: در مسأله ١٠ ص ١٨٨ مناسك محشى با عبارت امام موافق است. (احتياط واجب صبر است)

الشيخ المكارم: اگر معذور از غسل و وضو باشد می تواند بجای آن تيمم کند و طواف را بجا آورد. (٤)

و در مسأله ١٠ ص ١٩٢ مناسك محشى با نظر امام موافق است. (احتياط صبر است)

الشيخ الوحيد: إذا لم يتمكن المكف من الوضوء و كان آيساً من حصول التمكن فيما بعد يتيمم و أتى بالطواف. (٥)

حج بدون طهارت مع الجهل

الإمام الخميني قدس سره: تلخيص سؤال و جواب- دختری که در کودکی جنب شد و در سن بلوغ هم غسل جنابت نکرده و حج انجام داده؟

ج- با فرض آن که جنب بوده و بدون غسل حج انجام داده طواف و نماز او صحيح نیست و غسل های دیگر کفایت از غسل جنابت نمی کند ولی حج او صحيح است لکن باید طواف عمره و حج و طواف نساء و نماز آنها را خودش

١- ص ١٠٣، و عربی، ص ١١٥

٢- مسأله ٢٩١

٣- ص ٧٨

٤- مسأله ١٧٣

٥- ص ١١٨

ص: ١٢٠

بجا آورد و اگر نمی تواند نائب بگیرد و تا طواف ها را به نحو مذکور انجام نداده از بوی خوش و ازدواج و محرماتی که با طواف نساء حلال می شود اجتناب نماید. (١)

السيد الخوئي قدس سره: س: لوطاف طواف الحج أو العمرة وبعد الإنتهاء من الحج أو العمرة علم ان وضوئه كان باطلاً بوجود حائل فما الحكم؟

ج- إن كان في مكة والوقت باق يعيد وإن خرج الوقت أعنى شهر ذى الحجة بطل حجه. (٢) إن كان ذلك في وضوئه لطوافه الواجب فهو محرم فلا بد أن يعود فيتم العمرة. (٣)

السيد الكلبيگانی قدس سره: في الفرض اگر در ذی حجه متوجه شود بعد از ازاله حائل و انجام غسل یا وضو طواف حج و سعی و طواف نساء را بجا آورد و عمره مفرده نیز بجا آورد و در سال بعد حج واجب را بجا آورد. و اگر بعد از ذی حجه متوجه بطلان طواف شود عمره مفرده بجا آورد تا از احرام خارج شود و در سال بعد حج واجب خود را بجا آورد. (٤)

السيد السيستاني: في الفرض - يبطل حجها و عليها كفارة بدنة على الأحوط. (٥)

السيد الخامنئي: يجب عليه إعادة الأعمال المشروطة بالطهارة (أى الطوافان وصلاتهما) (٦).

السيد الشيرى: تدارك طواف و نماز کافی است چه نسیان باشد و چه جهل ولی اگر اصل طواف را ترک کرده از روی عمد تا وقت آن بگذرد عمره او باطل است چه عالم به مسأله باشد و چه جاهل. (٧)

***

١- ص ١٢٩ طبع پنجم

٢- کتبی وفي الصراط ج ١ ص ٢٢٠

٣- الصراط، ج ١، ص ٢٢٠

٤- مجمع ص ٤٧٨

٥- ص ٩٢، ملحق.

٦- ص ٥٠

٧- مسأله ٣٧٣

ص: ۱۲۱

الشيخ البهجت: شفاهي فرمودند: همان طواف و نماز را تدارك كند كافي است.

الشيخ التبريزي قدس سره: في الصراط ج ۱ ص ۲۲۰ وافق السيد الخوئي في العمرة المفردة وقد تقدم نظر السيد الخوئي.

الشيخ الصافي: اگر در طواف عمره بوده حج او مبدل به افراد شده بايد يك عمره به جا آورد و احتياطاً حج را اعاده كند. (۱)

الشيخ الفاضل: نفس عبارة السيد الخوئي في العربي الجديد ص ۶۹ حول الحج إن خرج الوقت بطل حجه و أما في العمرة المفردة فلا

تبطل ويلزمه التدارك. (۲)

منه أيضاً: أفتى ببطان الحج إذا طاف من مقابل الباب أو الحجر (حجر إسماعيل عليه السلام (۳)) و ببطان إحرام العمرة أو الحج إذا

فات وقت التدارك. (۴)

الشيخ النوري: بعد از حج فهميد كه وضویش باطل بوده- با تدارك طوافها و نماز حج او صحيح است. (۵)

الشيخ الوحيد: محتاج به مراجعه است.

نسیان اصل طواف

السيد الخوئي قدس سره: إذا نسي الطواف حتى رجع إلى بلده و واقع أهله لزمه بعث هدى إلى منى إن كان المنسى طواف الحج و

إلى مكة إن كان المنسى طواف العمرة. (۶)

نسیان غسل مس المیت

السيد الخوئي قدس سره: ملخص السؤال و الجواب- س: لو كان عليه غسل مس المیت ونسى الغسل وأتى بأفعال الحج فهل حجه

صحيح أم لا؟

۱- فرع ۳۷۸ و ۳۹۵ ملاحظه شود.

۲- ص ۷۳

۳- ص ۸۰ حول الحج

۴- مصدر ص ۸۶

۵- ص ۳۹۷

۶- الصراط ج ۲ ص ۵۰۳

ص: ۱۲۲

ج: في مفروض السؤال إن كان قد أتى بالغسل المستحب شرعاً قبل طواف العمرة صح حجه ولا بأس به- وإن كان الإتيان به بعده بطل حجه (۱) و وافقه التبريزي.

*** و في ص ۲۳۴: إذا طاف وصلى بدون طهارة من الحدث جاهلاً بالحكم حكمه حكم تارك الطواف عمداً و وافقه التبريزي.

الشيخ الفاضل: في مفروض السؤال إذا أتى بغسل واجب قبل طواف العمرة صح حجه وإلا بطل حجه. (۲)
أقول: هذا في الحج و قال أيضاً في ص ۳۲: اعتمر عمرة مفردة ثم تبين له أن وضوئه كان باطلاً بعد رجوعه إلى بلده.
ثم قال في الجواب: إن كان ذلك في وضوئه الواجب لطوافه وصلاته فهو محرم لا بد أن يعود فيتم العمرة و يتحلل.

خون قروح و جروج

الإمام الخميني قدس سره: اگر تطهير آن مشقت دارد لازم نیست ولی تا اندازه امکان باید تطهير شود و اگر با تأخير طواف می شود بی مشقت تطهير کرد، احتیاط در تأخير است. (۳)

السيد الخوئي قدس سره: اگر اجتناب از آن سخت باشد برطرف کردنش لازم نیست. (۴)

السيد الكلبيگانی قدس سره: احتیاط واجب آن است که با خون زخم و جراحت که

۱- الصراط ج ۲ ص ۱۹۹

۲- حول الحج ص ۹

۳- ص ۱۱۱ خلاصه سه فرع

۴- مسأله ۳۰۰

ص: ۱۲۳

در نماز عفو است طواف نکنند و اگر بر طرف کردن و تطهیر آن ممکن نیست احتیاط واجب آن است که هم خودش با آن حال طواف کند و هم نائب بگیرد. (۱)

السيد السيستاني: لا بأس بنجاسة البدن أو اللباس بدم القروح أو الجروح قبل البرء إذا كان التطهير أو التبديل حرجياً وإلّا وجبت إزالتها على الأحوط. (۲)

السيد الشبيري: احتیاط مستحب آن است که از خون قروح و جروح و خون کمتر از درهم اجتناب کند. (۳)

*** الشيخ البهجت: نجاستی که در نماز بخشوده بود مانند خون کمتر از درهم و دم جروح و قروح در طواف بخشوده نیست. (۴)

و فی العربی ص ۱۱۹: لا بأس بدم القروح والجروح فيما يشق الإجتنب عنه ولا تجب إزالته عن الثوب والبدن فی الطواف.

الشيخ التبریزی قدس سره: لا بأس بدم القروح والجروح فيما يشق الإجتنب عنه. (۵)

الشيخ الصافي: احتیاط واجب آن است که با خون کمتر از درهم و خون زخم و جراحت که در نماز عفو است طواف نکند. (۶)

الشيخ المكارم: در مورد خون زخم‌ها اگر شستن آن باعث مشقت و عسر و حرج باشد ضروری برای طواف ندارد. (۷)

الشيخ النوری: اگر تطهیر مشقت دارد تطهیر لازم نیست. (۸)

الشيخ الوحيد: لا بأس بدم القروح والجروح فيما يكون الإجتنب عنه حرجياً والأحوط الإجتنب عن نجاسة ما لا تتم الصلاة فيه. (۹)

قطع طواف برای نظافت مسجد

۱- ص ۶۴

۲- ص ۱۵۱

۳- ص ۱۰۳

۴- ص ۱۰۶

۵- ص ۱۴۵

۶- ص ۷۹

۷- ص ۸۹

۸- ص ۱۷۰

۹- ص ۱۲۳

ص: ۱۲۴

الإمام الخميني قدس سره: اگر موالات بهم نخورده استيناف محل اشكال است. (۱)

السيد الخوئي قدس سره: قبلًا راجع به قطع مع العذر گفته شد. (۲)

السيد الكلبيگانی قدس سره: بعد از شوط چهار وظیفه اتمام است و قبل از نصف استيناف و بعد از نصف و قبل از اكمال چهار احوط اتمام و اعاده است.

السيد السيستاني: أقول: يستفاد من الحواشي المختلفة أنه يجوز القطع لحاجة أو ضرورة وإذا كان القطع قبل الأربع يستأنف الطواف وإذا كان بعد إكمال الأربع يتمه إذا لم تفته الموالاة العرفية وهذا في غير القطع لدرك الجماعة فإن فيها يتم ما بقي من الطواف مطلقاً.

(۳)

السيد الشبيري: اگر برای خاطر موانع خارجی مثل نظافت مسجد و مطاف طواف را قطع کند اگر بعد از شوط چهارم باشد طواف قبلی را اتمام می کند (مگر اینکه فاصله زیاد باشد) و اگر قبل از اتمام شوط چهارم بوده (اگر فاصله مختصر باشد) همان را اتمام و الا استيناف می کند.

*** الشيخ البهجت: می تواند در کناری قرار گیرد تا بعد از تمام شدن کار آنها از آنجا که طوافش را قطع کرده ادامه دهد و

صحيح است. (۴)

الشيخ التبريزي قدس سره: در فصل طواف چه اصل و چه متفرقه متعرض این فرع

۱- ص ۱۲۷ طبع پنجم.

۲- ص ۱۴۴ مناسك.

۳- الملحق مسأله ۲۳۶ و مسأله ۲۰۰ و مسأله ۳۱۰ مناسك و مسأله ۳۱۲ مسأله ۳۱۲ مخصوص درك جماعت و درك وقت فضيلت است.

۴- ص ۱۸۴.

ص: ۱۲۵

نشده اند.

الشيخ الوحيد: بعيد نیست بناگذاری بر تکمیل اشواط بعمل آمده از دو مسأله ۳۰۴ و ۳۰۶ ملاحظه فرمایید. خصوص فرع را متعرض نیستند. (۱)

قطع طواف واجب

الإمام الخميني قدس سره: قطع طواف مستحب جائز است بدون عذر و اقوی کراهت قطع طواف واجب است بدون عذر و احوط قطع نکردن است. (۲)

السيد الكلپایگانی قدس سره: قطع طواف واجب بدون عذر جائز نیست. (۳)

السيد السيستاني: بلکه بنا بر اظهر قطع آن مطلقاً (طواف الفريضة) گرچه برای کاری یا ضرورتی نباشد جائز است. (۴)

السيد الخامنئي: قطع طواف واجب جایز است اگرچه احوط عدم قطع است به نحوی که موالات عرفیه به هم بخورد.

السيد الشبيري: قطع کردن طواف واجب به نحویکه موالات عرفی طواف از بین برود و مجموعه طواف از صورت یک عمل خارج شود به مجرد خواهش نفسانی جائز نیست ولی قطع طواف مستحب اشکال ندارد. (۵)

*** الشيخ البهجت: احوط عدم قطع طواف واجب است به نحوی که موالات عرفیه بهم بخورد پس اگر مرتکب قطع شد اقوی استیناف آن است. (۶)

الشيخ التبريزي قدس سره: إذا خرج الطائف من المطاف إلى الخارج قبل تجاوزه النصف من دون عذر فإن فاتته الموالاة العرفية بطل طوافه. (۷)

۱- ص ۱۲۹

۲- ط باقری ص ۱۵۴ مسأله ۱۵

۳- احکام عمره ص ۶۲ و مجمع مسأله ۳۱

۴- فی الملحق ص ۹۴

۵- مسأله ۴۴۰

۶- رساله شیخ ص ۴۴

۷- ص ۱۵۲

ص: ۱۲۶

س: هل يجوز قطع الطواف أو السعي إختياراً ثمّ الإبتداء من أول العمل؟ ج: لا يجوز القطع على الأحوط الأولى. (۱)

الشيخ الصافي: طواف واجب را بدون عذر نباید قطع کرد و قطع طواف استحبابی بدون عذر جایز است. (۲)

الشيخ الفاضل: وكذا المفروض على الأقوى ويجوز الإستيناف قبل فوات الموالاة العرفية... ولا فرق في ذلك بين قطعه قبل الشوط الرابع أو بعده حتى لو قطعه في إثناء الشوط السابع واستأنفه من رأس فإنّ الطواف الثاني صحيح على الأقوى نعم قطع الطواف المفروض مكروه. (۳)

الشيخ المكارم: بنا بر احتياط واجب قطع نکند. (۴)

الشيخ النوري: جائز است قطع طواف نافله را بدون عذر و اقوى كراهت قطع طواف واجب است بدون عذر و به مجرد خواهش نفس. (۵)

الشيخ الوحيد: إذا خرج الطائف من المطاف في طواف الفريضة قبل تجاوزه الشوط الرابع من دون عذر فإن فاتته الموالاة العرفية بطل طوافه. (۶)

ترك طواف پس از چهار دور

س: پس از سه دور یا چهار دور طواف را رها می کند و از سر می گیرد بدون قصد زیاده فقط برای اینکه دل چسب تر باشد آیا این طواف صحیح است یا نه؟

السید السیستانی: چنانچه جاهل قاصر بوده صحیح است و در جهل تقصیری محل اشکال است. بلی اگر قبل از چهار شوط از مطاف خارج شد و مشغول عمل

۱- الصراط الرابع، ص ۱۶۳.

۲- فرع ۴۸۰.

۳- الجامع ص ۸۰.

۴- محشی ص ۲۰۹.

۵- ص ۱۹۶- م ۱۵ واجبات طواف.

۶- ص ۱۲۹ م ۳۰۴.

ص: ۱۲۷

آخری شد که عرفاً صدق کند طوافش را قطع کرده و یا قبل از چهار شوط و یا بعد از آن آنقدر صبر کرد که فوت موالاة عرفیه شد طواف دوم صحیح است. (۱)

السید الشیری: در فرض جهل صحیح و در فرض علم بعد از فوت موالاة صحیح است. (۲)

*** الشيخ البهجت: صحیح است. (۳)

الشیخ الصافی: اگر چهار دور را تکمیل کرده باشد محل اشکال است و مقتضای احتیاط این است که آن را تمام کند و نماز طواف را بخواند و بعد طواف را استیناف کند. (۴)

الشیخ الفاضل: بلی طواف دوم صحیح است. (۵)

عجز از اتمام طواف و استنابه

الإمام الخميني قدس سره: شخصی که با عجز طواف را قطع کرده و وقت تنگ شد و حمل بر دوش هم ممکن نبود برای او نائب بگیرند. (۶)

السید الخوئی قدس سره: احتیاط آنکه برای باقیمانده نائب بگیرند و شخصاً بعد از زوال عجز احتیاطاً باقیمانده را بجا آورد و اصل طواف را اعاده کند. (۷) و در جواب کتبی فرموده‌اند: مجالی برای تبعیض در اشواط نیست و باید برای تمام عمل نائب بگیرد.

السید الگلپایگانی قدس سره: بعید نیست گفته شود که طواف حکم نماز را دارد و تبعیض در اشواط آن در نیابت محتاج بدلیل است. (۸)

۱- مهردفتر

۲- الخاتم.

۳- مهر دفتر

۴- کتبی

۵- کتبی

۶- ص ۱۹

۷- ص ۱۷۱

۸- شفاهی

ص: ۱۲۸

السيد السيستاني: إذا علم مسبقاً عجزه عن إتمام الطواف إستناب للتمام و كذا إذا طرء عليه العجز قبل إتمام الشوط الرابع وأما إذا طرء عليه العجز بعد إتمامه فالأقرب جواز الإستنابه للباقي. (۱)

السيد الشبيري: اگر در اثناء مريض شد و قطع کرد اگر قبل از ۳/۵ باشد بعد از بهبودی يك طواف كامل به جا آورد و اگر خوب نشد برای طواف كامل نائب بگيرد و اگر بعد از ۴ شوط بود برای تکميل نائب بگيرد و کافی است و اگر بين ۳/۵ و ۴ بود برای اتمام نائب بگيرد و اگر خودش بهبودی یافت طواف را اعاده کند. (۲)

و در ص ۶۹: اگر می توانند با وسیله ای مانند چرخ خودشان طواف کنند در مطاف و خودشان چرخ را راه ببرند، و الا بر روی دوش ديگران يا چرخ در داخل مطاف و الا نائب بگيرند تا در مطاف طواف کند.

*** الشيخ البهجت: اگر نتوانست طواف را تمام کند در آخر وقت نائب بگيرد وقد سبقه في هذا الرأي السيد الخوئي والإمام الخميني والشيخ الأراكي. (۳)

اگر قادر بر اتمام نباشد تا تنگی وقت صبر کند، اگر به هیچ نحو نشد برای او نائب بگيرند در اتمام... عاجز طواف در چند مرحله انجام دهد، قبل از ۴ مع عدم فوت المولات، و بعد از ۴ مطلقاً. (۴)

الشيخ التبريزي قدس سره: وإن كان بعد الرابع فالأحوط أن يستناب للمقدار الباقي و يحتاط بالإتمام والإعادة بعد زوال العذر. (۵)
الشيخ الفاضل: اگر با عذر قطع کرد و نتوانست بجا آورد تا وقت تنگ شد و

۱- ص ۱۰۶ ملحق

۲- ص ۶۷

۳- آراء المراجع، قدیمی.

۴- مناسک، ص ۱۱۲ و ۱۶۱

۵- ص ۱۵۳

ص: ۱۲۹

حمل هم ممکن نبود برای او نائب بگیرند و در فرع دیگر در عجز بعض، نائب برای کل طواف بگیرد. (۱)

الشیخ المکارم: در مناسک متعرض نیابت در فرع مزبور نشده.

الشیخ الوحید: إذ التجأ الطائف إلى قطع طوافه لمرض كصداع أو وجع فی البطن فإن كان ذلك قبل إكمال الشوط الرابع لزمته الإعادة و إن كان بعده فالأحوط أن يستناب للمقدار الباقي و يأتي بطواف كامل بقصد الأعم من الإتمام والتمام. (۲)

أقول: ظاهر این است که برای کل طواف نائب بگیرند یا لا اقل مطلق است.

قطع طواف برای درک جماعت

الإمام الخمينی قدس سره: جائز است قطع و از هر جا قطع کرد از همانجا اتمام کند و احوط اتمام و اعاده است و سزاوار نیست این احتیاط ترک شود.

السید الخوئی قدس سره: قطع جائز است و بعد از نماز از هر کجا قطع نمود شروع و اتمام نماید. (۳)

السید الکلایگانی قدس سره: جائز است قطع بلکه مستحب است و از هر کجا قطع کرد بعد از نماز تمام کند. و احوط آنکه اگر قبل از چهار باشد اتمام و اعاده نماید. (۴)

و فی المجمع ۴۸۰: اگر قبل از اكمال چهار استیناف کند طواف و عمره او صحیح است لکن باید طواف ناقص را خودش یا نائب او تکمیل کند.

السید السیستانی: إذا قطع الطواف لدرك الصلاة الجماعة أتمه بعد الفراغ من صلاته من موضع القطع مطلقاً وإن كان الأحوط إعادته بعد الإتمام أيضاً إذا كان القطع قبل تمام الشوط الرابع. (۵)

۱- ص ۲۰۵ محشی.

۲- ص ۱۲۹.

۳- کتبی و منیة المسائل ص ۸۹، صراط النجاة، ج ۲، ص ۲۳۲.

۴- احکام عمره.

۵- ص ۱۶۰.

ص: ۱۳۰

السيد الشبيري: قطع طواف برای رسیدن به نماز جماعت جائز است و بعد از نماز طواف را تمام می کند. (۱)

*** الشيخ البهجت: در طواف اگر موالات عرفیه بهم نخورد اشکال ندارد و اگر بهم خورد و قبل از چهار بود احتیاط با اکمال آن و اعاده است ولی در سعی چون موالات معتبر نیست با فرض عذر که مورد سؤال است مانع ندارد. (۲)

الشيخ التبریزی قدس سره: در مناسک متعرض فرع مزبور نشده و فی الضميمة ص ۳۲: از جایی که قطع کرده بعد از نماز را ادامه دهد.

الشيخ الفاضل: جائز است بلکه مستحب است قطع کند برای رسیدن به نماز جماعت یا رسیدن به وقت فضیلت نماز واجب و از هر جا قطع کرد از همانجا بعد از نماز اتمام کند و احتیاط اتمام و اعاده است. بلی اگر بعد از چهارم بوده است اتمام کافی است. (۳)

وفی الجدید: تخلل الجماعة لا تضر بالطواف قبل الأربعة أو بعدها إذا اشتغل به بعد الصلاة. (۴)

الشيخ المكارم: در مناسک متعرض فرع نشده.

الشيخ الوحيد: و يستحب قطع الطواف و إن كان فريضة لإدراك صلاة الفريضة ثم يعود فيتم ما بقي من طوافه. (۵)

لک در ایام عادت

الإمام الخميني قدس سره: در فرض مزبور در ایام عادت ممکن است یک یا دو لکه

۱- حاصل مسأله ص ۶۵

۲- ص ۱۶۱

۳- حاصل دو مسأله ص ۲۰۶

۴- ص ۷۰

۵- ص ۱۳۰

ص: ۱۳۱

کم رنگ ببیند این خون چه حکمی دارد؟

ج: حکم استحاضه دارد و باید به وظیفه مستحاضه عمل کند. (۱)

السید الکلپایگانی قدس سره: س: به واسطه خوردن قرص و یا تزریق آمپول جلو عادت را گرفته لکن در ایام عادت روزی یک لحظه خون می بیند با وصف مذکور طواف و نماز او چگونه است؟

ج: با انجام اعمال مستحاضه طواف و نماز او صحیح است. (۲)

السید السیستانی: لا یجری علی الدم المتقطع فی مفروض السؤال حکم دم الحیض بل یجری علیه حکم الإستحاضة بلا فرق بین کونه بصفة الحیض أو لا. (۳)

السید الشبیری: در فرض مسأله - خونی که در ایام عادت می بیند هر چند سه روز مستمر نباشد و صفات حیض نیز نداشته باشد حکم حیض را دارد. (۴)

و در مسأله ۴۰۲: اگر صاحب وقتیه و عددیه در وسط پاک شد و طواف نماز را در پاکی انجام داد و بعد لک دید اعمالش صحیح است. (۵)

و در مسأله ۶۴۴: اگر زنی در اثناء حیض مدتی پاک باشد حتی در باطن فرج حکم حیض ندارد. پس اگر در عرفات یا مشعر لک دید و یقین کرد که خون حیض است و قبلاً پاک نبوده گرچه به حسب عادت پاک بوده اعمال قبله او صحیح است و باید حج تمتع را تمام کند.

*** الشیخ البهجت: تعمل عمل المستحاضة إلا إذا علمت أن فی باطن الفرج دمًا. (۶)

منه أيضاً: س: رؤیة الدم فی أيام العادة فهل یجوز المنع بالعلاج؟

ج: إذا انقطع الدم بالعلاج فلیست بحائض. (۷)

الشیخ التبریزی قدس سره: اگر استمرار تا سه روز نداشته باشد استحاضه است و

۱- ص ۱۳۹ طبع پنجم مع التلخیص.

۲- مجمع ص ۴۷۲

۳- ملحق ص ۹۲ س ۱۹۴

۴- مسأله ۴۰۰

۵- ۴۴۴ و ۶۴۴

۶- مسأله ۱۷۴

۷- ص ۲۴۰

ص: ١٣٢

اعمال مستحاضه را بايد انجام داد. (١)

و في الصراط ج ٣ ص ١٨٨ نظر السيد الخوئي و الشيخ التبريزي: لا بأس بالطواف والصلوة في الفرض.

ملفات نماز طواف**الصلوة خلف المقام**

١- بانوان ص ٢١.

ص: ۱۳۵

الإمام الخميني قدس سره: اگر صدق خلف مقام نشد در یکی از دو جانب بجا آورد به طوری که گفته شود نزد مقام است و اگر ممکن نشد در دو جانب بجا آورد با ملاحظه نزدیکتر به مقام از دو جانب و خلف و اگر سه طرف مساوی باشد در خلف بخواند و دو طرف کافی نیست و اگر دو طرف صدق نزد مقام نکند اکتفا به پشت بعید نیست لکن احتیاط آن است که یک نماز پشت مقام و یک نماز در یکی از دو طرف با ملاحظه اقریبیت و احوط اعاده نماز است در صورت امکان در پشت مقام تا وقتی وقت سعی تنگ نشده. (۱)

السید الخوئی قدس سره: و در صورت عدم تمکن با مراعات نزدیکی به مقام بنا بر احتیاط واجب در هر جای مسجد می تواند بجا آورد. (۲)

منه أيضاً: إذا صَلَّى خلف المقام بعيداً ثم تمكّن قبل السعي قريباً من المقام لا تجب الاعادة. (۳)

۱- س ۱۵۰ طبع پنجم

۲- ص ۱۸۰

۳- الصراط ج ۲ ص ۲۳۹

ص: ۱۳۶

منه أيضاً: س: بعد الطواف لو انتظر خمسة دقائق، لوجد مكاناً خلف المقام؛ فهل يجب الإنتظار أم يصلى خلفه بعشرة أمتار؟

ج: لا يجب الإنتظار. (۱)

السيد الكلپایگانی قدس سره: اگر پشت مقام ممکن نشد در یکی از دو جانب مقام بایستد و اگر نشد در هر جایی از مسجد که پشت مقام و دو طرف آن نزدیکتر به مقام باشد. (۲)

السيد السيستاني: فإن لم يتمكن من الخلف فالأحوط أن يجمع بين الصلاة عنده في أحد جانبيه وبين الصلاة خلفه بعيداً عنه ومع تعذر الجمع يكتفى بالممكن منهما ومع تعذرهما يصلى في أي مكان من المسجد مراعيّاً الأقرب فالأقرب إلى المقام على الأحوط الأولى.

(۳)

السيد الشبيري: باید نماز طواف را پشت مقام ابراهيم عليه السلام بجا آورد و به قدری نزدیک باشد که بگویند (نزد مقام) و اگر موجب مزاحمت بود در نقطه دورتر پشت مقام با رعایت الاقرب فالأقرب، و در یمین و یسار کافی نیست. (۴)

*** الشيخ البهجت: احوط آن است که پشت مقام باشد به طوری که نزد مقام صدق کند و با عدم تمکن، در یکی از دو جانب، و اگر آن هم ممکن نشد با مراعات الأقرب فالأقرب به سوی خلف و دو جانب آن و در صورت دوران بین بعضی مراتب خلف واحد جانین جمع کند بین دو نماز بلکه اعاده پس از تمکن از خلف تا آخر وقت امکان.

الشيخ التبريزي قدس سره: فإن لم يتمكن فيصلی في أي مكان من المسجد مراعيّاً الأقرب فالأقرب إلى المقام على الأحوط.

۱- الصراط، ج ۳، ص ۱۷۳

۲- ص ۱۱۰

۳- ص ۱۶۸

۴- ص ۸۲

ص: ۱۳۷

الشيخ الفاضل: باید خلف مقام باشد با رعایت الأقرب فالأقرب والا در دو جانب با صدق اقرب به مقام. (۱)

الشيخ المكارم: بهمین اندازه که بگویند پشت مقام ابراهیم بجا آورده کافی است. (۲)

الشيخ النوری: باید نماز خلف مقام باشد اگر خلف مقام احراز نشود نماز خوانده صحیح نیست. (۳) و در صورت ازدحام هر کجای مسجد بخواند کفایت می کند. (۴)

الشيخ الوحيد: ومع عدم التمكن من الإتيان بها قريباً من المقام يجوز الإتيان بها خلف المقام إلى ما يقرب من ظلال المسجد وإن لم يتمكن من ذلك صلى قريباً منه في أحد جانبيه. (۵)

اگر تصحیح نماز ممکن نشد

الإمام الخميني قدس سره: اگر نتوانست قرائت نماز را یاد بگیرد باید نماز را بهر ترتیبی که می تواند خودش بجا آورد و کافی است و به اقتداء به شخص عادل و استنابه هم اکتفا نکند اگر احتیاط کرد. (۶)

السيد الخوئي قدس سره: هرگاه قرائت نماز گزار غلطی داشته باشد و نتواند درست کند اشکالی در اکتفا به آنچه می تواند در نماز طواف و غیر آن نیست و همان اندازه کافی است و در صورت سهل انگاری در تصحیح احوط آن است که بجماعت بخواند و نایب هم بگیرد. (۷)

السيد الكلایپاگانی قدس سره: و اگر تصحیح ممکن نشود نماز طواف را به جماعت

۱- محشی

۲- ص ۱۰۴

۳- ص ۲۳۵

۴- ص ۲۳۶

۵- ص ۱۳۷

۶- ص ۱۵۱

۷- ص ۳۳۵

ص: ۱۳۸

بخواند ولی به آن اکتفا نکند و واجب است به طور فردی نیز بخواند و اگر نایب هم بگیرد بهتر است. (۱)

السید السیستانی: إن لم يتمكن من التصحيح أجزاء قرائه الحمد على الوجه الملحون إذا كان يحسن منها مقداراً معتداً به. (۲)

السید الشبیری: محرمی که قرائتش درست نیست باید طواف را تا آخرین وقت ممکن تأخیر بیاندازد و الا- نماز او باطل است و با عمد اگر تعجیل کرد طواف و نماز و اعمال بعدی باطل است. (۳) و اگر تا آخر وقت نتوانست تصحیح کند در آخر بهر شکل کافی

است و کسی که تا آخر وقت هم قادر نیست تأخیر لازم نیست. (۴)

منه أيضاً: کسی که توان تصحیح دارد و بنا بر تصحیح ندارد احرام او منعقد نمی شود و کسی که در تصحیح سهل انگاری کرده و قرائت را تصحیح نکرده باید طواف و نماز و سعی و تقصیر را تا آخر وقت عمره تأخیر بیاندازد. (۵) و در آخر وقت به قدر میسور بجا آورد ولو با تلقین دیگری و احتیاط استجابی هم استنابه است.

*** الشیخ البهجت: عمل به وظیفه یومیه لازم و کافی است بنا بر صحت جماعت در طواف و استنابه در یومیه نیست. (۶)

الشیخ التبریزی قدس سره: باید خودش نماز را به نحو میسور بخواند و احتیاطاً بجماعت بخواند اگر ممکن شود و استنابه هم بکند.

(۷) و این در صورتی است که اهمال در تصحیح کرده باشد و اگر فی نفسه قاصر است میسور خود او کافی است.

۱- ص ۸۱

۲- ص ۱۷۰

۳- ص ۱۳۴

۴- ص ۱۳۴

۵- ص ۸۵

۶- ص ۱۶۲

۷- ص ۱۶۴

ص: ۱۳۹

الشیخ الصافی: اگر در تصحیح قرائت مقصر باشد، خود بخواند و احتیاطاً در صورت امکان نماز به جماعت و نائب هم بگیرد. (۱)

الشیخ الفاضل: به هر نحو قدرت دارد بخواند و به جماعت خواندن حتی در فرض امکان هم واجب نیست. (۲)

الشیخ المکارم: باید بهمان مقدار که توانایی دارد نماز طواف را بخواند و نائب گرفتن لازم نیست و خواندن نماز به جماعت اشکال دارد. (۳)

الشیخ الوحید: فإن لم يتمكن منها حتى ضاق الوقت عن التصحيح فعليه أن يأتي بقرائته الملحونة والأحوط وجوباً أن يصلّيها جماعة ويستنبأ أيضاً.

نماز طواف با یومیه

الإمام الخميني قدس سره: احتیاط در همه موارد سؤال حاصل می‌شود. اما موارد سؤال: ۱- نماز طواف حج به نماز طواف نساء و بالعکس ۲- نائب بکسیکه نائب نیست ۳- نماز طواف واجب را به مستحب و بالعکس (۴) (یومیه ذکر نشده)

السید الخوئی قدس سره: س: هل يجوز له أن يأتي بمن يصلي فريضة يومية ادائيه أو قضائيه؟ ج- الأحوط ترك ذلك. (و قال التبريزي: لا بأس بذلك و هذا لمن كان متمكناً من التعلم وأما العاجز عن ذلك فيجزيه صلاته من غير حاجة للإستناة. (۵))

السید الكلپایگانی قدس سره: الأحوط الإقتداء بمن يصلي صلاة الطواف إن أمكنه ذلك وإلا فيقتدى بمن يصلي اليومية برجاء المطلوية. (۶)

السید السيستاني: در نماز یومیه به احتیاط واجب اقتداء جایز نیست. (۷)

السید الشیري: بنا بر احتیاط واجب در نماز طواف نمی‌توان به نمازهای

۱- کتبی.

۲- محشی ۲۶۰.

۳- ص ۱۰۷.

۴- ص ۱۵۳.

۵- الصراط ج ۳، ص ۱۷۳.

۶- ص ۱۱۸.

۷- کتبی.

ص: ۱۴۰

یومیہ اقتدا کرد. (۱)

و در ص ۸۷: اقتدا کردن در نماز طواف واجب به نماز طواف مستحب و بالعکس صحیح نیست.

*** الشيخ البهجت: اگر نماز طواف واجب نبود با نماز یومیہ و احتیاطی و نماز طواف مستحبی بقصد رجاء مطلوبیت احتیاط بعمل می آید. (۲) و در ذخیره اشکال کرده اند.

الشیخ التبریزی قدس سره: فی الضمیمة: احوط اقتدا به نماز طواف واجب است.

الشیخ الفاضل: س: آیا نماز طواف واجب را می توان با نماز جماعت یومیہ بجا آورد؟

ج: صحت آن محل اشکال است. (۳)

الشیخ الوحید: متعرض فرع نیست.

نسیان الصلاة و ترکها عن جهل أو عمد

الإمام الخميني قدس سره: فوریت عرفیه لازم است و در هر حال اگر تأخیر انداخت باید بجا آورد و مبطل طواف نیست.

السيد السيستاني: من ترك صلاة الطواف عالماً عامداً بطل حجه على الأحوط (۴) وحكم التارك لصلاة الطواف جهلاً حكم الناسي ولا فرق في الجاهل بين القاصر والمقصر. (۵)

السيد الشبيري: مبطل طواف نیست و اعاده طواف لازم نیست.

۱- ص ۱۶

۲- شفاهی

۳- محشی ص ۲۶۶

۴- ص ۱۶۸

۵- ص ۱۶۹

ص: ۱۴۱

الشيخ البهجت: ترك نماز طواف از روی علم و عمد موجب بطلان حج است. زیرا بدون این نماز سعی باطل است. (۱)
 الشيخ التبریزی قدس سره: اگر نماز طواف را فراموش کند و پس از خروج از مکه متذکر شود اگر بتواند باید برگردد به مکه و الا در هر جا باشد آمد بجا آورد و حکم کسی که نماز طواف را به جهت نادانی ترک کرده حکم کسی است که فراموش کرده و فرقی بین جاهل قاصر و مقصر نیست. (۲)

منه أيضاً: من ترك صلاة الطواف عالماً عامداً بطل حجّه لاستلزامه فساد السعي المترتب عليه. (۳)
 الشيخ المكارم: کسی که عمداً نماز طواف را ترک کند حج او باطل نیست فقط گناه کرده و باید تدارک کند. (۴)
 الشيخ الوحيد: فی صورة العلم والعمد بطل حجّه علی الأقوی (۵) وحکم التارك جهلاً حکم الناسی قصوراً أو تقصيراً.

مباحثات زن و مرد در نماز

الإمام الخمينی قدس سره: بنا بر احتیاط مستحب باید زن عقب‌تر از مرد بایستد و اگر برابر یا جلوتر بایستد و با هم وارد نماز شوند بهتر اعاده است. (۶)

السید الکلایگانی قدس سره: مکروه است در نماز زن جلوتر از مرد یا محاذی با او بایستد. (۷)
 السید الشبیری: یکی از احکام مخصوصه مکه مکرمه آن است که مرد و زن می‌توانند در کنار یکدیگر نماز بخوانند و بلکه زن می‌تواند جلوتر از مرد نماز

۱- ص ۱۱۹

۲- ص ۱۳۹

۳- ص ۱۶۲

۴- ص ۱۰۵

۵- ص ۱۳۸

۶- ۷ و ۸۸۶

۷- توضیح ۸۹۵

ص: ١٤٢

بخواند هر چند فاصله نباشد و هيچ گونه كراهتي ندارد. (١)

*** الشيخ البهجت: در مسجد الحرام اشكال ندارد. (٢)

الشيخ التبريزي قدس سره: نماز آنها صحيح است. (٣)

الشيخ الصافي: تساوي و تقدم زن كراهت دارد. (٤)

الشيخ الوحيد: در غير مكة مكروه است. توضيح: در صورتی كه زن مقدم باشد و با هم وارد نماز شوند بايد نماز را اعاده كنند نظير مرحوم السيد الخوئي.

تقدم النساء في الصلاة في مكة

السيد الخوئي قدس سره: س: إذا كان الرجل يُصلي صلاة الطواف أو أي صلاة أخرى فجاءت امرأة أخرى وصلت محاذية له أو أمامه وبينهما أقل من شبر فما حكم صلاتهما؟

ج: في الفرض تبطل صلاة المتأخر فقط. (٥) (والفاضل: في الجامع، ص ٩٤، نفس السؤال والجواب).

السيد السيستاني: لا يجري في مكة المكرمة (الحكم بعدم صحة الصلاة) فيجوز فيها التقدم والتأخر على الأظهر. (٦)

*** الشيخ البهجت: تقدم در مسجد الحرام در نماز طواف اشكال ندارد. (٧) وفي الوسيلة الأظهر صحة صلاة كل من الرجل والمرأة مع المحاواة على كراهية. (٨)

١- ص ٨٣

٢- ص ١٦١

٣- ص ٥٠

٤- ص ١٨٣

٥- الصراط ج ٣ ص ١٧٢

٦- الملحق ص ١٧٠

٧- ص ١٦١ م ١٣

٨- ص ١٨٦

ص: ۱۴۳

الشيخ التبريزي قدس سره: رعایت فاصله در شهر مکه لازم نیست. (۱)

منه أيضاً: الأظهر صحة صلاة كل منهما لعدم اعتبار الفاصل بينهما في الصلاة في مكة. (۲)

الشيخ الصافي: اگر زن برابر مرد یا جلوتر بایستد نماز هر دو صحیح است چه با هم وارد نماز شوند یا به ترتیب، بلی، ثواب نماز هر

کدام که بعد مشغول شده کمتر است. (۳)

الشيخ الفاضل: نعم، الحكم بالبطلان يجري في المسجد الحرام أيضاً إذا كان الرجل والمرأة مؤمنين لا مطلقاً إلى قوله: و مع ذلك في

خصوص صلاة الطواف إذا استلزم رعاية هذا الشرط تأخير صلاة الطواف عن الطواف و تخل بالموالاة العرفية أو توجب العسر والخرج

فلا يلزم رعايته وتصح الصلاة مطلقاً. (۴)

الشيخ المكارم: در مکه تقدم مانع ندارد. (۵)

وضو با آب‌های شرب

السيد الخوئي قدس سره: إن كان الماء لمالك سبّله للشرب فقط فلا يصح الوضوء به وكذا ماء زمزم إن فرض لمالك شخصي قصر

استعماله في جهة خاصة غير الوضوء. (۶)

السيد السيستاني: إذا كانت مخصصة للشرب لم يجز الوضوء بها. (۷)

السيد الشيرازي: جازي نیست. (۸)

***

۱- توضیح ص ۱۶۰

۲- المصدر

۳- توضیح ص ۱۸۳

۴- الجامع، ص ۱۷۲

۵- شفاهی

۶- الصراط ج ۳ ص ۱۴۵

۷- ص ۱۷۵ ملحق

۸- کتبی

ص: ۱۴۴

الشيخ البهجت: اگر بدون منع وضو گرفت حکم به صحت بعید نیست. (۱)

الشيخ التبریزی قدس سره: لا یبطل وضوءه بذلك وإن كان ترك الوضوء بذلك الماء أحوط توقيراً للماء للشرب. (۲)

الشيخ الصافی: با توجه به این که نوعاً حجاج از آبها برمی دارند و به مصارف مختلف مثل شستن سر و صورت و ریختن به بدن می رسانند و مسئولین منع نمی کنند، از سیره موجود استفاده جواز می شود.

الشيخ الفاضل: مسئولین دولت که برای شئون مختلف مسجد الحرام منصوبند و ضوابطی برای مسجد و متعلقات مسجد قرار داده اند غیر از کسی است که اصل آب را آورده و معلوم نیست که آب آورندگان چنین تضییقی برای حجاج قرار داده باشند علیهذا جواز

بعید نیست. (۳)

الشيخ الوحید: محل شبهه قرار دادند. (۴)

مؤلف: مقتضى الإحتیاط ترك الوضوء بهذا الماء.

ملفات سعى

ترك سعى جهلا

۱- شفاهی

۲- الصراط ج ۲ ص ۵۰۲

۳- شفاهی

۴- شفاهی

ص: ۱۴۷

الإمام الخميني قدس سره: حكم ترك عمدی یا سهوی آن همان است که در طواف گذشت. (۱)

أقول: در فصل فرموده: اگر کسی طواف را چه طواف حج یا عمره از روی جهل به مسئله به جا نیاورد و برگشت به محل خود باید حج را اعاده کند و یک شتر قربانی کند. (۲)

السید الخوئی قدس سره: ترك سعی خواه علم به حکم داشته یا نداشته و جاهل باشد و قبل از عرفات تدارك نشود حج باطل است و اعاده اش در سال بعد لازم است و اظهر این است که احرامش هم باطل خواهد شد گر چه احوط و اولی عدول به افراد است و به قصد اعم از حج افراد یا عمره مفرده تمام کند. (۳)

السید الگلپایگانی قدس سره: اگر کسی سعی را عمداً یا از جهت جهل و ندانستن مسئله ترك کرده و نتواند قبل از وقوف عرفات تدارك کند، حج او بدل به افراد می شود با

۱- ص ۷۲

۲- ص ۱۰۸

۳- ص ۱۸۶.

ص: ۱۴۸

انجام عمره مفرده و باید سال بعد حج را اعاده کند هر چند مستطیع نباشد. (۱)

السید السیستانی: فمن تركه عمداً أو جاهلاً بالحکم أو الموضوع و لم يتدارك قبل الوقوف بطل حجه. (۲)

و فی الملحق: اذا علم ببطلان سعيه في عمره التمتع أو الحج بعد انقضاء شهر ذي الحجة يحكم ببطلان حجه. (۳)

*** الشيخ البهجت: سعی رکن است و ترک آن ولو با جهل اگر تدارک نشود قبل از عرفات موجب بطلان حج است و پس از انجام حج افراد اعاده حج در سال بعد لازم خواهد بود. (۴)

الشیخ التبریزی قدس سره: لو تركه عمداً بطل حجه سواء في ذلك العلم بالحكم والجهل به. (۵)

الشیخ الوحید: وكذلك من كان جاهلاً بالحكم أو الموضوع على الأحوط لو لم يكن أقوى البطلان، والأحوط الأولى الإتيان بأعمال العمرة المفردة. (۶)

تأخیر السعی

الإمام الخميني قدس سره: از مسأله ۸ متفرقه استفاده می شود که اعاده ندارد هر چند تأخیر عمدی بوده.

السید الخوئی قدس سره: س: ما حکم من أخر السعی فی العمرة أو الحج إلى اليوم الثاني أو الثالث لغير عذر فهل يترتب عليه بطلان طوافه؟

ج: نعم يعيد قبله الطواف وصلاته (الصراط ج ۲ ص ۲۴۱) ووافقته التبریزی.

۱- ص ۸۶

۲- ص ۱۷۴

۳- ص ۱۱۸

۴- ص ۱۲۳

۵- ص ۱۶۴

۶- ص ۱۴۴

ص: ۱۴۹

السيد الكلپايگانی قدس سره: والأقوى جواز تأخيره إلى الليل. (۱)

السيد السيستاني: لا يجوز تأخير السعى إلى الغد اختياريًا (ملحق ص ۱۱۷).

السيد الشبيري: اگر تا فردای طواف تأخیر انداخت احتیاط اعاده طواف است.

*** الشيخ البهجت: س: من طاف و صَلَّى في يوم و أجل سعيه إلى يوم آخر فهل يجب عليه يوم السعى أن يعيد الطواف و الصلاة؟

ج: لا يجب ذلك. (۲)

الشيخ الصافي: س: کسی که طواف کرده و سعی را به روز بعد یا روزهای بعد تأخیر انداخته آیا اعاده طواف و نماز لازم است؟

ج: لازم نیست ولی اختیاریاً نباید سعی را به روز بعد تأخیر بیندازد. (۳)

الشيخ الفاضل: لو أخر إلى الغد يعيد الطواف قبله إذا أخر لغير عذر (حول الحج ص ۹۴).

الشيخ المكارم: اگر تأخیر انداخت به فردا گناه کرده ولی اعمال او صحیح است. (۴)

الشيخ الوحيد: بل الأحوط عدم تأخيره إلى الليل أيضاً ص ۱۴۴.

لزوم سعی عقب طواف مستأنف

س: در مواردی که اصلاح یا تکمیل طواف لازم است آیا اعاده سعی هم لازم است یا نه؟

السيد الشبيري: اگر طواف را ناقص به جا آورده باشد اعاده سعی لازم نیست

۱- ص ۱۲۱

۲- ص ۲۰۹

۳- ص ۱۸۳

۴- حاشیه ۲۸۵

ص: ۱۵۰

و اگر طواف را باطل به جا آورده باشد در اعاده سعی تفصیلی است که در مناسک ذکر شده. (۱)

*** الشیخ البهجت: احتیاط در اعاده سعی است. (۲)

الشیخ التبریزی قدس سره: بنابر احتیاط سعی هم اعاده شود. (۳)

الشیخ الصافی: بنابر احتیاط در مورد اعاده طواف باید سعی را هم اعاده کند ولی اگر تکمیل طواف مربوط به اشواط بعد از شوط چهارم باشد اعاده سعی لازم نیست. (۴) الشیخ الفاضل: س: شخصی طواف عمره مفرده یا عمره تمتع یا طواف حج را از جهت جهل به شرایط یا فراموشی آن، باطل انجام داده وظیفه او چیست؟

ج: اگر با اعتقاد به صحت انجام داده عمره و حج او صحیح است ولی باید طواف و نماز آن را اعاده کند و احتیاط مستحب آن است که اعمال بعدی را نیز اعاده کند که یکی از اعمال بعدی سعی است. (۵)

سعی رکوعی

۶- مقداری از سعی را در حال خمیدگی (حال رکوعی) انجام داده، صحیح است یا نه؟

السید الشبیری: سعی مزبور مانع ندارد. (۶)

***

۱- کتبی؛ به مسئله ۳۶۴ مراجعه شود.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

۴- کتبی.

۵- تلخیص، مسأله ۲۴۲، حج و عمره.

۶- کتبی.

ص: ۱۵۱

الشيخ البهجت: اشكال ندارد و لازم نیست مستقيم باشد. (۱)

الشيخ التبريزي قدس سره: سعی مزبور صحيح است. (۲)

الشيخ الصافي: ظاهراً كافي است اگر چه مراعات احتياط خوب است. (۳)

شروع سعی از مروه خطأ

السيد السيستاني: لو بدأ بالمروءة قبل الصفا ولو سهواً أُلغى ما أتى به واستأنف السعي من الأول. (۴)

السيد الشبيري: باید هر وقت فهمید مجدداً از صفا سعی نماید و اگر بعد از تقصیر متوجه شود سعی می کند و بنا بر احتیاط واجب

باید تقصیر را اعاده کند و تا تقصیر نکرده از محرمات احرام اجتناب کند. (۵)

*** الشيخ البهجت: لو بدء بالمروءة قبل الصفا أُلغى ما بيده واستأنف السعي من الأول. (۶)

الشيخ التبريزي قدس سره: اگر از مروه شروع کرد و به مروه ختم کرد سعی او صحيح است، فی الصور الخمسة. (۷)

الشيخ الصافي: اگر بعد از هفت شوط ملتفت به اشتباه شد و يك مرتبه ديگر سعی نمود اقوی صحت سعی است هر چند احوط اعاده

سعی است. (۸)

الشيخ النوري: باید سعی را اعاده کند. (۹)

الشيخ الوحيد: اگر سعی را از مروه شروع کند در هر شوطی که باشد چه در شوط اول و چه پس از آن باید سعی را از سر بگیرد.

(۱۰)

بعض اشواط سعی در حال خواب

۱- کتبی.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

۴- ص ۱۷۲

۵- مسأله ۵۴۹

۶- ص ۱۳۶

۷- فرع ۹۵۴

۸- ص ۱۹۶

۹- ص ۱۲۹

۱۰- ص ۱۷۴

ص: ۱۵۲

السيد الخوئي قدس سره: سعی در حال خواب مجزی نیست. (۱)

السيد الكلپايگانی قدس سره: اگر مقداری را که خواب بوده و باقی را به التفات به جا آورد صحیح است. (۲)

السيد السيستاني: س: من جاز له السعی محمولاً على متن إنسان أو على عربته وسعی به وقد غلبه النوم أثناء السعی فهل یصح سعيه؟

ج: الظاهر بطلانه. (۳)

السيد الشيرى: اگر با التفات در عربانه نشسته و قصد قربت داشته و بعد خوابش برده اشکال ندارد نظیر وقوف در عرفات و روزه.

(۴)

*** الشيخ التبریزی قدس سره: الأحوط إعادة السعی بقصد الأعم من التمام والإتمام. (۵)

الشيخ الصافي: صحت سعی در حال خواب معلوم نیست، بنابراین اگر بعد از نصف خواب رفته چنانچه سعی را از جایی که به

خواب رفته به جا آورد کافی است و احتیاطاً اصل سعی را اعاده نماید و در غیر این صورت باید سعی را از سر بگیرد. (۶)

الشيخ الفاضل: سعی در حال خواب محل اشکال است. (۷) و اگر خواب بعد از شوط چهارم بوده و بعد بیدار شده باید از محلی که

خواب رفته سعی را ادامه

۱- کتبی.

۲- الآراء و مجمع المسائل.

۳- الملحق الأول، ص ۱۲۰.

۴- ص ۱۶۰۹.

۵- م ۹۵۶.

۶- الألف، ص ۱۸۲.

۷- فرع ۶۹۳.

ص: ۱۵۳

دهد. (۱) الشيخ المكارم: دلیلی بر عدم صحت نداریم. (۲)

الشيخ الوحيد: صحيح نیست. وقوف بعرفات مورد نص است - علاوه، وقوف که عبارت از بودن است غیر از امر به سعی و حرکت است با التفات.

سعی با عربانه و چرخ

الإمام الخميني قدس سره: جایز است سواره و بر روی عمل چه در حال اختیار و چه با عذر، لکن راه رفتن افضل است. السيد الشبيري: در حال اختیار بنا بر احتیاط واجب باید خودش چرخ را راه ببرد و اگر دیگری او را سعی دهد صحیح نیست بنا بر احتیاط واجب. (۳)

السيد السيستاني: جایز است سوار بر حیوان یا غیر آن انجام دهد. (۴)
و فی الملحق ص ۱۱۵ ملخصاً: س: هل يجوز السعي راكباً في حال الإختيار إذا كان المتولّي للتحريك شخص آخر وإنما هو يجلس فقط؟ ج: لا يجوز هذا في حال الإختيار فإنه من السعي به لا السعي بنفسه.

*** الشيخ البهجت: نظير عبارت الشيخ الوحيد. (۵)

الشيخ التبريزي قدس سره: لازم نیست در سعی پیاده باشد و سعی سواره بر حیوان یا چرخهای متداول جایز است. (۶)

منه أيضاً: نعم يجوز إذا جلس باختياره (۷) و در فرع ۹۷۳ فرموده: فالسعي فيها محل إشكال و كذلك الطواف. (۸)

الشيخ الفاضل: فی السؤال ۲۰۶: هل يجوز السعي في العربات الموجودة في

۱- ۶۹۴

۲- شفاهی.

۳- ص ۱۴۱

۴- ص ۲۵۲

۵- ص ۱۳۶ و ۱۳۸

۶- ص ۱۹۴

۷- فرع ۳۱۲

۸- و فرع ۹۷۵ و ۹۸۱

ص: ١٥٤

السعي اختياراً مع العلم بأنّ الذي يتولّى تحريك هذه العربات شخص آخر والساعي جالس فقط؟ ج: نعم إذا جلس باختياره. (١)

أقول: هذا نص عبارة السيد الخوئي قدس سره في منية السائل سؤالاً وجواباً.

الشيخ المكارم: جاز است سواره و بر روى محمل چه در حال اختيار و چه با عذر لكن راه رفتن افضل است. (٢)

الشيخ الوحيد: لا يعتبر في السعي المشى فلا بأس بالسعي راكباً. (٣) و ص ١٤٤: من لم يتمكن من السعي بنفسه و لو بمساعدة غيره لأن يسعى به على متن إنسان أو وسيلة أخرى.

اعتبار الموالاة في السعي

الإمام الخميني قدس سره: در سعي موالاة معتبر نیست مگر شوط اول تمام نشده باشد که در صورت فوت موالاة احتیاطاً از سر بگیرد. (٤)

السيد الكلبيگانی قدس سره: در سعي موالاة معتبر نیست. (٥)

السيد السيستاني: إعتبار الموالاة بين أشواط السعي مبني على الإحتياط اللزومي والعبارة فيها بالصدق العرفي. (٦)

السيد الخامنئي: يجوز الجلوس والنوم على الصفا والمروة أو بينهما للإستراحة أثناء السعي بل يجوز ذلك بلا عذر أيضاً.

السيد الشبيري: مما يعتبر في السعي الموالاة العرفية في أشواطه (٧) (وقال: يعتبر في السعي رعاية حصول الترتيب بين أجزاء السعي)

(٨)

***

١- حول الحج ص ٩٤؛ در مناسك فرع ٦٨٦ فرموده: خلاف احتياط وجوبي است.

٢- ص ٢٩٧

٣- ص ١٤٣

٤- محشى مكارم، ص ٢٩١.

٥- ص ٢٧٤.

٦- ص ١٢٢ ملحق.

٧- ص ١٢٤.

٨- فرع ٥٦٦، ص ١٣١.

ص: ۱۵۵

- الشيخ البهجت: لزوم موالاة در غير شوط اول معلوم نیست. (۱)
- الشيخ التبریزی قدس سره: و احتیاط لازم موالاة عرفیه است به طوری که فصل معتد به در بین اشواط حاصل نشود. (۲)
- الشيخ الصافی: موالاة در تمام اشواط سعی رعایت شود. (۳)
- الشيخ الفاضل: س: هل يجب الموالاة في السعي وما مقدار وجوبها؟
- ج: نعم بمقدار الصدق العرفي المتوالي ومثله في الطواف. (۴)
- الشيخ المكارم: احتیاط واجب مراعات موالاة عرفیه است. (۵)
- الشيخ النوری: جایز است نشستن یا خوابیدن بین آنها برای رفع خستگی و لازم نیست عذری داشته باشد بنا بر اقوی. (۶)
- الشيخ الوحيد: والأقوى إعتبار الموالاة العرفية في السعي بين الأشواط وأبعاضها. (۷)

تکرار سعی برای استجاب هروله

- الإمام الخميني قدس سره: اشكال دارد. (۸)
- السيد الخوئي قدس سره: بنا بر اظهر اشكال ندارد اگرچه احوط اعاده سعی است. (۹)
- السيد السيستاني: يشكل صحة سعيه إلا إذا كان جاهلاً قاصراً. (۱۰)
- السيد الخامنئي: لا يجوز أن يفعل ذلك اختياراً ولكن سعيه صحيح في الفرض المذكور (نسيان الهرولة) وإن كان الأحوط إتمام السعي ثم إعادته.
- السيد الشبيري: زائد است ولی مبطل سعی نیست. (۱۱)

***

۱- آداب ص ۱۴۲

۲- ص ۱۹۳

۳- الألف ۱۸۳

۴- الحول ص ۹۷

۵- المصدر.

۶- ص ۲۴۱

۷- ص ۱۴۲

۸- ص ۱۶۴

۹- م ۳۳۴

۱۰- الملحق ص ۱۲۱.

۱۱- شفاهی.

ص: ۱۵۶

(۱) الشيخ البهجت: اشكال ندارد.

(۲) الشيخ التبریزی قدس سره: لا یضرّ بسعیه.

(۳) الشيخ الصافی: اشكال ندارد.

(۴) الشيخ الفاضل: اگر از جهل به مسأله تکرار شده احتیاطاً اعاده کند.

الشيخ المكارم: هرگاه از روی ندانستن مسأله چیزی بر هفت دور اضافه کند حکمش حکم عمد است یعنی باید سعی را از نو به جا آورد. (۵) و در ص ۱۱۶:

احتیاط آن است که برنگردد.

الشيخ الوحيد: ولو زاد فی سعیه عالماً عامداً بطل سعیه ولا يبطل بالزيادة سهواً وكذلك جهلاً بالحكم وقال: إذا زاد فی سعیه خطأً صح سعیه. (۶)

چهارده مرتبه سعی

س: چهارده مرتبه سعی به جای هفت مرتبه در چه صورت صحیح است؟

السید السیستانی: چنانچه از روی جهل و یا نسیان بوده صحیح است. (۷)

وفي الملحق ص ۱۱۴: س: شخص سعی عشرة أشواط نسياناً ثم التفت إلى الزيادة فقطع سعیه وقصر ما ذا حكمه؟
ج: یصح سعیه و لا شیء علیه.

السید الشیرینی: در فرض جهل و سهو صحیح است. (۸)

منه أيضاً: لو نوى أن يسعى أكثر من سبعة أشواط متعمداً بطل ما سعی مع هذا القصد وأما ولو زاد ساهياً فللمسألة صور، الخامس: أن يلتفت بعد إكمال السبعة

۱- کتبی.

۲- الصراط ج ۴ ص ۱۸۳.

۳- الألف م ۶۱۵.

۴- فرع ۷۲۴ مع التحقيق.

۵- ص ۱۱۰.

۶- ص ۱۴۵.

۷- مهر دفتر.

۸- الخاتم.

ص: ۱۵۷

الثانية ففي هذه الصورة صح سعيه بلا اشكال. (۱)

*** الشيخ البهجت: در صورت جهل و نسيان مانع ندارد و در مناسك موجود است. (۲)

الشيخ التبريزي قدس سره: چنانچه از روی اشتباه اين كار را انجام داده و از روی علم و عمد نبوده سعي صحيح است. (۳)

الشيخ الصافي: در صورت جهل به مسئله و تصور اينكه منظور از هفت مرتبه سعي نمودن اين است كه در هر مرتبه برود و برگردد صحيح است. (۴)

الشيخ الفاضل: کسی كه می دانسته هفت شوط سعي كند منتهی فكر می كرده كه هر رفت و آمد يك شوط است لذا چهارده شوط به جا آورده، اقوی اين است كه همين سعي كافی است هر چند احتياط در اعاده است. (۵)

منه أيضاً: اگر سعي را به قصد چهارده دور به جا آورد، سعي او باطل است. (۶)

مؤلف: اگر از باب خطاء و تطبيق مبدء و مختم سعي را صفا بصفا خيال كرده و مقصود هفت شوط بوده سعي صحيح است و الا صحت در غير اين صورت محل اشكال است و مقتضای احتياط اعاده است.

ترك سعى نسيانا

السيد الخوئي قدس سره: في الموارد التي يجب فيها إعادة الطواف يعيد فيها السعي و طواف النساء في طواف الحج، و يعيد السعي و التقصير في طواف العمرة. الصراط ج ۳ ص ۱۶۷.

۱- فرع ۵۴۶.

۲- مهر دفتر.

۳- كتبی.

۴- كتبی.

۵- م ۷۲۱.

۶- احكام عمره، فرع ۵۷۵.

ص: ۱۵۸

السید الشبیری: و ترک سعی از روی عمد موجب بطلان حج و عمره می شود ولی جاهل به احکام فرعی سعی حکم دیگر دارد. ص

۱۳۶

و در ص ۱۴۴: اگر از روی فراموشی یا نشناختن خصوصیات سعی را ترک کرده یا آن را باطل انجام داده، هر وقت متوجه شود آن را اعاده می کند.

*** الشيخ التبریزی قدس سره: لو ترک السعی نسیاناً أتى به حیث ما ذکره و إن لم يتمكن مباشرة لزمته الاستنابة ص ۱۶۸.

الشيخ الوحيد: لو ترک السعی نسیاناً أتى به حیث ما ذکره بالمباشرة و إن لم يتمكن بالاستنابة. ص ۱۴۴

قطع السعی اختیاراً

السید الشبیری: قطع سعی به مجرد خواهش نفسانی جایز نیست و رعایت موالات عرفی در اشواط واجب است و اگر قطع کرد باید

استیناف کند و مجوزات قطع طواف مجوز قطع سعی هم می باشد. (۱)

السید السیستانی: نعم يجوز قطعه اختياراً على الأظهر لكن استأنفه بعد فوات الموالاة العرفية. (۲)

انجام شوط ششم سعی و اعزام به ایران

س: زنی در شوط ششم سعی، حالش به هم خورده در عمره تمتع او را به ایران فرستادند، تکلیف او در فرض مزبور چیست؟

۱- ص ۱۴۲

۲- ملحق ص ۱۱۶

ص: ۱۵۹

الشيخ البهجت: اگر از جهت مرض رفع حصر او شده برای خروج از احرام باید خودش و اگر نمی‌تواند نائش اعمال عمره مفرده را به غیر از احرام به جا آورد ولی تقصیر را باید خودش به جا آورد با مراعات ترتیب و اگر از جهت مرض نمی‌تواند برود احتیاط آن است که به وظیفه محصور عمل نماید. (۱)

الشيخ التبریزی قدس سره: با فرض انقضاء وقت عمره تمتع عمره اش باطل است و بنا بر اظهر از احرام خارج شده. (۲)

الشيخ الصافی: در فرض سؤال چنانچه برگشتن و تتمیم عمره برایش ممکن نیست باید شخصی را نائب بگیرد که باقی سعی را به نیابت او انجام دهد و بعد از آن به منوب عنه خیر دهند تا منوب عنه خودش تقصیر کند و از احرام خارج شود و تا این اعمال انجام نشده به حال احرام باقی است و چون عمره مذکوره مبدل به عمره مفرده شده لازم است، منوب عنه بعد از تقصیر کسی را نائب کند که از طرف او طواف نساء و نماز آن را هم به جا آورد. (۳)

ملفات تقصیر

اکتفا به ناخن گرفتن در تقصیر

- ۱- کتبی.
- ۲- کتبی.
- ۳- کتبی.

ص: ١٦٣

السيد الخوئي قدس سره: إذا قلم المحرم أظافره فأدمى اعتماداً على فتوى من جوزه وجب الكفارة على المفتى على الأحوط. (١)

السيد السيستاني: المشهور تحقق التقصير بأخذ شيء من ظفر اليد أو الرجل و لكن الأحوط عدم الاكتفاء به و تأخير الإتيان به عن الأخذ من الشعر. (٢)

منه أيضاً: يجوز حلق الرأس للمتمتع بعد خروجه من الإحرام و قبل الحج و ان كان الأحوط تركه. (٣)

منه أيضاً: وجب الكفارة على المفتى على الأحوط. (٤)

السيد الشيرازي: وجب التكفير على المجيز في صورة و على المفتى في صورة أخرى. (٥)

***

١- ٢٧٥ م

٢- ص ١٧٨

٣- ص ١٢٤

٤- ٢٧٥ م

٥- ٣٣٣ م

ص: ۱۶۴

الشيخ البهجت: وجبت الكفارة على المفتي. (۱)

الشيخ الفاضل: ظاهراً تراشیدن سر بین عمره تمتع و حج تمتع اشکالی ندارد، ولی رعایت احتیاط خوب است. (۲)

الشيخ المكارم: ولی احتیاط آن است که به کوتاه کردن ناخن به تنهایی اکتفا نکند. (۳)

الشيخ الوحيد: لزم المفتی شاة عند المشهور و هو أحوط. (۴)

أقول: مراجع عظام دامت برکاتهم اکتفا به ناخن گرفتن را کافی می دانند هر چند احوط استحبابی آن است که قدری از موی سر یا محاسن بچینند.

تقصیر با موی عانه و زیر بغل

الإمام الخميني قدس سره: اکتفا کردن به تقصیر موی زیر بغل یا عانه محل اشکال است. (۵)

السيد السيستاني: نظر معظم له در مناسک و دو ملحق مناسک به دست نیامد.

السيد الشبيري: کوتاه کردن موی بدن و زیر بغل و عانه و ابرو برای تقصیر ظاهراً کفایت نمی کند. (۶)

*** الشيخ الفاضل: حاشیه ندارد.

الشيخ المكارم: حاشیه ندارد.

الشيخ النوري: حاشیه ندارد.

مؤلف: مقتضای احتیاط آن است که با سر و ریش و شارب تقصیر کند.

ترک التقصیر مع الجهل

۱- ۲۶۲ م

۲- ص ۲۵۳

۳- ص ۱۲۵ مع التلخیص.

۴- ۲۷۲ م

۵- واجبات منی م ۱۱۲۹.

۶- ص ۲۰۸

ص: ۱۶۵

الإمام الخميني قدس سره: در این مسئله جهل حکم عمد را دارد. (۱)

السيد الكلبيگانی قدس سره: وإن كان عمداً أو جهلاً منه بذلك مع التفات الجاهل تبطل متعته وينقلب حجه إلى الأفراد فيأتي ببقية

المناسك على الترتيب ويقضى حجه في العام القابل على الأحوط. (۲)

السيد السيستاني: إذا ترك التقصير عمداً فاحرم للحج فالظاهر بطلان عمرته و انقلاب حجه إلى الأفراد و الأحوط إعادة الحج في سنة

أخرى أيضاً. (۳)

السيد الشبيري: عمره تمتع او باطل می شود و حج مبدل به افراد می شود.

عالم به مسئله باشد یا جاهل به اصل حکم یا فروع احکام تقصیر و باید پس از حج، عمره مفرده به جا آورد و کفایت از حج می کند

و اعاده در سال بعد لازم نیست. (۴)

*** الشيخ البهجت: عمره اش فاسد و باطل و حج مبدل به افراد و احتیاط اعاده حج است در سال بعد، اگر عمداً ترک کرده باشد.

(۵)

الشيخ الصافي: اگر عمداً ترک کرد حج مبدل به حج افراد و بنا بر احتیاط واجب سال دیگر اعاده کند. (۶)

الشيخ الفاضل: بطلت عمرته و الأحوط ان ياتي بالحج الافراد والحج من قابل. (۷)

الشيخ المكارم: کسی که از روی ندانستن تقصیر را ترک کند حکمش حکم عمد است که باید حج افراد به جا آورد و احتیاط

واجب آنکه بعد عمره مفرده به

۱- ص ۱۷۶ طبع پنجم.

۲- ص ۱۵۴

۳- ص ۱۷۹

۴- ص ۱۰۰

۵- ص ۱۱۴

۶- ص ۱۱۳

۷- ص ۱۲۵

ص: ١٦٦

جا آورد و حج صحيح است و احتياط مستحب اعاده حج است در سال بعد. (١)
الشيخ الوحيد: نفس عبارة السيد السيستاني و لم يتعرض للجهل بالخصوص و الظاهر أنه ألحقه بالعمد. (٢)

ملفات كفاره

كفاره مخصوص صورت عمد است

١- ص ١٢٠

٢- ص ١٤٩

ص: ١٦٨

السيد الخوئي قدس سره: هر عملی که از محرم از روی جهل و نسيان سر بزند كفاره ندارد، مگر موارد ذيل:

١- طواف حج را فراموش نموده و با عيال خود نزديکی نمايد.

يا مقداری از سعی را در عمره تمتع فراموش کند و با عيال خود نزديکی کند.

يا ناخنهاي خود را بگيرد بخيال اينکه احرامش تمام شده

يا اينکه بعد از سعی و قبل از تقصير به جهت ندانستن حکم با زن خود نزديکی کند.

٢- کسی که بی دليل دست بر سر و ريش بکشد و یک يا دو مواز آن بيفتند.

٣- آنکه بدن خود را روغن مالی کند از روی نادانی. (١)

السيد السيستاني: بمعنى أن ارتكاب المحرم أي عمل منها لا يوجب الكفارة

١- مسئله ٢٢٥

ص: ۱۶۹

عليه إذا كان صدوره منه ناشئاً عن جهل أو نسيان و يستثنى موارد: ۱- ما إذا نسي الطواف في الحج أو العمرة و واقع اهله؛ ۲- ما إذا نسي شيئاً من السعي في عمرة التمتع فأحل باعتقاد الفراغ؛ ۳- من أمر على رأسه أو لحيته عبثاً فسقطت شعرة أو شعرات؛ ۴- ما إذا اذهن. (۱)

السيد الشيرازي: تمام كفارات تنها در صورت عمد لازم می شود مگر در كفاره صيد. (۲)

*** الشيخ البهجت: هر عملی که از محرم از روی جهل و نسيان سر بزند كفاره ندارد مگر چند مورد. (۳)

الشيخ التبريزي قدس سره: و لا تجب عليه الكفارة إذا كان صدوره منه ناشئاً عن جهل أو نسيان.

الشيخ الصافي: بر ناسی و جاهل در غير صيد كفاره واجب نیست. (۴)

(عبارة السيد الكلپايگانی قدس سره).

الشيخ الفاضل: هر يك از اموری که موجب كفاره است اگر با جهل به مسئله یا نسيان واقع شود كفاره ندارد. (۵)

الشيخ المكارم: نفس عبارة الإمام قدس سره: (و حاشيه ندارد) (۶)

الشيخ النوري: در غير صيد ارتكاب از روی علم و عمد كفاره دارد. (۷)

الشيخ الوحيد: و لا تجب الكفارة إذا كان صدوره منه ناشئاً عن جهل أو نسيان. (۸)

شرايط كفاره

۱- ص ۱۱۲ مع التلخيص.

۲- ص ۹۲

۳- ص ۸۵

۴- اخير ص ۱۷۲

۵- محشى ۱۳۴

۶- ص ۱۳۹ محشى

۷- ص ۳۸۵

۸- ص ۹۲

ص: ١٧٠

- الإمام الخميني قدس سره: شرایط هدی در حیوان كفاره معتبر نیست. (١)
- السید الخوئی قدس سره: شرایط در قربانی در كفاره شرط نیست. (٢)
- السید الكلبایگانی قدس سره: لا یشرط فیہ شروط الهدی. (٣)
- السید السیستانی: لا یعتبر وإن كان رعایتها فیها أحوط. (٤)
- السید الشبیری: باید دارای شرایطی باشد که در قربانی حج تمتع لازم است. (٥)
- *** الشیخ البهجت: آنچه از شرایط در قربانی ذکر شد در كفاره شرط نیست هر چند احتیاط مراعات است. (٦)
- الشیخ التبریزی قدس سره: حیوان كفاره شرایط قربانی را ندارد. (٧)
- الشیخ الصافی: احتیاط مستحب رعایت آن شرایط است. (٨)
- الشیخ الفاضل: شرایط هدی در حیوان كفاره معتبر نیست. (٩)
- الشیخ المکارم: هیچ یک از شرایط هدی در كفاره معتبر نیست. (١٠)
- الشیخ النوری: همان عبارت مرحوم امام قدس سره. (١١)
- الشیخ الوحید: ما ذکرناه من شرایط فی الهدی لا تعتبر فی ما یذبح كفارة وإن كان الأحوط مراعاتها فیہ. (١٢)

محل ذبح كفاره

- ١- مسائل متفرقه ص ٢٥٩
- ٢- مسئله ٤٠٩
- ٣- ص ١١٧
- ٤- الملحق ص ٨٤
- ٥- ص ٩٢
- ٦- ص ١٤١
- ٧- ص ٣٧٠ صغیر
- ٨- ص ١٩٤
- ٩- ص ٤٣٠ محشی م ١٥ متفرقه.
- ١٠- محشی ص ٤٤٣
- ١١- ص ٤٢٨
- ١٢- ص ١٦٨

ص: ۱۷۱

الإمام الخميني قدس سره: و اگر در حج ترك کرد و برگشت به محل خود در محل خود بکشد و صدقه بدهد. (۱)
 السيد الخوئي قدس سره: در رساله ۲۸۷: اظهر این است که می تواند تا بازگشت به وطن تأخیر انداخته و هر جا بخواهد بکشد.
 السيد الكلایگانی قدس سره: اگر دسترسی به فقیر مؤمن نباشد یا تمکن مالی نداشته باشد در بلد خود بکشد و به فقیر مؤمن بدهد.

(۲)

السید السیستانی: فان لم یذبح فی مکة أو منی لعذر أو بدونه حتی رجع جاز له ذبحها این شاء علی الأظهر.

السید الشیبری: حیوان كفاره باید دارای شرایط قربانی باشد. (۳)

منه أيضاً: احتیاط واجب در كفاره صید و جماع- مکة و منی است و در سایر كفارات هر کجا ذبح کند کافی است. (۴)

*** الشیخ البهجت: اظهر این است که می تواند ذبح را تا بازگشت به وطن تأخیر بیندازد. (۵)

الشیخ التبریزی قدس سره: الأظهر جواز تأخیرها إلى عودته من الحج فیذبح این شاء- فی غیر صید. (۶)

الشیخ الفاضل: اگر ترك کرد و برگشت به محل خود در محل خود بکشد و صدقه بدهد. (۷)

۱- طبع پنجم.

۲- شفاهی.

۳- ص ۹۲.

۴- ص ۹۲.

۵- ص ۱۰۱.

۶- ص ۱۳۷.

۷- محشی ۴۷۸.

ص: ۱۷۲

الشيخ النورى: اگر از ذبح در مکه و منى خوددارى کرد و به وطن برگشت در محل خود بکشد و صدقه دهد. (۱)

الشيخ الوحيد: الأقوى فى ما يلزم المحرم من الكفارة لغير الصيد جواز تأخيرها إلى أن يرجع إلى أهله. (۲)

مصرف الكفارة

الشيخ البهجت: و مصرفها الفقراء. (۳)

الشيخ التبريزى قدس سره: و مصرفها الفقراء و لا بأس بالأكل منها قليلاً مع الضمان. (۴)

الشيخ الصافى: اگر در مکه و منى فقيرى نبود که به او صدقه دهد و يا به هر جهت ديگر ترک شد در وطن ذبح کند و به فقير بدهد.

الشيخ الفاضل: مصرف كفارات فقراء و مساكين هستند. بنابر احتياط فقراء مؤمنين غير سيد مى باشند. (۵)

الشيخ المكارم: نفس عبارت فوق به اضافه (احتياط آن است که كفاره غير سادات به سادات داده نشود). (۶)

الشيخ النورى: نفس عبارة الإمام قدس سره. (۷)

الشيخ الوحيد: و مصرفها الفقراء و لا- يأكل منها إلا شيئاً قليلاً فإن أكل فعليه قيمة ما أكل و لا ضمان فى القليل على الأقوى وإن كان أحوط. (۸)

ملحقات عمره

جواز احرام برای عمره مفرده از ادنى الحل

۱- ص ۲۸۴

۲- ص ۱۱۵

۳- مسئله ۲۶۹

۴- ص ۱۳۷ م ۲۸۴

۵- محشى ص ۴۳۰

۶- محشى ص ۴۴۴

۷- محشى ص ۴۲۹

۸- ص ۱۱۵ م ۲۸۱

ص: ١٧٥

س: کسانی که از ایران به قصد عمره مفرده وارد جده می شوند آیا می توانند از مسجد تنعیم که ادنی الحل است محرم شوند؟
السید الشبیری: بلی، می تواند. (١)

و در جواب سؤالی فرموده اند: در صورتی که به مواقیت دیگر برخورد نکنند.

*** الشيخ الصافي: عبور از میقات یا محاذی آن برای قاصد مکه بدون احرام جائز نیست هر چند بخواهد عمره مفرده به جا آورد و لکن اگر معصیت کرد و از ادنی الحل محرم شد عمره او صحیح است. (٢)
الشيخ الفاضل: بلی، چون تنعیم میقات عمره مفرده است و کسانی که از مواقیت معروفه عبور نکنند می توانند از آنجا محرم شوند.
الشيخ المكارم: میقات آنها حدیبیه است که تقریباً ١٧ کیلومتر تا مکه فاصله

١- مهر خاص.

٢- مهر خاص.

ص: ۱۷۶

دارد و اگر از جاده قدیم بروند به حدیبیه برخورد می کنند و اگر نروند از محاذات آن کفایت می کند. (۱)

عدم جواز

السید السیستانی: نمی توانند. (۲)

*** الشیخ البهجت: نمی توانند و باید به یکی از مواقیت معروفه بروند. (۳)

الشیخ التبریزی قدس سره: باید به حجفه یا میقات دیگر از مواقیت معروفه بروند و احرام از ادنی الحل مجزی نیست. (۴)

الشیخ النوری: باید از حجفه یا شجره محرم شوند. (۵)

جواز عمره در تمام سال حتی در اشهر حج

السید الکلپایگانی قدس سره: عمره مفرده را در تمام روزهای سال می شود به جا آورد و موقت به وقت مخصوص نیست. (۶)

السید السیستانی: عمره مفرده در تمام ماهها صحیح است و افضل آنها ماه رجب است. (۷)

السید الشیری: در ایام تشریق محل اشکال است. (۸)

***

۱- مهر خاص.

۲- مهر دفتر.

۳- مهر دفتر.

۴- مهر خاص.

۵- مهر خاص.

۶- احکام عمره ص ۱۵

۷- ص ۱۵

۸- المسائل المتفرقة.

ص: ١٧٧

الشيخ البهجت: و تصح العمرة المفردة في جميع الشهور وأفضلها شهر رجب. (١)

الشيخ الفاضل: س: هل يجوز لمن لم يحج أن يأتي بالعمرة المفردة في أشهر الحج مع العلم بأنه مستطيع للحج و في فرض عدم الجواز هل يجوز له الخروج من مكة على أمل أن لا يعود إليها للحج أم لا؟

ج: لا مانع له من الإتيان بالعمرة المفردة و الخروج من مكة قبل أوان الحج لكن لو بقي إلى أوانه يجب أن يأتي بالحج حسب وظيفته

... (٢)

المعزّم هو فصوص الجماع

الشيخ التبريزي قدس سره: المحرم على من لم يطف طواف النساء عمداً أو جهلاً أو نسياناً خصوص الجماع لا ساير الاستمتاع. (٣)

العمرة المفردة قبل الحج و بعده

السيد الخوئي قدس سره: يجوز له الإتيان بالعمرة المفردة قبل عمرة التمتع و بعد أعمال الحج. (٤)

الخروج من المدينة جوا

السيد الخوئي قدس سره: يجوز أن يحرم من الشجرة و يعود إلى المدينة و يسافر جواً من المطار. (٥)

الخروج في أثناء عمرة التمتع

١- ص ٥٥

٢- حول الحج ص ٢٩

٣- الصراط ج ٢ ص ٥٠٥

٤- الصراط ج ٢ ص ١٩٩ و وافقه التبريزي مد ظله.

٥- المصدر ص ٢٠٢ و وافقه التبريزي مد ظله.

ص: ١٧٨

السيد الخوئي قدس سره: لا يجوز الخروج من مكة لمن دخل مكة لعمرة التمتع قبل أن يقضى عمرته. (١)

احرام از جدّه

السيد الخوئي قدس سره: يجوز لأهل جدّه، الإحرام من جدّه و لا يجوز لغيرهم. (٢)

المراد الشهر الهلالي

السيد الخوئي قدس سره: يستحب الإتيان بالعمرة المفردة مكرراً والأولى الإتيان بها في كل شهر - والأظهر جواز الإتيان بعمرة في شهر وإن كان في آخره و بعمرة أخرى في شهر وإن كان في أوله.

س: هل الاعتبار بنفس الشهر أو بالعدد؟

ج: الاعتبار ليس بالعدد بل بنفس الشهر الذي أتم عمرته فيه و لو كان يوم الثلاثين منه و قد خرج في نفس اليوم فأراد أن يدخلها في اليوم الأول من الشهر الثاني و جب أن يحرم لدخوله فيها. (٣)

السيد الشيرازي: مراد از ماه ديگر ماه قمری است نه گذشتن سی روز ... (٤) و در

١- المصدر ص ٢٠٤ و وافقه التبريزي.

٢- ص ٢٠٤.

٣- الصراط ج ٢ ص ٢١٢ و في منية السائل ص ٩٦.

٤- ص ٨٣.

ص: ١٧٩

بحث شفاهي، تقويت مي كردند سي روز را.

أحكام العمرة المفردة

السيد السيستاني: س: من كان في مكة المكرمة وأراد الإتيان بالعمرة المفردة هل يجوز له أن يذهب إلى جدة ويحرم منها بالنذر؟

ج: يجوز ولكن لا يجب بل يمكنه الإحرام من التنعيم و نحوه. (١)

و في ص ٦٣: س: الإحرام للعمرة المفردة لمن في مكة من أدنى الحل هل يجب أن يتم من التنعيم أو الحديبية أو الجعرانة؟

ج: لا خصوصية للمواضع الثلاثة بل يكفي الإحرام من حدود الحرم المكي من أي نقطة كانت. (٢)

و في ص ٦٤: س: من أتى بعمرة مفردة في ذي الحجة ثم خرج من مكة و عاد إليها و بداله أن يأتي بحج الإفراد ندباً فهل يحرم من مكة؟

ج: يجوز وإن كان الأولى أن يخرج إلى بعض المواقيت ويحرم منها. (٣)

و في الملحق الثالث ص ٤٠: س: المتواجد في مكة المكرمة إذا أراد الإتيان بحج الإفراد فمن أين يحرم له؟

ج: يجوز الإتيان من مكة نفسها. (٤)

س: من أدى العمرة المفردة في شهر ذي القعدة وخرج من مكة وأراد الدخول إليها في شهر ذي الحجة فهو ملزم بالإحرام للدخول فيها

فإن أراد الإحرام لعمرة مفردة أخرى فمن أين يحرم من مكة أم من أدنى الحل أم من أحد المواقيت؟

ج: إذا كان في الحرم فليحرم من الجعرانة أو الحديبية و نحوهما دون التنعيم لأنه يقع في الوقت الحاضر في مكة المكرمة وإن كان في خارج الحرم، فيما دون

١- ملحق ٢ ص ٤١

٢- فرع ١١٧

٣- فرع ١١٩

٤- الملحق الثالث ص ٧٠ مسأله ١٣٤

ص: ۱۸۰

المیقات فالحکم كذلك مع مراعاة عدم دخول الحرم إلامحرمًا وإن كان فيما يبلغ المیقات فلا بد من الإحرام من المیقات. الشيخ الصافی: العبرة فی الشهر فی هذا المقام بالشهر الهلالی لا بثلاثین يوماً. (۱)

فاصله بین دو عمره

فی العروة: الأقوی عدم اعتبار فصل فیجوز إتیانها کل يوم. (۲)

الإمام الخمينی قدس سره: فی التحریر: و اختلفوا فی مقدار الفصل بین العمرتين والأحوط فیما دون الشهر الإتیان بها رجاءً. (۳) و در رساله فارسی: اگر فاصله بین دو عمره کمتر از یک ماه باشد دومی را به قصد رجاء به جا آورد مطلقاً چه برای خود و چه برای خود و دیگری. (۴)

السید الخوئی قدس سره: و لا یجوز الإتیان بعمرتين فی شهر واحد فیما إذا كانت العمرتان عن نفس المعتمر أو عن شخص آخر وإن كان لا بأس بالإتیان بالثانیة رجاءً و لا یعتبر هذا الفصل إذا كانت إحدى العمرتين عن نفسه والأخرى عن غیره. (۵) السید الکلایگانی قدس سره: اقوی عدم اعتبار فاصله بین دو عمره است و حتی تکرار عمره در یک روز هم جایز است. (۶) السید السیستانی: یجوز الإتیان بعمره فی شهر وإن كان فی آخره وبعمره أخرى فی شهر آخر وإن كان فی أوله ... (۷) السید الخامنئی: در کمتر از یک ماه قصد رجاء بنماید. (۸) السید الشبیری: می توان در یک روز چندین عمره مفرده انجام داد چه برای

۱- ص ۶۶

۲- فصل العمره.

۳- ج ص ۴۰۳

۴- متفرقه عمره و حج م ۳

۵- م ۱۳۷

۶- اخیر ص ۱۰۹

۷- ص ۱۳۷

۸- ص ۳۸

ص: ١٨١

خود باشد يا برای ديگری. (١)

** الشيخ البهجت: اظهر عدم اعتبار فصل است. (٢)

الشيخ التبريزي قدس سره: نفس العبارة. (٣)

الشيخ الصافي: قبل از انقضاء ماه دومی را به قصد رجا به جا آورد (٤) و در فرع ٩٠١ فرموده: در صورت تعدد فاصله معتبر نیست.

الشيخ الفاضل: اگر به نیابت از ديگری باشد رعایت فاصله لازم نیست. (٥)

الشيخ المكارم: میزان این است که در هر يك از ماههای قمری می توان يك عمره مفردہ انجام داد. (٦)

الشيخ النوري: می تواند هر روز عمره به جا آورد. (٧)

الشيخ الوحيد: نفس عبارة السيد الخويي الا قوله دام ظلّه (في شهر واحد على الأحوط) (٨)

مؤلف: مقتضى الإحتياط أن يأتي بالثانيه بقصد الرجاء.

المقيمون في جدة

السيد الخوئي قدس سره: لابد أن يبقى فيها مدة يصدق أن منزله فيها. (٩)

السيد السيستاني: س: المقيمون في جدة من أين يحرمون للحج أو العمرة؟

ج: يجوز لهم الإحرام من جدة نفسها. (١٠)

و في الملحق الثاني ص ٦٠: يمكنه الإحرام من جدّة بلا حاجة إلى النذر و لا

١- ورقة ص ١١

٢- ص ٨٩

٣- ص ٦٢ م ١٣٧

٤- ورقة ص ١٠

٥- محشى ص ٨٤

٦- محشى ص ٨٧

٧- مناسك.

٨- مسئله ١٣٤

٩- الملحق ص ٢٦٥ م ٦٥

١٠- الملحق الثاني ص ٦٩

ص: ۱۸۲

يجب عليه الذهاب إلى أحد المواقيت.

س: المقيمون في جدّة التي تعدّ جدّة مقرأ لهم يعتمرون في كل شهر فهل يجزيهم الإحرام لها من أدنى الحل؟

ج: يجزيهم الإحرام من جدّة نفسها وليس لهم الإحرام من أدنى الحل. (۱)

*** الشيخ التبريزي قدس سره: س: ساكن جدّة هل يجوز له الإحرام منها سواء للعمرة المفردة أو العمرة التمتع في الحالات التالية إذا مضى على سكناه بها أكثر من ثلاث سنوات؟

ج: يكفي في هذه المدة للإحرام منها وإذا لم يمض هذه المدة. لا بد من الدخول في السنة الثالثة. (۲)

وكذا النائب يحرم من جدّة إذا كان من المقيمين في جدّة. (۳)

الشيخ الفاضل: س: هل يجوز للمقيمين في جدّة أن يحرموا منها إذا كانوا يريدون النيابة عن شخص آخر لحج أو عمرة؟

ج: إذا كان النائب من المقيمين في جدّة كما هو ظاهر السؤال، جاز الإحرام باعتبار أن من كان منزله دون الميقات كان احرامه منه.

(۴)

عمره تمتع مفردة می شود

س: باذل بعللی بعد از عمره تمتع از بذل برمی گردد و شخص مبدول له ...

خودش امکان مالی برای تکمیل ندارد تکلیف مبدول له چیست؟ آیا مبدل بعمره مفردة می شود (و یا مستأجر پشیمان می شود و حاضر نیست اجرت بدهد).

السید السیستانی: چنانچه اتمام حج بر او حرجی باشد می تواند محرم به حج

۱- الملحق الثاني ص ۶۳.

۲- مع التلخیص الصراط الرابع ص ۷۰.

۳- ص ۷۲.

۴- جامع المسائل ص ۲۳ وكذا في ص ۳۹ فراجع.

ص: ١٨٣

تمتع نشود و احوط اين است که عمره تمتع را تبديل به عمره مفرده کند و طواف نساء به جا آورد. (١)

السيد الشيرى: عمره تمتع او تبديل به عمره مفرده می شود و احتياط در انجام طواف نساء می باشد. (٢)

و فرقی نيست بين اين که مستأجر بگويد اجاره را فسخ کردم يا نگويد و امتناع از بذل داشته باشد، در هر دو صورت عمره مبذول له تبديل به عمره مفرده می شود و احتياط استحبابی بعد در انجام طواف نساء است. (٣)

*** الشيخ البهجت: در حج بذلی تا قبل از دخول در احرام باذل می تواند از بذل برگردد ولی بعد از دخول در احرام نمی تواند و اگر بعد از عمره تمتع از بذل برگردد ولو عصيانا عمره او مفرده می شود و همچنين است حکم درباره اجير. (٤)

الشيخ التبريزي قدس سره: بنا بر احتياط بعد از اعمال عمره طواف نساء و نماز آن را به جا آورد و همچنين اجير حکم سابق را دارد. (٥)

الشيخ الصافي: در فرض مثال بنا بر احتياط واجب بعد از اينکه مبذول له داخل در احرام شد باذل نمی تواند رجوع کند و مستأجر هم مطلقا (چه قبل از احرام و چه بعد از آن) حق رجوع ندارد چون اجاره از عقود لازمه است. (٦)

الجمع بين الأصلي و النيابي في العمرة المفردة

السيد السيستاني: س: هل يجوز الإتيان بعمره مفردة إصاله و نيابة عن نفسه و نيابة عن آخر. ج: لا يبعد جوازه. (٧)

- ١- مهر دفتر.
- ٢- الخاتم.
- ٣- الخاتم.
- ٤- مهر دفتر.
- ٥- کتبی.
- ٦- کتبی.
- ٧- کتبی.

ص: ۱۸۴

السيد الشيرى: مانع ندارد. (۱)

*** الشيخ التبريزى قدس سره: جاز است. (۲)

الشيخ الصافى: ظاهراً مانعى نداشته باشد. (۳)

الشيخ الفاضل: ملخص دو مسئله: در حج مستحبى و در عمره مفرده مستحبى قصد انجام آن براى خود و به نيابت پدر و مادر يا چند

نفر ديگر مانع ندارد. (۴)

الشيخ المكارم: احتياط آن است كه آن را به نيت خود به جا آورد و هر مقدار از ثواب كه مى خواهد به ديگران هديه كند. (۵)

ملفات حج تمتع**تبدل حج آفاقى به مكى**

۱- شفاهى.

۲- شفاهى.

۳- شفاهى.

۴- استفتائات حج و عمره ص ۷۶.

۵- استفتائات ج ۲ ص ۱۹۶.

ص: ١٨٧

السيد الخوئي قدس سره: إذا أقام البعيد في مكة فإن كانت استطاعته بعد إقامته في مكة وجب عليه حج الأفراد أو القران بعد الدخول في السنة الثالثة. (١)

السيد الكلبيگانی قدس سره: اگر دو سال به قصد مجاورت در مكه بماند و بعد از دو سال مستطیع شود، حكم اهل مكه را پیدا می کند. (٢)

السيد السيستاني: إذا أقام البعيد في مكة انتقل فرضه إلى حج الأفراد أو القران بعد الدخول في السنة الثالثة (و لا فرق في صور المسئلة) (٣)

السيد الشيرى: متعرض اين فرع نشده.

*** الشيخ البهجت: اگر پس از اقامت در مكه و داخل شدن در سال سوم استطاعت پیدا کرده حج افراد یا قران بر او واجب می شود. (٤)

١- م ١٤٥ ص ٦٠ و له قدس سره تفصيل في المسئلة فراجع.

٢- ص ١١٢ احكام ٢٧٩

٣- ص ٦٨

٤- ص ٥٣

ص: ١٨٨

الشيخ التبريزي قدس سره: إذا كانت استطاعته بعد إقامته في مكة وجب عليه حج الأفراد أو القران بعد الدخول في السنة الثالثة هذا إذا كانت إقامته بقصد المجاورة. (١)

الشيخ الصافي: موافق السيد الكلبيگانی است و حاشیه ندارد.

الشيخ الفاضل: إن استطاع في مكة بعد إقامته فيها فينقلب فرضه إلى فرض المكي بعد الدخول في السنة الثالثة بشرط أن تكون الإقامة بقصد المجاورة. (٢)

الشيخ المكارم: کسی که خارج از مسافت مزبور باشد هر گاه در مكة بیش از دو سال اقامت کند وظیفه او وظیفه اهل مكة است مطلقاً. (٣)

الشيخ الوحيد: وجب عليه حج الأفراد أو القران بعد الدخول في السنة الثالثة سواء كانت إقامته بقصد المجاورة أو التوطن. (٤)
مؤلف: مقتضى الاحتياط في التبدل ما إذا كانت الإقامة بقصد المجاورة.

مِيقَاتُ حَجِّ تَمَتُّعِ مَكَّةَ مَعْظَمَهُ

الإمام الخميني قدس سره- السيد الكلبيگانی قدس سره: احرام از مكة فعلى كافي است.

السيد الخوئي قدس سره: لابد من الإحرام في الموضع المتيقن أنه مكة. (٥) (در جواب استفتاء كتبي: بايد از مكة قديم باشد)

منه أيضاً: س: هل ان الأحكام الخاصة بمكة تخص مكة القديمة أم تشمل الجديدة؟

ج: الأحكام التي موضوعها مسمى مكة فنعم. (٦)

السيد السيستاني: المحلات المستحدثة اذا عدت جزءاً من المدينة المقدسة

١- ص ٦٧

٢- ص ٦٣

٣- ص ٢٦

٤- ص ١٤٢ ٦٠

٥- طبع ١١ ص ٢٩٠

٦- الصراط ج ٣- ٤٦٦

ص: ١٨٩

في العصر الحاضر جاز الإحرام منها على الأظهر. (١)

السيد الخامنئي: يصح الإحرام للحج في أي مكان من مكة المكرمة الحالية و لكن الأحوط القديمة. (٢)

السيد الشيرازي: در محله‌های نوساز هم کفایت می‌کند. (٣)

*** الشيخ البهجت: احوط اقتصار بر مکه قدیم است. (٤)

الشيخ التبريزي قدس سره: بنابر احتیاط لازم در صورتی که میسور باشد در مواضع مکه قدیم بوده باشد. در دو حد عقبه و ستین و

ذی طوی. (٥)

منه أيضاً: يضاف إلى جوابه (جواب السيد الخوئي): و لكن في بعضها على الأحوط وجوباً.

الشيخ الصافي: بنابر احتیاط واجب مکه قدیم. (٦)

الشيخ الفاضل: احرام از محل‌های تازه ساز هم جایز است. (٧)

الشيخ المكارم: فرقی بین مکه قدیم و جدید نیست. (٨)

الشيخ النوري: احرام صحیح است گر چه از محل‌های تازه ساز باشد. (٩)

الشيخ الوحيد: الظاهر عدم الاقتصار على مكة القديمة وإن كان أحوط. (١٠)

خروج از مکه قبل از حج

الإمام الخميني قدس سره: در ص ١٧٦ در جواب فرموده‌اند: در صورت حرجی بودن احرام می‌توانند بدون احرام بروند.

السيد الخوئي قدس سره: المحرم من الخروج هو الخروج إلى محل آخر ولا بأس

١- ملحق ص ٥٨

٢- ص ٢٠

٣- ورقه ٤

٤- ص ١٥٩

٥- ضمیمه ٢١

٦- کتبی.

٧- محشی ٣١٠

٨- ص ١٢٤

٩- ص ٢٧٦

١٠- ص ١٥١

ص: ۱۹۰

بالخروج إلى أطرافها و توابعها (۱) و فی الملحق فرع ۵۱: لا- يجوز الخروج من مكة بعد الفراغ من عمره التمتع إلامحراماً فلو خرج بدون إحرام عصى إذا لم يكن معذوراً ولكن ليس عليه شيء ولا يضر بصحة أعماله. (۲)

و لا يجوز الخروج في أثناء العمرة. (۳)

السيد الكلبي يگانی قدس سره: در صورت حاجت اگر با احرام، رفتن برای او حرجی باشد می تواند بدون احرام خارج شود. (۴)
السيد السيستاني: إلآن يكون خروجه لحاجة وإن لم تكن ضرورة و لم يخف فوات الحج و في هذه الحالة إذا علم أنه يتمكن من الرجوع إلى مكة و الإحرام منها للحج فالأظهر جواز خروجه محلاً. (۵)

السيد الشبيري: و اگر با احرام خارج شدن مقدور نیست می تواند بدون احرام خارج شود و در ص ۱۰۲ فرموده: ضرری به حج و نیابت او نمی زند و در صورت حاجت گناه هم مرتکب نشده.

*** الشيخ البهجت: فی الورقة الاستفتائية ص ۵۱: کسی که می داند با خروج از مکه حج او فوت نمی شود و می تواند بدون احرام خارج شود و در بحث شفاهی فرمودند: حکم حطاب و حشاش را دارد.

الشيخ التبريزي قدس سره: لا يجوز له الخروج من مكة لغير الحج- إلى قوله في مسألة ۱۵۳: المحرم من الخروج هو الخروج عنها إلى محل آخر ولا- بأس بالخروج إلى أطرافها و توابعها و عليه فلا بأس للحاج أن يكون منزله خارج البلد فيرجع إلى منزله أثناء العمرة أو بعد الفراغ منها. (۶)

۱- م ۱۵۳

۲- ص ۲۵۸

۳- ملحق ص ۲۶۴ م ۶۳

۴- مجمع ص ۴۵۲

۵- ص ۷۲

۶- ص ۷۴

ص: ۱۹۱

و فی الضمیمه ص ۱۶: قبلًا عمره مفرد به جا آورند و بعد از آن تا ماه هلالی تمام نشده می توانند به خارج تردد کنند و مجزی از عمره تمتع است.

الشیخ الصافی: اگر لباس احرام برای کار او حرجی باشد می توانند بدون احرام خارج شوند. (۱)

الشیخ الفاضل: اگر یقین دارد که خروج از مکه لطمه به حج او وارد نمی کند خروج مانع ندارد حتی بدون احرام.

الشیخ المکارم: اگر بستن احرام مایه مشقت و حرج شدید باشد می تواند آن را ترک کند. (۲)

الشیخ الوحید: ولا يجوز له الخروج من مكة لغير الحج إلا أن يكون خروجه لحاجة و لم يخف فوات الحج فيجب ان يحرم للحج من مكة و يخرج لحاجته. (۳)

و قال فی ص ۶۵: إذا خرج من مكة بعد العمرة من دون إحرام وتجاوز الميقات ففيه صورتان: الأولى: أن يكون رجوعه قبل مضي شهر عمرته فيلزمه الرجوع إلى مكة بدون إحرام فيحرم منها للحج. الثانية: أن يكون رجوعه بعد مضي شهر عمرته فتلزمه إعادة عمرته. مؤلف: مقتضى الاحتياط عدم الخروج و مع الحاجة يخرج مع إحرام الحج.

فرع

س: با توجه به عدم جواز خروج از مکه بعد از عمره تمتع گاهی خروج قهری است مثلاً منزلی که برای حجاج گرفته اند از مکه بلکه از حرم خارج است یا اینکه راننده از طریق خارج مکه مسافر را به مقصد می رساند مثلاً او را از طریق مشعر به مکه می آورد با توجه یا بدون توجه تکلیف چیست؟ و اگر این خروج بعد

۱- در ورقه ص ۱۰

۲- ص ۳۰

۳- ص ۶۳ مسئله ۱۴۸

ص: ١٩٢

از مضي شهر هلالی باشد، إحرام مجدد لازم است یا نه؟

السید الشیري: خروج از مکه به توابع آن اختیاراً جایز است و ظاهراً خروج مزبور موجب بطلان عمل نمی شود و در مورد سؤال احتیاج به احرام مجدد نیست. (١)

*** الشيخ البهجت: در صورتی که حج فوت نمی شود خروج از مکه مانع ندارد. (٢)

الشیخ التبریزی قدس سره: اگر از حرم خارج نشود احرام مجدد لازم نیست و چنانچه خروج از توابع مکه از روی ناچاری باشد مانعی ندارد و احتیاط واجب این است که بدون ضرورت در خارج حرم سکونت نکنند. (٣)

الشیخ الصافی: در فرض سؤال عمره و حجش صحیح است لکن در صورت توجه نباید خارج شود و اگر مضطر به خروج باشد و محرم شدن برای حج برایش حرجی باشد با توجه هم می تواند خارج شود و در این صورت اگر از عمره اولی سی روز گذشته باشد باید در صورت ممکن به میقات برود و الا- به هر مقداری که ممکن است به طرف میقات برود و اگر آن هم میسر نیست از ادنی الحل برای عمره تمتع محرم شود و عمره اولی مفرده می شود و اگر فاصله کمتر از سی روز باشد و در غیر آن ماهی که عمره اولی را به جا آورده وارد نشود به احتیاط واجب در میقات محرم به احرام عمره تمتع شود و بعد از انجام عمره تمتع محرم به احرام حج تمتع شود. و کسی که بعد از عمره تمتع بدون احرام از مکه خارج شده و پس از گذشت یک ماه و یا بیشتر عصیاناً و یا جهلاً و یا نسیاناً بدون احرام وارد مکه شده همان عمره اولی که انجام داده عمره تمتع محسوب می شود و کافی است. (٤)

الرجوع إلى مكة بعد مضي الشهر الهلالي

١- کتبی.

٢- کتبی.

٣- کتبی.

٤- کتبی.

ص: ١٩٣

س: شخصی بیست و ششم ذی قعدة از عمره تمتع فارغ شده و روز دوم ذی حجه به عرفات می رود و برمی گردد اختیاراً یا اضطراراً. آیا در مراجعت به مکه باید مجدداً برای عمره تمتع محرم شود یا نه؟ و علی فرض الأول باید بمواقیت معروفه برود یا نه؟

السید السیستانی: الثانية أن يكون رجوعه بعد مضي الشهر الذي اعتمر فيه ففي هذه الصورة فيلزمه الإحرام بالعمرة للرجوع إليها. (١) وقال دام ظله في الملحق الأول ص ٣٤: وأما إذا أراد الرجوع بعد مضي ذلك الشهر (الذي عمرته فيه) فلا يسوغ له دخولها إلا محرماً ويجوز له الإحرام للعمرة المفردة من أدنى الحل إذا بداله الرجوع إلى مكة (و يبقى في مكة إلى يوم التروية فيكون عمرته متعة و يحج حج التمتع) وإلا لزمه الإحرام لها من أحدها. فراجع

السید الشبیری: احتیاطاً محرم شود و احرام از هر نقطه حل کافی است. (٢)

*** الشيخ البهجت: از روایات استفاده می شود که تجدید احرام عمره تمتع لازم است ولی اگر به جا نیاید ضرری به عمره و حج نمی زند. (٣)

الشیخ التبریزی قدس سره: بنا بر احتیاط به یکی از مواقیت رفته و از آنجا برای عمره تمتع محرم شود. (٤)

الشیخ الصافی: در فرض سؤال بنا بر احتیاط واجب باید به میقات برود و برای عمره تمتع محرم شود و عمره اولی در این صورت عمره مفرده می شود. (٥)

١- مناسک ص ٧٤

٢- کتبی.

٣- کتبی.

٤- کتبی.

٥- کتبی.

ص: ۱۹۴

الشيخ الفاضل: نعم إذا دخل في شهر آخر يجب الإحرام جديداً لعمرة التمتع. (۱)

احرام مجدد در يك ماه لازم نيست

الإمام الخميني قدس سره: پس از انجام عمره مفرده می‌توانند از حرم خارج شوند و برای رجوع به مکه برای بار دوم و سوم و بیشتر احرام واجب نیست تا يك ماه هلالی ولی اگر مدینه رفته است باید در مسجد شجرة محرم شود. (۲)

السيد الكلایبگانی قدس سره: کسی که عمره به جا آورده و از حرم خارج شده و قبل از يك ماه رجوع می‌کند احرام مجدد لازم نیست. (۳)

السيد السيستانی: من خرج من مكة بعد الحج أو بعد العمرة المفردة يجوز له العود إليها من دون إحرام قبل مضي الشهر الذي أدى فيه عمرته. ص ۶۶، ولو مر على الميقات. (۴)

السيد الشبيري: اگر خروج از احرام و خروج از مکه يك ماه نشده احرام لازم نیست و الا لازم است. (۵)

*** الشيخ البهجت: می‌تواند پیش از گذشتن يك ماه بدون احرام وارد مکه شود. (۶)

الشيخ الصافي: بر فرع مذکور حاشیه ندارد.

الشيخ الفاضل: در ماهی که محرم شده تجدید احرام لازم نیست.

الشيخ المكارم: اگر در همان ماه قمری وارد شود احرام لازم نیست.

الشيخ النوري: با امام موافق است.

الشيخ الوحيد: يجوز له العود إليها من دون إحرام قبل مضي الشهر الذي أدى

۱- الجامع ص ۱۱۳؛ وله دام ظلّه فروع في هذا الفصل.

۲- متفرقه ميقات م ۱۰

۳- ص ۱۰۹

۴- الملحق الثاني ص ۱۶

۵- ص ۴۳۰

۶- ص ۵۰ م ۱۳۸

ص: ۱۹۵

نسکه فیه. (۱)

تبدل تمتع به حج افراد

الإمام الخميني قدس سره: در فصل تبدل مسئله ۱ و ۲ مسئله ۸ استفاده می شود که اگر احرام عمره تمتع بسته به خیال آنکه در وقت خود می رسد ولی معلوم شد که به وقوف عرفات نمی رسد باید عدول کند به افراد و بعد از حج، عمره مفرده به جا آورد و همچنین کسی که وظیفه اش حج تمتع است و در وقت احرام بستن علم پیدا کند که با اتیان عمره به وقوف نمی رسد می تواند از اول محرم به حج افراد شود. (۲)

السید الشبیری: زنی که در میقات خائف است از درک عرفات در وقت خود یا شک دارد یا یقین دارد که نمی رسد باید حج افراد به جا آورد چه در میقات حائض باشد یا نه. (۳)

منه أيضاً: اگر با اطمینان به عدم طرو حیض احرام عمره تمتع بست و بر خلاف انتظار حائض شد سعی و تقصیر به جا آورد و اگر قبل از فوت وقت پاک شد طواف و نماز را هم به جا آورد و الا بعد از منی به جا آورد و یأس از پاک شدن لازم نیست. (۴)

*** الشیخ التبریزی قدس سره: چنانچه حیض هنگام احرام یا پیش از احرام باشد در صورتی که وقت وسعت به جا آوردن عمره را نداشته باشد حج تمتع به حج افراد منقلب می شود باید بعد از حج افراد عمره مفرده به جا آورد.

و اگر حیض بعد از احرام بستن باشد در صورت عدم وسعت وقت مخیر

۱- ص ۵۸

۲- محشی، ص ۳۰۰

۳- خلاصه مسئله ۱۰۳

۴- مسئله ۱۰۴

ص: ۱۹۶

است بین اینکه حج افراد به جا آورد با عمره مفرده، یا آنکه عمره تمتع را بدون طواف و نماز به جا آورد و پس از حج تمتع قبل از طواف حج طواف و نماز عمره تمتع را قضا نماید. (۱)

موافق است با نظر مرحوم خوئی. (۲)

حج افراد مستحبی عمره مفرده ندارد

وعلى المفرد أن يأتي بعمره مفرده ويجوز الإتيان بها فى تمام السنة هذا إذا كان حجه حجة الإسلام. السيد الكلبيگانی قدس سره: وأما لو كان حجه مستحباً أو مندوراً وحده لا مع عمره فيكفيه الإتيان بالحج وحده لم تلزمه العمرة المفردة. (۳)

السيد السيستاني: س: حج استحباً حج افراد هل يلزمه العمرة المفردة أيضاً.

ج: لا يلزم. (۴)

*** الشيخ البهجت: و در غير واجب ترك عمره جايز است. (افراد و قران) و حج تمتع واجب با شروع در عمره تمتع اگر چه مندوب باشد. (۵)

الجمع بين الأصلى والنيابى فى المستحبات

در عمره مستحبی جمع بين اصلى و نيابى مانع ندارد- الشيخ التبريزى قدس سره والسيد الشيرى شفاهى. و السيد السيستاني ص ۲۱۰ حديث ۷۶

قال الصادق عليه السلام: لو أشركت ألفاً فى حجتك كان لكل واحد حج من غير أن ينقص من حجتك شىء. وروى: أن الله عزوجل جاعل له و لهم حجاً و له أجر الصلة إياهم.

عذر از انجام حج بعد از عمره

۱- ص ۱۷

۲- فى الصراط ج ۳ ص ۱۸۷

۳- عربى ص ۷۰

۴- ملحق دوم ص ۴۱ و ۴۲

۵- جامع المسائل ص ۲۱۴

ص: ۱۹۷

السيد الكلپايگانی قدس سره: س: بعد از انجام عمره تمتع بيهوش شد و او را به ايران آوردند تكليف چيست؟
 ج: اگر سال اول استطاعت او بوده حج بر او واجب نيست در صورتی كه فعلاً استطاعت نداشته باشد و اگر فعلاً استطاعت دارد بايد عمره و حج را به جا آورد و اگر از قبل حج بر او مستقر بوده بايد حج را به جا آورد. (۱)
 السيد الشبيري: عمره تمتع تبديل به عمره مفرده گشته و به احتياط مستحب طواف نساء را به جا آورد. (۲)
 *** الشيخ الفاضل: س: إذا أتى المكلف بعمره التمتع ثم لم يتمكن من الإتيان بالحج لعذر من الأعذار و جاء إلى بلده فما الوظيفة؟
 ج: لا شيء عليه بالنسبة إلى النساء فقد حلت له النساء بالتقصير في عمره التمتع وأما وظيفته في الحج فإن كان مستقراً عليه قبل ذلك فعليه تداركه في القابل وان لم يكن مستقراً أو كان قد حج حجة الإسلام قبل ذلك فلا شيء عليه. (۳)

تقديم طواف و سعی بر عرفات و كشف خلاف

الإمام الخميني قدس سره: زنها كه ترس حيض دارند- پيرمردها يا پيرزنها كه پس از مراجعت به واسطه ازدحام عاجزند.
 اشخاص مريض، اين سه طائفه اعمال آنها كافي است اگر چه بعد خلاف آن ظاهر شود. (۴)

۱- مسئله ۱۳۱ ص ۵۶

۲- كتبی.

۳- حول الحج ص ۳۲

۴- محشی ص ۳۸۴

ص: ۱۹۸

السيد الكلپایگانی قدس سره: احوط و اولی اعاده طواف و نماز و سعی است. (۱)

السيد السيستاني: والأحوط الأولى إعادتها مع التمكن بعد ذلك إلى آخر ذي حجة. (۲)

السيد الشيرى: اعاده طواف و سعی لازم نیست. (۳)

*** الشيخ البهجت: تقديم جاز است ولی احتياطاً بعد از برگشت اعمال را تکرار کند و در صورت عدم امکان نائب بگیرد. (۴)

الشيخ التبريزى قدس سره: اگر سعی را مقدم داشت احتياط واجب آن است که در وقتش آن را اعاده کند و اولی و بهتر اعاده

طواف و نماز است. (۵)

الشيخ الصافى: حاشيه ندارد.

الشيخ الفاضل: در مقدار مذکور حاشيه ندارد.

الشيخ المكارم: احتياط به اعاده در صورت امکان ترك نشود. (۶)

الشيخ النورى: حاشيه ندارد.

الشيخ الوحيد: والأحوط تقديم السعى أيضاً وإعادته فى وقته ولو عرض لهم التمكن بعد التقديم فلا تجب لهم الإعادة. (۷)

ملفات وقوفین**إختلاف فى الهلال**

۱- ص ۳۴۹ اخير.

۲- ص ۲۰۸

۳- كتيبى.

۴- ص ۲۰۱ جديد

۵- ص ۲۳۲ صغير.

۶- محشى ص ۳۹۷

۷- ص ۷۴

ص: ٢٠١

الإمام الخميني قدس سره: ص ٤٣٨ محشى: بايد تبعيت كند ولو با علم به خلاف و در ص ٤٤١: فرقى بين يك روز اختلاف و دو روز نيست.

السيد الخوئي قدس سره: در صورت عدم علم به خلاف تبعيت لازم است و مجزى است و با علم به خلاف مجزى نيست. (١)

السيد الكلپايگاني قدس سره: اگر احتياط ممكن باشد بدون خوف بايد عمل به وظيفه خود نمايد حتى مع عدم العلم بالخلاف و اگر احتياط ممكن نيست، تبعيت مجزى است ولو مع العلم بالخلاف. (٢)

السيد السيستاني: فان تيسر للمكلف أداء الأعمال في أوقاتها الخاصة المقررة صح حجه على الأظهر وأما إن لم يأت بها كذلك و لو لعذر فإن ترك أيضاً اتباع رأى القاضى فى الوقوفين فلا شك فى فساد حجه وأما مع اتباعه ففى صحة حجه

١- م ٣٧١.

٢- كتيبى و شفاهى.

ص: ۲۰۲

إشكال. (۱) وفي الملحق: نحتاط في ذلك احتياطاً وجوبياً فلمن يرجع إلينا في التقليد أن يرجع في هذه المسألة إلى غيرنا مع مراعاة الأعلم.

السيد الشبیری: در صورتی که علم به خلاف نداشته باشند باید به حکم قاضی اهل سنت عمل کنند. (۲)

*** الشيخ البهجت: در صورت عدم علم به خلاف باید متابعت کنند و مجزی است. (۳)

الشيخ التبریزی قدس سره: إذا احتملت مطابقة الحكم للواقع وجبت المتابعة وترتيب جميع الآثار ويصح الحج والإحتياط حينئذ غير مشروع. (۴)

الشيخ الصافي در ص ۱۲۷: نص عبارة السيد الكلپایگانی قدس سره من أن المعيار التقيّة اگر تقيه باشد متابعت کافی است ولو با علم به خلاف و اگر تقيه نباشد باید به وظیفه خود عمل کند حتی با عدم علم به خلاف. در ورقه: احتیاط واجب رعایت موازین شیعه است به قدر امکان از اختیاری عرفات و اضطراری ثم اختیاری مشعر.

الشيخ الفاضل: بر حسب عبارت پنج حاشیه ص ۴۳۸ موافق با مرحوم امام قدس سره است.

الشيخ النوری: باید از حکم قاضی تبعیت کرد ولو با علم بخلاف. (۵)

الشيخ الوحيد: فان احتملت مطابقة الحكم للواقع و كان الاحتياط مخالفاً لها أما فالأحوط الجمع بين ترتيب آثار ثبوت الهلال على حكمهم و الإتيان بوظيفته الأولية وإن كان الأقوى كفاية ترتيب الآثار على حكمهم. (۶)

۱- ص ۱۸۵

۲- مسئله ۶۴۲

۳- ص ۱۹۲ جدید.

۴- ص ۱۸۰

۵- ص ۳۹۳

۶- ص ۱۵۵

ص: ۲۰۳

مؤلف: نوعاً مراجع فتوی داده‌اند به صحت حج در صورت احتمال مطابقت حکم قاضی عامه با واقع و السيد السيستاني ارجاع به غير داده است.

وقوف با أهل سنت

- الإمام الخميني قدس سره: بلکه در صورت علم به مخالفت نیز صحت عمل بعيد نیست. (۱)
- السيد الخوئي قدس سره: با احتمال موافقت ترتیب آثار واجب است و احتیاط مشروع نیست. (۲)
- السيد الكلایبگانی قدس سره: در صورت تقيه اقوی صحت حج و کفایت است هر چند عالم به خلاف باشد. (۳)
- السيد السيستاني: فی صورة الاختلاف قد يقال بحجية حکم القاضی فی حق من یحتمل مطابقته مع الواقع و لكن هذا القول محل إشکال فإن تيسر للمكلف أداء الأعمال فی أوقاتها صح حجه وإن لم یأت بها كذلك ولو لعذر ففی حجه إشکال. (۴)
- السيد الخامنئي: تبعیت در تعیین موقف در روز عيد صحيح و مجزی است. (۵)
- السيد الشبیری: اگر عالم به خلاف نیست باید به حکم قاضی اهل سنت عمل کند. (۶)
- *** الشيخ البهجت: با احتمال موافقت اقوی کفایت است. (۷)
- الشيخ التبریزی قدس سره: فی صورة العلم بالخلاف - بإمكان الحاج فی الفرض المذكور الخروج من منى إلى مكة يوم العيد الموافق لليوم التاسع واقعاً ثم الخروج

۱- ص ۱۷۰

۲- م ۳۷۵

۳- ص ۱۰۹

۴- مع التلخیص ص ۱۸۶

۵- ص ۱۴۱

۶- ص ۱۶۴

۷- ص ۳۱

ص: ۲۰۴

من مكة إلى منى عصراً فيمر في طريقه على عرفات و يقف بها ولو لحظة واحدة في السيارة قبل الغروب ثم يدخل المزدلفة ليقف فيها ولو لحظة واحدة في السيارة ثم نحى إلى منى ليقوم بأعمال اليوم العاشر. (۱)

الشيخ الفاضل: بر شيعيان تبعيت لازم است خصوصاً در صورت عدم علم به خلاف. (۲)

الشيخ المكارم: موافق است. (۳)

الشيخ النوري: بايد تبعيت كند ولو با علم به خلاف. (۴)

مؤلف: مقتضای احتیاط انجام اعمال است، در اوقات معینه و اگر میسر نشد اعاده حج است در سال بعد مع الإمكان.

خواب در تمام وقت مشعر

س: پسر دوازده ساله‌ای را محرم کرده‌اند به احرام حج و برای رعایت حال صباوت شب مشعر او را از عرفات با ماشین بانوان و ضعفا فرستاده‌اند و در تمام شب در حال خواب بوده و پس از منقضی شدن وقت اضطراری مشعر متوجه مسئله شده آیا مجرد عبور از مشعر الحرام کفایت از وقوف می‌کند یا نه؟

و بر فرض ثانی آیا وقوف اختیاری عرفه تنها کفایت نمی‌کند و در هر حال حج را با این نحو باتمام رسانده چه تکلیفی بر این صبی ممیز است و آیا تکلیفی بر ولی هست یا نه؟

السید الشبیری: مجرد عبور از مشعر کافی نیست و حج صبی تبدیل به عمره مفرده می‌شود. (۵)

***

۱- الصراط ج ۳ ص ۱۷۵

۲- فرع ۱۱۱۵

۳- محشی ص ۴۵۱

۴- ص ۳۹۳

۵- کتبی.

ص: ۲۰۵

الشيخ البهجت: ظاهر صحت حج و كفايت درك اختيارى عرفات است. (۱)

الشيخ التبريزى قدس سره: اگر قبل از خواب قصد وقوف به مشعر را داشته مجزى است و اگر نه وظيفه اتيان به عمره مفرده بوده و در فرض مذکور كه قصد عدول به عمره مفرده نكرده و ماه ذى حجه گذشته چيزى بر او نيست. (۲)

الشيخ الصافى: اگر قبل از وقت وقوف قصد وقوف مشعر را نموده و به خواب رفته تا وقت وقوف تمام شده صحت وقوف بعيد نيست و اگر موقعى كه از مشعر عبور مى نموده قصد وقوف نموده، همان وقوف در حال عبور كافى است و حشش صحيح است و از جهت ترك وقوف بين الطلوعين بايد يك گوسفند به عنوان كفاره ذبح كند و در صورتى كه از روى عذر وقوف به مشعر ترك شده و فقط وقوف اختيارى عرفه انجام شده باشد احتياط ترك نشود به اينكه اعمال را به قصد ما فى الذمه از عمره و حج انجام دهد و پس از آن چون هنوز مكلف نيست وظيفه ديگرى ندارد. (۳)

الحياض فى المشعر

س: در حدود مشعر مى فرمايد: (من المأزمين إلى الحياض إلى وادى محسر) حياض كجا است و مقصود چيست؟
السيد الشيرى: حد مشعر از مأزمين تا وادى محسر است مأزمين و وادى محسر از حدود خارج از مشعر است و حياض كه احتمالاً حوضهاى بوده است كه در اول وادى محسر قرار داشته معرف اول وادى محسر بوده است و فعلاً اثرى از حياض وجود ندارد. (۴)

***

۱- كتيبى.

۲- كتيبى.

۳- كتيبى.

۴- كتيبى.

ص: ۲۰۶

الشيخ البهجت: باید از عرف محل تحقیق شود. (۱)

الشيخ التبریزی قدس سره: فعلاً معلوم نیست و در معرفت حدود مشعر باید به عرف اهل محل رجوع شود. (۲)

الشيخ الصافي: مقصود از حياض حوضهایی است که در وادی محسر بوده است و حد مشعر همان بین المأزمین إلى وادی محسر است و لذا در صحیحه زراره از حضرت باقر علیه السلام: وإلى الحياض ... و در صحیحه اسحاق بن عمار: ما بین المأزمین إلى وادی محسر، است. (۳)

كفاية الوقوف الإضراري ولو بخمسة دقائق

السيد الخوئي قدس سره: س: هل يتحقق الوقوف الاضراري بالوقوف ولو بخمسة دقائق في عرفات أو المشعر و كذلك وقوف من يخاف الزحام والنساء والمرضى ليلة العيد في المشعر؟

ج: نعم يتحقق بذلك ووقوفهم. (۴)

قصد الوقوف قبل الوقت

السيد الخوئي قدس سره: من نوى الوقوف بعرفة أو المشعر قبل الوقت ثم استوعب الوقت نائماً لا يجزيه ذلك. (۵)

ترك البيوتنة

السيد الخوئي قدس سره: س: ما حكم من لم يبيت بمنى بعض الليل أو كله لاشتغاله

۱- کتبی.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

۴- ۲۱۱ م- الملحق ص ۳۲۱.

۵- الملحق ص ۳۲۱.

ص: ۲۰۷

بتطويف بعض الحجاج؟

ج: إن عدّ ذلك عبادة له أيضاً كأن يكون يطوف لنفسه كما يطوفهم فلا شيء عليه. (۱)

س: ذکرتم انه لا كفارة على من ترك المبيت بمنى واشتغل في مكة بالعبادة فهل مختصة بالصلاة والطواف أم تعم الأذكار والأدعية والصلاة على محمد وآل محمد؟

ج: نعم تشمل أي نوع من العبادة. (۲)

المشعر الحرام (کوج قبل از طلوع)

الإمام الخميني قدس سره: احتياط وجوبي آن که قبل از نصف افاضه نکنند.

السيد الشبيري: بيتوته اول شب واجب نیست مستحب است. (۳)

وقوف در تمام بين الطلوعين واجب نیست و حداقل واجب مسماى وقوف است ولی کسی که بين الطلوعين را در مشعر درک کرد

نمی تواند قبل از روشن شدن هوا بلکه قبل از طلوع آفتاب خارج شود. (۴)

وفي فرع ۶۴۷: الأحوط استحباباً مؤكداً عدم الإفاضة قبل منتصف الليل.

زنان، اشخاص بیمار و ضعیف که وقوف اختیاری برای آنها مشقت دارد، اشخاصی که خوف برخورد به خطر دارند، کسانی که

ارزاق عمومی را تأمین می کنند کسانی که باید همراه یکی از گروه نامبرده باشند، کسانی که برای تدارکات حجاج لازم است قبلاً

حرکت کنند، بر آنها وقوف اختیاری واجب نیست. می توانند بعد از نصف شب کوچ کنند.

و خدمه کاروان که برای همراهی قبل از طلوع فجر کوچ کرده اند، اگر ممکن

۱- ص ۳۲۸ الملحق

۲- ص ۳۳۱

۳- ص ۱۶۷

۴- ص ۱۶۷

ص: ٢٠٨

باشد بايد قبل از طلوع آفتاب خود را به مشعر برسانند. (١)

*** الشيخ الفاضل: في التحرير، الحج ص ١٢٩ يجوز الإفاضة من المشعر ليلة العيد بعد وقوف مقدار منها للضعفاء كالنساء والأطفال والشيخ ومن له عذر كالخوف والمرض و لمن ينفّر بهم و يراقبهم ويمرضهم و الأحوط الذي لا يترك أن لا ينفروا قبل نصف الليل.

ملفات جمرات

رمي در شب

١- ص ١٧١.

ص: ۲۱۱

الإمام الخميني قدس سره: کسی که از رمی روز عذر دارد می‌تواند شب رمی کند شب قبل یا شب بعد و اگر از رمی روز یازدهم هم معذور است می‌تواند شب یازدهم بعد از رمی روز عید رمی روز یازدهم را هم به جا آورد. (۱)

السید الخوئی قدس سره: کسانی که در روز نمی‌توانند رمی کنند جایز است برای آنها رمی را شب آن روز انجام دهند (۲) و در کتبی - معذوریت زنها مطلق است ولی مال هر روزی را باید شب آن روز به جا آورند. پس رمی یازدهم را باید شب یازدهم به جا آورند نه شب دوازدهم.

السید الگلپایگانی قدس سره: جایز نیست رمی جمره در شب مگر برای مریض و خائف و کسانی که از رمی در روز عذر داشته باشند و تا وقتی که خودشان بتوانند در شب رمی کنند نباید در روز برای خود نائب بگیرند و فرق نیست در جواز رمی در شب برای صاحبان عذر که شب قبل رمی کنند یا شب بعد.

۱- محشی ص ۴۱۶.

۲- مسأله ۴۳۸.

ص: ۲۱۲

السيد السيستاني: ويجزى للنساء وسائر من رخص لهم الإفاضة من المشعر في الليل أن يرموا بالليل (ليلة العيد) (۱) وقال في ص ۲۱۷: يستثنى وجوب الرمي في النهار لكل معذور من المكث في منى نهائراً فيرمي بالليل.

السيد الشبيري: شب قبل رمي كند. ص ۲۳۶ و این رمی ادا است نه قضا و نه تعجيل. (۲)

*** الشيخ البهجت: اگر در روز نتواند، تأخیر بیاندازد به شب و اگر می داند که روز نمی تواند شب قبل به جا آورد. (۳)

الشيخ التبريزي قدس سره: نفس عبارة الوحيد او قريبه منها. (۴)

الشيخ الصافي: ص ۱۵۲ مسأله ۱۶۷: نفس عبارت السيد الكلباينگانی قدس سره در رساله م ۱۶۶ در ص ۱۳۱

الشيخ الفاضل: شب بعد و شب قبل فرق نمی کند. و می توانند رمی دو روز را یک شب انجام دهند. (۵) و در ص ۳۴۳ محشی، صاحبان عذر می توانند شب عمل کنند هر وقت شب باشد.

الشيخ الوحيد: يجوز للخائف على نفسه أو ماله أو عرضه و كذا الشيخ و النساء و الصبيان و الضعفاء الرمي ليلة ذلك النهار. و برای

افراد استثنا شده در صورت ترس همه را در یک شب. (۶)

أقول: أضف إلى ذلك قوله دام ظله في آخر مناسكه ص ۳۸۸ يرمي النساء والضعفاء جمرة العقبة في ليلة العيد بأنفسهم فان لم

يتمكنوا منه أيضاً استنابوا

۱- ص ۱۹۳

۲- کتبی

۳- ص ۱۹۶

۴- ص ۲۱۲

۵- م ۱۰۳۶

۶- ص ۲۲۲ اخیر

ص: ۲۱۳

غيرهم للرمى نهارةً أما رمى الجمار يوم الحادى عشر و ما بعده فيستتيون و لا يجرى منهم الرمى ليلاً. وفي مسئلة ۴۳۳: و لو لم يتمكن من ذلك جاز الجمع فى ليلة واحدة. (۱)

رمى در طبقه فوقانى

الإمام الخمينى قدس سره: رمى در طبقه دوم جمرات جازى است و لازم نيست در طبقه اول رمى كند. (۲)

السيد الخوئى قدس سره: إذا زيد على الجمره فى ارتفاعها فى الاجتراء برمى المقدار الزائد إشكال.

السيد الكلپايگانى قدس سره: رمى در طبقه فوقانى خلاف احتياط است.

السيد السيستانى: الأحوط فى رمى الجمار المقدار الذى كان موجوداً منها فى عصر النبى و الائمة عليهم السلام. (۳)

السيد الخامنى: الظاهر جواز الرمى من الطابق الثانى وإن كان الأحوط الرمى من المكان المتعارف عليه سابقاً. (۴)

السيد الشيرى: رمى جمرات از طبقه فوقانى جازى و كافى است. (۵)

*** الشيخ البهجت: ميزان صدق رمى جمره است و لو از طبقه دوم باشد و حتى اختياراً كفايت مى كند. (۶)

الشيخ التبريزى قدس سره: المنقول منه عدم الجواز. و فى الضميمة ص ۴۶: كفايت رمى از طبقه فوقانى محل اشكال است. مگر بتواند از بالا قسمت پائين جمره را

۱- ص ۳۱۳

۲- ص ۲۴۹.

۳- ص ۳۹۰

۴- ص ۴۱

۵- ورقة ص ۹ و مسئلة ۶۸۱

۶- ص ۱۶۳

ص: ۲۱۴

رمی کند و اگر در تمام روز متمکن نیست شب قبل رمی کند.

الشیخ الصافی: رمی در مقدار اضافه بر جمره خلاف احتیاط است.

(مناسک: مگر اینکه از بالا به قسمت قبلی بزند). (۱)

الشیخ الفاضل: در طبقه دوم جمرات رمی جایز است و لازم نیست رمی در طبقه اول باشد. متن عبارت امام قدس سره (۲).

الشیخ المکارم: ظاهر این است که به هنگام ازدحام مانعی ندارد از طبقه دوم رمی کند. (۳)

الشیخ النوری: رمی در طبقه دوم جایز است. (۴)

الشیخ الوحید: إذا زید علی الجمره فی ارتفاعها فالأحوط أن یرمی المقدار الذی کان سابقاً. (۵)

عجز از بعض رمی

س: برای رمی سه سنگ ریزه قادر است برای باقی نائِب بگیرد یا برای کل رمی؟

السید السیستانی: بنا بر احتیاط نائِب، هفت سنگ ریزه بزند به قصد انجام وظیفه اعم از اتمام یا تمام.

السید الشبیری: برای کل نائِب می گیرد. (۶)

*** الشیخ البهجت: برای باقی. (۷)

الشیخ التبریزی قدس سره: برای کل رمی نائِب بگیرد. (۸)

۱- کتبی.

۲- ص ۴۱۶

۳- ص ۱۴۲

۴- ص ۳۶۹

۵- ص ۱۶۱

۶- الخاتم.

۷- مهر دفتر.

۸- کتبی.

ص: ۲۱۵

الشيخ الصافي: احتياط آن است نائب چهار سنگ ديگر را بزند و بعد هم رمی را تماماً به نيابت انجام دهد. (۱)

الشيخ الفاضل: احتياط آن است که آن مقدار که خود قادر است خودش انجام دهد و نائب بقيه عمل را تمام کند و سپس یک بار نائب تماماً اعاده نمايد. (۲)

استنابه در رمی

س: کسانی که از رمی روز معذورند ولی می توانند شب رمی کنند آیا می توانند در روز نائب بگیرند؟

الإمام الخميني قدس سره: معذور از رمی در روز جایز است شب آن روز یا شب بعد انجام دهد. (۳)

السيد الخوئي قدس سره: فی الملحق ص ۳۳۹ س: إذا علمت الزحام هل يجوز لها الإستنابه؟ ج: يجب الصبر و تحرى الخلوة وإذا ذهبت إلى الجمره و رأت زحاماً شديداً جازت الإستنابه ويجزى.

منه أيضاً: المريض الذي لا يرجى برؤه إلى المغرب يستنب لرميه و لو اتفق برؤه قبل غروب الشمس رمى بنفسه على الأحوط. (۴)

السيد الكليبايگانی قدس سره: س: کسانی که از رمی روز معذورند ولی می توانند شب رمی کنند آیا می توانند در روز نائب بگیرند؟

ج: باید شب رمی کنند. (۵)

السيد السيستاني: إن جواز الرمي ليلاً فيما عدا رمى جمرة العقبة ليلة العيد

۱- کتبی.

۲- کتبی.

۳- مع التلخيص محشى ص ۴۱۰.

۴- ص ۴۳۶.

۵- ص ۳۷۲ م ۹۶۲-اخیر.

ص: ۲۱۶

مختص بمن كان معذوراً عن المكث بمقدار الرمی فی منی نهراً كالحائف وأما النساء والضعفاء والمرضى ونحوهم ممن لا يتيسر لهم الرمی فی النهار لكثرة الزحام فعليهم الإستناة فی ذلك وإن كان الأحوط الأولى الجمع بين الإستناة و الرمی ليلاً. (۱)

السید الشیرى: بیمار و كودك و ناتوان كه رمی روز و شب برای آنها مشقت دارد و كسانی كه رمی در شب و روز بر آنها حرجی است می توانند در روز نائى بگیرند. (۲)

*** الشیخ البهجت: كسى كه نمی تواند در روز رمی كند مثل پیرمرد و ضعيف جاز است رمی را شب آن روز انجام دهد با علم به عدم تمكّن از رمی در روز. (۳) و بیماری كه امید بهودى تا مغرب را ندارد نائى بگیرد و اگر خوب شد اعاده لازم نیست.

الشیخ التبریزی قدس سره: نفس عبارة السید الخوئی قدس سره.

الشیخ الصافی: حاشیه ندارد.

الشیخ الفاضل: حاشیه ندارد.

الشیخ المكارم: حاشیه ندارد.

الشیخ النوری: حاشیه ندارد.

الشیخ الوحید: وافق السید الخوئی قدس سره فی المقدار المذكور.

مؤلف: گفته شد كه اگر از رمی روز عاجز است مقتضای احتیاط جمع بین استناة و رمی در شب است.

رمی در یک شب یا دو شب

۱- الملحق ص ۱۶۲

۲- ص ۲۳۵

۳- م ۴۳۸

ص: ۲۱۷

س: اگر از رمی روزها عاجز باشد و رفتن هر شب در جمرات برای او مشقت داشته باشد اجازه می‌دهید که در یک شب مثل شب یازدهم یا شب دوازدهم همه جمرات را رمی کند یا نه؟

السید السیستانی: در فرض مزبور که در روز نمی‌تواند یا حرجی است نایب بگیرد و تقدیم آن در شب قبل مجزی نیست. (۱)

السید الشبیری: اگر از رمی شب قبل عاجز شد در روز برای رمی نایب می‌گیرد و در یک شب رمی چند روز جایز نیست. (۲)

*** الشیخ البهجت: بر حسب نوشته آقای محفوظی دام عزه اگر تا شب دوازدهم انجام نداده و در روز متمکن نیست تمام رمی‌ها را به جا آورد با تقدیم قضاها بر ادا. (۳)

الشیخ التبریزی قدس سره: در فرض سؤال رمی روز اول را در شب قبل از آن به جا آورد و نسبت به رمی روزهای بعد که در شب هم برای او مشقت دارد برای رمی در آن روز نایب بگیرد. (۴)

و اما نوشته آقای قدیری: اگر از رمی در روز معذور است می‌تواند شب قبل یا شب بعد رمی کند.

بنابراین شب عید فقط می‌تواند رمی روز عید را انجام دهد- و شب یازدهم می‌تواند رمی روز دهم و روز یازدهم و شب دوازدهم می‌تواند رمی یازدهم و دوازدهم را به جا آورد.

۱- مهر دفتر.

۲- الخاتم.

۳- مهر دفتر.

۴- کتبی.

ص: ۲۱۸

الشیخ الصافی: اگر رمی در شب مشقت زیاد که نوعاً قابل تحمل نیست نداشته باشد باید در هر شب رمی کند و اگر مشقت زیاد داشته باشد می تواند همه را در شب دوازدهم رمی کند. (۱)

لزوم ترتیب در جمرات مطلقاً

الإمام الخمينی قدس سره: ترتیب در جمرات ثلاث واجب است و فرقی نیست که خلاف از روی عمد یا جهل یا سهو و نسیان باشد؟

(۲)

السید الگلپایگانی قدس سره: فلو خالف الترتیب أعاد الرمی من أوله بالترتیب الأولى ثم الوسطی ثم جمرة العقبة. (۳)

السید السیستانی: وجب الرجوع إلى ما يحصل الترتیب و لو كانت المخالفة. (۴)

السید الشبیری: اگر به ترتیب به جا نیاید دوباره به جا آورد و فرقی بین علم و عمد و سهو و نسیان و ندانستن نیست. (۵)

*** الشیخ البهجت: اگر خلاف ترتیب شد واجب است دوباره رمی کند هر چند خلاف از روی جهل و فراموشی باشد. (۶)

الشیخ التبریزی قدس سره: نفس عبارة السیستانی و الوحيد. (۷)

الشیخ الصافی: اگر بر خلاف ترتیب رمی کند باید دوباره از سر بگیرد تا ترتیب به عمل آید. (۸)

الشیخ الفاضل و الشیخ المکارم و الشیخ النوری: حاشیه ندارند.

۱- کتبی.

۲- محشی ص ۴۱۰.

۳- ص ۱۹۵

۴- ص ۲۱۶

۵- محصل دو مسئله ص ۲۳۶

۶- ص ۱۵۱

۷- ص ۲۱۲

۸- رمی جمرات.

ص: ٢١٩

الشيخ الوحيد: وجب تحصيل الترتيب ولو كانت المخالفة عن جهل أو نسيان. (١)

مؤلف: نظرها در اين فرع متحد است.

موالات در رمی جمره

السيد الشبيري: در زدن چهار سنگ اول موالات مطلقا معتبر است و در سنگ پنجم و ششم بر ناسی و جاهل موالات لازم نیست و بر غیر اینها لازم است و در سنگ هفتم مطلقا موالات لازم نیست. ص ١٧٩

استنابه در رمی برای مريض

الإمام الخميني قدس سره: مريض یا علیل یا شخص بی حال یا بیهوش نائش به جا آورد و بنا بر احتیاط تا مأیوس از مباشرت نباشد نائب عمل نکند.

السيد الخوئي قدس سره: بیماری که امید ندارد تا مغرب بهبودی حاصل کند برای رمی نائب می گیرد و چنانچه اتفاقاً بیش از غروب آفتاب بهبودی یافت بنا بر احتیاط خودش نیز رمی کند. (٢)

منه أيضاً: اگر مريض یا معذور مأیوس باشد از رفع عذر واجب است نائب بگیرد.

السيد الكلایگانی قدس سره: اگر مريض مأیوس باشد از اینکه بتواند در وقتی که گفته شد رمی نماید، دیگری به نیابت او رمی نماید و اگر خوب شد اعاده لازم نیست اگر چه احوط است. (٣)

و در مسئله ١٦٦: تا وقتی که خودشان می توانند در شب رمی کنند نباید در

١- ص ١٨١ م ٤٢٨

٢- مسأله ٤٤١

٣- ص ١٥٤

ص: ۲۲۰

روز نائب بگیرد.

السيد السيستاني: أما النساء والضعفاء والمرضى ونحوهم ممن لا يتيسر لهم الرمی في النهار لكثرة الزحام أو لغيرها فعليهم الإستنباه في ذلك وإن كان الأحوط الأولى الجمع بين الرمی ليلاً والإستنباه في النهار. (۱)

*** الشيخ الوحيد: من لا يتمكن من الرمی بنفسه إلى المغرب كالمريض الذي لا يرجى برؤه يستناب لرميه ولو اتفق برؤه قبل غروب الشمس رمى بنفسه أيضاً على الأحوط. (۲)

الشيخ التبريزي قدس سره: زنی که متمکن از رمی در شب هم نباشد نائب می گیرد. (۳)

الإستنباه فضولتاً و الرمی قضاء

السيد الشبيري: کسی که وظیفه او نائب گرفتن است اگر بدون گفتن او دیگری برایش رمی کند کافی است و احتیاط مستحب آن است که به آن اکتفا نکند. (۴)

رمی قضایی را یک ساعت حداقل قبل از رمی ادایی به جا آورد.

ملحقات قربانی

تأخیر قربانی عمداً

۱- ص ۳۸۸

۲- ص ۱۸۳

۳- ص ۶۱

۴- ص ۲۳۵ و ص ۲۳۷

ص: ٢٢٣

السيد الكلپايگانی قدس سره: الرابع من واجبات الهدى الذبح يوم العيد فلا يجوز تأخيره اختياراً على الأحوط وإن كان الأقوى الجواز.

(١)

السيد السيستاني: الأحوط أن يكون الذبح أو النحر يوم العيد وإن كان الأقوى جواز تأخير إلى آخر أيام التشريق. (٢)

و في الورقة الأخيرة: يجوز التقصير يوم العيد وإن أّخر الذبح.

السيد الخامنئي: الأحوط عدم تأخير الذبح عن يوم العيد ولو أخره فالأحوط هو الذبح أيام التشريق. (٣)

السيد الشبيري: و اگر ذبح را تأخير انداخت باید حلق یا تقصیر را نیز تأخیر بیندازد و ترتیب ساقط نیست. (٤)

*** الشيخ التبریزی قدس سره: إذا ترك الذبح يوم العيد لعذر من الأعذار أو الجهل بالحكم

١- ص ١٨١

٢- مسأله ٣٨٢

٣- ص ٤٣

٤- ص ١٨٩

ص: ۲۲۴

لزمه التدارك إلى آخر أيام التشريق وإن استمر العذر جاز تأخيره إلى آخر ذى الحجة. (۱)

منه أيضاً: و فى الصغير ص ۳۷۴ اگر متمکن از ذبح در منى باشد ولو مع التأخير حلق یا تقصير می کند و با آن از احرام خارج می شود و ذبح و سایر اعمال را تأخیر می اندازد.

الشيخ المكارم: بهتر است روز عيد قربانی کند ولی تأخیر آن تا روز سیزدهم نیز جایز است. (۲)

الشيخ الوحيد: لا یبعد جواز تأخیر الذبح أو النحر إلى آخر أيام التشريق وإن كان الأحوط الأفضل يوم العيد. (۳)

وإذا تركه عالمًا عامداً وطاف فالظاهر بطلان طوافه و يجب عليه أن يعيده بعد تدارك الذبح.

قربانی در مسلخ جدید

الإمام الخميني قدس سره: ذبح در مسلخ جدید مجزی است. (۴)

السيد الخوئي قدس سره: اگر تأخیر قربانی ولو تا آخر ذى حجه موجب عسر و حرج نوعی باشد ذبح در خارج منى اشکال ندارد. (۵)

السيد الكلبايگانی قدس سره: چون تأخیر انداختن قربانی برای روز سیزدهم و روزهای بعد حرج نوعی دارد و احياناً موجب گرفتاری و فساد می شود ذبح در مسلخ جدید مجزی است. و تأخیر لازم نیست. (۶)

السيد السيستاني: أما مع تعذر الذبح بمنى من جهة منع الحكومة لا لضيق

۱- ۱۹۱ و ص ۲۱۹، مناسك كوچك.

۲- ص ۱۴۳.

۳- ص ۱۶۴.

۴- ص ۲۱۴.

۵- ص ۲۱۰.

۶- شفاهی.

ص: ۲۲۵

المكان بمنى فالأحوط الأولى الجمع بين الذبح بوادي محسر والصوم بدلاً عن الهدى. ملحق ص ۳۱۸: عدل عن الاحتياط الوجوبى إلى الأحوط الأولى.

السيد الخامنئى: الذبح فى المسلخ الجديد فى الوضع الحالى صحيح ومجزى. (۱)

السيد الشيرى: اگر قربانى در منى ولو مع التأخير امکان نداشته باشد یا با حرج همراه باشد یا باقى ماندن در احرام تا هنگام قربانى حرجى باشد لازم نیست در منى قربانى کند بلکه قربانى در مسلخ جدید که در وادى محسر است كافی است. (۲)

*** الشيخ البهجت: ذبح در مسلخهاى جدید که خارج از منى است با فرض عذر مانعى ندارد. ص ۱۶۴ و فى العربى ص ۲۳۴ و شفاهى فرموده: ولو مع التأخير در منى بکشند.

الشيخ التبريزى قدس سره: وفى الضميمة ص ۴۴: باید ذبح در منى باشد «نه در وطن» و الاحج او اشكال دارد، بلکه بعيد نیست باطل شود و اگر در خود منى ممکن نشود در اقرب اماکن به منى ذبح کند ... در صورت عدم امکان در منى در مذبح فعلى مجزى است و نباید آن را در جای دیگر انجام داد.

الشيخ الصافى: با فرض امکان ذبح را از روز عيد تأخير نياندازند و در منى ذبح کنند و ترتيب رعایتش لازم نیست. (۳)

الشيخ الفاضل: ذبح در مسلخ جدید مجزى است. (۴)

الشيخ المكارم: قربانى در قربانگاههاى موجود كافی است، هرچند از محدوده منى خارج باشند. (۵)

۱- ص ۴۱

۲- مسئله ۷۴۲ ورقه ص ۹

۳- كتبی الورقة.

۴- ص ۳۵۹

۵- ص ۱۴۸

ص: ۲۲۶

الشیخ الوحید: إن لم یمن الذبح بمنی إلى آخر أيام التشریق و لو لأجل التقیة أو کان حرجاً علیه ذبح أو نحر فی وادی محسر وإن لم یمن منه أيضاً فالأحوط أن یدبح بمكة ومع عدم التمكن أو الحرج یدبح فی أى موضع شاء من الحرم. (۱)

تثلیث قربانی

الإمام الخمینی قدس سره: احتیاط تثلیث است ولكن هیچ یک از این احتیاطها واجب نیست. (۲)

السید الخوئی قدس سره: احتیاط آن است که قربانی را سه قسمت نموده. (۳)

السید الگلپایگانی قدس سره: اقول: آن مرحوم تعبیر به وجوب دارند. (۴)

السید السیستانی: أما الثلث الآخر فالأحوط وجوباً أن یتصدق به علی فقراء المسلمین و لا- یتبر إیصاله إلى الفقیر نفسه بل یجوز الإعطاء إلى وکیله. (۵)

*** الشیخ البهجت: تثلیث قربانی احوط است و با فرض عدم امکان این تکلیف ساقط است. (۶)

الشیخ التبریزی قدس سره: احتیاط لازم تثلیث است. (۷)

السید الشیری مسئله ۷۶۹: خوردن و هدیه واجب نیست، بلی صدقه دادن واجب است و احتیاط واجب آن است که از ثلث قربانی کمتر نباشد.

الشیخ الصافی: در مسئله ۱۹۰: واجب است که قدری از قربانی را خودش بخورد و قدری را هدیه بدهد و مقداری را به فقیر مؤمن صدقه دهد. (۸)

۱- ص ۱۶۳

۲- ص ۲۰۹

۳- مسأله ۴۰۴

۴- ص ۱۴۰

۵- ص ۲۰۳

۶- ص ۱۶۵

۷- ضمیمه ص ۴۴

۸- ص ۱۶۱.

ص: ۲۲۷

الشيخ الفاضل: تثليث مستحب است. (۱)

الشيخ الوحيد: الأقوى لزوم إعطاء ثلث الهدى للفقير المؤمن صدقته والأحوط إعطاء ثلثه للمؤمنين هدية والأحوط أن يأكل شيئاً من هديه و لو قليلاً و يجوز إعطاء سهم الفقير إلى وكيه. (۲)

تأخیر قربانی

الإمام الخميني قدس سره: در فرض مسئله قربانی او صحيح است ولی باید ترتیب بین قربانی و حلق و اعمال مکه مراعات شود. (۳)

السيد الخوئي قدس سره: اگر از روی علم و عمد قربانی را ترک نموده و طواف کرده ظاهر این است که طوافش باطل است و واجب است بعد از تدارك قربانی، اعاده اش نماید.

*** الشيخ البهجت: ولی اگر از روی علم و عمد قربانی را ترک نموده و طواف کرد ظاهر این نیست که طوافش باطل است ... (۴)

و فی فرع ۱۵۴: تأخیر الذبح عن يوم العيد خلاف الاحتياط تکلیفاً و ان كان مجزئاً وضعاً.

الشيخ الصافي: واجب دوم قربانی است در روز عید و اگر به علتی در روز عید قربانی نکرد، باید تا آخر ذیحجه قربانی کند و احوط آن است که هر چه زودتر قربانی نماید. (۵)

الشيخ الفاضل: بنابر اقوی باید قربانی بعد از رمی جمره عقبه باشد. (۶)

۱- پنج ص ۳۵۰.

۲- ص ۱۶۹.

۳- ص ۲۱۸.

۴- ص ۱۳۸.

۵- ص ۱۵۶.

۶- ص ۳۴۷ پنج در ص ۳۴۸.

ص: ۲۲۸

احتياط واجب آن است که ذبح هدی را از روز عید تأخیر نیاندازد.

منه أيضاً: فرع ۲۸۳ حول الحج: من لم يتمكن من الذبح في منى يوم العاشر يكفيه الذبح في المسالخ الفعلية و لا مجال للتأخير.

ذبح در شب

الإمام الخميني قدس سره: تأخير ذبح از روز عید جایز نیست علی الأحوط لكن اگر تأخیر شد عمداً یا جهلاً یا نسیاناً ذبح در شب کفایت می کند. (۱)

السيد الخوئي قدس سره: قربانی در شب مجزی نیست و فرقی بین عالم و جاهل نیست. (۲)

السيد الكلپایگانی قدس سره: بر حسب ظاهر عبارات فقها، منع ذبح در شب مبنی بر احتیاط است اگر فقیهی فتوی بجواز بدهد، می شود این احتیاط را به او رجوع کرد. (۳)

السيد السيستاني: و الأحوط عدم الذبح في الليل مطلقاً حتى الليالي المتوسطات بين أيام التشريق إلاًللخائف. (۴)

السيد الشيرى: باید در روز انجام بگیرد. (۵)

*** الشيخ البهجت: س: اگر تا مغرب نتواند قربانی کند موقع اذان مغرب و بعد از آن جایز است یا نه؟

ج: جایز است. (۶)

۱- متفرقه هدی م ۴.

۲- کتبی.

۳- شفاهی.

۴- ص ۱۲۶.

۵- ص ۱۸۹.

۶- ص ۱۶۴.

ص: ۲۲۹

- الشيخ التبريزي قدس سره: نفس عبارة الوحيد. (۱)
- الشيخ الصافي: ذبح در شب بر خلاف احتياط است. (۲)
- الشيخ الفاضل: ذبح در شب كفايت نمي كند. (۳)
- الشيخ المكارم: ذبح در شب كفايت مي كند. (۴)
- الشيخ النوري: در مناسك محشي حاشيه ندارد. (۵)
- الشيخ الوحيد: لا يجوز الذبح في الليل وإن كان جاهلاً. (۶)
- مؤلف: مقتضای احتياط ذبح در روز است، هر چند روز بعد از عید باشد.
مجوز ذبح در شب: الشيخ البهجت، الشيخ المكارم.

تأخیر قربانی از روز عید و جواز حلق

- السيد الكليباگانی قدس سره: اگر ذبح در منی در ایام تشریق ممکن باشد تأخیر بیاندازد ولی حلق را روز عید انجام دهد. (۷)
- السيد الخوئی قدس سره: اگر با تأخیر ممکن باشد، ذبح در منی و لو تا آخر ذیحجه حلق یا تقصیر نماید و محل شود و ذبح را با سایر اعمال تأخیر بیاندازد. (۸)
- السيد السيستاني: يجوز له تقديم التقصير أو الحلق على الذبح و لكن بشرط تحصيل الهدى بمنى قبله على الأحوط لزوماً. (۹)
- السيد الشبيري: اگر ذبح را تأخیر انداخت باید حلق و تقصیر را هم بتأخیر اندازد و ترتیب ساقط نیست. (۱۰)
- *** الشيخ البهجت: به هر تقدیر ترتیب لازم است تکلیفاً. جدید ص ۲۸، وضعاً

۱- ص ۱۹۱.

۲- کتبی.

۳- ص ۳۵۸.

۴- ص ۳۱۹.

۵- ص ۳۵۵.

۶- ص ۱۶۳.

۷- مسائل السبعین.

۸- کتبی.

۹- الملحق ص ۱۴۰.

۱۰- ص ۱۸۹.

ص: ۲۳۰

لازم نیست. (۱)

الشيخ التبريزي قدس سره: اگر متمکن از تأخیر و ذبح در منى باشد اگر چه تا آخر ذیحجه باشد حلق یا تقصیر نماید و محل شود و ذبح را تأخیر بیاندازد و همچنین طواف را. (۲)

الشيخ الفاضل: تأخیر حلق جایز نیست. (۳)

الشيخ المكارم قدس سره: تأخیر ذبح تا روز سیزدهم جایز است. (۴) و رعایت ترتیب در اینجا لازم نیست. (۵)

الشيخ النوري: تأخیر حلق از روز عید جایز نیست. (۶)

الشيخ الوحيد: لا یبعد جواز تأخیر الذبح أو النحر إلى آخر أيام التشريق وإن كان الأحوط الأفضل يوم العيد. (۷) و در روز عید تقصیر کند. (۸)

مجوز حلق: السيد الخوئي، السيد الكلبيگاني، الشيخ التبريزي، الشيخ الصافي، الشيخ الفاضل، الشيخ النوري، الشيخ المكارم.

جواز الذبح فی مطلق الحرم إذا منع الذبح فی منى

السيد الخوئي فی المعتمد: و شرح عبارة العروة- يجب أن يكون الذبح أو النحر بمنى.

إن يتمكن من الذبح فی منى و لو إلى آخر ذى الحجة فمقتضى القاعدة هو الذبح يوم العيد فی غير منى و يسقط اشتراط وقوع الذبح بمنى.

***

۱- شفاهی.

۲- ص ۲۱۹ اخیر.

۳- محشی ص ۳۶۵.

۴- محشی ص ۳۶۸.

۵- محشی ص ۳۷۶.

۶- محشی ص ۳۶۲.

۷- ص ۱۶۳.

۸- شفاهی.

ص: ٢٣١

الشيخ الفاضل: لا بأس بالذبح في المجازر المعينة الفعلية. (١)

و في ص ١٢٧: قد ذكرنا في المناسك في مثل المورد، يكفيه الذبح في المسالخ الفعلية و لا مجال للتأخير.

الشيخ الوحيد: إن لم يمكن الذبح بمنى إلى آخر أيام التشريق نحر أو ذبح في وادي محسر وإن لم يتمكن منه أيضاً فالأحوط أن يذبح

بمكة ومع عدم التمكن يذبح في أى موضع شاء من الحرم. (٢)

الشاة التي لا قرن لها

السيد السيستاني: و احوط و اولى اين است كه در اصل خلقتش بى شاخ و دم نباشد. (٣)

السيد الشيرى: و لا بأس بذبح فاقد القرن خلقه كما لا بأس بذبح مكسور القرن الخارجى و مقطوعه. (٤)

*** الشيخ البهجت: تجزى إذا كانت كذلك فى أصل خلقتها. (٥)

الشيخ التبريزى قدس سره: احوط و اولى اين است كه قربانى در اصل خلقت هم بى شاخ و دم نباشد. (٦)

الشيخ الفاضل: كفايت نمى كند حتى اگر اين نواقص در اصل خلقت همراه او باشد. (٧)

الشيخ الوحيد: احوط و اولى آن است كه بر حسب اصل خلقتش بى شاخ و دم نباشد و معتبر است كه شاخ داخلى او شكسته نباشد.

مصرف الكفارة

١- حول الحج ص ١٣٣

٢- ص ١٦٣

٣- فرع ٣٨٥ ص ٢٨٦

٤- ص ٧٠٥

٥- فرع ١٦٠ ص ٢٣٧

٦- ع ٣٣٨

٧- ع ١٩٤

ص: ۲۳۲

السید الکلایگانی قدس سره: مصرف کفاره فقیر غیر سید است و اگر دهنده کفاره سید باشد جایز است که کفاره خود را به سید فقیر بدهد و بنابر احتیاط واجب باید فقیر مؤمن باشد. (۱)

السید السیستانی: يجب أن يتصدق بها على الفقراء و المساكين. (۲)

السید الخامنئی: مصرف الكفارات هو الفقراء و محل ذبح كفارة الصيد في العمرة مكه و في الحج منى و الأحوط أن يعمل على هذا النحو في الكفارات الأخرى أيضاً. (۳)

السید الشبیری: باید تمام اجزاء حیوان کفاره را به فقیر صدقه بدهد. (۴)

وکیل با پول مشترک ده قربانی می‌خرد با تعیین وقت ذبح

الإمام الخمينی قدس سره: اگر صاحبان پول راضی باشند اشکال ندارد. (۵)

السید الخوئی قدس سره: لا بد من التعین لكل واحد منهم وقت اشتراء أو الذبح و لو بنحو الإجمال كعنوان الموكل الأول والثانی وهكذا. طبع ۱۱ ص ۲۹۵

السید الکلایگانی قدس سره: اگر صاحبان پول راضی باشند و ذابح و کالت از افراد داشته باشد اشکال ندارد. (۶)

السید السیستانی: لا بد حين الذبح من التعین لكل واحد. (۷)

السید الشبیری: اگر صاحبان پول راضی باشند اشکالی ندارد. (۸)

***

۱- مجمع در ص ۵۱۱

۲- ص ۱۴۳

۳- ص ۴۲

۴- ص ۹۲

۵- متفرقات منی م ۶

۶- ص ۳۳۱ اخیر

۷- الملحق ص ۱۳۵

۸- ص ۱۹۰ م ۷۵۲

ص: ۲۳۳

الشيخ الفاضل: بهتر است که وکالت بگیرد، در مقابل وجه مورد توافق یک گوسفند به نیابت او قربانی کند و مجاز باشد که برای ذبح هم نائب بگیرد. (۱)

الشيخ المکارم: بر فرع امام حاشیه ندارد. (۲)

الشيخ النوری: حاشیه ندارد. (۳)

مؤلف: مقتضی الاحتیاط التعین عند الذبح.

قطع سر قربانی در حال حیات

الإمام الخميني: کار حرامی است لکن ذبیحه حلال است و کفایت از قربانی می کند. (۴)

السید الخوئی قدس سره: بنا بر احتیاط لازم ذبیحه حلال نیست. (۵)

السید الگلپایگانی قدس سره: بعد از فری اوداج اربعه اگر گردن قربانی و یا رگ نخاخ را در حالی که هنوز زنده است قطع نماید چه حکمی دارد؟

ج: کار حرامی است لکن ذبیحه حلال است و کفایت از قربانی می کند. (۶)

السید الشبیری: اگر هنوز زنده است گردن قربانی را قطع نکنند، بنا بر احتیاط و اگر قطع کرد با ذبیحه معامله حلیت نکند و در قربانی هم به آن اکتفا نکند. (۷)

*** الشيخ الفاضل: حاشیه ندارد.

الشيخ المکارم: این کار حرام نیست ولی بهتر است این کار را نکنند. (۸)

۱- محشی ص ۳۵۸

۲- محشی ص ۳۶۸

۳- ص ۳۵۵ محشی.

۴- متفرقه هدی م ۳۳ محشی ص ۳۶۵

۵- منهاج م ۱۶۵۸

۶- ص ۳۲۹

۷- ص ۲۰۴ م ۸۱۰

۸- محشی ص ۳۷۶

ص: ۲۳۴

الشيخ النورى: حاشيه ندارد.

مؤلف: مقتضای احتياط عدم اکتفا به اين ذبيحه است.

ذبح با استیل

السيد الخوئي قدس سره: يجوز الذبح بسكين الإستيل أنه معدود من الحديد و لا مانع من الذبح به. (۱)

السيد السيستاني: جواز الذبح بها لا يخلو عن شائبة إشكال، والإحتياط فى محله. (۲)

السيد الخامنى: الإستيل أى الفولاذ المطلى بمادة مضادة للصداء من الحديد و لا يضر طليه بمادة المضادة، لجواز الذبح به. (۳)

السيد الشيرى: ذبح با چاقوى استیل اشكال ندارد، هر چند آهن نباشد و احتياط مستحب در ترك است. (۴)

*** الشيخ البهجت: اگر برنده باشد و تا آخر هم به استحکام و دوام باقى باشد مانع ندارد. (۵)

الشيخ التبريزى قدس سره: بنا بر احتياط استحبابى ترك شود. (۶)

الشيخ الصافى: اگر كسى يقين كند كه استیل حديد است برای او اشكال ندارد. (۷)

الشيخ الفاضل: اشكال ندارد. (۸)

۱- الصراط ج ۱ ص ۳۹۲.

۲- الملحق، ص ۱۲۶.

۳- ص ۴۳.

۴- ص ۲۰۳.

۵- شفاهى.

۶- ضميمه ص ۴۲.

۷- كتبه.

۸- محشى ص ۳۶۲.

ص: ۲۳۵

الشيخ المكارم: با هر فلز برنده‌ای صحیح است. (۱)
 الشيخ الوحيد: به نظر مرحوم آقای خویی قدس سره عمل شود.
 مؤلف: مقتضى الاحتياط أن يكون السكين من الحديد.

الهدى التام و الهدى الناقص

الإمام الخميني قدس سره: اگر غیر از خصی یافت نشود بعید نیست کفایت ذبح خصی گر چه احتیاط در جمع بین آن و سالم است در ذی الحجه همان سال، یا سال بعد یا جمع بین ناقص و روزه (واجبات منی م ۱).
 السيد الخوئی قدس سره: و يعتبر فى الهدى أن يكون تام الأعضاء م ۳۸۴- و قال: إن لم يتمكن من الواجد للشرائط أجزاء الفاقد و ما تيسر له من الهدى م- ۳۸۶- و قبله ما ذكرناه من شروط الهدى إنما هو فى فرض التمكن منه.
 السيد السيستاني: إذا لم يجد شيئاً من الأنعام الثلاثة واجداً للشرائط فى أيام التشريق فالأحوط الجمع بين الفاقد لها و بين الصوم بدلاً عن الهدى. (۲)

السيد الشيرى: شرایط صحت قربانی- مُسن، و صحیح باشد معیوب و ناقص نباشد، لاغر نباشد، در صورت امکان خصی نباشد.
 *** الشيخ البهجت: اگر نتواند با شرایط تهیه کند هر چه ممکن باشد همان کافی است ولی احتیاط آن است که روزه هم بگیرد.

(۳)

الشيخ التبريزى قدس سره: نفس عبارة السيد الخوئی قدس سره. (۴)

۱- محشى ص ۳۷۲.

۲- م ۳۸۶.

۳- ص ۱۳۹.

۴- ص ۱۹۴ م ۳۸۶.

ص: ۲۳۶

الشيخ الفاضل: حاشیه ندارد.

الشيخ المكارم: بعيد نیست كفايت خصی در فرض و احتیاط در متن واجب نیست. (۱)

الشيخ النوری: حاشیه ندارد.

الشيخ الوحيد: إن لم يتمكن من الواجد للشرايط في أيام التشريق فالأحوط أن يجمع بين الفاقد و البديل إلا إذا كان الفاقد خصياً فإنه

يجزى مع عدم التمكن من غيره. (۲)

مؤلف: اگر بداند که در طول ذبحه هدی کامل یافت می شود احتیاط آن است که ثمن را نزد امینی بگذارد تا به وظیفه عمل کند.

و اگر عالم به این موضوع نباشد مقتضای احتیاط جمع بین ناقص و روزه است و احوط از آن قربانی سالم است در سال بعد.

قربانی در وطن کافی نیست

السید الکلیایگانی قدس سره: قربانی در مکه یا وطن مجزی نیست. (۳)

منه أيضاً: از احرام خارج شده ولی قربانی بر ذمه او است. (۴)

السید السیستانی: إذا اعتقد عدم وجوب الذبح لكونه إسرافاً فإن لم يذبح حتى مضت أيام التشريق بطل حجه على الأحوط.

السید الشبیری: ذبح در مکه یا وطن جایز نیست. (۵)

*** الشيخ البهجت: لا يكون الذبح إلفی منی و لا یجزی فی غیرها. (۶)

الشيخ التبریزی قدس سره: لابد فی الهدی من ذبحه فی منی ولو مع التأخیر إلى آخر

۱- ص ۳۵۶

۲- ص ۱۶۵

۳- ص ۳۲۲ اخیر.

۴- ص ۳۳۱ م ۱۸۴۴ اخیر.

۵- ص ۱۸۹ م ۷۴۵

۶- ص ۲۳۷

ص: ۲۳۷

ذی الحجۃ ومع عدم التمكن أو الحرج فی التأخیر فیذبح فی أقرب مکان إلى منی والعالم بالحکم إن ترک الذبح علی النحو المذكور عن عمد فحجه باطل وإن ذبح فی بلده بالتوکیل. (۱)

الشیخ الصافی: حاشیه ندارد.

الشیخ النوری: اگر جاهل بوده و فکر می کرده که عملش صحیح است از احرام خارج شده ولی قربانی بر ذمه او است. (۲)

الشیخ الوحید: ذبح هدی در وطن جایز نیست. «لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ». (۳)

ملفات ملق

ملق در شب

۱- الصراط ص ۵۱۱

۲- مناسک معظم له ص ۳۲۳

۳- شفاهی.

ص: ٢٤١

الإمام الخميني قدس سره: در هر صورت اگر شب حلق کرد صحيح است و كفايت مى كند. (١)

السيد الكلپايگانی قدس سره: س: رمى الحاج و ذبح الهدى فغربت عليه الشمس فهل يجوز أن يحلق بعد المغرب ليلة الحادى عشر.
ج: لا يبعد أجزاء الحلق فى الليل فى الفرض المذكور. (٢)

أيضاً سؤال آخر: ما حكم من نسى الرمى أو الذبح أو الحلق يوم العيد ورمى أو ذبح أو حلق أو قصر ليلة الحادى عشر نسياناً أو جهلاً أو عمدًا؟

فأجاب قدس سره: إن كان المنسى هو الحلق وقد حلق فى ليلة الحادى عشر فالأجزاء هنا لا يخلو من قوة. (٣)

السيد السيستانى: إذا حلق الحاج أو قصر ليلة الحادى عشر لا يبعد الاجتراء به. (٤) و فى الملحق الثانى: نعم يجزى.

١- كتيبى.

٢- مسئلة ٢٧٢ المسائل حول الحج ص ٧٧.

٣- ص ٧٧.

٤- ملحق س ٣٤٧.

ص: ٢٤٢

السيد الشبيري: تأخير حلق و تقصير از روز عيد تا آخر ذى حجه جايز است و انجام آن در شب نیز صحيح است و كفايت مى كند. (١)

*** الشيخ البهجت: احتياط اين است كه در روز انجام شود. (٢) و فى المحشى: اگر خلاف ترتيب عمل كرد ولو عمداً مشهور عدم وجوب اعاده است (اظهر عدم وجوب اعاده است). هر چند ماتن فرموده در دليل آن تأمل است. (٣) رجوع عن الاحتياط (المحفوظي).

الشيخ النورى: حلق در شب هم صحيح است و كفايت مى كند. (٤) أقول: اضربنا عن ذكر الرمي و الذبح المنسيين لعدم الحاجة.

الأحوط للضرورة الحلق

الإمام الخميني قدس سره: احتياط واجب حلق است.

السيد الكليبايگاني قدس سره: حلق بر او متعين است به احتياط واجب. (٥)

السيد السيستاني: الأحوط وجوباً للضرورة اختيار الحلق. (٦)

السيد الشبيري: اگر حجة الإسلام انجام مى دهد لازم است سر بتراشد هر چند سال اول حج او نباشد و اگر حجة الإسلام انجام نمى دهد و سال اول حج او است بنا بر احتياط مستحب سر را بتراشد. (٧)

*** الشيخ الصافي: برای کسی که حج اول او است احتياط واجب برای او تراشیدن موی تمام سر است. (٨)

حلق قبل از قربانی

١- ص ٢٠٨

٢- ص ١٢٣

٣- ص ٧٨

٤- ص ٣٣٢

٥- اخير ص ٣٣٣

٦- ملحق ص ١٤٥

٧- ورقة ص ٧

٨- مسئله ١٩٥ كتبی.

ص: ۲۴۳

س: قربانی در روز عید قربان بعلل و عذرهای مختلف انجام نمی گیرد و به روز یازدهم یا سیزدهم تأخیر می افتد آیا همان روز عید بعد از رمی جمره عقبه تقصیر کند تا از احرام خارج شود یا نه؟

السید الخامنئی: فإن أخلَّ بالترتيب عمداً كان عاصياً و لكن لا يجب عليه إعادة الأعمال مترتبة على الظاهر. (۱)

السید السیستانی: تقدیم تقصیر بر تحصیل قربانی در مکانی که قربانی صحیح است، بنابر احتیاط واجب جایز نیست و به هر حال تا ذبح نکند از احرام خارج نمی شود. (۲)

السید الشبیری: باید خروج از احرام را به بعد تأخیر اندازد. (۳)

*** الشیخ البهجت: مانع ندارد. (۴)

الشیخ التبریزی قدس سره: بلی، در فرض سؤال در همان روز عید حلق نماید یا تقصیر می کند و از احرام خارج می شود و قربانی را روز بعد انجام می دهد. (۵)

الشیخ الصافی: در صورتی که معذور از قربانی در روز دهم باشد خروج از احرام اشکال ندارد. (۶)

الشیخ الفاضل: تأخیر حلق جایز نیست. (۷)

الشیخ المکارم: رعایت ترتیب لازم نیست. (۸) الشیخ النوری: تأخیر حلق از روز عید جایز نیست. (۹)

محل حلق و تقصیر منی است

۱- ص ۱۵۰.

۲- مهر دفتر.

۳- الخاتم.

۴- مهر دفتر.

۵- کتبی.

۶- کتبی.

۷- محشی ص ۳۶۵.

۸- محشی ص ۳۷۶.

۹- محشی ص ۳۶۲.

ص: ۲۴۴

الإمام الخميني قدس سره: محل تراشیدن سر و تقصیر نمودن منی است و جایز نیست اختیاراً در غیر منی. (۱)
و اگر عمداً یا جهلاً یا نسیاناً حلق و تقصیر نکرد و از منی خارج شد باید برگردد برای انجام این وظیفه و اگر برگشت ممکن نباشد هر جا هست سر بترشد و موی خود را به منی بفرستد در صورت امکان.

السید الخوئی قدس سره: إن كان عالماً و قصر فی غیر منی تجب علیه الكفارة وإن كان جاهلاً لم تلزمه الكفارة و علی ای حال يجب علیه إعادة التقصیر فی وقته بمنی. (۲)

السید الگلپایگانی قدس سره: کسی که در غیر منی حلق نموده و اعمال مترتبه را هم به جا آورده، اگر جهلاً یا نسیاناً در غیر منی تقصیر کرده صحت آن بعید نیست گر چه احتیاط، حلق در منی و اعاده اعمال مترتبه است. (۳)

السید السیستانی: ومن حلق رأسه فی غیر منی و لو متعمداً یجترئ به ولكن يجب علیه أن یبعث بشعر رأسه إليها مع الإمكان.
السید الشیری: بنابر احتیاط لازم باید حلق و تقصیر در منی انجام شود. (۴) اگر حلق یا تقصیر در منی نبوده بنابر احتیاط باید اعاده شود و اگر وظیفه حلق بوده و سر را در خارج منی تراشیده بنابر احتیاط تیغ را بر سر بکشند و اگر در خارج منی حلق کرده و اعمال بعدی را به جا آورده بنابر احتیاط از احرام خارج نشده و باید اعمال بعدی را اعاده کند. (۵)

۱- واجبات منی م ۱۱.

۲- فرع مناسک ص ۲۹۷.

۳- ص ۳۴۳ اخیر و ۳۴۲ فرع دیگر.

۴- ص ۲۰۷.

۵- ص ۲۱۱.

ص: ۲۴۵

*** الشيخ البهجت: محل حلق یا تقصیر در منی است و در غیر منی کفایت نمی کند. (۱)

الشیخ التبریزی قدس سره: مگر اینکه از جهت جهل به مسأله و غفلت، در غیر منی حلق کرده باشد که در این صورت اجزاء بعید نیست، هر چند احتیاط آن است که در صورت امکان به منی برگردد و حلق کند. (۲)

الشیخ الصافی: همان.

الشیخ الفاضل: لو علم به بعد العود إلى بلدة حلق و بعث بشعره ولا يحتاج إلى إعادة الطواف. (حول الحج)

الشیخ المکارم: اگر کسی در غیر منی حلق یا تقصیر نماید در صورت جهل یا نسیان عمل صحیح است و اگر می تواند، به منی برگردد و سرخود را بتراشد و یا کوتاه کند.

الشیخ النوری: حاشیه ندارد.

حلق باید در روز باشد

السید الخوئی قدس سره: حلق در شب مجزی نیست. (۳)

السید الخامنی: الأحوط عدم تأخیر الحلق اختیاراً و فی صورة النسیان يجوز له الاتیان به بعد یوم العید. (۴)

*** الشیخ التبریزی قدس سره: بنا بر احتیاط باید حلق در روز باشد. ضمیمه ص ۳۷ و همچنین تقصیر. (۵)

۱- ص ۱۶۴.

۲- مناسک محشی، م ۱۱۵۰.

۳- کتبی.

۴- ص ۳۹.

۵- ضمیمه ص ۴۳.

ص: ۲۴۶

منه أيضاً: اذا تعذر على الحاج الذبح يوم العيد يجوز له الحلق أو التقصير ولكن لا يخرج عن الإحرام إلّا بعد الذبح على الأحوط. (۱)

و في ص ۱۹۱ فإن تمكن من التأخير و الذبح في منى حلق أو قصر و أحل بذلك.

الشيخ الصافي: متعرض مسئله نشده در مناسك.

الشيخ الوحيد: متعرض حلق در شب نشده. (۲)

الشيخ الفاضل: س: لو لم يذبح يوم العاشر و لا يسع الوقت للذبح؟ ج: يحلق أو يقصر يوم العيد و لا يؤخر. (۳)

الشيخ المكارم: در مناسك خود متعرض حلق در شب نشده.

تقصیر به جای حلق

الإمام الخميني قدس سره: اگر جاهل به مسئله بوده كفاره ندارد و در فرض علم احوط است و در فرض مسئله بنا بر احتیاط باید حلق را انجام دهد و چنانچه اعمال مکه را به جا آورده اعاده کند. (۴)

السيد الكلبيگانی قدس سره: اگر جاهل به مسئله بوده كفاره ندارد و در فرض علم پرداخت كفاره احوط است. و در فرض مسئله بنا بر احتیاط باید حلق را انجام دهد و چنانچه اعمال مکه را به جا آورده اعاده کند. (۵)

السيد السيستاني: س: الحاج الذي يتعين عليه الحلق حسب فتوى مقلده إذا قصر عالماً بالحكم أو جاهلاً به فما تكليفه؟ ج: إذا كان تقصيره عن عمد فهو آثم بذلك ولا يتحلل عن احرامه بذلك

۱- ص ۱۴۶

۲- ص ۱۷۱

۳- الحول ص ۱۳۷ ملخصاً.

۴- متفرقه ۱۱.

۵- ص ۳۳۸.

ص: ۲۴۷

التقصير عالماً كان أو جاهلاً و عليه الحلق في منى. (۱)

السيد الشيرى: در موردی که حاجی باید حلق کند اگر تقصير کند از احرام بیرون نیامده و باید حلق کند و اگر جاهل به مسئله بوده کفاره ندارد.

*** الشيخ البهجت: حلق را واجب نمی داند.

الشيخ التبریزی قدس سره: حلق را واجب نمی دانیم بلکه او را هم مخیر بین حلق و تقصير می دانیم. شفاهی و کتبی
الشيخ الصافی: حاشیه ندارد.

الشيخ الفاضل: بر فرع مذکور حاشیه ندارد. (۲)

الشيخ المکارم: سر تراشیدن واجب نیست. (۳)

مؤلف: مقتضای احتیاط حلق در منی است و اگر عامد در تقصير بوده کفاره هم باید بدهد.

الحلق أفضل للصورة

السيد الخوئی قدس سره: من كان صرورة فالأحوط له أيضاً إختيار الحلق وإن كان تخيره بين الحلق و التقصير لا يخلو من قوة.

*** الشيخ البهجت: برای صروره احتیاط مستحب سر تراشیدن است و تخیر بین حلق و تقصير خالی از قوت نیست. (۴)

الشيخ التبریزی قدس سره: نفس عبارة الخویی قدس سره. (۵)

۱- الفرع، الملحق الثاني، ص ۱۸۰ و ص ۱۸۱.

۲- محشی ص ۳۷۷.

۳- محشی ص ۳۹۱.

۴- م ۴۰۹.

۵- ص ۲۰۰ و ص ۳۶۵ مناسک صغیر.

ص: ۲۴۸

- الشیخ الفاضل: احتیاط مستحب برای او سر تراشیدن است. (۱)
- الشیخ المکارم: سروره نیز مخیر است و سر تراشیدن متعین نیست. (۲)
- الشیخ النوری: مخیر است بین تراشیدن یا کوتاه کردن مو و یا چیدن ناخن. (۳)
- الشیخ الوحید: نفس عبارة الخویی قدس سره. (۴)

جواز حلق و تقصیر در شب

- الإمام الخمینی قدس سره: حلق در شب هم صحیح است و کفایت می کند. (۵)
- السید السیستانی: س: إذا حلق الحاج أو قصر ليلة الحادی عشر فهل یجزیه ذلك؟ ج: لا یباعد الإجتزاء به الملحق ص ۱۴۵ و فی الملحق الثانی ص ۱۸۲:
- یجزی الحلق والتقصیر لیلۃ الحادی عشر أو اللیالی اللاحقة.
- السید الشبیری: تأخیر حلق و تقصیر از روز عید تا آخر ذی حجه جایز است و انجام آن در شب نیز صحیح است و کفایت می کند. (۶)
- *** الشیخ البهجت: س: آیا حلق و تقصیر در شب مجزی است؟ ج: مجزی است. (۷) الشیخ النوری: حاشیه ندارد و بر حسب ظاهر با نظر امام موافق است. (۸)

خلاف احتیاط

السید الخوئی قدس سره: حلق در شب کافی نیست و فرقی بین عالم و جاهل نیست.

- ۱- محشی ص ۳۶۹.
- ۲- محشی ص ۳۸۰.
- ۳- محشی ص ۳۶۵.
- ۴- ص ۱۷۸.
- ۵- متفرقه حلق م ۲.
- ۶- ص ۲۰۸.
- ۷- طبع دوم ص ۱۸۹.
- ۸- ص ۳۷۰ محشی.

ص: ٢٤٩

كتبي و في الصراط ج ٣ ص ١٨٩: الأحوط الاستجابي إيقاعه في يوم الحادي عشر إذا لم يقصّر في نهار يوم العيد ولكن الأقوى جوازه في ليلته (أي الحادي عشر) الحلق أو التقصير.

السيد الكلپایگانی قدس سره: حلق در شب خلاف احتیاط است. (١)

*** الشيخ التبریزی قدس سره: بنا بر احتیاط باید حلق در روز واقع شود. (٢)

الشيخ الصافي: حاشیه ندارد.

الشيخ المكارم: احتیاط در ترك است. (٣)

مؤلف: مقتضای احتیاط حلق و تقصير در روز است.

ان علم الإدماء مع الحلق

الإمام الخمينی قدس سره: باید سر بتراشد علی الأحوط. (٤)

و وافقه الفاضل اللنكرانی: حاشیه ندارد.

السيد الخوئی قدس سره: اذا علم أنه يجرح رأسه فعليه أن يقصر أولاً ثم يحلق. (٥)

السيد الكلپایگانی قدس سره: اگر حلاق ماهر پیدا نشد تقصير نماید و بعد در ماه ذی حجه هر وقت متمکن شد حلق نماید. (٦)

السيد السيستاني: يحلق بالماكينه الناعمة أو يقصر أولاً ثم يحلق بالموسى إن شاء إذا كان مخيراً بين الحلق و التقصير ولو خالف أجزاء وإن كان آثماً. ص ٢٠٥ وفي الملحق الثاني ص ١٨٣: س: إذا جرح رأس الحاج أثناء حلقه فسال دمه فما حكمه؟ ج: لا شيء عليه.

السيد الشيرى: و چنانچه تراشیدن سر مستلزم خون آمدن از سر باشد این

١- ص ٣٤٢ اخير.

٢- صغير ص ٣٦٥

٣- محشى ص ٣٨٥

٤- متفرقه حلق م ٢٠

٥- م ٤٠٥

٦- مجمع ج ١ ص ٤٩٠

ص: ۲۵۰

مقدار خون بیرون آوردن نیز جایز می گردد. (۱)

*** الشيخ البهجت: بایستی اول تقصیر کند و مقداری از موی سر خود را چیده سپس سر بترشد. (۲)

الشيخ التبریزی قدس سره: فعليه أن يقصر أولاً ثم يحلق. (۳)

و در طبع صغیر م ۴۱۰ اگر خون به مقدار متعارف باشد می تواند سر بترشد و فی الصراط ج ۲ ص ۵۱۰: لیس له أن يقصر قبل الحلق بل عليه الحلق ومن وجب عليه اختيار الحلق لو قصر قبل الحلق لو قصر قبل الحلق عليه الكفارة على الأحوط.

الشيخ المكارم: سر تراشیدن واجب نیست ولی احوط است. (۴)

الشيخ النوری: متعرض فرع نشده است.

الشيخ الوحيد: و من تعين عليه الحلق و لم يتمكن إلا من الحلق المستلزم للإدعاء فلا شيء عليه. (۵)

مؤلف: با فرض آنکه حلق بر شخص متعین باشد مقتضای احتیاط حلق است با کفاره در صورت علم به إدماء و احوط از آن ضم تقصیر است به حلق.

کسی که از حلق معذور است

الإمام الخمينی قدس سره: بعيد نیست لزوم و کفایت تقصیر در این مورد ولی احوط آن است که احتیاط را به غیر رجوع کند. (۶)

السید الکلیپایگانی قدس سره: نفس عبارة الإمام قدس سره، بعيد نیست لزوم و کفایت تقصیر

۱- ص ۲۱۷

۲- ص ۱۴۳ م ۴۱۱

۳- ص ۲۰۱ م ۴۰۵

۴- محشی ص ۳۹۱

۵- ص ۱۷۱ م ۴۰۲

۶- متفرقه م ۲۳

ص: ۲۵۱

در این مورد ولی احوط آن است که احتیاط را به غیر رجوع کند. (۱)

السید السیستانی: الأقرب إجزاء التقصير عن الحلق إذا كان الحلق عليه حرجاً. (۲)

السید الشبیری: اگر حلق برای او حرجی است تقصیر برای او کفایت می کند. (۳) کسی که بیماری پوستی دارد و حلق برای او خطر دارد می تواند تقصیر کند. (۴)

*** الشيخ البهجت: متعرض فرع نشده نظر به اینکه حلق را واجب نمی داند بلکه فرموده مطابق با احتیاط استحبابی است.

الشيخ التبريزي قدس سره: من يتعسر عليه الحلق من جهة بعض الأمور السياسية والاجتماعية هل يجب عليه الحلق إذا كان ضرورة؟

ج: نعم يجب إلّا إذا كان في الحلق حرجاً و مشقةً فيجوز له التقصير حينئذ. (۵)

الشيخ الفاضل: رعایت این احتیاط (رجوع به غیر) در کلام حضرت امام قدس سره لازم نیست. (۶)

الشيخ المكارم: حلق واجب نیست. (۷)

مؤلف: در این فرع نظرها متقارب است.

حلق با تیغ

السید الکلپایگانی قدس سره: بنابر احتیاط واجب در حلق باید از تیغ استفاده کرد نه ماشین ته زن و یا نوره و امثال آن. (۸)

۱- مسائل متفرقه م ۸۵۹

۲- الملحق الاول ص ۱۴۷ محصل السؤال و الجواب.

۳- ص ۲۱۴، م ۸۵۵

۴- ص ۲۱۵، م ۸۵۸

۵- ضح ص ۱۴۸

۶- محشی ص ۳۸۰

۷- ص ۳۹۱

۸- ص ۳۳۳

ص: ۲۵۲

السيد السيستاني: يجوز مع الماكينة وإن كان الأحوط الأولى اختياراً الحلق بالموسى. (۱)

السيد الشبيري: تراشیدن سر با هر وسیله‌ای باشد کافی است و ظاهراً ماشینی که مثل تیغ مو را از بیخ می‌زند کافی است ولی کندن و سوزاندن و داروی نظافت کفایت نمی‌کند. (۲)

*** الشيخ البهجت: اگر ماشین مثل تیغ باشد کافی است و همچنین دواء که مو را ازاله کند. (۳)

مؤلف: مقتضای احتیاط حلق با تیغ است.

مسائل متفرقه

جواز بقا بر تقلید میت

۱- الملحق ص ۱۴۶.

۲- ص ۲۸۰.

۳- شفاهی.

ص: ۲۵۵

السيد الخامثي: بقاء جاز است هر چند ميت اعلم باشد.

السيد السيستاني: حكم بعد از فوت او حكم زنده بودنش است. (۱)

السيد الشيرى: جاز است بقا در جميع مسائل، مگر اينكه متوفى اعلم باشد كه بقا واجب است. (۲)

*** الشيخ البهجت: بقاء در مسائلى كه در آنها تقليد كرد جاز است و اگر متوفى اعلم باشد بقا واجب است. (۳)

الشيخ التبريزى قدس سره: حكم بعد از فوت او حكم زنده بودنش است در صورتى كه فتواى او در نظر مقلد باشد و فراموش نكرده

باشد. (۴)

الشيخ الصافى: اگر عمل كرده يا آنرا ياد گرفته و ملتزم به عمل شده بقاء

۱- توضيح المسائل.

۲- شفاهى.

۳- توضيح المسائل.

۴- توضيح المسائل.

ص: ۲۵۶

جایز است و اگر اعلم باشد واجب و بعید نیست جواز بقاء در سایر مسائل. (۱)

الشیخ الفاضل: بقاء جایز است و در صورت اعلمیت بقاء لازم است و فرقی بین مسائل عمل شده و عمل نشده نیست. (۲)

الشیخ المکارم: بقاء جایز است بلکه اگر اعلم باشد واجب است به شرط آنکه عمل کرده و یا برای عمل یاد گرفته باشد. (۳)

الشیخ النوری: بعد از فوت مقلد خود باید از مجتهد حی تقلید کند و کسی که به بعض مسائل مجتهدی عمل کرده و مجتهد فوت نموده می تواند در تمام مسائل از او تقلید کند.

منه أيضاً: در صورتی که مقداری به فتوای مجتهد متوفی عمل کرده باشد می تواند در تمام مسائل باقی باشد مگر آنکه حی اعلم باشد. م ۹

الشیخ الوحید: جایز است بقا حتی در مسائلی که عمل نکرده. (۴)

تغسیل عامه برای شیعه

س: تغسیل و تکفین عامه کافی است یا نه؟

السید السیستانی: اگر تغسیل میت شیعه باشد کافی نیست. (۵)

السید الشبیری: تکفین عامه کافی است و تغسیل آنها بنابر مشهور کافی نیست و اگر بر طبق نظریه شیعه امامیه نباشد به طور مسلم جایز نیست.

الخاتم ۱۴ ع ۲ / ۱۴۲

***

۱- توضیح المسائل.

۲- توضیح المسائل.

۳- توضیح المسائل.

۴- شفاهی.

۵- مهر دفتر.

ص: ۲۵۷

الشيخ البهجت: كافي ليست بنابر اعتبار ولايت در صحت عبادت پس حتى الإمكان احتياط مراعات شود. (۱)

الشيخ التبريزي قدس سره: در صورت وجود شيعة دوازده امامي تغسيل و تكفين ميت شيعة توسط غير شيعة محل اشكال است. (۲)

الشيخ الصافي: در حال اختيار كافي ليست. (۳)

الشيخ الفاضل: تجهيز ميت شيعة آنچه عبادي است مانند غسل و نماز بايد توسط شيعة دوازده امامي باشد و از غير ۱۲ امامي كافي ليست و آنچه توصلي است مثل كفن و حنوط و دفن توسط عامه كافي است. (۴)

ماسک در حال ضرورت

الشيخ البهجت: احتياط در ترك است ولي كفاره ندارد و برای مرد كه اشكالي ندارد.

الشيخ الفاضل: استفاده از ماسك برای زن و مرد در حال ضرورت اشكال ندارد و كفاره هم ندارد، هر چند دوخته باشد. (۵)

الصلاة منفرداً في المسجد أفضل

عن الكافي: عن البنظي عن أبي الحسن عليه السلام قال: سألته عن الرجل يصلی في جماعة في منزله بمكة أفضل أو وحده في المسجد الحرام فقال: وحده. (۶)

الفرق بين الشك والوسواس

- ۱- مهر دفتر.
- ۲- کتبی.
- ۳- کتبی.
- ۴- کتبی.
- ۵- فی الجديد فرع ۲۱.
- ۶- الوافی ج ۲، الحج ص ۱۰ الشعرانی.

ص: ۲۵۸

س: فرق بين كثير الشك و سواسى چيست؟

السيد السيستاني: وسواسى كسى است كه شكش غير عقلايى است ولى كثير الشك شكش عقلايى است ولى زيادتر از معمول حالت شك به او دست مى دهد. (۱)

السيد الشيرى: كثر شك در اثر عدم اجتماع حواس است و وسوسه تضييقى است كه در اثر يقين نكردن يا دير يقين كردن پيدا مى شود. الخاتم.

آقا زاده سيد محمد: آقا قائل به احتياط است.

*** الشيخ البهجت: منشأ در آنها فرق دارد. (۲)

الشيخ التبريزى قدس سره: وسواسى كسى است كه شك او خارج از متعارف است و نوعاً در عمل شك مى كند، اما كثير الشك كسى است كه به حد وسواس نرسيده و كسى كه به طور عادت در هر سه نماز متوالى شك كند، كثير الشك است. (۳)

الشيخ الصافى: كثير الشك كسى است كه در نظر عرف زياد شك مى كند ولى به حد وسواس نرسيده و مخصوصاً كه فرموده اند اگر در سه نماز يا در يك نماز سه مرتبه شك كند كثير الشك است و حال آنكه چنين شخصى وسواسى محسوب نمى شود. (۴)

الشيخ الفاضل: كثير الشك فى الطواف لا يعنى بشكه كما فى الصلاة و المرجع فيه هو الصدق العرفى. (۵)

الشيخ المكارم: كثير الشك بودن يك امر عرفى است يعنى مردم بگويند او بسيار شك مى كند. (۶)

جواب سؤال عامه

۱- مهر دفتر.

۲- مهر دفتر.

۳- كتبى.

۴- كتبى.

۵- جامع المسائل ص ۸۹.

۶- الأخير ص ۲۱۶.

ص: ۲۵۹

س: حجاج فرق عامه مراجعه می کنند و تکلیف حج و عمره خود را سؤال می کنند طبق فقه عامه یا خاصه جواب داده شود.

السید السیستانی: طبق مذهب سائل جواب دهد و می تواند در کنار آن طبق مذهب شیعه هم حکم را بیان کند.

بلی، اگر ظاهر سؤال او این نباشد که جواب را طبق مذهب خود می خواهد می تواند به جواب طبق مذهب شیعه اکتفا نمود. (۱)

السید الشبیری: بر طبق فقه خاصه جواب داده شود. (۲)

*** الشیخ البهجت: طبق مذهب حق. (۳)

الشیخ التبریزی قدس سره: اگر بر طبق مذهب عامه جواب داده شود مانعی ندارد و بر طبق فقه خاصه هم می توان جواب داد. (۴)

الشیخ الصافی: ظاهراً بر طبق نظر شیعه بگوید هم مجزی باشد. (۵)

الشیخ الفاضل: چنانچه به طور مطلق سؤال کند بر وفق مذهب خاصه جواب داده شود اما اگر از مذهب عامه سؤال کردند بر طبق

عامه جواب داده شود. (۶)

بین الطلوعین

س: بین الطلوعین از نظر جواز استظلال و عدم جواز جزء شب است یا روز؟

۱- سؤال از نجف.

۲- الخاتم.

۳- مهر دفتر.

۴- کتبی.

۵- کتبی.

۶- کتبی.

ص: ۲۶۰

السيد السيستاني: جزء شب است. (۱)

السيد الشبيري: به نظر اينجانب سوار شدن بر مركب سر پوشيده در شب نيز جايز نيست. (۲)

** الشيخ البهجت: در استظلال از روز محسوب نمي شود. (۳)

الشيخ التبريزي قدس سره: حرمت تظليل بين الطلوعين مانند شب مبنی بر احتياط است. (۴)

الشيخ الصافي: در فرض سؤال بين الطلوعين جزء شب محسوب مي شود. (۵)

جواز الصيام للمسافر في المدينة (مفصوص بثلاثة أيام)

س: آیا مسافر در مدینه منوره می تواند از استحباب روزه سه روز اکتفا کند به یک روز یا دو روز؟

السيد الشبيري: مخصوص سه روز است. (۶)

** الشيخ الفاضل: سه روز است ولی اگر مشکلی پیش آید که نتواند سه روز را تمام کند مانع ندارد. (۷)

الشيخ المكارم: مخصوص سه روز است. در نذر هم حقیر اشکال دارم. (۸)

الزوج سني و الزوجة شيعية

السيد الشبيري: اگر به خبری که راجع به طواف وداع است عمل کنیم و بگوئیم همان طواف وداع به جای طواف نساء است حکم به

صحت بعید نیست و

۱- مناسک.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

۴- کتبی.

۵- کتبی.

۶- شفاهی.

۷- مناسک.

۸- شفاهی.

ص: ۲۶۱

الا حکم به تمکین زوجه در وطی از زوج مذکور محل تأمل است. (۱)

*** الشيخ التبریزی قدس سره: اگر ممکن است که زوج را وادار کند به طواف نساء و الا- حکم به وجوب تمکین برای زوج

مذکور مشکل است و اگر زن مکره بر جماع شد حرجی بر او نیست. (۲)

الشيخ الوحيد: اگر قاعده أَلزموهم بما أَلزموا علی أنفسهم اطلاق داشته باشد حتی در این مورد که زوجه شیعه است حکم به جواز

تمکین بعید نیست ولی بحث در اطلاق قاعده است. (۳)

الأغسال المستحبة

السيد السيستاني: القسم الأول ما يستحب لأجل إيقاع فعل كالغسل للإحرام أو لزيارة البيت والغسل لوداع قبر النبي صلى الله عليه و

آله ثم قال بعد سطور: هذه الأغسال قد ثبت استحبابها بدليل معتبر والظاهر أنها تغني عن الوضوء. (۴)

السيد الشبيري: انسان با غسلهای مستحبی که استحبابش ثابت باشد که در مسئله ۶۵۱ گفته شد می تواند کاری که مانند نماز وضو

لازم دارد انجام دهد.

ص ۱۶۰ توضیح و در مسئله ۶۵۱ بیست و سه غسل ذکر کرده است.

*** الشيخ البهجت: چهارده غسل به عنوان اغسال زمانی و شش غسل به عنوان اغسال مکانی و چند غسل به عنوان اغسال بعد از

فعل ذکر کرده اند ولی درباره کفایت اغسال از وضو چیزی نفرموده. (۵)

۱- شفاهی.

۲- شفاهی.

۳- شفاهی.

۴- المنهاج ص ۱۲۰.

۵- توضیح ص ۱۴۰ أنظر السطر الأخير.

ص: ۲۶۲

منه أيضاً: تذکر داده می شود که هیچ یک از غسلهای مستحب کفایت از وضو نمی کند. (۱)

راجع به رجوع به فتوای مجتهدی که فتوی به جواز می دهد در احتیاط و جویی مجتهد دیگر بعد از عمل فرمودند مانع ندارد. (۲)
آقای قدیری و آقای محفوظی هم حاضر بودند.

الشیخ التبریزی قدس سره: انسان می تواند با غسلهای مستحبی که در مسئله ۶۵۱ ذکر شده کاری که مانند نماز وضو لازم دارد انجام دهد. (۳)

الشیخ الصافی: انسان نمی تواند با غسل مستحبی کاری که مانند نماز وضو لازم دارد انجام دهد. (۴)

الشیخ الفاضل: غسل زیارت جای وضو را نمی گیرد. (۵)

الشیخ الوحید: انسان با غسلهای مستحبی که در مسئله ۶۵۰ ذکر شده می تواند کاری که مانند نماز وضو لازم دارد انجام دهد.
بعض آن اغسال که در مسئله ۶۵۰ ذکر کرده عبارت است از:

غسل جمعه و بعضی اغسال لیالی شهر رمضان، غسل عید فطر، عید قربان، غسل شب عید فطر بعد از غروب، غسل روز هشتم و نهم ذی حجه، غسل احرام، غسل دخول مکه، غسل زیارت خانه کعبه، غسل داخل شدن مدینه منوره، غسل داخل شدن حرم پیغمبر صلی الله علیه و آله، غسل وداع قبر مطهر آن حضرت، غسل زیارت حضرت سید الشهداء از نزدیک، غسل توبه از فسق و کفر و باز اغسال دیگری ذکر کرده و فرموده: و اما غسلهایی که رجاءاً به جا آورده می شود از وضو کفایت نمی کند. (۶)

بوی گازوئیل و بنزین

۱- توضیح طبع ۱۹ ص ۱۰۹.

۲- شفاهی.

۳- توضیح ص ۱۱۸.

۴- توضیح ص ۱۳۳.

۵- چهل مسئله.

۶- توضیح ص ۲۹۵.

ص: ۲۶۳

س: گرفتن بينی از بوی گازوئیل در حال احرام چه حکمی دارد؟

السید الشیرینی: ظاهراً لازم نیست. (۱)

*** الشیخ البهجت: اگر محرز نیست که بوی بد است مانع ندارد. (۲)

الشیخ التبریزی قدس سره: احتیاط مستحب ترک آن است. (۳)

الشیخ الصافی: ظاهراً اشکال ندارد. (۴)

احرام از تنعيم در روز و استظلال

س: مردها در مسجد تنعيم محرم می شوند برای عمره آیا می توانند روز از ماشین مسقف استفاده کنند؟

الإمام الخمينی قدس سره: مکه منزل است و استظلال در آن مانع ندارد.

السید الکلایگانی قدس سره: با آن که مکه محسوب می شود استظلال مانع ندارد. (۵)

السید السیستانی: الحکم بالجواز مشکل جداً فلاحتیاط لا یترک

السید الشیرینی: نمی تواند با ماشین مسقف برود تا مسجد الحرام و اگر چه در شب باشد. (۶)

***

۱- کتبی.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

۴- کتبی.

۵- شفاهی.

۶- ص ۳۶.

ص: ۲۶۴

الشیخ البهجت: احتیاط در ترک است. (۱)

الشیخ التبریزی قدس سره: احتیاط لازم ترک استظلال در تنعیم و در حرکت از آنجا تا مسجد الحرام یا محل اقامت است. (۲)
 بنا بر احتیاط تظلیل در هنگام راه رفتن در منی و عرفات ترک شود. و احتیاط آن است که در شهر مکه هم تظلیل نشود- و همچنین از هتل تا مسجد الحرام احتیاط در ترک است. (۳)

ولی رفتن زیر سایبانهای ثابت مانع ندارد. (۴)

الشیخ الصافی: نسبت به عبارت مرحوم السید الگلپایگانی قدس سره (کسی که از تنعیم محرم می شود با فرض آنکه فعلاً داخل مکه است استظلال مانع ندارد)، حاشیه ندارد. (۵)

الشیخ الفاضل: نسبت به عبارت امام قدس سره که فرموده «چون تنعیم جزء مکه شده و مکه منزل است استظلال مانع ندارد» حاشیه ندارد. (۶)

الشیخ المکارم: حاشیه ندارد. (۷)

الشیخ النوری: حاشیه ندارد (۸)

الشیخ الوحید: لا بأس بالاستظلال بالسیارات المسقفه بعد وصوله مکه. (۹)

الظل الثابت (مثل تونل)

السید الخوئی قدس سره: در تونلهای مکه و منی تا جمرات استظلال مانع ندارد. کتبی و قال لا یحرم السیر تحت الظل الثابت. (۱۰)
 السید السیستانی: بنا بر اظهر در ثوابت جایز است. (۱۱) وقال: لا بأس بالتظیل بالأجسام الثابتة. (۱۲)

۱- ص ۱۵۹ م ۳

۲- صغیر ص ۳۵۶

۳- ص ۳۵۰ صغیر.

۴- ص ۳۲۹ صغیر.

۵- مناسک اخیر ص ۱۸۸ م ۴۶۳

۶- ص ۱۷۱

۷- ص ۱۷۵

۸- ص ۱۶۲

۹- ص ۱۱۰، م ۲۶۸

۱۰- کتبی.

۱۱- ص ۱۹۵

۱۲- ص ۱۳۴

ص: ۲۶۵

- السيد الخامنئي: يجوز الاستظلال بما لا يكون فوق رأسه كالسير على جنب المحمل او في ظل الجدار و نحوه. (۱)
- السيد الشيرى: عبور از سایه بان ثابت مثل پلها و تونلهای کوتاه مانع ندارد و بنابر احتیاط از تونلهای طولانی خودداری کند. (۲)
- حرمت سایبان اختصاص به سر قرار دادن ندارد بلکه اگر در سمت راست یا چپ باشد جایز نیست. (۳)
- *** الشيخ البهجت: سير از داخل تونل از استظلال ممنوع نیست. (۴)
- الشيخ التبریزی قدس سره: مانع ندارد. (۵)
- الشيخ الصافی: در شهر مکه عبور از تونلها مانع ندارد. (۶)
- الشيخ الفاضل: حرمت استظلال سایه ثابت را شامل نمی‌شود. (۷) از کشتارگاه تا جمرات از طریق مسقف رفتن مانع ندارد. (۸)
- الشيخ المکارم: از کشتارگاه تا جمرات از طریق مشاء مسقف رفتن مانع ندارد. (۹)
- الشيخ الوحيد: كما لا بأس بالتنظيل بالأجسام الثابتة كالجبال والجدران والأشجار. (۱۰)

استظلال در مکه بعد از نزول

- السيد الكلایگانی والإمام والأراکی قدس سرهم: جایز است هر چند در حال تردد باشد برای مسجد الحرام یا مذبح و جمرات - مناسک ثلاثة. السيد السيستاني: إذا نزل المحرم في مكان جاز الإستظلال له. (۱۱)

۱- ص ۲۵

۲- ص ۳۶

۳- فرع ۲۲۵

۴- کتبی

۵- ضمیمه ص ۲۴

۶- کتبی.

۷- محشی ص ۱۶۶

۸- ص ۱۷۵

۹- محشی ص ۱۷۹

۱۰- ص ۱۰۹

۱۱- ص ۱۳۵.

ص: ۲۶۶

السید الخامنئی: وأما بعد النزول فی منزل کمنی و عرفات و غیر هما فیجوز له ذلك. (۱)

*** الشیخ البهجت: بنابر احتیاط واجب نمی تواند استظلال کند. (۲)

الشیخ التبریزی قدس سره: احتیاط آن است که در شهر مکه هم تظلیل نشود. (۳)

الشیخ الصافی: اشکال ندارد، اگر چه در حال رفت و آمد برای کارهای منزل باشد. (۴) در شهر مکه و منی و عرفات بعد از منزل

کردن تا قبل از کوچ استظلال مانع ندارد، هر چند در رفت و آمد برای حوائج باشد. (۵)

الشیخ الفاضل: در مقدار مذکور حاشیه ندارد. (۶)

الشیخ المکارم: در محله‌های جدید مکه می تواند برای رفتن به مسجد الحرام در ماشینهای مسقف سوار شود یا زیر سایه برود بعد از

نزول. (۷)

الشیخ النوری: حاشیه ندارد. (۸)

الشیخ الوحید: فیجوز التظلیل فی المنزل مطلقاً و لو کان فی حال السیر ذهاباً و اياباً سواء کان الظل ساکناً أو سائراً فلا بأس بالاستظلال

بالسيارات المسقفة بعد وصوله مکة. (۹)

سیر بسوی مسجد یا عرفات یا جمرات

السید السیستانی: الحکم بالجواز مشکل جداً و الاحتیاط لا یترک. (۱۰)

۱- ص ۲۶.

۲- ص ۱۷۴ جدید.

۳- ص ۳۴۹ صغیر.

۴- ص ۵۷.

۵- ص ۲۰۱.

۶- ص ۱۶۶.

۷- محشی ص ۱۷۱، حاشیه بر عبارت امام ندارد.

۸- ص ۱۵۸.

۹- ص ۱۱۰.

۱۰- ص ۱۳۵.

ص: ۲۶۷

السيد الشبيري: در حال حرکت به سوی منی و عرفات در مکه چتر بر سر گرفتن یا با ماشین مسقف سوار شوند جایز نیست. (۱)
 أقول: مرحوم امام و السيد الگلپایگانی جایز دانسته و مرحوم السيد الخوئی فرموده در مورد مذبح که از شئون منی و حج است مانع ندارد. (۲)

استقلال در شب

الإمام الخميني قدس سره: جایز بودن آن به نظر بعید نیست. (۳)

السيد الخوئي قدس سره: جایز نیست و كفاره دارد. (۴)

السيد الگلپایگانی قدس سره: بعید نیست که بگوئیم استقلال در شب نیست. (۵)

السيد السيستاني: يجوز الاستقلال في الليل إذا لم تكن السماء ممطرة على الأحوط. (۶)

السيد الخامنئي: الظاهر اختصاص حرمة التظليل في النهار وإن كان الأحوط تركه في الليل أيضاً ولا يترك هذا الاحتياط في الليالي

الممطرة أو الباردة ما لم يصل حد الحرج. (۷)

السيد الشبيري: در شب نیز جایز نیست هر چند در شب حرکت کند. (۸)

عدم الجواز: الخوئی، الشبیری، التبریزی والوحيد.

*** الشيخ البهجت: مقتضای خطاب روایات واصل منع مختص به سایه انداختن از آفتاب است و در شب منعی نیست. (۹)

الشيخ التبریزی قدس سره: ترك تظليل در شب احتیاط و جویبی است. (۱۰)

۱- ص ۳۵

۲- کتبی.

۳- ص ۹۱

۴- کتبی.

۵- کتبی و شفاهی.

۶- الملحق ص ۷۷

۷- ص ۲۶

۸- ص ۳۵

۹- کتبی.

۱۰- ضمیمه ص ۲۳.

ص: ۲۶۸

- الشيخ الصافي: احتياط مستحب ترك استظلال است در شب. (۱)
- الشيخ الفاضل: جواز استظلال در شب بعيد نیست. محشى و فى حول الحج در شب مانع ندارد و كفاره هم ندارد. (۲)
- الشيخ المكارم: استفاده از ماشينهاى سر پوشيده در حال احرام در شبها يا بين الطلوعين جايز است. (۳)
- الشيخ النورى: جواز استظلال در شب بعيد نیست. (۴)
- الشيخ الوحيد: عموميت حرمت استظلال براى شب محل اشكال است و الأحوط الاجتناب. (۵)
- مؤلف: قائل به جواز: صافى، مكارم، فاضل، بهجت، نورى، خامنه‌اى، سيستانى، گلپايگانى و امام.

الطواف المستحب مع اللبس

- السيد الخوئى قدس سره: لا يجوز للمرأة و الرجل الطواف المستحب و تقبيل الحجر مع استلزامه اللبس الحرام. (۶)
- منه أيضاً: س: إذا تبين له بعد سنوات بطلان طوافه فى العمرة المفردة فماذا عليه؟
- ج: الظاهر بقاءه على إحرامه فيجب عليه الاجتناب عن المحرمات إلى أن يأتي بتمام أعمال العمرة بنفسه و مع عدم التمكن فنيابة. (۷)
- أقول: وافقه الشيخ التبريزى قدس سره.

نظافة المسجد

- ۱- مناسك.
- ۲- چهل مسأله ص ۱۳.
- ۳- ص ۱۷۵.
- ۴- ص ۱۳۹.
- ۵- شفاهى.
- ۶- الصراط ج ۳ ص ۱۶۸ و وافقه التبريزى.
- ۷- الصراط ۳ ص ۱۶۸.

ص: ٢٦٩

س: ما ذا يصنع الحاج مع ما يرى من تنظيف المسجد بنحو ينتقل النجاسة إلى جميع المطاف؟
 الإمام الخميني قدس سره: علم به نجاست پیدا نمی شود و با فرض شك نباید اعتنا شود. (١)
 السيد الخوئي قدس سره: ج: ما ذكرت من انتقال النجاسة إلى جميع المطاف بعيد للغاية، والإجتنا عن التلوث لمن يتيقن بذلك سهل بلبسه الحذاء وإن لم يتيسر على فرض بعيد فالضرورات تبيح المحظورات. (٢)
 السيد الكلپايگانی قدس سره: اگر علم حاصل شود از جهت تقيه محكوم به صحت است. (٣)
 و في الأخير ص ٣٩٦: علم پیدا نمی شود و با فرض شك نباید اعتنا کند.
 السيد الشبيري: مايعى كه با آن تطهير می شود اگر به آن آب گفته شود ولو بالاستصحاب تطهير بی اشكال است. (٤)
 *** الشيخ التبريزی قدس سره: هو محكوم بالطهارة اذا لم تعلم نجاسته (٥) على فرض اليقين و عدم تيسر الاجتناب فالضرورات تبيح المحذورات. (٦)

الشيخ الفاضل: حاشيه ندارد.

الشيخ النورى: حاشيه ندارد.

الشيخ المكارم: حاشيه ندارد.

مؤلف: ونظير كلام السيد الخويى قدس سره نظر السيد الكلپايگانی قدس سره.

١- محشى ص ٤٣٧.

٢- الصراط ج ٣ ص ١٧٠ و وافقه الشيخ التبريزى.

٣- شفاهى.

٤- كتبى.

٥- الصراط ج ٢ ص ٥٠٢.

٦- ص ١٥١.

ص: ۲۷۰

أيضاً مؤلف: کسی که بخواهد احتیاط کند، نعلینی از لاستیک یا چرم بپوشد که مانع سرایت نجاست به پا شود.

خاک و سنگ حرم و قرآن در مسجدين

الإمام الخميني قدس سره: از صفا و مروه جایز نیست و از مشعر مانع ندارد. (۱)

منه أيضاً: راجع به قرآن‌های مسجد الحرام، نفس العبارة المذكورة عن السيد الكلپایگانی قدس سره.

السيد الخوئي قدس سره: س: هل يجوز إخراج شيء من تراب أو حجر منطقة الحرم المحيطة بمكة المكرمة؟ ج: لا مانع من ذلك.

السيد الكلپایگانی قدس سره: انتقال خاک و سنگ حرم بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. (۲)

منه أيضاً: در ص ۳۹۸: از صفا و مروه جایز نیست و باید برگرداند- برداشتن قرآن بدون اینکه از متصدی ذی ربط اجازه بگیرد جایز نیست و باید برگردانده شود.

السيد الشيرازي: اجزاء مساجد و صفا و مروه باید به محل اصلی برگردانده شود و سایر موارد حرم لازم نیست. (۳)

*** الشيخ البهجت: برداشتن خاک و سنگ از مسجد الحرام و صفا و مروه جایز نیست و اگر آورده باید برگرداند ولی از سایر

اماکن حرام نیست. (۴)

الشيخ التبريزي قدس سره: نفس المذكورات. (۵)

۱- محشی ص ۴۳۷ م ۳۵.

۲- ص ۱۹۰ اخیر الشيخ الصافي موافق است.

۳- کتبی.

۴- آخرین مسئله مناسک.

۵- الصراط ج ۳ ص ۱۹۳.

ص: ۲۷۱

الشيخ الفاضل: بر فرع مذکور حاشیه ندارد.

الشيخ المكارم: حاشیه ندارد.

الشيخ النورى: حاشیه ندارد.

حرمۃ التظليل مع العمرة المستحبة

السيد الخوئي: هل تراحم الحرمۃ حرمۃ التظليل فى الإحرام أصل استحباب العمرة المستحبة لو فرض انحصار تأديۃ هذا الاستحباب بارتكاب هذه الحرمۃ؟

ج: لا تراحم لإنشاء الإحرام فى العمرة المستحبة. (۱)

گوشت منجمد و مرغ بلغارى و مهر ذبح شرعى

الإمام الخمينى قدس سره: اگر ندانند از کجا وارد شده یا بدانند که از بلاد مسلمين است مانع ندارد و اگر بدانند از بلاد کفر است در صورتى محکوم به حليت است که وارد کنند مسلمان باشد و احتمال بدهند که احراز تذکيه آن را کرده است. (۲)

السيد الخوئي قدس سره: س: ما هو حکم الاطعمۃ والاشربة المشکوک فيها؟ ج: نعم تحل ما لم يكن المأکول من اللحوم التى يلزم العلم بتذکيتها حتى يحل الأكل وإن كان المشکوک فيها ظاهراً فقط (أى لا يحل أكله). (۳)

السيد الگلپايگانی قدس سره: گوشتى که معلوم باشد از بلاد کفار است محکوم به نجاست است، مگر آنکه از دست مسلم گرفته شود با احتمال آنکه اين مسلم احراز تذکيه شرعى آن را نموده باشد و مهر و نوشته حجيت نیست مگر يقين به

۱- الصراط ج ۳ ص ۱۹۳ ووافقہ التبريزى.

۲- محشى ص ۴۴۴.

۳- الصراط المحشى ص ۳۸۹.

ص: ۲۷۲

صدق آن باشد. (۱)

السید الشبیری: به احتمال آنکه وارد کنندگان مسلمان احراز تذکیه کرده‌اند محکوم به طهارت و حلیت است. (۲)

*** الشيخ التبریزی قدس سره: یضاف إلى جوابه قدس سره [جواب السید الخوئی: والمشکوک منها محکوم بالنجاسة إذا كان الحيوانات مما يعتبر تذکيته بالذبح أو النحر.

مؤلف: مقتضای احتیاط اجتناب است مگر به طریق شرعی احراز تذکیه نموده باشد.

طواف نساء در عمره مفرده و حج برهمه واجب است

الإمام الخمينی قدس سره: پیرمردان و پیر زنان و عینین باید طواف نساء به‌جا آورند. (۳) احتیاط آن است که نائب طواف نساء را به قصد ما فی الذمه به‌جا آورد گرچه می‌تواند به نیت منوب عنه انجام دهد. (۴)

السید الخوئی قدس سره: كما يجب على الرجال يجب على النساء و النائب يأتي بطواف النساء عن المنوب عنه لاعتن نفسه. (۵)

السید الکلیایگانی قدس سره: بر هر حاجی واجب است و تفاوتی بین زن و مرد و بالغ و غیر بالغ نیست حتی برای طفل غیر ممیز. (۶)

لازم است طواف نساء را از جانب منوب عنه به‌جا آورد. (۷)

السید السیستانی: و النائب يأتي بطواف النساء عن المنوب عنه لا عن نفسه. (۸)

السید الشبیری: طواف نساء بر مرد و زن و خنثی و کودک و بزرگ و اخته

۱- مجمع ج ۲ ص ۳۳۷.

۲- شفاهی.

۳- محشی ص ۴۰۸

۴- ص ۴۰۵

۵- م ۴۱۷

۶- ص ۳۴۹ اخیر.

۷- ص ۳۴۹

۸- ص ۲۱۰

ص: ۲۷۳

حتى پیر مردان و پیر زنان واجب است و اگر قبل از طواف نساء بمیرد باید از ترکه او طواف نساء به جا آورند. (۱)

*** الشيخ البهجت: بر آنها هم که هیچ عمل زناشویی انجام نمی دهند طواف نساء واجب است. (۲)

الشيخ الصافي: حاشیه ندارد.

الشيخ الفاضل: در فرع اول با امام موافق است ولی در فرع دوم فرموده انجام طواف نساء به نیت منوب عنه محل اشکال است. (۳)

ولی در مناسک خود فرموده نایب باید طواف نساء را به نیت منوب عنه انجام دهد. (۴)

الشيخ المكارم: حاشیه ندارد.

الشيخ النوري: در دو فرع مذکور از امام قدس سره حاشیه ندارد. (۵)

الشيخ الوحيد: يجب على الرجل و لو كان خصياً وعلى المرأة و لو كانت كبيرة. والنائب يأتي بطواف النساء عن المنوب عنه. (۶)

مؤلف: انظار مراجع در این فرع متحد است.

یک طواف نساء یا چند طواف نساء

الإمام الخميني قدس سره: یک طواف نساء برای تمام آنها کفایت می کند. (۷)

السيد الخوئي قدس سره: بلی دو طواف لازم است برای هر دو احرام با قصد حج

۱- مسأله ۸۷۲

۲- ص ۲۰۰ جدید.

۳- محشی ص ۳۹۲

۴- ص ۳۳۱

۵- محشی ص ۳۸۵ و ص ۳۸۹

۶- ص ۱۷۵

۷- محشی ص ۳۹۲

ص: ۲۷۴

یا عمره. (۱)

السید الکلپایگانی قدس سره: س: چند عمره به جا آورده و در هیچ کدام طواف نساء انجام نداده.

ج: یک طواف کفایت می کند. (۲)

السید السیستانی: فی الحج و العمرة. ج: یلزمه الطوافان علی الأحوط.

وفیمن اعتمر عدة مرات؟ ج: لا یکفیه ذلك علی الأحوط فیأتی بطواف النساء بعددها. (۳)

السید الخامنئی: هر چند حلیت به یک طواف نساء حاصل می شود ولی باید برای هر عمره طواف جداگانه به جا آورد. (۴)

السید الشبیری: هر عمره مفرده یک طواف نساء مستقل دارد. (۵)

*** الشیخ البهجت: احتیاط دو طواف نساء است. شفاهی

الشیخ التبریزی قدس سره: طواف نساء در عمره مفرده جزء عمره است و باید برای هر عمره طواف نساء مستقل به جا آورد. (۶)

الشیخ الصافی: ظاهر این است که در عمره مفرده طواف نساء واجب است و ترک عمدی آن جایز نیست، اگر چه در صورتی که

چند عمره انجام داده و طواف نساء را عمدتاً و یا سهواً ترک کرده باشد بعید نیست که برای خروج از احرام طواف نساء عمره آخری

کافی باشد. (۷)

الشیخ الفاضل: برای هر کدام باید طواف نساء به جا آورد. (۸)

الشیخ المکارم: یک طواف نساء برای تمام آنها کافی است. (۹)

۱- استفتاء کتبی.

۲- مجمع ج ۱ ص ۴۷۲.

۳- ملحق ص ۱۵۳

۴- ۱۲۰ فرع.

۵- ص ۲۲۱

۶- شفاهی.

۷- ألف ص ۲۶۵.

۸- حول الحج.

۹- الأخير ص ۳۸۱.

ص: ٢٧٥

الشيخ النورى: حاشيه ندارد. (١)

مؤلف: مقتضى احتياط تعدد طواف است به تعدد احرام.

قصد الإبطال

فرع: آیا قصد ابطال طواف موجب بطلان طواف می شود یا نه؟

السيد الشيرى: لا يوجب البطلان (آقای سيداحمدحسينى نقلًا عن الشيرى). (٢)

الشيخ التبريزى قدس سره: موجب نمى شود. شفاهى

اگر نفر بعد از ظهر حرجى باشد

الإمام الخمينى قدس سره: زنها هم در کوچ کردن بعد از ظهر حکم مردان را دارند و نمى توانند قبل از ظهر کوچ کنند مگر از ماندن تا بعد از ظهر معذور باشد. (٣)

السيد الكليبايگاني قدس سره: زنها هم بايد مثل مردان تا ظهر دوازدهم در منى بمانند مگر از ماندن تا ظهر معذور باشند. (٤)

السيد السيستاني: وإن منعهم الزحام من النفر بعد زوال اليوم الثانى عشر فإن أمكنهم المبيت فى منى فى تلك الليلة من غير حرج و مشقة تعين وإلا جاز لهم الخروج منها قبل الزوال. (٥)

السيد الشيرى: بانوان نیز حکم مردان را دارند و نمى توانند قبل از ظهر کوچ کنند مگر از بعد از ظهر معذور باشند. (٦)

***

١- ص ٣٨٥

٢- شفاهى.

٣- محشى ص ٤٠٤

٤- ص ٣٧٨ م ٩٧٩

٥- الملحق ص ١٥٦

٦- م ٩٦٨

ص: ۲۷۶

الشيخ البهجت: کوچ کردن از منی بعد از ظهر دوازدهم جایز است. (۱)

الشيخ التبریزی قدس سره: و تجوز لغيرهما الإفاضة من منی بعد ظهر اليوم الثاني عشر. (۲)

الشيخ الصافي: قبل از ظهر کوچ جایز نیست. (۳) معذورین می توانند شب دوازدهم رمی کنند و کوچ کنند. (۴)

الشيخ الفاضل: قبل از ظهر نمی توانند نَفَر کنند مگر اینکه از ماندن تا بعد از ظهر معذور باشند. (۵)

الشيخ المكارم: نظیر عبارت الشيخ الفاضل را ذکر کرده اند. (۶)

مؤلف: قدر متیقن از جواز نفر بعد از زوال ظهر است و قبل از ظهر جایز نیست، مگر اینکه بودن تا بعد از زوال برای او حرجی باشد.

الشيخ النوری: حاشیه ندارد.

الشيخ الوحيد: و يجوز نفر من منی بعد ظهر اليوم الثاني عشر. (۷)

وظیفه خنثای مشکل در حج

السید الشبیری: به نظر اینجانب بعید نیست که ماهیت ثالثه باشد نه مرد است و نه زن و از نظر احکام مخیر است در اخذ یکی از دو

حکم مثلاً در تظلیل مخیر است بین استظلال و عدم استظلال. (۸)

الشيخ المكارم: در احکام متضاده که قابل جمع نیست مخیر است و در احکامی که قابل جمع است احتیاط کند. (۹)

حج مخالف

۱- ص ۱۴۹ بیتوته در منی.

۲- ص ۲۰۹

۳- مسئله ۲۱۲

۴- فرع ۸۳۱

۵- ص ۴۰۴

۶- ص ۴۱۴

۷- ص ۱۷۹

۸- شفاهی.

۹- شفاهی.

ص: ۲۷۷

في العروة: إذا حج المخالف ثم استبصر لا- تجب عليه إعادة الحج إذا كان ما أتى به صحيحاً في مذهبه وإن لم يكن صحيحاً في مذهبهنا. (۱)

السيد الخوئي قدس سره: لا يجب عليه طواف النساء بعد الاستبصار. (۲)

السيد الكلبيگانی قدس سره: اگر مخالف مستبصر شود اعاده حجی که بنا بر مذهب خود صحیح انجام داده لازم نیست. (۳)
السيد السيستاني: س: إذا كانت الزوجة مؤمنة و الزوج من المخالفين فلذا ترك طواف النساء من الحج فهل يجب على الزوجة الامتناع عن المقاربة حتى يطوف؟

ج: لا يجب عليها ذلك. (۴)

السيد الشيرى: حج او صحيح است ولى اگر طواف وداع را انجام نداده باشد به احتياط واجب بايد طواف نساء را انجام دهد. (۵)
*** الشيخ البهجت: مسلمان غير شيعه چنانچه حج به جا آورد و بعد شيعه شود اعاده حج بر او واجب نیست در صورتی که حج را بر طبق مذهب خود یا مذهب شيعه به طور صحيح به جا آورده باشد. (۶)

الشيخ التبريزى قدس سره: إذا حج المخالف على الطريقة الشيعية بإرشاد شيعي و كان المخالف يعتقد عدم الفرق بين الفريقين في فروع الحج يجزيه حجّه في الفرض الصراط ج ۲ ص ۴۹۸
(این را به مناسبت ذکر کردم هر چند عکس عنوان مسئله است).

۱- م ۷۱

۲- الصراط، ج ۲، ص ۲۳۶

۳- احکام ص ۴۴

۴- ملحق ص ۱۵۱

۵- کتبی.

۶- ص ۲۶

ص: ٢٧٨

الشيخ الصافي: در فرع مذکور حاشیه ندارد.

مؤلف: الفقهاء العظام المذكورون في هذه الورقة متوافقون في الحكم بعدم الإعادة في هذا الفرع.

فوت الصلاة في الحرمين

س: اگر نماز مسافر در حرمین قضا شد آیا در تدارک قضا تخییر بر قرار است یا نه چه در حرم باشد و چه خارج حرم؟
 ج: مرحوم سید در عروه در فصل قضاء صلوات در مسئله ۱۱ متعرض نفس فرع شده و احتمال تخییر را داده است و در پایان فرموده
 الأحوط القصر مطلقاً و محشین همه حکم به قصر نموده اند- عروه- پنج حاشیه.

الخروج عن المطاف

السید الخوئی: س: هل الخروج إلى الرواق المحيطة بالمطاف يعتبر خروجاً عن المطاف؟ ج: لا مانع منه إذا لم يناف الموالاة. (١)

فرع

السید السیستانی: س: هل يجوز للمحرم وضع سماعة التلغون على أذنه؟

ج: محل اشكال و الأحوط تركه. (٢)

فرع

السید الشبیری: اگر زن إجهار به تلبیه کند و در معرض ریبه و تلذذ باشد بنا بر

١- الصراط ج ٣ ص ١٧١

٢- الملحق الثاني ص ٨٧

ص: ٢٧٩

احتياط حرام و باطل است.

منه أيضاً: شخصی با علم به حرمت تماس با نامحرم در حين طواف از روی شهوت با بدن زنی تماس پیدا می کند و از این تماس متلذذ می شود آیا طواف او اشکال دارد. ج: طواف او صحیح است. (١)

لزوم لباس احرام در اعاده طواف و سعی

السید الشبیری: لباس احرام لازم است یا احتیاط وجوبی است یا احتیاطاً برای اعاده. (٢)

الشیخ الفاضل: لازم نیست. (٣)

غسل حیض

السید الشبیری: زنی غسل جنابت یا مس میت در ذمه داشته و فراموش کرده و بعد غسل حیض داشته و انجام داده و بعد از حج متوجه شده، تکلیف چیست؟

ج: غسل حیض او کفایت از اغسال دیگر می کند. (٤)

جواز الإحرام مع العلم بانه یرتکب الاستظلال

السید الخوئی قدس سره: یجوز أن یحرم للعمرة المفردة أو التمتع مع العلم بأنه سیضطر إلى التظليل بعد الإحرام ولا یضر ذلك بصحة إحرامه سواء كان فی الحج الواجب أو المستحب. (٥)

تقديم الطواف و السعی

١- ص ٢١٢

٢- ملخص فرع ٤٨٤ ص ١٢٤.

٣- ع ٥١٤

٤- ص ١٢٦

٥- الصراط ج ٢ ص ٢٣٠ و وافقه الشیخ التبریزی.

ص: ٢٨٠

السيد الخوئي قدس سره: س: امرأة قدّمت الطوافين والسعى على الوقوف لعذر طرؤ الحيض ثم بعد الرجوع من منى كشف عن عدم العذر فهل يجب عليها إعادة الطوافين و السعى أم لا؟ ج: الأولى الإعادة من غير لزوم- وهذا الحكم جار أيضاً في كل من قدم الطواف والسعى على الموقفين لعذر. (١)

جواز الخروج من مكة قبل طواف الحج

السيد السيستاني: س: هل يجوز الخروج للمتمتع من مكة المكرمة قبل إتيان طواف الحج؟ ج: الظاهر جوازه. (٢)

نماز مقيم در مكة معظمه در عرفات و مشعر و منى

و مكة بعد از رجوع

الإمام الخميني قدس سره: تمام است. (٣)

السيد الخوئي قدس سره: تمام. (٤)

*** الشيخ البهجت: تمام. (٥)

الشيخ التبريزي قدس سره: تمام است اگر مجموع ايب و ذهاب هشت فرسخ نباشد. (٦)

الشيخ الصافي: تمام. (٧)

١- الصراط ج ٢ ص ٢٣١.

٢- مناسك صغير سيستاني ص ٤٤٠.

٣- ص ٢٦٥.

٤- ص ٢٩٤.

٥- م ١٠٣٢.

٦- ضميمه ص ٤٧.

٧- ص ٢٧٥.

ص: ۲۸۱

الشيخ الفاضل: تمام. (۱)

الشيخ المكارم: تمام. (۲)

الشيخ النورى: تمام. (۳)

سؤالات حج سال ۱۴۲۰ ه ق

مستحاضه قبل از انجام اغسال می تواند وارد مسجد الحرام شود یا نه؟

الشيخ البهجت: اقوى جواز مكث است اگر چه احوط اجتناب است. (۴)

الشيخ التبريزى قدس سره: احتياط مستحب آن است که بعد از غسل برای طواف وارد شود. (۵)

الشيخ الصافى: اقوى جواز است و احوط و اولی ترک. (۶)

*** مبدء و مختم نصف شب را در بيتوته و در احیاء به عبادت در مکه تعیین فرمایید؟

الشيخ البهجت: احتياط برای کسی که نصف اول را بيتوته می کند بین غروب و طلوع آفتاب است و کسی که نصف دوم را می ماند

بین غروب و طلوع فجر است و احیاء در مکه تمام شب تا طلوع فجر. (۷)

الشيخ التبريزى قدس سره: احیاء در مکه بدل از بيتوته تمام شب است و در مبيت به منی تا طلوع فجر است. (۸)

الشيخ الصافى: در بيتوته منی نصف بین غروب شرعى و طلوع آفتاب و در

۱- ص ۲۴۲

۲- م ۱۱۷۷

۳- ص ۳۹۵

۴- دفتر.

۵- کتبی.

۶- کتبی.

۷- دفتر.

۸- کتبی.

ص: ۲۸۲

احياء به مکه از غروب شرعی تا طلوع صبح ملاحظه شود. (۱)

*** سه دور یا چهار دور طواف را انجام داده و بعد آن را رها می کند و ملغی تلقی می کند و استیناف می کند بدون قصد زیاده آیا طواف مستأنف صحیح است؟

الشیخ البهجت: ظاهر صحت طواف است. (۲)

الشیخ التبریزی قدس سره: اگر طواف کامل را به قصد وظیفه فعلیه انجام داده طوافش صحیح است. (۳)

الشیخ الصافی: عمل مذکور اشکال ندارد و قران نیست. (۴)

الشیخ الفاضل: بلی، طواف دوم صحیح است. (۵)

*** بعضی از رمی را قادر و بعض دیگر را عاجز است ابتداءً و یا در اثناء برای کل رمی استنابه کند یا برای بعض؟

ایضاً الشیخ الصافی: برای مقدار عجز استنابه کند و بعد احتیاطاً برای کل رمی هم نایب بگیرد. کتبی

الشیخ البهجت: همان بعض را استنابه کند و فرقی ندارد. دفتر. (نظر الشیخ الفاضل ص ۶۲) کالمذکورین

الشیخ التبریزی قدس سره: مقداری را که قادر است خود رمی کند و بعد دیگری استنابه کند برای رمی کل.

۱- دفتر.

۲- کتبی.

۳- دفتر.

۴- دفتر.

۵- دفتر.

ص: ۲۸۳

طواف مستحبي به نيابت از غير با آنکه آن غير خودش در مکه است و توانایی هم دارد جايز است يا نه؟

الشيخ البهجت: در صورت تمکن اشکال دارد. (۱)

الشيخ التبريزي قدس سره: اشکال دارد. (۲)

الشيخ الصافي: بر حسب بعض اطلاقات حکم باستحباب بعيد نيست. (۳)

*** لزوم ترتيب در اعمال مني تکليف است و يا وضعي هم هست؟

الشيخ البهجت: ترتيب در اعمال ثلاثه مني تکليفي است. (۴)

الشيخ التبريزي قدس سره: وضعي هم هست لکن جهلاً و نسياناً اگر مخالفت شد ضرر ندارد. (۵)

الشيخ الصافي: ترتيب تکليفاً و وضعاً بنا بر احتياط لازم است بلي جهلاً و نسياناً مضر نيست. (۶)

*** معذورين که جايز است طواف و سعی را بر وقوف مقدم دارند، تقديم طواف نساء هم جايز است يا نه؟

الشيخ البهجت: بين طواف نساء و طواف حيج در اين جهت فرق نيست على الأشهر والأظهر. (۷)

الشيخ التبريزي قدس سره: خائف بر نفس می تواند مقدم دارد و همچنين زني که بعد از اعمال مني نمی تواند تا پاکی بماند و

نمی تواند نائب بگيرد، احتياطاً مقدم بدارد.

کتبی

۱- دفتر.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

۴- دفتر.

۵- کتبی.

۶- کتبی.

۷- دفتر.

ص: ۲۸۴

الشیخ الصافی: جایز بلکه در بعض موارد لازم است بلی در صورت تمکن بعد از منی بنابر احتیاط اعاده کند و با عدم تمکن استنابه.

(۱)

*** کسی که نماز طواف عمره تمتع را به علی جهلاً یا نسیاناً یا مسامحاً و تعباً نخوانده و عمره را تمام کرده؟

الشیخ البهجت: اگر با اعتقاد صحت سعی و تقصیر کرده فقط نماز را بخواند و الا بعد از نماز سعی و تقصیر را هم اعاده کند. (۲)

الشیخ التبریزی قدس سره: در صورت جهل و نسیان فقط نماز را بخواند و الا باید طواف را با سایر اعمال تا آخر به جا آورد. (۳)

الشیخ الصافی: با جهل و نسیان فقط نماز را بخواند و در غیر فرضین نماز را با اعمال مترتبه به جا آورد. (۴)

تخمیس پول حج

س: پولی که برای حج ودیعه نهاده شده و سال بر آن بگذرد خمس دارد یا نه؟

السید الکلایگانی قدس سره: اگر از درآمد همان سال باشد صرف در مؤونه شده و خمس ندارد. (۵)

السید السیستانی: اگر برای حج واجب واریز کرد، خمس ندارد. (۶)

منه أيضاً: فی فرع ۳۱۳ ذکرتم عدم وجوب الخمس فیما یودع فی مؤسسه الحج والزیارة للحج و العمرة الواجبین وإن مرّ علیه سنوات ووجوبه فیما یودع

۱- کتبی.

۲- دفتر.

۳- کتبی.

۴- کتبی.

۵- احکام ص ۶۷.

۶- کتبی.

ص: ۲۸۵

للحج المستحب والعمرة كذلك وزيارة السيدة زينب عليها السلام، فما الفرق بينهما؟

ج: باعتبار أن الشخص لا يتيسر له الذهاب إلى الحج وخرجى عليه إلامن هذا الطريق فلو أمكنه الذهاب إلى الحج بأن يتمكن من شراء دور شخص آخر مثلاً، فما يودعه لا يستثنى من الخمس. (۱)

السيد الشبيري: تخميس پولی که برای حج واریز کرده لازم نیست. (۲)

*** الشيخ البهجت: در صورتی که اگر در همان سال حج می کرد خمس نداشت اگر طریق عقلایی تقدیم اجرت است بر سال حج اظهر عدم وجوب خمس است مگر آنکه در وقتش حج نماید که باید اجرت را تخمیس نماید واجباً أو مستحباً. (۳)

الشيخ التبریزی قدس سره: تخمیس آن لازم است هر چند از درآمد سال برای حج واریز کرده باشند و پس از سال نوبت حج آنها برسد. (۴)

الشيخ الصافي: بعد از استقرار خمس به مال تصرف در آن بدون اذن حاکم شرعی جایز نیست. (۵) خمس ندارد. (۶)

الشيخ الفاضل: در حج واجب خمس ندارد و در حج مستحبی و عمره مستحبی باید تخمیس کند. (۷)

منه أيضاً: اگر قبلاً حج بر او مستقر نشده باید خمس آن را بدهد. (۸)

الشيخ الوحيد: مالی را که خرج سفر حج و زیارتهای دیگر می کند از مخارج مالی حساب می شود که در آن سال خرج کرده و اگر سفر او تا مقداری از سال بعد طول بکشد آنچه از سال بعد از منافع سال قبل خرج می کند باید خمس آن را بدهد. (۹)

***

۱- دفتر استفتائات حج.

۲- کتبی.

۳- ص ۱۶۵

۴- ضمیمه ص ۸

۵- توضیح ص ۳۵۵

۶- فرع ۹۴۵

۷- چهل مسأله ص ۹

۸- م ۱۳۷ مناسک.

۹- توضیح المسائل ص ۵۰۲

ص: ٢٨٦

المجازر الجديدة تقع خارج منى فى المعيصم فما الحكم؟

الشيخ التبريزى قدس سره: ج: إذا لم يمكن الذبح فى منى و لو بالتأخير إلى آخر ذى حجة و لا فى المكان الأقرب فالأقرب إلى منى يجوز الذبح فى المكان المذكور و لا يجوز فى مكان آخر أبعد منه. (١)

أجوبة من السيد السيستاني مدّ ظله

س: تعذر الذبح فى منى؟

ج: مع تعذر الذبح فى منى و فى وادى محسّر لا يبعد الاجتراء بالذبح فى أى موضع من الحرم.

وفى جواب آخر: لا- يجوز الذبح فى بلده فإن أمكنه الذبح فى موضع من الحرم فى أيام النحر فهو وإن لم يمكنه ذلك فوظيفته الصوم. (٢)

س: إذا بقى الحاج فى منى ليلة الحادى عشر من دون نية المبيت لأنه كان يعتقد عدم وجوبه فهل عليه الكفارة؟

ج: الظاهر عدم ثبوت الكفارة عليه.

س: هل يكفى الإشتغال بالعبادة فى مكة من أول الليل إلى نصفه و هل يكفى فى العبادة النظر إلى الكعبة و و قرائة القرآن وإطافة الحجيج والإجابة عن الاسئلة الدينية؟

ج: الإشتغال بالعبادة فى مكة فى النصف الأول من الليل لا يوجب سقوط وجوب المبيت بمنى فى النصف الثانى وإنما يوجب الإشتغال بالعبادة من قبل منتصف الليل إلى الفجر وتكفى الأعمال المذكورة مع الإتيان بها بقصد القربة،

١- الورق الممهور سنة ١٤٢١

٢- ١٤٢١- الورق الممهور

ص: ۲۸۷

لصدق كونه في طاعة الله تعالى.

***س: زن به واسطه دستگاه طبّی از خروج خون مستحاضه جلوگیری می کند ولی در باطن موجود است آیا این زن حکم طاهر را دارد؟

الشیخ البهجت: اگر خون خارج نشود حکم به استحاضه نمی شود. (۱)

الشیخ التبریزی قدس سره: تا وقتی خون خارج نشده- ولو بواسطه پنبه- حکم استحاضه را ندارد. (۲)

الشیخ الصافی: مادام که خون خارج نشده حکم طاهره دارد. (۳)

***در سال جاری گوشت قربانی ذخیره و به کشورهای فقیر ارسال می شود آیا مجزی از سهم فقیر می باشد یا نه؟

الشیخ البهجت: اگر یقین ندارد که به مؤمن برسد کافی نیست. (۴)

الشیخ التبریزی قدس سره: اگر احراز نشود که سهم فقیر به فقیر مؤمن رسیده کفایت نمی کند. (۵)

الشیخ الصافی: اگر یقین دارد بایصال سهم مؤمن کافی است والا خیر. (۶)

***اگر در اثناء طواف شك کند و مردد شود که در حدّ است یا خارج شده آیا آن مقدار را تدارک کند یا نه؟

الشیخ البهجت: می تواند استصحاب بقاء در مطاف نماید. (۷)

الشیخ التبریزی قدس سره: چنانچه قبلاً در حد بوده به شكش اعتنا نکند. (۸)

۱- دفتر

۲- کتبی

۳- کتبی

۴- دفتر

۵- کتبی

۶- کتبی

۷- دفتر

۸- کتبی

ص: ۲۸۸

الشيخ الصافي: قاعده فراغ یا تجاوز در احراز طواف هم جاری است، تدارك مقدار مذکور لازم نیست. (۱)

*** زنی که از رمی عاجز است می تواند زن را استنابه کند یا باید نائب مرد بگیرد؟

الشيخ البهجت: هر یک از زن و مرد می تواند دیگری را نائب کند. (۲)

الشيخ التبریزی قدس سره: می تواند زن را نائب قرار دهد. (۳)

الشيخ الصافي: نیابت زن اشکال ندارد.

*** اگر ذبح در منی تا به آخر ذی حجه میسر نباشد در مکه جدید یا وادی معیصم یا جای دیگر ذبح چه صورت دارد؟

الشيخ البهجت: اقرب به منی ذبح کند و الا أظهر لزوم ذبح در مکه قدیم است. (۴)

الشيخ التبریزی قدس سره: باید در مکانی که عرفاً اقرب الأماكن به منی است ذبح نماید. (۵)

الشيخ الصافي: در صورت امکان اقرب به منی مراعات شود. (۶)

الشيخ الوحيد: در منی و اگر نشد وادی محسّر که مورد نص است و اگر نشد مکه و اقرب به منی دلیل ندارد و قاعده میسور

مخصوص نماز است. (۷)

نماز با عامه

الإمام الخميني قدس سره: س: جماعت عامه تمام و نماز گزاران در مسجد هستند آیا

۱- کتبی

۲- دفتر

۳- کتبی

۴- دفتر

۵- کتبی

۶- کتبی

۷- شفاهی.

ص: ۲۸۹

با شرایط موجود نماز بخوانم یا به منزل بیایم و با شرایط صحت در خانه بخوانم؟

ج: می‌تواند در همانجا و بر طبق نماز آنان بجا آورد. (۱)

السید الخوئی قدس سره: إذا تابع المصلی المؤمن جماعة المخالفین فی صلاة جهریه لا یجب علیه الجهر بل یتعین علیه الإخفات. (۲)

السید الکلایپاگانی قدس سره: نماز با عامه در حال ضرورت بی اشکال است و در غیر حال ضرورت شرکت خوب است لکن نماز را

با شرایط کامل اعاده کند. (۳)

السید السیستانی: تجوز الصلاة خلفهم ولكن لا بد للمأموم أن یقرأ لنفسه إخفاتاً إن امکنه وإلاً یقرأ فی نفسه ویجوز السجود علی ما لا

یصح السجود علیه إذا لم یتیسر فی مکانه ما یصح السجود علیه. (۴)

السید الشیری: احتیاط در عدم اکتفا به آن است و در فرض عدم تقیه ظاهراً اعاده لازم است. (۵)

*** الشیخ البهجت: با شرایط تقیه مانعی ندارد و مجزی است ولی باید وظیفه منفرد مراعات شود. (۶)

الشیخ التبریزی قدس سره: تنها با آنها همراهی کند و قرائت را ولو بنحو حدیث نفس بخواند و این نماز مجزی است. (۷)

و در ص ۳۷۹: اگر در مساجد جایی که سجده بر آن صحیح باشد مثل موزاییک و سنگ، آنجا نماز بخواند.

الشیخ الفاضل: باید در منزل با رعایت شرایط معتبره بخواند مگر تقیه اقتضای غیر آن را داشته باشد.

الشیخ المکارم: موافق است.

۱- محشی ص ۴۳۳ م ۲۵

۲- الصراط، ص ۱۰۲

۳- ص ۳۹۶ اخیر.

۴- الملحق ص ۱۶۷

۵- کتبی

۶- جدید ص ۴۰

۷- ص ۳۷۸ جدید.

ص: ٢٩٠

الشيخ النورى: بر فرع امام حاشيه ندارد. (١)
مؤلف: نظر آية الله گلپایگانی اقرب به احتياط است.

بعض الفروع المتفرقة

س: إذا صلى جماعة مع العامة فهل تترتب أحكام الجماعة كالرجوع إلى الإمام في مورد الشك واغتفار زيادة الركوع؟
السيد الخوئي قدس سره: نعم تترتب الأحكام سوى القرائة فإنه لا بد من القرائة. (٢)
*** الشيخ التبريزى قدس سره: يعلق على جوابه (و فى زيادة الركوع إشكال).

س: إذا صلى جماعة مع العامة فهل يصح أن يسجد على ما لا يصح السجود عليه فى غير مورد التقيه؟
ج: السيد الخوئي قدس سره: لا يجوز مع المندوحة و وافقه التبريزى.

الشيخ البهجت: با وجود مندوحة مجزى نيست و شفاهى فرمودند: با عدم حفظ شرايط نماز را اعاده کند.

الشيخ الفاضل: س: شرکت در نماز جماعت اهل سنت كفايت از نماز واجب مى كند؟ ج: بلى كفايت مى كند. (٣)

الشيخ الفاضل: س: در جماعت عامه رعايت اتصال نمى شود مى توانيم اقتدا كنيم؟

ج: اختياراً و با وسعت وقت به آن قسمت ها نرويد. بلى اگر اتفاقاً جماعت به پا شد و در آنجا بوديد اقتدا كنيد و نماز صحيح است
ولى اگر كسى بداند و اختياراً

١- ص ٤٣١

٢- الصراط ج ٣، ص ٧٦

٣- استفتائات حج و عمره، ص ٢٣٢

ص: ۲۹۱

برود و اقتدا کند اکتفا به آن نماز مشکل است و احتیاطاً نماز را اعاده کند. (۱)

الشیخ الفاضل: س: اقتدا به نماز مغرب اهل سنت چه حکمی دارد؟

ج: با توجه به فاصله بین اذان و اقامه اکتفا به آن صحیح است. (۲)

الشیخ الفاضل: س: گاهی در نماز آیه سجده می خوانند و همه به سجده می روند و شیعه هم همراهی می کند؟

ج: احتیاطاً این نماز را اعاده کند. (۳)

الشیخ الفاضل: س: اگر نماز جماعت تمام شده ولی هنوز صفوف بهم نخورده آیا اذان و اقامه ساقط است؟

ج: ساقط نیست.

الشیخ الفاضل: س: حکم افطار شیعه در مسجدین چیست؟

ج: اگر اتفاقاً آنجا بودند و ناچار به افطار تقیه ای شدند صحیح است و قضا ندارد ولی اختیاراً انجامش خلاف احتیاط است. (۴)

نماز مسافر در حرمین شریفین

الإمام الخميني قدس سره: اختصاص به مسجد اصلی ندارد در جاهای توسعه داده شده هم جاری است. (۵)

السید الگلپایگانی قدس سره: بلکه در دوشهر مکه و مدینه می تواند نماز را تمام بخواند. (۶)

السید الخوئی قدس سره: بلکه می تواند در تمام شهر مکه و مدینه نمازش را تمام بخواند. (۷)

السید الخامنی: الظاهر أن موضوع الحكم عنوان البلدین من دون فرق بین

۱- مع التلخیص ص ۲۳۴ حج و عمره

۲- ص ۲۳۵

۳- ص ۲۳۶

۴- ص ۲۴۵

۵- ص ۲۵۷.

۶- توضیح ص ۲۳۷

۷- توضیح ص ۲۳۳

ص: ٢٩٢

الأمكنة القديمة والجديدة. (١)

السيد السيستاني: لا يختص بالمناطق القديمة في مكة المكرمة والمدينة المنورة بل يشمل الإمتدادات الحديثة أيضاً. (٢)

السيد الشيرى: احوط قصر است حتى در مسجدین.

*** الشيخ البهجت: در اضافات احتیاط واجب قصر است. (٣) در تمام شهر مکه و مدینه

الشيخ التبریزی قدس سره: لا يختص بالمسجدین بل يشمل البلدین القديمین. (٤)

الشيخ الصافی: در مسجدین مخیر است. (٥)

الشيخ الفاضل: مخیر است در مسجدین و فرقی بین بناء اصلی و فعلی نیست. (٦) وفي حول الحج: يشمل الحكم لما يسمى مكة فعلاً.

(٧)

الشيخ المكارم: مخیر است در مسجدین و اضافات فعلی و آئنده. (٨)

الشيخ النوری: در تمام شهر مدینه و مکه مخیر است هر قدر وسعت پیدا کند. (٩)

الشيخ الوحید: در شهر مکه قدیم و مدینه زمان حضرت رسول صلی الله علیه و آله مخیر است گرچه احوط در غیر مسجدین قصر

است. (١٠)

نوافل در حرمین

در حج سال ١٤١٨ چند فرع پیش آمد که محتاج به استفتاء از مراجع فعلی شد چون قبلاً معلوم نبود.

١- ص ٥١

٢- ص ١٧١، ملحق.

٣- ص ١٧٥.

٤- شفاهی

٥- ص ٢٧٧

٦- ص ٢٤٣

٧- ص ٤٨

٨- توضیح ص ٢٣٧

٩- ص ٢٣٠

١٠- توضیح

ص: ۲۹۳

۱- در اماکن تخییر مثل مکه و مدینه طیبه اگر مسافر اختیار تمام نمود آیا نوافل ساقط می‌شود و بر فرض سقوط به نحو عزیمت است یا رخصت؟

السید الشبیری: به نظر اینجانب وظیفه مسافر شرعی در همه اماکن قصر صلاة است. (۱)

*** الشیخ البهجت: ساقط است و به نحو عزیمت. (۲)

الشیخ التبریزی قدس سره: نوافل ساقط است و استحباب ندارد و مقصود از سقوط به نحو عزیمت همین است ولی منافات با اتیان آنها به قصد رجا ندارد. (۳)

الشیخ الصافی: ظاهراً نوافل ساقطه از مسافر در مورد سؤال ساقط است بلی اتیان آنها برای کسی که تمام را اختیار کرده رجا مانعی ندارد. (۴)

۲- اگر نماز مسافر در حرمین فوت شود آیا حکم تخییر باقی است؟

نماز مقیم در مکه مکرمه بعد از مراجعت از مواقف

الإمام الخمینی قدس سره: اگر مسافت شرعی بین مکه و عرفات محقق نباشد و از عرفات به مکه بر می‌گردند به عنوان محل اقامت و بعد از مکه قصد مسافرت می‌کنند نمازشان تمام است در مراجعت و در خود مکه. (۵)

السید الخوئی قدس سره: در صورتی که مسافت شرعی بین مکه و عرفات محقق نباشد وظیفه در عرفات و مشعر و در مراجعت به مکه تمام است. (۶)

السید الگلپایگانی قدس سره: در برگشت از محلی که رفته و در محل اقامت شکسته بخواند. (۷)

۱- کتبی

۲- کتبی

۳- کتبی

۴- کتبی

۵- ص ۲۶۵

۶- ص ۲۹۴ طبع ۱۴۱۱

۷- مجمع ص ۱۹۸

ص: ٢٩٤

السيد الخامنئي: نماز در عرفات و منى تمام است. (١)

السيد السيستاني: اذا كانت المسافة من نهاية مكة الحالية الى عرفات ثم المشعر ثم منى فمكة أربعة وأربعين كيلومتراً أو أكثر قصر في صلاته في هذه الأماكن وإلا أتم فيها نعم في الصورة الثانية إذا كان نواياً للسفر من عرفات و كان رجوعه إلى مكة لا من جهة كونها محل اقامته بل من جهة وقوعها في طريقه كان حكمه القصر من مشعر و منى وأما في مكة فتخير بين القصر والتمام لأنه من مواطن التخيير للمسافر. (٢)

*** الشيخ البهجت: بايد نماز را تمام بخواند. (٣)

الشيخ التبريزي قدس سره: نماز تمام است. (٤) اگر مجموع ايام و ذهاب ٨ فرسخ نباشد.

منه أيضاً ص ١٧٧: يحاطب بالجمع بين القصر والإتمام في عرفات ومشعر و منى.

الشيخ الصافي: نماز او تمام است مگر اينکه انشاء سفر جديد داشته باشد. (٥)

ص ٣١٢ نماز تمام است.

الشيخ الفاضل: بايد تمام بخواند. (٦)

الشيخ المكارم: بايد تمام بخواند. (٧)

الشيخ النوري: تمام است. (٨)

الصلاة في الكعبة وفوقها

في العروة: الأحوط ترك الفريضة على سطح الكعبة وفي جوفها اختياراً ولا بأس بالنافلة وكذا لا بأس بالفريضة حال الضرورة.

١- ص ٤٤

٢- ملحق ص ١٧٣

٣- مسأله ١٠٣٢

٤- ضميمه ص ٤٧

٥- ص ٢٧٥

٦- ص ٢٤٢

٧- مسأله ١١٢٧

٨- ص ٣٩٥

ص: ۲۹۵

وفي المحشى بحاشية الأعلام الخمسة قال السيد الخوئي: وإن كان الأظهر جواز فعلها في جوفها مع الركوع والسجود.

السيد الشيرازي: احتياط آن است که در حال اختیار نماز واجب یا مستحب نخواند (در سطح کعبه). (۱)

و اما در داخل کعبه نماز واجب در حال اختیار مکروه و نافله اشکال ندارد.

السيد السيستاني: احتياط واجب ترك نماز واجب است در کعبه و بام در حال اختیار و در حال ناچاری اشکال ندارد (۲) و نماز

مستحب اشکال ندارد.

*** الشيخ التبريزي قدس سره: در حال اختیار احتياط واجب ترك نماز واجب بر بام کعبه است و ظاهر جواز نماز در کعبه است در

حال اختیار و نماز مستحب بر بام و کعبه اشکال ندارد. (۳)

نماز جماعت با عامه

الإمام الخميني قدس سره: تخلف از جماعت اهل سنت اگر خلاف تقیه باشد جایز نیست. (۴)

السيد الخوئي قدس سره: بلی مجزی است در صورتی که قرائت حمد و سوره را خود آهسته بخواند. (۵)

السيد الكليبايگاني قدس سره: در حال ضرورت بی اشکال است و در غیر حال ضرورت شرکت با نماز آنان خوب است لکن با

تمکن اعاده کند.

السيد السيستاني: تجوز الصلاة خلفهم ولكن لا بد للمأموم أن يقرأ لنفسه

۱- توضیح ص ۲۱۶.

۲- توضیح ص ۱۹۵.

۳- توضیح، ص ۱۶۱.

۴- ص ۲۵۸.

۵- کتبی.

ص: ۲۹۶

إخفاتاً إن أمكنه وإلّا يقرء في نفسه.

السيد الخامنئي: مجزيه إن شاء الله. (۱)

السيد الشيرى: مناسب است در نماز جماعت اهل سنت شرکت کنند ولی بنا بر احتياط نماز را دوباره بخوانند. (۲)

** الشيخ البهجت: با شرايط تقيه مانع ندارد و مجزى است ولى بايد وظيفه منفرد مراعات شود- ورقه ص ۱۱ و در جامع ص ۵۱۳

و اعتبار عدم مندوحه در حال عمل يقينى است و اما مندوحه مكاني و زمانى پس اعتبار آن موافق با احتياط است ص ۱۱.

الشيخ التبريزى قدس سره: با آنها همراهى كند و قرائت را ولو به نحو حديث نفس بخواند و اين نماز مجزى است. (۳)

الشيخ الصافى: اگر موجب تأليف عامه و دفع اتهام از شيعه باشد اعاده ندارد. (۴)

الشيخ المكارم: حق اين است كه چنين نمازى كفايت از نماز واجب مى كند و اعاده آن لازم نيست و در مسئله وقت و مانند آن از

آنها پيروي مى كند. (۵)

الشيخ النورى: رعايت مندوحه لازم نيست. (۶)

نماز جماعت بالاستدارة

السيد فى العروة: يجوز على الأقوى بالاستدارة حول الكعبة و الأحوط عدم تقدم المأموم على الإمام بحسب الدائرة. (۷)

۱- ص ۵۱

۲- ص ۱۲

۳- كتيبى؛ و فى المفيد ص ۴۸

۴- ورقه ص ۱۱.

۵- ص ۱۸۰

۶- ص ۳۸۷ و ص ۳۸۸.

۷- فرع ۲۵.

ص: ۲۹۷

الإمام الخميني قدس سره: لا يخلو من إشكال (في تعليقه على العروة) و در مناسك فارسی: با وضع فعلی نیاز به اعاده ندارد.

السيد الخوئي قدس سره: في القوة إشكال بل منع (في تعليقه على العروة).

السيد الكليبايگانی قدس سره: مأموم اقرب از امام نباشد بالنسبة إلى الكعبة و احوط عدم تقدم المأموم على الإمام.

السيد السيستاني: يشكل الصلاة حول الكعبة بالاستدارة. (۱)

السيد الخامنئي: الصلاة حول الكعبة بالاستدارة تجزى. (۲)

السيد الشبيري: نماز جماعت به نحو استداره في نفسه اشكال ندارد. (۳)

*** الشيخ التبريزي قدس سره: اقتدا صوري است و بايد مأموم به وظيفه فردی عمل کند لذا اقتداء مانع ندارد. (۴)

الشيخ البهجت: با انحفاظ نسبت در صف مأمومين با امام و با انحفاظ نسبت امام به كعبه در تمام دور حتى اطراف حجر اسماعيل و

عدم حائل بين هر مأموم و آنکه به او متصل است دور نیست تصحيح نماز جماعت به طور استداره در اطراف كعبه. (۵)

الشيخ الفاضل: در غيرمورد تقيه صلاة استداره جازي نیست. (۶)

الشيخ المكارم: امام به حسب دایره متقدم و به كعبه نزدیک تر باشد بنا بر احتیاط - حاشیه

اتمام نماز به خیال ماندن ده روز

۱- کتبی.

۲- ص ۵۱.

۳- کتبی.

۴- شفاهی.

۵- جامع، ص ۵۱۸.

۶- ص ۴۳۳.

ص: ۲۹۸

س: به خیال اینکه ده روز در مدینه می ماند نماز را تمام خوانده بعد از دو روز معلوم می شود که مجموع توقف در مدینه هشت روز است وظیفه او نسبت به نمازهایی که خوانده و آینده چیست؟

السید السیستانی: اگر به خیال اینکه رفقایش می خواهند ده روز در محلی بمانند قصد کند که ده روز در آنجا بماند و بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی ادائی بفهمد که آنها قصد نکرده اند اگر چه خودش هم از ماندن منصرف شود و تا مدتی که در آنجا هست باید نماز را تمام بخواند. (۱)

السید الشبیری: ظاهراً چنین شخصی مسافر است و حکم کسی را دارد که از اول می داند که مدت اقامت کمتر از ده روز است. (۲)
 *** الشیخ التبریزی قدس سره: چنانچه اشتباه منشأ شده که قصد ده روز بنماید نمازش تمام است ولی اگر قصد کرده تا روز معین مثلاً جمعه می ماند و فکر می کرده که از امروز تا آن روز ده روز است نمازش شکسته است ولی نمازهایی که قبلاً تمام خوانده قضا ندارد. (۳)

الشیخ البهجت: در فرض مرقوم نماز تمام است. (۴)

الشیخ الصافی: نمازهایی که تمام خوانده صحیح است و تا در مدینه است هم باید تمام بخواند. (۵)

استفتاءات جدید

۱- فرع ۱۳۶۱.

۲- کتبی.

۳- کتبی.

۴- کتبی.

۵- کتبی.

ص: ۲۹۹

س: احرام از ادنی‌الحل که میقات عمره مفرده است باید از اولین نقطه حل که متصل به حرم است انجام شود یا با فاصله ولو یک کیلومتر قبل از حرم کافی است یا میزان ادنی‌الحل عرفی است؟
السید السیستانی: ادنی‌الحل معیار است در همه مرزهای حرم.
السید الخامنئی: میزان صدق ادنی‌الحل است.

ادنی‌الحل میقات عمره مفرده است برای خصوص کسی که در مکه مکرمه حضور دارد و برای احرام برای عمره مفرده خارج می‌شود، نه برای کسی که از خارج وارد مکه می‌شود، و میزان خروج الی خارج حرم برای احرام است، اگرچه کمی با خط حدود حرم فاصله داشته باشد.

*** الشیخ البهجت: عرفی است ولو خیلی فاصله کم باشد.

الشیخ التبریزی قدس سره: میزان ادنی‌الحل عرفی است. واللّه العالم.

الشیخ الصافی: کسی که در مکه است و می‌خواهد عمره مفرده به‌جا آورد از ادنی‌الحل (اولین نقطه عرفی) متصل به حرم محرم شود و فاصله نگیرد. واللّه العالم.

الشیخ الفاضل: میزان ادنی‌الحل عرفی است.

الشیخ المکارم: میزان ادنی‌الحل عرفی است.

س: کسی که از طریق عراق به مکه می‌رود و باید در وادی عقیق محرم شود آیا در این وادی طولانی نقطه خاصی به‌نظر حضرت عالی میقات است یا موکول به‌نظر اهل منطقه باید عمل شود و خود اهل محل هم مختلف جواب می‌دهند این وادی که اولش به عنوان مسلخ و قسمت وسط آن غمره و قسمت سوم آن

ص: ۳۰۰

ذات عرق است بین خود اهل محل مورد گفتگو است و قسمت خاصی را تعیین نمی کنند؟

السید السیستانی: از هر جایی از وادی عقیق احرام مجزی است.

السید الخامنئی: نقطه خاصی اعتبار ندارد، میزان صدق وادی عقیق است.

*** الشيخ البهجت: طلب افضل از اول وادی است. (۱)

الشیخ التبریزی قدس سره: تمام وادی عقیق میقات است و در تعیین مناطق آن به اهل آن مکان مراجعه می شود و اگر مورد اختلاف

شد از جایی که محرز است از وادی عقیق است احرام می بندند. واللّه العالم.

الشیخ الصافی: بنا بر احتیاط از اول محل مذکور محرم شود. واللّه العالم.

الشیخ الفاضل: تحصیل اطمینان لازم است. و احرام در هر سه موضع نامبرده جایز و صحیح است، ولی از مسلخ و پس از آن، از

غمره افضل است.

الشیخ المکارم: اگر آنچه مطابق مشهور در عرف محل است عمل کرده صحیح است.

س: در منی روز ۱۲ ذی حجه غسل کرده، به قصد انجام اعمال مکه و بدون وضو به مکه آمده و طواف و نماز و سایر اعمال را انجام

داده است و می دانسته که در مکه پنج عمل باید انجام دهد آیا اعمال به نحو مذکور صحیح و مجزی است یا نه؟

السید السیستانی: غسل زیارت خانه خدا مستحب و مجزی از وضو است.

السید الخامنئی: غسل کفایت نمی کند و در اعمال مشروط به وضو باید

ص: ۳۰۱

وضوء بگیرد و اگر بدون وضوء انجام داده اعاده لازم است.

غیر از غسل جنابت هیچ‌یک از اغسال مجزی از وضوء نیست، و اگر عمل مشروط به طهارت را بدون وضوء انجام داده باید اعاده کند.

*** الشيخ البهجت: مجزی نیست.

الشيخ التبریزی قدس سره: بلی صحیح و مجزی است. والله العالم.

الشيخ الصافي: طواف و نماز که بی وضوء انجام شده‌اند باطلند و باید اعمال مکه را حتی سعی دوباره انجام دهد. والله العالم.

الشيخ الفاضل: غسل مستحبی کفایت از وضو نمی‌کند. لذا در فرض سؤال طواف‌ها و نمازهای آن صحیح نیست. و سعی را که با اعتقاد به صحت انجام داده مجزی و صحیح است، هر چند احتیاط مستحب است که سعی را نیز اعاده کند.

الشيخ المكارم: هرگاه غسل واجب یا مستحب معتبری انجام داده اعمال مذکور صحیح است.

س: بعد از وقوف به عرفات سکنه مغزی کرده و او را شبانه به مشعرالحرام آورده‌اند و به او وقوف اضطراری داده‌اند و بعد او را به بیمارستان مکه برده‌اند و تا پایان ذی‌حجه در حال سکنه است اگر اولیاء این بیمار یا سایر مؤمنین بقیه اعمال او را تبرعاً به‌جا آورند کافی است یا نه و با فرض عدم کفایت وظیفه چیست؟

السيد السيستاني: حج او باطل است و بعد از بهوش آمدن اگر می‌تواند اعمال عمره مفرده را ولو با نایب گرفتن برای طواف و سعی آن را انجام دهد.

السيد الخامثي: اعمال تبرعاً کافی نیست و حج او صحیح است و باید اعمال

ص: ۳۰۲

حج را ولو با استنابه انجام دهد و تا انجام نداده به احرام باقی است.

انجام نیابت دیگران بدون وکالت از شخص مکلف، صحیح و مجزی برای مکلف نیست، و اگر بقیه اعمال با مباشرت یا وکالت خودش در آن سال انجام نشود، حج آن سالش صحیح نیست، و خودش تا اعمال خروج از احرام به نحو صحیح انجام نگرفته، در احرام باقی است.

*** الشيخ البهجت: حج صحیح است و سؤال ۷۵ دارد اگر کسی محصور شد برای بقیه اعمال نایب می گیرد و حش صحیح است.

الشيخ التبریزی قدس سره: در فرض مزبور اولیاء شخص مزبور از طرف او اعمال را انجام دهند و کافی است. والله العالم.

الشيخ الصافی: در فرض سؤال اگر شخص مذکور بی هوش شده و هنوز بی هوش است به حال احرام باقی است اعمال نیابی دیگران تبرعاً کافی نیست و بعد از به هوش آمدن باید به اعمال عمره مفرده از احرام خارج شود. والله العالم.

الشيخ الفاضل: ظاهر سؤال این است که شخص مزبور وقوف اضطراری مشعر را نیت نکرده و قهراً ترک شده است. لذا بنا بر احتیاط واجب حج او باطل است و اعمال انجام شده توسط دیگران کافی نیست. و بنا بر احتیاط واجب برای خارج شدن از احرام اعمال عمره مفرده انجام دهد.

الشيخ المکارم: حج او صحیح است، ولی باقیمانده اعمال را هر چه می تواند خودش به جا آورد و بقیه را نایب بگیرد و اگر هوشیار نیست، ولی او برای او نایب بگیرد.

س: نایب در حج تمتع عمره تمتع را انجام داده و از احرام عمره خارج شده منوب عنه اظهار می دارد که من از استنابه حج منصرفم و به هر جهت تمکن اداء

ص: ۳۰۳

اجرت حج را ندارم خود را به زحمت نیانداز، تکلیف نایب و منوب عنه چیست؟

السید السیستانی: باید حج را به همان نیت انجام دهد مگر این که متمکن نباشد یا مستلزم حرجی باشد که معمولاً تحمل نمی شود. السید الخامنئی: از منوب عنه کفایت نمی کند مگر نایب به جا آورد و نایب می تواند بین حج و عمره از عمل منصرف شود و منوب عنه یعنی اجیرکننده باید اجرت را به نایب بدهد.

شخصی که عمره تمتع انجام داده، اگر حج بر او واجب نباشد، می تواند از انجام حج منصرف شود و به جا نیاورد، ولی اگر برای انجام حج اجیر شده، باید پس از انجام عمره تمتع، حج تمتع را هم از باب وفا به قرارداد اجاره انجام دهد، و حق انصراف از انجام را ندارد، و عذر اجیرکننده در پرداخت اجرت، مجوز ترک وفاء به عقد اجاره و انصراف از انجام حج نیست، مگر آن که قرارداد او را با اقاله منحل سازند، و در صورت توافق بر اقاله و حل قرارداد، از اجرت قراردادی به نسبت آنچه از اعمال عمره که انجام داده استحقاق مطالبه دارد، نه تمام اجرت را.

*** الشيخ البهجت: عمره مبتوله می شود و اجیرکننده ضامن اجرت مقدار عمل شده است.

الشیخ التبریزی قدس سره: در فرض مزبور که منوب عنه اجرت حج را نمی دهد نایب می تواند بعد از انجام عمره تمتع یک طواف نساء انجام دهد و آن را عمره مفرده قرار دهد، و نسبت به مقداری که برای منوب عنه انجام داده اجرت مطالبه کند. واللّٰه العالم. الشیخ الصافی: در فرض سؤال کسی که نایب را اجیر نموده نمی تواند اجاره را فسخ نماید و نایب باید حج را انجام دهد و مستحق اجرت است. واللّٰه العالم.

الشیخ الفاضل: اجاره از عقود لازمه است و مستأجر نمی تواند منصرف شود.

ص: ۳۰۴

اجیر نیز پس از انجام عمره تمتع باید حج تمتع را انجام دهد و شرعاً هیچ کدام نمی‌توانند تخلف کنند. الشیخ المکارم: احتیاطاً طواف نساء را انجام دهد و می‌تواند اجرت را به اندازه عملش به تصدیق اهل اطلاع از کسی که به او پیشنهاد نیابت کرده بگیرد.

س: بعضی فقهاء عظام فرموده‌اند که کسی که عمره مفرده مستحبی در اشهر حج انجام دهد و تا روز ترویبه در مکه بماند عمره مفرده او متعه می‌شود و لیس له الا ان یحج حج التمتع، آیا این تمتع قهری در مطلق حج است چه مستحب و چه واجب و چه اصلی باشد یا نیابی یا مخصوص به حج استجابی است؟

السید السیستانی: اختصاص به حج استجابی ندارد و اگر عمره را به نیابت انجام داده حج را نیز به همان نیت باید انجام دهد. السید الخامنئی: صحبت از انقلاب مفرده به تمتع نیست بلکه صحبت از اجزاء دومی از اولی است که در عمره مستحب مجزی است. اختصاص به صورت حضور در مکه مکرمه تا روز ترویبه ندارد، بلکه با انجام عمره مفرده استجابی در یکی از اشهر حج، می‌تواند آن را عمره تمتع به حساب آورد، و به دنبال آن حج تمتع در همان سال به جا آورد، به شرط آن که عمره مفرده استجابی را برای خود به جا آورده باشد، و حج استجابی را هم بخواهد برای خودش به جا آورد، و برای حج نیابی یا حج واجب صحیح و مجزی نیست.

*** الشیخ البهجت: فرق نمی‌کند.

الشیخ التبریزی قدس سره: در حکم مزبور بین حج واجب و حج مستحب و بین حج اصلی و حج نیابی فرقی نیست. واللہ العالم. الشیخ الصافی: در فرض سؤال قدر متیقن حج استجابی است. واللہ العالم.

ص: ۳۰۵

الشیخ الفاضل: در مطلق حج است، ولی باید حج را به نیت همان کسی که عمره مفرده را برای او انجام داده است انجام دهد نه به طور مطلق. مثلاً اگر عمره مفرده را برای خودش انجام داده است می تواند آن را تبدیل به عمره تمتع کند و برای خودش حج تمتع انجام دهد. و چنانچه عمره مفرده را برای غیر انجام داده حج تمتع را نیز برای همان شخص انجام دهد.

الشیخ المکارم: در حج استحبایی شخص می تواند عمره مفرده خود را مبدل به عمره تمتع کند و به دنبال آن حج به جا آورد. س: طواف و نماز طواف را با بدن نجس یا لباس نجس به جا آورده جهلاً یا نسیاناً آیا اعاده لازم است یا نه؟ و تکلیف او نسبت به اعمال مترتبه چیست؟

السید السیستانی: طواف در صورت جهل به موضوع یا نسیان صحیح است و همچنین نماز ولی اگر قبل از نماز شک داشته و تفحص نکرده و بعد از نماز آن را دیده است به احتیاط واجب باید نماز را اعاده کند و در مورد نسیان نیز اگر منشأ آن بی اعتنایی بوده اعاده نماز بنا بر احتیاط لازم است.

السید الخامنئی: در جهل به موضوع اعاده ندارد و اگر نسیان کرده احوط اعاده است و سعی با اعتقاد به صحت طواف اعاده ندارد ولی طواف نساء با بطلان طواف اعاده شود.

*** الشیخ البهجت: باید خودش طواف و نماز را اعاده کند و با عدم تمکن استنابه کند و اعمال مترتبه صحیح است.

الشیخ التبریزی قدس سره: در فرض جهل، طواف و نماز آن صحیح است و در فرض نسیان در طواف صحیح است و در نماز طواف باید اعاده کند. واللّٰه العالم.

الشیخ الصافی: در فرض سؤال در صورت نسیان طواف و نمازش را اعاده

ص: ۳۰۶

کند و احتیاطاً سعی را نیز اعاده کند و در صورت جهل به موضوع نجاست اعاده ندارد و طواف و نماز صحیحند و اگر جاهل به حکم بود نیز طواف و نماز و سعی را اعاده نماید. واللّٰه العالم.

الشیخ الفاضل: در صورت نسیان طواف صحیح است، ولی نماز را اعاده کند.

و اعمال مترتبه را که با اعتقاد به صحت انجام داده صحیح است. اما در صورت جهل به حکم، طواف و نماز را اعاده کند، ولی اعمال مترتبه مثل صورت قبل است.

الشیخ المکارم: اعاده لازم نیست.

س: احرام برای عمره یا حج واجب تکلیفی است یا شرطی؟ و فرق بین تکلیفی و شرطی کجا ظاهر می شود؟

السید السیستانی: احرام از اجزاء واجب عمره و حج است و احتمال این که واجب شرطی باشد درست نیست و ثمره واجب شرطی این است که مثل وضوی نماز می شود اگر به نیت دیگری احرام بست می تواند عدول به نیت دیگری کند.

السید الخامنئی: هیچ کدام و تا اعمال را انجام نداده به احرام باقی است و بدون احرام نمی تواند وارد مکه شود.

و جوب احرام برای عمره یا حج، هم واجب تکلیفی است، زیرا که از مناسک است، و هم واجب شرطی است، زیرا که صحت بقیه اعمال در صورت تذکر قبل از عمل و امکان تدارک احرام منوط به احرام است.

*** الشیخ البهجت: شرط ذکر است در حج تمتع بنا بر اقوی و در عمره شرط مطلق است بنا بر احوط.

الشیخ التبریزی قدس سره: احرام جزء مناسک عمره و حج است مثل سایر اعمال

ص: ۳۰۷

عمره و حج. والله العالم.

الشيخ الصافي: احرام برای صحت حج و عمره شرط است و با ترك احرام در غير مورد جهل و نسيان حج و عمره باطلند. والله العالم.

الشيخ الفاضل: برای هردو واجب شرطی است، ولی در حج ذکری و در عمره واقعی است. و فرق آن در موردی ظاهر می شود که انسان حج را فراموش کند یا جهلاً ترك کند تا اعمال تمام شود که در این صورت حج او صحیح است.

ولی اگر احرام عمره را فراموش کند یا جهلاً ترك کند تا اعمال تمام شود عمره اش باطل است.

الشيخ المكارم: احرام جنبه شرطی دارد و بدون آن عمل باطل است.

س: در حج بعد از حلق یا تقصیر از احرام خارج می شود ولی بوی خوش و نساء قبل از سایر اعمال بر حرمت باقی است آیا در عمره مفرده بعد از تقصیر و قبل از طواف نساء این حکم جاری است یا نه؟

السيد السيستاني: فقط استمتاع بر او حرام است.

السيد الخامنئي: بعد از تقصیر و قبل از طواف نساء از همه محرمات احرام خارج می شود مگر نساء.

اگر طواف واجب عمره و نماز آن را هم انجام داده باشد، طیب بر او حلال است، فقط می ماند نساء، که با طواف نساء و نماز آن بر او حلال می شود.

*** الشيخ البهجت: قبل از طواف نساء فقط زن و آنچه مبتنی بر آن است حرام است.

الشيخ التبريزي قدس سره: هر چند به حسب نظر مشهور بعد از حلق یا تقصیر در عمره مفرده و قبل از طواف نساء جميع محرمات احرام به شخص حلال می شود

ص: ۳۰۸

فقط حرمت نساء باقى مى ماند، لکن احتياط اين است که از جميع محرمات احرام قبل از طواف نساء اجتناب شود. واللّٰه العالم. الشیخ الصافی: در عمره مفرد بعد از حلق یا تقصیر همه محرمات غیر نساء حتی بوی خوش حلال می شوند و حکم مذکور مخصوص حج تمتع است. واللّٰه العالم.

الشیخ الفاضل: در عمره مفرد بعد از تقصیر همه چیز حلال می شود به جز زن.

الشیخ المکارم: در عمره مفرد قبل از طواف نساء تنها نساء برای او حرام است.

س: شخصی عمره مفرد انجام داده و قبل از این که طواف نساء به جا آورد انشاء عقد نکاح کرده آیا این عقد صحیح است یا نه و بر فرض بطلان موجب حرمت ابدی می شود یا نه و موجب کفاره می شود یا نه؟ خصوصاً در صورت مباشرت.

السید السیستانی: عقد صحیح است ولی هرگونه استمتاع جایز نیست و اگر مباشرت با علم و عمد باشد موجب کفاره است.

السید الخامنی: حرمت ابدی ندارد و لکن عقد باطل است و در صورت علم کفاره هم دارد.

اگر پیش از انجام طواف نساء و نماز آن، عقد زواج خوانده، در هر صورت آن عقد باطل است و در صورتی که با علم به حرمت باشد، موجب حرمت ابدی نیز می شود، و در صورت جهل به حرمت موجب حرمت ابدی نمی شود، اگرچه در صورت نزدیکی پس از عقد و پیش از توجه به بطلان آن احوط ترتیب آثار حرمت ابدی است.

***

ص: ٣٠٩

الشيخ البهجت: باطل است.

الشيخ التبريزي قدس سره: بنا بر احتياط قبل از طواف نساء در عمره مفرده بايد از جميع محرمات احرام اجتناب شود. والله العالم.

الشيخ الصافي: حكم عقد قبل از خروج از احرام را دارد با علم به حكم موجب حرمت ابدى است. والله العالم.

الشيخ الفاضل: بنا بر احتياط واجب عقد باطل است. ولى موجب حرمت ابدى نمى شود و مى توانند تجديد عقد کنند و چنانچه

نمى دانسته كفاره ندارد هر چند مباشرت کرده باشد. بلى چنانچه علم به حرمت عقد و مباشرت داشته كفاره دارد.

الشيخ المكارم: عقد مذکور باطل است و اگر حكم را بدانند موجب حرمت ابدى است و اگر دخولى صورت گيرد يك شتر بر هر

يك از مرد و زن و همچنين بر عاقد در صورت علم لازم است.

***س: فرموده اند شخص متمتع بعد از عمره تمتع مرتبط بالحج است حتى يقضيه و نبايد خارج شود آيا حرمت خروج خارج شدن

از حرم است يا نفس مکه معظمه؟

السيد السيستاني: به احتياط واجب از مکه نبايد خارج شود مگر براى حاجتى هر چند ضرورى نباشد.

السيد الخامنئي: جايز است و موجب بطلان عمره نمى شود و تجديد عمره لازم نيست به شرط اين كه وثوق به ادراك حج داشته باشد

خروج از مکه مانع ندارد.

***الشيخ البهجت: ظاهراً مکه است كه احتياط فرموده اند.

ص: ۳۱۰

الشيخ التبريزي قدس سره: به مقداری که حوالی مکه محسوب شود می تواند خارج شود. واللّٰه العالم.

الشيخ الصافي: شخص مذکور نباید از مکه خارج شود. واللّٰه العالم.

الشيخ الفاضل: ملاک خارج شدن از شهر مکه است.

الشيخ المكارم: در صورتی که به مناطق نزدیک برود و مطمئن است بازمی گردد مانعی ندارد.

س: بعضی از کوه های مکه که داخل حرم است افرادی اعم از حکومتی و عادی سیم خاردار کشیده اند و به نظر می رسد که حیازت

کرده اند برداشتن حصاة جمرات از دامنه های این کوه ها که سیم کشیده اند اشکال دارد یا نه؟

السيد السيستاني: اشکال ندارد.

السيد الخامنئي: اگر به قصد احیاء باشد باید با رضایت تحجیرکننده باشد و نیز اگر مشکوک باشد که به چه قصدی تحجیر شده

چون اباحه سنگ ها شرط است و باید احراز شود.

*** الشيخ البهجت: اشکال ندارد.

الشيخ التبريزي قدس سره: از جهت مذکور در سؤال مانعی ندارد، از جهت این که ممکن است خوف خطر باشد نباید برود، ولی

برداشتن سنگریزه و صرف آن در رمی جمرات مانعی ندارد. واللّٰه العالم.

الشيخ الصافي: ظاهراً اشکال ندارد. واللّٰه العالم.

الشيخ الفاضل: باید احراز اباحه کنند.

الشيخ المكارم: از مناطقی که به عنوان حیازت سیم کشی شده نباید سنگ برداشت مگر این که علم به رضایت داشته باشند.

ص: ۳۱۱

س: آیا بدار برای معذورین از طهارت مائیه بلکه مطلق ذوی الاعذار جایز است یا نه؟ و علی فرض الجواز اگر قبل از انقضاء وقت عذر برطرف شد باید اعاده کنند یا نه؟

السید السیستانی: بدار در صورت یأس جایز است و اعاده لازم نیست هر چند در وقت، عذر برطرف شود.
السید الخامنئی: اگر امیدی به رفع عذر دارد احتیاط کند.

بعد از دخول وقت عمل مشروط به طهارت، بدار جایز است حتی با رجاء ارتفاع عذر در اثنای وقت اگر چه احوط در صورت اخیر ترک بدار است، و در هر صورت اگر عمل را انجام داد و بعداً اتفاقاً عذر در اثنای وقت برطرف شد، اعاده واجب نیست، ولی با علم به ارتفاع عذر در اثنای وقت بدار صحیح نیست و باید تا ضیق وقت منتظر بماند.
*** الشیخ البهجت: جایز است مگر علم به برطرف شدن عذر داشته باشد.

الشیخ التبریزی قدس سره: اگر مأیوس بود بدار جایز است و در تیمم برای نماز در این صورت اعاده واجب نیست و در غیر نماز و تیمم آن در صورت رفع عذر در وقت اعاده لازم است. واللّٰه العالم.

الشیخ الصافی: در فرض سؤال اگر امید زوال عذر در آخر وقت را داشته باشند احتیاط در تأخیر است. واللّٰه العالم.

الشیخ الفاضل: معذور چنانچه بداند تا آخر وقت عذرش برطرف نمی شود می تواند به مجرد ورود اعمال را با وضو یا غسل جیره ای یا تیمم انجام دهد. اما چنانچه امید دارد تا زمانی که در مکه است عذرش برطرف شود احتیاط واجب آن است که صبر کند و اگر تا آخر وقت عذرش برطرف نشد طبق وظیفه معذور عمل کند. و چنانچه بعد از عمل به وظیفه معذور عذرش برطرف شد چنانچه

ص: ۳۱۲

علم داشته عذرش برطرف نمی شود اعاده واجب نیست، ولی اگر امید داشته که عذرش برطرف می شود بنا بر احتیاط باید اعمال را با غسل و وضو اعاده کند.

الشیخ المکارم: بدار برای ذوی الاعذار بنا بر احتیاط واجب جایز نیست مگر این که یقین داشته باشد که تا آخر وقت عذر برطرف نخواهد شد و در صورتی که تا آخر عذر برطرف شود بنا بر احتیاط اعاده لازم است.

س: اگر برخلاف تقیه عمل کرد فقط حرمت تکلیفی دارد یا عملی را که انجام داده است باطل است؟
السید السیستانی: عمل صحیح است.

السید الخامنئی: اگر خلاف تقیه عمل کرد مثل مهر گذاشتن نمازش باطل است.

اگر عمل برخلاف تقیه به صورتی باشد که موجب وهن مذهب و شین بر شیعه باشد، حرام و باطل است.
***الشیخ البهجت: صحت عمل مورد تأمل است.

الشیخ التبریزی قدس سره: در موردی که تقیه واجب است اکتفاء بر عمل خلاف تقیه باطل است. واللّه العالم.

الشیخ الصافی: صحت عملی که برخلاف تقیه باشد مشکل است. واللّه العالم.

الشیخ الفاضل: صحت عمل نیز مشکل است.

الشیخ المکارم: اصل عمل اشکال دارد.

تعريف مركز

بسم الله الرحمن الرحيم

جاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (التوبة/٤١).

قال الإمام علي بن موسى الرضا - عليه السلام: رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرًا... يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ؛ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا... (بناذر البحار - في تلخيص بحار الأنوار، للعلامة فيض الاسلام، ص ١٥٩؛ عيون أخبار الرضا(ع)، الشيخ الصدوق، الباب ٢٨، ج ١/ ص ٣٠٧).

مؤسس مجتمع "القائمية" الثقافي بأصفهان - إيران: الشهيد آية الله "الشمس آبادي" - رَحِمَهُ اللَّهُ - كان أحدًا من جهابذة هذه المدينة، الذي قد اشتهر بشعفه بأهل بيت النبي (صلوات الله عليهم) ولاسيما بحضرة الإمام علي بن موسى الرضا (عليه السلام) و بساحة صاحب الزمان (عجل الله تعالى فرجه الشريف)؛ ولهذا أسس مع نظره و درايته، في سنة ١٣٤٠ الهجرية الشمسية (= ١٣٨٠ الهجرية القمرية)، مؤسسه و طريقة لم ينطفي مصباحها، بل تتبع بأقوى و أحسن موقف كل يوم. مركز "القائمية" للتحري الحاسوبى - بأصفهان، إيران - قد ابتدأ أنشيطه من سنة ١٣٨٥ الهجرية الشمسية (= ١٤٢٧ الهجرية القمرية) تحت عناية سماحه آية الله الحاج السيد حسن الإمامي - دام عزه - و مع مساعده جمع من خريجي الحوزات العلمية و طلاب الجوامع، بالليل و النهار، في مجالات شتى: ديتيه، ثقافته و علميه...

الأهداف: الدفاع عن ساحة الشيعة و تبسيط ثقافته الثقلين (كتاب الله و اهل البيت عليهم السلام) و معارفهما، تعزيز دوافع الشباب و عموم الناس إلى التحري الأذق للمسائل الدينيه، تخليف المطالب النافعة - مكان البلايتي المتبدله أو الرديئه - في المحاميل (=الهواتف المنقولة) و الحواسيب (=الأجهزة الكمبيوترية)، تمهيد أرضيه واسعة جامع ثقافته على أساس معارف القرآن و اهل البيت عليهم السلام - بباعث نشر المعارف، خدمات للمحققين و الطلاب، توسعه ثقافته القراءة و إغناء أوقات فراغه هواه برامج العلوم الإسلامية، إناله المنابع اللازمة لتسهيل رفع الإبهام و الشبهات المنتشرة في الجامعة، و... - منها العدالة الاجتماعية: التي يمكن نشرها و بثها بالأجهزة الحديثه متصاعده، على أنه يمكن تسريع إبراز المرافق و التسهيلات - في آكناف البلد - و نشر الثقافة الاسلاميه و الإيرانية - في أنحاء العالم - من جهة أخرى. - من الأنشطة الواسعه للمركز:

(الف) طبع و نشر عشرات عنوان كتب، كتيبه، نشره شهريه، مع إقامة مسابقات القراءة

(ب) إنتاج مئات أجهزة تحقيقيه و مكتبيه، قابله للتشغيل في الحاسوب و المحمول

(ج) إنتاج المعارض ثلاثيه الأبعاد، المنظر الشامل (= بانوراما)، الرسوم المتحركه و... الأماكن الدينيه، السياحيه و...

(د) إبداع الموقع الانترنتي "القائمية" www.Ghaemiyeh.com و عدده مواقع أخرى

(ه) إنتاج المنتجات العرضيه، الخطابات و... للعرض في القنوات القمرية

(و) الإطلاق و الدعم العلمي لنظام إجابة الأسئلة الشرعيه، الاخلاقيه و الاعتقاديه (الهاتف: ٠٠٩٨٣١١٢٣٥٠٥٢٤)

(ز) ترسيم النظام التلقائي و اليدوي للبلوتوث، ويب كشك، و الرسائل القصيره SMS

(ح) التعاون الفخري مع عشرات مراكز طبيعيه و اعتباريه، منها بيوت الآيات العظام، الحوزات العلميه، الجوامع، الأماكن الدينيه كمسجد جمكران و...

(ط) إقامة المؤتمرات، و تنفيذ مشروع "ما قبل المدرسه" الخاص بالأطفال و الأحداث المشاركين في الجلسه

(ي) إقامة دورات تعليميه عموميه و دورات تربية المربى (حضوراً و افتراضاً) طيله السنه

المكتب الرئيسي: إيران/أصفهان/ شارع "مسجد سيد" / ما بين شارع "پنج رمضان" ومفترق "وفائي" / "بنايه" القائمية

تاريخ التأسيس: ١٣٨٥ الهجرية الشمسية (= ١٤٢٧ الهجرية القمرية)

رقم التسجيل: ٢٣٧٣

الهوية الوطنية: ١٠٨٦٠١٥٢٠٢٦

الموقع: www.ghaemiyeh.com

البريد الإلكتروني: Info@ghaemiyeh.com

المتجر الإلكتروني: www.eslamshop.com

الهاتف: ٢٥-٢٣-٢٣٥٧٠ (٠٠٩٨٣١١)

الفاكس: ٢٢-٢٣٥٧٠٢٢ (٠٣١١)

مكتب طهران ٨٨٣١٨٧٢٢ (٠٢١)

التجارية والمبيعات ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩

امور المستخدمين ٢٣٣٣٠٤٥ (٠٣١١)

ملاحظة هامة:

الميزاتية الحالية لهذا المركز، شعبيته، تبرعته، غير حكومية، و غير ربحية، اقتنيت باهتمام جمع من الخيرين؛ لكنها لا توافي الحجم المتزايد والمتسع للامور الدينية والعلمية الحالية و مشاريع التوسعة الثقافية؛ لهذا فقد ترجى هذا المركز صاحب هذا البيت (المسمى بالقائمة) و مع ذلك، يرجو من جانب سماحة بقيه الله الأعظم (عجل الله تعالى فرجه الشريف) أن يوفق الكل توفيقاً متزائداً لإعانتهم - في حد التمكن لكل احد منهم - إيانا في هذا الأمر العظيم؛ إن شاء الله تعالى؛ و الله ولي التوفيق.

مركز
للبحوث والتحريات الكمبيوترية
الغمامة اصححان

WWW

للحصول على المكتبات الخاصة الاخرى
ارجعوا الى عنوان المركز من فضلكم

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

و للايحاء من فضلكم

٠٩١٣ ٢٠٠٠ ١٥٩

